

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

İDARİ YARGI KARARLARININ UYGULANMAMASININ
HUKUKİ SONUÇLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

MUHAMMED BATUHAN GÜN

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Ali Volkan ÖZGÜVEN

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Kürşat ERSÖZ (Akdeniz Üniversitesi)

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Mustafa OKŞAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERSİN / EKİM 2023

ONAY SAYFASI

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

2021003041 numaralı öğrencimiz olan **Muhammed Batuhan Gün** tarafından hazırlanan “**İdari Yargı Kararlarının Uygulanmamasının Hukuki Sonuçları ve Çözüm Önerileri**” başlıklı bu tez çalışması jürimiz tarafından **Oy Çokluğu** ile **Kamu Hukuku** Ana Bilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

(Enstitü Müdürlüğünde Asıl Sureti Islak İmzalıdır)

Üniv. Dışı- Asıl Üye- Tez Danışmanı- Jüri Başkanı: Dr. Ali Volkan ÖZGÜVEN

(Enstitü Müdürlüğünde Asıl Sureti Islak İmzalıdır)

Üniv. Dışı- Jüri Üyesi: Doç. Dr. Kürşat ERSÖZ
(Akdeniz Üniversitesi)

(Enstitü Müdürlüğünde Asıl Sureti Islak İmzalıdır)

Üniv. İçi- Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Mustafa OKŞAR (Olumsuz Oyu İle)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

(Enstitü Müdürlüğünde Asıl Sureti Islak İmzalıdır)

06/10/2023

Prof. Dr. Murat KOÇ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil vefotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

İTHAF

“Her şey kanun yapmaktan ibaret değildir. Aksine her şey kanunları uygulamak ve uygulatmaktan ibarettir. Uygulayan, yerine getiren, daima karar verenden daha kuvvetlidir.”

Mustafa Kemal ATATÜRK

ETİK BEYANI

Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunulan çalışmanın özgün olduğunu,

Bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

06/10/2023

Muhammed Batuhan GÜN

TEŞEKKÜR

Tez yazım sürecinde akademik bilgisini benimle paylaşan, tecrübesiyle desteğini hiç eksik etmeyen ve her zaman bana yol gösteren babam *Taner GÜN*' e,

Araştırmalarımı yapmamda beni destekleyip bana moral ve motive veren kardeşim *Doğuhan Berke GÜN* ve annem *Arzu GÜN*' e

Sosyal Bilimler Enstitüsü görevlilerine ve özellikle Yüksek lisans eğitimim sırasında bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım;

Prof .Dr. Mustafa Tevfik ODMAN' a

Doç. Dr. Fahri ÖZSUNGUR' a

Dr. Öğr. Üyesi Tarık Polat İŞOĞLU' na

Dr. Öğr. Üyesi Ali Volkan ÖZGÜVEN ' e

Tez çalışmamın bütün aşamalarında gece gündüz demeden bir an olsun yanımdan ayrılmayan, araştırma yapmamda manevi olarak desteğini esirgemeyen, tezimi geliştirmemde bana yardımcı eşim *Av. Merve Destan GÜN*' e teşekkürü borç bilirim.

06/10/2023

Muhammed Batuhan GÜN

ÖZ

İDARİ YARGI KARARLARININ UYGULANMAMASININ HUKUKİ SONUÇLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Muhammed Batuhan GÜN

Yüksek Lisans Tezi, Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Ali Volkan ÖZGÜVEN

Ekim 2023, 160 sayfa

İdarelerin tüm işlemleri yargının denetimine tabidir. İdari yargı, idarenin yaptığı işlemlerin hukukilik ilkesine uygun olmasını teminat altına alan yargı alanıdır. Genel anlamda idari yargının konusunu ilgilendiren davalar, idari dava olarak tanımlanmaktadır. İdari Yargılama Usul Kanunu idari davaları üç çeşit kategoriye ayırmaktadır. Bunlardan ilki idari sözleşmelerden doğan uyuşmazlık davalarıdır. Öte yandan iptal davaları ve tam yargı davaları olmak üzere toplamda üç çeşit kategoride idari dava yer almaktadır. İdari işlemin kurucu unsurları olan ‘sebebe’, ‘konu’, ‘usul’, ‘yetki’, ‘şekil’ ve ‘amaç’ unsurları yönünden idarenin işlemlerinin hukuka uygun olması gerekmektedir. İdari iş ve işlemlerin kurucu unsurları yönünden hukuka uygunluk sağlandığı takdirde kamu otoritesini elinde tutan yürütme organının keyfi davranması önlenir ve anayasal açıdan güvence altına alınması sağlanır. İdari Yargılama Usul Kanunu’nda; Bölge İdare Mahkemeleri, Vergi Mahkemeleri, Danıştay ve İdare Mahkemeleri’nin, esasa ve yürütmeye yönelik kararlarının icaplarına göre idare, gecikmeksizin işlem tesis etmeye ve eylem/eylemlerde bulunmaya mecburdur. İdari Yargılama Usul Kanunu 28. Maddesinde yargı kararlarının uygulanmasında idareye 30 günlük süre verilmiştir. Bu süre yargı kararının idareye tebliğinden itibaren başlayacaktır ancak bu sürenin idareye verilen bir hazırlanma süreci olduğunu da unutmamak gerekir. Zira burada esas olan yargı kararlarının gecikmeksizin uygulanarak adaletin bir an evvel tecelli etmesi amaçlanmaktadır. Anayasa’nın 138. Maddesinin 4. Fıkrasında; İdareler,

Yasama ve yürütme organlarının mahkeme kararlarına uymak zorunda olduğunu belirtmektedir. Uymak zorunda olduğu kararların hiçbir surette değiştirilemez olduğu da yine aynı kanun maddesinde düzenlenmiştir. Mahkemeler tarafından verilmiş olan yargı kararlarının uygulanması, Anayasa metninden de anlaşılacağı üzere yasal bir zorunluluktur. Uygulamada yargı kararlarının uygulanmaması, uygulanıyorsa da gereği gibi uygulanmaması ya da kararın şeklen uygulanması gibi problemlerle çokça karşılaşmaktadır. Kural olarak idari dava açılmış olması, yapılan idari işlemi ortadan kaldırmayacaktır. İdari yargı kararlarının uygulanmaması halinde İdari Yargılama Usul Kanunu 28/ 3 ve 28/4 maddelerinde idare aleyhine manevi ve maddi tazminat davası açılabileceği belirtilmiştir. Tazminat davası, kişilerin manevi açıdan tatmin olmasına hizmet etmekte ise de hüküm ve sonuçları bakımından yargı kararlarının uygulanmamasını engellemektedir. İdari davaya konu olan idari işlemin yürütülmesinin durdurulması hakkında karar verilmiş olması ya da idari işlemin iptaline karar verilmiş olması hallerinin bazı durumlarda, idare tarafından yeni bir işlem yerine getirilmesi gerekmektedir. Anayasa'nın 125. maddesinde idarenin her türlü işlem ve eylemlerine karşı yargı yolu açıktır. Ancak yargı kararlarının uygulanmaması ya da eksik uygulanması veyahut şeklen uygulanması halinde ise mağduriyet ortadan kalkmamış olacaktır. İşlemleri yerine getirmesi gereken kişi ise devletin ilgili memurlarıdır. Devletin ilgili memurlarınca iptal işlemleri gereği gibi kanunun lafzına uygun uygulamadığı ya da mahkemelerin verdiği kararları gereği gibi uygulanmadığı takdirde idari yargı organınca verilmiş olan kararın bir önemi kalmayacaktır. Bu bağlamda tez çalışmasında; İdari yargı kararlarının idare tarafından gereği gibi uygulanmamasındaki sorunlar, Fransa'daki Conseil d'Etat tarafından verilen Astreinte Yetkisi, İngiltere'deki Mandamus ve Declaration uygulamaları, yargısal emir ve cezalandırıcı tazminat kavramları ışığında yargı kararlarının uygulanmaması durumunun çözüm yolları incelenecektir. Bu çerçevede sonuç olarak yargı kararlarının uygulanmaması sebebiyle hükmedilen tazminat tutarının azlığı gerekçesiyle cezalandırıcı tazminatın veya yargısal emirle verilen yargısal para cezasının gerekliliği, yargı kararlarını uygulamayan kamu görevlisi hakkında soruşturma izni alma müessesinin ayrıcalıklı tutularak özel kanuni düzenleme yapılması, hakları ihlal edilmiş olanlar tarafından ne gibi usuller izlenerek yargı kararlarını uygulatabileceği hakkında İdari Yargı Kararlarının Uygulama Usul Kanunu'nun çıkartılmasının gerekliliği kaleme alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: yargı kararlarının uygulanmaması, iptal kararlarının uygulanması, yargısal emir, cezalandırıcı tazminat, kamu görevlisinin sorumluluğu.

ABSTRACT

LEGAL CONSEQUENCES OF THE IMPLEMENTATION OF ADMINISTRATIVE JUDICIAL DECISIONS AND SOLUTION SUGGESTIONS

Muhammed Batuhan GÜN

Master Thesis, Department of Public Law

Thesis Supervisor: Dr. Ali Volkan ÖZGÜVEN

October 2023, 160 pages

All transactions of the administrations are subject to judicial review. Administrative jurisdiction is the jurisdiction that ensures that the actions taken by the administration comply with the principle of legality. In general terms, cases that concern the subject of administrative justice are defined as administrative cases. The Administrative Procedure Law divides administrative cases into three categories. The first of these is dispute cases arising from administrative contracts. On the other hand, there are three categories of administrative cases in total: annulment cases and full jurisdiction cases. The actions of the administration must comply with the law in terms of 'cause,' subject, 'procedure', 'authority', 'form' and 'purpose', which are the constituent elements of the administrative act. If compliance with the law is ensured in terms of the constituent elements of administrative works and transactions, the arbitrary act of the executive body holding the public authority is prevented and is constitutionally guaranteed. In the Administrative Procedure Law; The administration is obliged to take action and take action(s) without delay, in accordance with the requirements of the substantive and executive decisions of the Regional Administrative Courts, Tax Courts, Council of State and Administrative Courts. In Article 28 of the Administrative Procedure Law, the administration is given 30 days to implement judicial decisions. This period will start from the notification of the judicial decision to the administration, but it should not be forgotten that this period is a preparation period given to the administration. Because the main aim here is to ensure that justice is served as soon as possible by implementing judicial decisions

without delay. In the 4th paragraph of Article 138 of the Constitution; Administrations state that the legislative and executive bodies must comply with court decisions. It is also regulated in the same law article that the decisions one has to comply with cannot be changed under any circumstances. The implementation of judicial decisions made by the courts is a legal obligation, as stated in the text of the Constitution. Although it is practiced in practice not to implement judicial decisions, problems such as the proper implementation of judicial decisions or the formal implementation of the decision are frequently encountered. As a rule, filing an administrative lawsuit will not eliminate the administrative action taken. It is stated in Articles 28/3 and 28/4 of the Administrative Procedure Law that if administrative judicial decisions are not implemented, moral and material lawsuits may be filed against the administration. Being morally satisfied by filing a compensation case does not prevent the enforcement of judicial decisions. In some cases, if a decision has been made to suspend the execution of the administrative action that is the subject of an administrative case, or if the decision has been made to cancel the administrative action, the action must be carried out by the administration. In Article 125 of the Constitution, judicial remedy is open against all kinds of actions and actions of the administration. However, if judicial decisions are not implemented, implemented incompletely, or implemented formally, the grievance will not be eliminated. The person who must carry out the procedures is the relevant civil servants of the state. If the relevant officials of the state do not implement the annulment procedures in accordance with the letter of the law or if the decisions given by the courts are not properly implemented, the decision made by the administrative judicial body will have no significance. In this context, in the thesis study; Problems in the failure to properly implement administrative judicial decisions by the administration, the Power of *Astreinte* granted by the *Conseil d'Etat* in France, *Mandamus* and *Declaration* practices in England, judicial orders and punitive damages concepts will be examined and the solutions to the non-implementation of judicial decisions will be examined. In this context, as a result, the necessity of punitive damages or judicial fines imposed by judicial order on the grounds that the compensation amount awarded due to non-implementation of judicial decisions is low, the institution of obtaining investigation permission for public officials who do not implement judicial decisions is privileged and a special legal regulation is made, what procedures should be followed by those whose rights have been violated. The necessity of enacting the Administrative Judicial Decisions Implementation Procedure Law was written regarding the enforcement of

judicial decisions.

Keywords: non-implementation of judicial decisions, implementation of annulment decisions, judicial order, punitive damages, liability of public official.

ÖNSÖZ

“İdari Yargı Kararlarının Uygulanmamasının Hukuki Sonuçları ve Çözüm Önerileri” adlı tez çalışması ile uygulamada karşılaşılan idari yargı kararlarının uygulanmaması sorunlarına karşı bir çözüm olabilmesi için hazırlanmıştır. Önerilen çözüm önerileri yasama organı tarafından dikkate alındığı ve yasalaştırılabildiği takdirde yargı kararlarının uygulanmaması sorununun ortadan kalkacağına inancımız tamdır.

Muhammed Batuhan GÜN

İÇİNDEKİLER

KAPAK	i
ONAY SAYFASI	ii
İTHAF	iii
ETİK BEYANI	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZ	vi
ABSTRACT	ix
ÖNSÖZ	xii
İÇİNDEKİLER	xiii
KISALTMALAR	xviii
EKLER LİSTESİ	xx
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

HUKUK DEVLETİ VE YARGI KARARLARININ UYGULANMASI

1.1 Yargı Kararlarının Uygulanabilmesi Açısından Hukuk Devletinin Gereklere 3	3
1.1.1 İdarenin Kanuniliği İlkesi..... 4	4
1.1.2 Hukuki Güvenlik İlkesi 5	5
1.1.2.1 Belirlilik İlkesi..... 7	7
1.1.2.2 Öngörülebilirlik İlkesi 9	9
1.1.2.2.1 Mevzuat Üzerinden Hukuka ve Devlete Olan Güveni Zedelememe . 10	10
1.1.2.2.2 Aynı Durumda Olan Kişilere Hukuka Uygun ve Eşit İşlemlerde Bulunulması..... 10	10
1.1.2.2.3 İdarenin Bireyin Haklı Beklentilerine Uygun Davranması 11	11
1.1.2.2.4 İdari İşlemlerin ve Yargı Kararlarının Öngörülebilir Olması..... 12	12
1.2 Hukuka Aykırılık Halleri..... 13	13
1.2.1 Yetki 14	14
1.2.2 Şekil..... 15	15
1.2.3 Sebep 16	16
1.2.4 Konu 18	18
1.2.5 Maksat 19	19

1.3 Yargı Kararlarının Uygulanabilmesi Açısından İdarenin Yargısal Denetimi	20
1.3.1 Yargısal Denetim Açısından “Certiorari” İlkesinin İncelenmesi	24
1.3.2 Yargısal Denetim Açısından İngiltere Hukukundaki “Prohibition” İlkesinin İncelenmesi.....	25
1.3.3 Yargı Kararlarının Uygulanabilmesi için İngiltere Hukukundaki “Mandamus” İlkesinin İncelenmesi	25
1.4 İdari Dava Türleri	26
1.4.1 İptal Davası.....	27
1.4.2 Tam Yargı Davası.....	28
1.4.3 Vergi Davası	29
1.4.4 İdari Sözleşmeden Doğan Davalar	30
1.5 İdari Yargıda Verilen Kararlar ve Kararların Uygulanması	31
1.5.1 İdari Yargı Kararlarından İptal Kararlarının Uygulanması	32
1.5.2 İdari Yargı Kararlarından Yürütmenin Durdurulması Kararlarının Uygulanması.....	35
1.5.3 İdari Yargı Kararlarından Tam Yargı Kararlarının Uygulanması	40
1.5.4 İdari Yargı Ara Kararlarının Uygulanması.....	42
1.6 Yargı Kararlarının Uygulanabilmesi Açısından İdari Yargı Kararlarının Anayasal Güvenceleri.....	43
1.6.1 Anayasa'nın 125. Maddesi	45
1.6.2 Anayasa'nın 129/5 Maddesi	47
1.6.3 Anayasa'nın 40/2 Maddesi	48

İKİNCİ BÖLÜM

İDARİ YARGI KARARLARININ UYGULANMAMASI VE KAMU GÖREVLİLERİ İLE İDARENİN SORUMLULUĞU

2.1. İdarenin Yargı Kararlarını Uygulamama Teknikleri	51
2.1.1 Yargı Kararının Hiç Uygulanmaması.....	51
2.1.2 Yargı Kararının Eksik Uygulanması	53
2.1.3 Yargı Kararının Geç Uygulanması	55
2.1.4 Yargı Kararının İçaplarına Uygun Uygulanmaması.....	55
2.1.5 Yargı Kararının Şeklen Uygulanması.....	57

2.1.6. Hüküm Uyuşmazlığının Bulunması Sebebiyle Yargı Kararının Uygulanmaması	57
2.1.7. İmkânsızlık Hallerinin Varlığı Sebebiyle Yargı Kararının Uygulanmaması	58
2.1.7.1. Fiili İmkânsızlık Sebebiyle Yargı Kararının Uygulanmaması	59
2.1.7.2. Hukuki İmkânsızlık Sebebiyle Yargı Kararının Uygulanmaması.....	59
2.1.8 Davacıdan yahut Üçüncü Kişilerden Kaynaklanan Sebeplerle Yargı Kararının Uygulanmaması	62
2.1.9. Kamu Görevlisinin Uygulamama Kastının Varlığı Sebebiyle Yargı Kararının Uygulanmaması	63
2.2 İdarenin Yargı Kararlarını Uygulamamasından Doğan Sorumluluğu.....	64
2.2.1. İdarenin Yargısal Kararları Uygulamamasından Doğan Kusursuz Sorumluluğu.....	66
2.2.2. İdarenin Yargısal Kararların Uygulamamasından Doğan Hizmet Kusuru Sorumluluğu	67
2.2.3. İdarenin Yargısal Kararların Uygulamamasından Doğan Sorumluluğuna İlişkin Anayasal ve Yasal Düzenlemeler	70
2.3. Yargı Kararlarının Uygulanmaması Durumlarında İdare Aleyhine Açılan Tazminat Davaları.....	74
2.3.1. Maddi Tazminat.....	75
2.3.2. Manevi Tazminat.....	78
2.4. Kamu Görevlisinin Yargısal Kararların Uygulamamasından Doğan Sorumluluğuna İlişkin Yasal Düzenlemeler.....	80
2.4.1. 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 13. Maddesi	80
2.4.2. 2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 28. Maddesi 2. Fıkrası	81
2.5. Yargı Kararını Kasten Uygulamayan Kamu Görevlisinin Sorumluluğu.....	82
2.5.1. Yargı Kararını Kasten Uygulamayan Kamu Görevlisinin Cezai Sorumluluğu.....	83
2.5.2. Yargı Kararını Kasten Uygulamayan Kamu Görevlisinin İdari Sorumluluğu ..	84
2.5.3. Yargı Kararını Kasten Uygulamayan Kamu Görevlisinin Hukuki Sorumluluğu (Rücu)	86

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YARGI KARARLARININ UYGULANMAMASININ ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

3.1. Yargı Kararını Uygulamama Sorunları	89
3.2. Yargı Kararını Uygulamama Sorunlarının Çözüm Yolları	91
3.2.1. Yargı Kararını Uygulamama Sorunlarının Çözüm Yolu olarak Yargısal Emir ve Yargısal Emir Dünıya'daki Örnekleri	91
3.2.1.1. İngiltere'de Yargısal Emir	93
3.2.1.2. Amerika Birleşik Devletleri'nde Yargısal Emir	94
3.2.1.3. Fransa'da Yargısal Emir	95
3.2.1.4. İtalya'da Yargısal Emir	97
3.2.2. Yargı Kararlarını Uygulamama Sorunlarının Çözüm Yolu olarak Cezalandırıcı Tazminat ve Cezalandırıcı Tazminatın Dünıya'daki Örnekleri.....	97
3.2.2.1. İngiltere'de Cezalandırıcı Tazminat Örnekleri.....	100
3.2.2.1.1. Bir Kimsenin, Kamu Görevlilerinin Baskıcı, Keyfi veya Anayasaya Aykırı Davranışı Sonucu Zarar Görmesi Durumu	101
3.2.2.1.2. Zarar Verenin, Zarar Görene Ödeyeceği Tazminatı Aşan Bir Fayda Elde Edeceğini Hesaplayarak Fiili İşlemesi Durumu.....	102
3.2.2.1.3. Kanunla Kabul Edilen Hallerin Varlığı.....	102
3.2.2.2. Amerika Birleşik Devletleri'nde Cezalandırıcı Tazminat Örnekleri.....	102
3.2.3. Yargı Kararlarının Uygulanmaması Sorununa Çözüm Önerisi Olarak “Yargı Kararları Uygulama Usul Kanunu” Düzenlenmesi	104
3.2.4. Yargı Kararlarının Uygulanmaması Sorununa Çözüm Önerisi Olarak “Yargı Kararlarını Uygulamama Durumuna Özel Cezai Düzenleme” Yapılması	105
3.2.5. Yargı Kararlarının Uygulanmaması Sorununa Çözüm Önerisi Olarak Mahkemeler Tarafından “Yargısal Denetleme” Düzenlenmesi	106
3.2.6. Yargı Kararlarının Uygulanmaması Sorununa Çözüm Önerisi Olarak “Danıştay Koruyucu Daire” Oluşturulması	107
3.2.7. Yargı Kararlarının Uygulanmaması Sorununa Çözüm Önerisi Olarak Yargı Kararlarının Uygulanması Konusunda Mahkeme Tarafından “(Declaration)Açıklanma” Yapılmasının Düzenlenmesi	107
3.2.8. Yargı Kararlarının Uygulanmaması Sorununa Çözüm Önerisi Olarak “İdari Savcılık” Düzenlenmesi	108

3.2.9. Yargı Kararlarının Uygulanmaması Sorununa Çözüm Önerisi Olarak “Yargısal Para Cezası” Düzenlenmesi.....	108
3.2.10. Yargı Kararlarının Uygulanmaması Sorununa Çözüm Önerisi Olarak “Rücu Mekanizmasının İşletilmesi ve Müteselsil Sorumluluk” Düzenlenmesi.....	109
SONUÇ	111
KAYNAKÇA	114
EKLER	114

KISALTMALAR

AY	: Anayasa
Agd	: Adı geçen dergi
Age	: Adı geçen eser
Agm	: Adı geçen makale
Agt	: Adı geçen tez
Bk.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
bs.	: Bası, baskı, basım
C.	: Cilt
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
cev.	: Çeviren
DİDK	: Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu
DİDDGK	: Danıştay İdari Davaları Dairesi Genel Kurulu.
DKD	: Danıştay Kararları Dergisi
DD	: Danıştay Dergisi
E.t.	: Erişim Tarihi
İYUK	: İdari Yargı Usul Kanunu
m.	: Madde
R.G.	: Resmî Gazete
s.	: Sayfa
S.	: Sayı Numarası

T.	: Tarih
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve devamı ve diğerleri
Yay.	: Yayınlayan
YHGK	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
***	: Bölüm sonu işareti
§	: Sıra Sayısı
±	: Eksiği veya fazlası

EKLER LİSTESİ

Ek-1 Çağ Üniversitesi SOBE Tez Etik İzin İstek Formu.....	137
Ek-2 SOBE Müdürlüğü Tez Etik Kurulu İzin İstek Yazısı.....	139
Ek-3 Çağ Üniversitesi Rektörlüğü Tez Etik İzin Yazısı.....	140

GİRİŞ

Hukuk devletinin bir gereği olarak idarenin yaptığı işlemler yargı denetimine tabidir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti Anayasası ve Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına göre idari yargı makamının esasa ya da yürütmenin durdurulmasına yönelik aldığı kararlar idareler tarafından geciktirilmeksizin uygulanması gerekmektedir. İdari yargı makamının almış olduğu yürütmenin durdurulması veya işlemin iptali kararları uygulamada bazı güçlüklerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu çalışmada idari yargı kararlarının uygulanmaması durumunda ortaya çıkabilecek sorunları ve bu sorunlar karşısında yargı yoluyla nasıl bir çözüm yolu aranabileceği açıklanmaya çalışılmıştır. İdari yargı kararlarının uygulanmamasının sonuçları konusunu işlediğimiz bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Tez çalışmasının ilk bölümünde *Hukuk Devleti ve Yargı Kararlarının Uygulanması* kaleme alınmış olup ikinci bölümü *İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması ve Kamu Görevlileri ile İdarenin Sorunluluğu* anlatılmış ve nihayetinde üçüncü bölümünde *İdari Yargı Kararlarının Uygulanmamasının Hukuki Sonuçları ve Çözüm Önerileri* incelenmiştir.

İdari işlem, idari yargıya konu olabilmesi için '*idari işlemin kesinlik kazanması*' gerekmektedir. İdari işlemin kesinlik kazanması durumu; İdari işlemin son aşamasının tamamlanmış olması durumudur. İdari işlemin idari yargıya konu olabilmesinin bir başka koşulu ise tesis edilen idari işlemin '*icrai nitelikte olma*' şartını taşıması gerekmektedir. İcrai nitelikte olan bir idari işlemin hukuka aykırılığı, idari yargı makamınca tespit edildiği durumlarda, o idari işlemlerin iptaline, idari yargı makamınca karar verilebilmektedir. Hukuk devletinin gerekleri, idari yargı kararlarının ne gibi sonuçlar doğurabileceği, iptal davasının tam olarak ne anlama geldiğini ve idari yargı kararlarının uygulanabilmesi için anayasal güvencelerin ne olduğu hakkında Danıştay ve idari yargı kararlarından örneklemeler yapılarak tezin ilk bölümünde anlatılmaya çalışılmıştır.

Hukuka aykırılığın iptal edilmesindeki en önemli amaç, '*hukuki güvenlik ilkesinin*' sağlanmasıdır. İptal kararları, kimi zaman idarenin bir işlem yapmasını gerektirmeyen "*kendiliğinden sonuç doğuran*" kararlar şeklinde olabildiği kadar idareler tarafından o idari işlemin tersine bir idari işlem gerçekleştirmek durumunda kalındığı ya da yapılan idari işlemin hukuksal durumlarında değişikliklere gitmek zorunda kalabildiği haller olarak da karşımıza çıkabilmektedir. Yargı kararlarının uygulanmaması, pek tabii mümkündür. İptal kararları verildiğinde idareler, kimi zaman hukuki ya da fiziki

imkânsızlıklar nedeniyle yargı kararlarının uygulanmasının mümkün olmadığı durumlar ile karşı karşıya kalabilirler. Fiziki imkânsızlıklar nedeniyle yargı kararlarının uygulanmasının mümkün olmadığı durumlarda bile mağduriyetlerin giderilmesi gerektiği bilinmektedir. Nitekim hüküm uyuşmazlığı, fiili ya da hukuki imkânsızlık hallerinin varlığı gerekçesi ile yargı kararları uygulanmayabilir. Fakat yargı kararlarının şeklen uygulanması, yargı kararının gereği gibi uygulanmaması, yargı kararının icaplarına uygun uygulanmaması, yargı kararının geç ya da eksik uygulanması gibi durumlar ise idarenin olumsuz davranışları olduğu anlatılmıştır. İdare ve kamu görevlilerinin hukuka uygunluk sebepleri olmadan yargı kararlarını uygulamaması halinde karşılaşılabilecek sorumluluk halleri tezin ikinci bölümünde anayasal ve yasal düzlemde anlatılmaya çalışılmıştır

Çalışmanın Üçüncü bölümde, yargı kararlarının uygulanmaması sorunlarının tespiti ile yargı kararlarının uygulatılabilmesi için çözüm önerisi olarak yargısal emir kavramının, İtalya’da, Amerika Birleşik Devletleri’nde, İngiltere’de, Fransa’da ortaya çıkış halleri ile o ülkelerdeki uygulama alanları, cezalandırıcı tazminatın Anglo Sakson ülkelerinde ortaya çıkışı, yargı kararlarının uygulanması için önerilen diğer çözüm önerileri kaleme alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

HUKUK DEVLETİ VE YARGI KARARLARININ UYGULANMASI

1.1 Yargı Kararlarının Uygulanabilmesi Açısından Hukuk Devletinin Gereklere

Tarih boyunca yaşanan savaşlar ve toplumsal çatışmalar, toplumları gerçek bir demokrasinin temelini oluşturacak hukuki ve sosyal düzenin şekillendirilmesi idealine yöneltmiştir¹. Bir hukuk devletinin gereği olarak, devletin kendi koyduğu kurallara kendisinin uyması ve bunun tarafsız ve bağımsız yargı tarafından denetlenmesi beklenir². Hukuk devletinde yaşayan bireyler, yargı kararlarının uygulanması gerektiğini bilir. İdarenin yargı kararlarını uygulaması hukuk devleti ilkesinin bir gereğidir³.

Bir hukuk devletinde *Kanunilik İlkesince* yasaların uygulanması gerekir. Anayasada ya da yasalarda bulunmayan bir kuralın, idare tarafından uygulanması düşünülemez. Yasaların kamu idaresi tarafından uygulanması durumunda *Hukuki Güvenlik* sağlanmış olur. Hukuki güvenlik ilkesinin ve hukuk düzeninin sağlanamadığı, önceden belirlenmiş kuralların olmadığı bir durumda hukuk devletinden bahsedilemez.

¹ Okşar, M. (2009). Sosyal Adaletin Onuncu Köye Sürgünü. Ankara Barosu Dergisi, 2(2), s. 108.

² Yılmaz, B. (2021). *İdari Yargı Kararlarının Uygulanması*, Seçkin Yayıncılık, s. 58.

³ D5D, E.1991/112, K. 1991/154, KT. 11.02.1991, DD, 1992, S. 82-83, s.371. D5D, E.1989/2113, K. 1991/756, KT.24.04.1991, DD, 1992, S. 82-83, s. 442. D7D, E. 1992/2106, K.1993/3827, KT.30.09.1993, DD, 1995, S. 89, s.464. D5D, E. 1993/2932, K. 1996/1469, KT. 08.04.1996, DD, 1997, S. 92, s.448. D5D, E.1994/5629, K.1996/2758, KT. 19.09.1996, DD, 1997, S. 93, s.274. D5D, E. 1995/3611, K.1997/2485, KT.10.11.1997, DD, 1998, S. 96, s.219. D9D, E. 1997/3067, K.1998/2270, KT.28.05.1998, DD, 1999, S. 99, s.458. D5D, E.1986/1394, K.1987/1740, KT.09.12.1987, DD, 1988, S. 70-71, s.289. D9D, E.1986/2538, K.1987/3466, KT.26.11.1987, DD, 1988, S. 70-71, s.525. D1D, E.1999/140, K. 1999/156, KT. 01.11.1999, DD, 2001, S. 103, s. 55. Karar, Danıştay İdari İşler Kurulu'nca onanmıştır. DiiK, E. 1999/169, K.1999/160, KT.30.12.1999, DD, 2001, S. 103, s.56-58. D5D, E.1997/2609, K.2000/437, KT.09.02.2000, DD, 2001, S. 104, s. 276. D1D, E.2003/14, K.2003/25, KT.27.02.2003, DKD, 2003, S. 1, s. 5. D5D, E. 1999/2053, K.2002/3798, KT.11.10.2002, DKD, 2003, S. 1, s. 198. D11D, E. 2000/8818, K.2003/403, KT. 28.01.2003, DKD, 2003, S. 1, s. 458. D10D, E.2002/4061, K.2004/5; K.2007/739, KT.27.02.2007, DD, 2007, S. 116, s. 304. D9D, E.2006/2209, K.2007/2217, KT.06.06.2007, DD, 2008, S. 117, s. 259. D5D, E. 2007/81, K.2009/1103, KT. 09.03.2009, DD, 2009, S. 121, s. 228. D13D, E. 2007/15262, K.2009/1606, KT.10.02.2009, DD, 2009, S. 121, s. 464. D2D, E. 2009/656, K.2009/3376, KT.06.10.2009, DD, 2010, S. 123, s. 168. D5D, E. 1970/6268, K.1970/5782, KT. 14.12.1970, Danıştay Beşinci Daire Kararları, Ankara 1983, Birinci Kitap, (1970-1981), c. II, s. 498. D5D, E. 1977/432, K.1977/4177, KT.28.09.1977, Danıştay Beşinci Daire Kararları, Ankara 1983, Birinci Kitap, (1970-1981), c. II, s. 503. Nakleden: Kaya, C. (2013), *İdari Yargı Kararlarının Uygulanması Konusunda Danıştay'ın Yaklaşımı (İYUK Madde 28 Üzerine Bir İnceleme)*, İstanbul, Legal Yayıncılık. s.43-44. Ayrıca Danıştay Dergisindeki Kararlar için Bk. <https://www.danistay.gov.tr/danistay-dergiler>. **Erişim Tarihi:** 19 Eylül 2023.

Hukuk devletinin yukarıda sayılan iki ana unsurunu şöyle açıklayabiliriz.

1.1.1 İdarenin Kanuniliği İlkesi

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'nın 123. Maddesinde idarenin kuruluş ve görevlerinin bir bütün olduğundan bahsetmiş öte yandan idarenin kuruluşunun kanunla düzenleneceğini de belirtmiştir⁴. Burada karşımıza iki unsur çıkmaktadır. İdarenin kuruluşu ve idarenin görevlerinin kanuniliği ilkesine tabi olduğudur. İdarenin kanuniliği idarenin kanunlara aykırı işlem yapamayacağı anlamına gelir⁵. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Anayasa'nın 2. Maddesinde bir hukuk devleti olduğu lafzının gereği olarak kamu idaresinin kanunların dışında hareket etmesi düşünülemez⁶.

Hukuk devleti ilkesinin hâkim olduğu devletlerde, kişiler gibi idarenin de önceden belirlenmiş bazı kurallar doğrultusunda faaliyet göstermesi beklenir⁷. İdareler, hukuk devletini yaşatmak için kurallara, aynı bireyler gibi itaat etmelidir. Hukuk devleti, herkes için aynı kuralların uygulandığı, herkesin bu kurallara uyduğu bir ütopyadır. Zira burada ütopya demekle kastedilen, hiçbir zaman dört dörtlük bir hukuk devleti olamayacağıdır. Eğer bir ülke tam anlamıyla hukuk devletini yaşayabilseydi idari yargının konusuna giren hiçbir dava söz konusu olamazdı. Bu sebeple hukuk devletini yaşatabilmek için idarelerin önceden belirlenmiş bazı kurallar doğrultusunda hareket etmesi sağlanarak idarenin keyfi tutum ve davranışlarda bulunması engellenmesi amaçlanır⁸. İdare, keyfi tutumlarda bulunmadığı takdirde; Kişiler açısından güvence oluşacaktır. Bu nedenle hukuk devleti ilkesi, idari faaliyetleri ve kamu idarelerini yakından ilgilendirmektedir. Hukuk devleti ilkesi, idare edilenler ile idare edilenleri idare edenler arasındaki ilişkinin esaslarının belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır⁹.

İdare, kanunun vermediği herhangi bir yetkiyi kullanamaz. İdarenin eylem ve işlemlerinin önceden bilinebilmesi için idarenin tüm faaliyetlerinin kanunda yer alması

⁴ Anayasa (1982). Madde 123.

⁵ Günday, M. (1996). **İdare Hukuku**, İmaj Yayınevi, s. 28.

⁶ Özgüven, A. V. (2018). "Vergi Etiği Açısından Vergi Afları". **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 17, Etik Özel Sayı, 34-46. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/606027>. **Erişim Tarihi:** 14 Kasım 2022

⁷ Danıştay 11. Dairesi, 12 Haziran 1996 tarih ve E. 95/1838, K. 95/1861, **Danıştay Dergisi**, Sayı 90, 1180-1181. <https://www.danistay.gov.tr/danistay-dergiler>. **Erişim Tarihi:** 8 Eylül 2023.

⁸ Arslan, S. (1991). **İdare Hukuku**, Filiz Kitapevi, s. 19.

⁹ Atay, E. (2018), **İdare Hukuku**, Beta Yayınevi, s. 231.

icap etmektedir. Kanunda yazılı olamayan iş, işlem, uygulama veya emirler; İdare tarafından yerine getirilmesi durumunda söz konusu idari işlem idari yargı organı önüne geldiğinde, kanunilik ilkesi gereğince denetlenecek ve idari eylemin iptal edilmesi sonucu ile karşı karşıya kalınacaktır.

Kanunilik ilkesi hakkında en genel söylenebilecek şey; Kanunlara uygunluk halidir¹⁰. Anayasa hukukunda, kanunilik ilkesi, “*temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması*” durumlarında karşımıza çıkar. Ceza hukuku alanında, kanunilik ilkesi, “*suç ihdası ile ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirlerinin konulmasında*” karşımıza çıkmaktadır. Kanunilik ilkesi, vergi hukukunda ise resim, vergi, harç vb. malî yükümlülüklerin konulması veya kaldırılmasında karşımıza çıkmaktadır.

Anayasa hukuku, ceza hukuku, idare hukuku ve vergi hukukunun hepsinin ortak noktası kanunilik ilkesinin kamu gücü kullanan otoriteler bakımından bir sınır çizilmesidir. Böylece kamu gücüne tâbi bireyler açısından bir güvence oluşturmasıdır. Kanunilik ilkesi sayesinde kamu otoriteleri keyfî hareket edememektedir. Önceden belirli usullerle oluşturulan ve aleniyet kazanan kuralların çerçevesi çizilir ve bu sınırlar dışına çıkılmaması amaçlanır. Önceden sınırları çizilmiş olan kurallar sayesinde İnsan hakları sınırlandırabilmekte, vergi ile benzeri diğer malî yükümleri tahsil edebilmekte ve hatta bireylere suç ihdas edip ceza verebilmektedir¹¹. Kanunilik ilkesinin kişilerin haklarını güvence altına alan ve bu hakları koruyan bir fonksiyonu bulunmaktadır.

1.1.2 Hukuki Güvenlik İlkesi

Hukuk devletinin ayrılmaz yapı taşı olan bir diğer ilke “*hukuki güvenlik*” ilkesidir. Hukuki güvenlik ilkesi ile birlikte normlar öngörülebilir olur, bireyler tüm işlemlerinde ve eylemlerinde devlete güven duyar. Devlete olan bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınılması hakkında yasal düzenlemeler yapılması yine bu ilke sayesinde mümkün olmaktadır. Devletin yaptığı iş ve işlemler sonucunda kişiler hukuka güvenini yitirdiği takdirde hukuk devletinin gereği olarak idari işleme karşı iptal davası açılabilmesi ve idari yargı organınca denetlenmesi söz konusu olur. Yukarıda da bahsedildiği üzere hukuk devleti olabilmenin temel iki unsurundan birisi olan hukuki

¹⁰ Akbulut, E. (2013). **Türk İdare Hukukunda Kanuni İdare İlkesi**. Beta Yayınevi, s. 5.

¹¹ Akbulut, s. 5.

güvenlik ilkesinin devlet tarafından sağlanmış olması beklenir¹². Hukuki güvenlik ilkesi denetimi, idari yargı mercileri tarafından sağlanır¹³.

İptal davalarının en önemli amacı ‘*hukuki güvenlik ilkesinin*’ sağlanmasıdır. Hukuki güvenlik ilkesinin sağlanmasıyla birlikte tüm gücü ve kudreti elinde bulunduran kamu idarelerinin, iktidar gücünü kullanarak hukuka aykırı işlemler yapmasının önüne geçilmesi amaçlanmıştır.

Hukuki güvenlik ilkesi, idarenin keyfi işlem ve eylemlerini önlenmek amacı ile ortaya çıkmıştır. Bu durum Danıştay yerleşik kararlarında açıkça belirtilmiştir¹⁴. Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu’nun bir kararında iptal davaları sayesinde hukuksal düzenin korunduğundan bahsetmiştir¹⁵. İptal davalarında yalnızca hukuksal işlemin hukuka aykırı olup olmadığı incelenir.

İptal davalarında yargılamaya konu olan idarenin kendisi değildir. İptal davalarında yargılamaya konu olan “*idarenin yaptığı uygulamalar, işlemler ve eylemlerdir*” dir. İptal davası türünde görülmekte olan yargılamalarda idari işlemlerin hukuka uygun

¹² Anayasa Mahkemesi, Muhsin Hükümdar Başvurusu (2), Başvuru Numarası: 2016/69274, Karar Tarihi: 05 Mart 2020, R.G. Tarih ve Sayı: 24/7/2020-31195. **Kaynak:** <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2016/69274>. **Erişim Tarihi:** 18 Kasım 2022.

¹³ **Anayasa** (1982), 125. Maddesi. Bk. Madde 125 – İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır. (Ek hüküm: 13/8/1999-4446/2 md.) Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların milli veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir. Milletlerarası tahkime ancak yabancılik unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebilir. (...) (Ek cümle: 7/5/2010-5982/11 md.) (...)6(...) (Ek cümle: 7/5/2010-5982/11 md.) (...)68 Yüksek Askerî Şûranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolu açıktır.8 Yüksek Askerî Şûranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolu açıktır. İdari işlemlere karşı açılacak davalarda süre, yazılı bildirim tarihinden başlar. (Değişik birinci cümle: 7/5/2010-5982/11 md.) Yargı yetkisi, idari eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamaz. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idari eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldırarak biçimde yargı kararı verilemez. İdari işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda gerekçe gösterilerek yürütmenin durdurulmasına karar verilebilir. Kanun, olağanüstü hallerde, (...)69 seferberlik ve savaş halinde ayrıca milli güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık nedenleri ile yürütmenin durdurulması kararı verilmesini sınırlayabilir. İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür. Bk. İdari Yargılama Usul Kanunu, Madde 2/2- 2. İdari yargı yetkisi, idari eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlıdır. İdari mahkemeler; yerindelik denetimi yapamazlar, yürütme görevinin kanunlarda ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinde gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idari eylem ve işlem niteliğinde veya idarenin takdir yetkisini kaldırarak biçimde yargı kararı veremezler.

¹⁴ Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, 2 Kasım 1988 tarih ve E. 1987/47, K.1988/3, **Danıştay Dergisi**, Sayı 72-73, 104-106. <https://www.danistay.gov.tr/assets/pdf/yayinlar/dergi/2021-02-24-02-18-6932891.pdf>. **Erişim Tarihi:** 19 Kasım 2022.

¹⁵ Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, 2 Kasım 1988 tarih ve E. 1987/47, K.1988/3, **Danıştay Dergisi**, Sayı 72-73, 104-106. <https://www.danistay.gov.tr/danistay-dergiler> **Erişim Tarihi:** 19 Kasım 2022.

olmadığı sonucuna varıldığı takdirde denetlenen idari işlemin hukuka uygun olmadığı gerekçesiyle iptal edilmesi mümkündür. Bu sayede hukuk düzeni korunmuş olur. İptal davalarında resen bir yargılama başlaması mümkün değildir. İptal kararı verilebilmesi için idarenin yaptığı işlemde zarar gören bir kimsenin idari yargıya usulüne uygun olarak müracaat etmesi gerekmektedir. Uğranılan haksız eylemlere karşı hukuka aykırı işlem usulüne uygun şekilde idari yargı denetimi önüne götürülmediği takdirde hukuki güvenlik ilkesinin ihlal edildiği iddiası yerinde olmayacaktır. Tabi ki idari yargıya taşınmadan işlemlerin hukuka uygun olması beklenir fakat sırf bir idari işlem hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle hukuki güvenlik ilkesi ihlal edilmiş sayılamaz. Hukuki güvenlik ilkesi, kişilerin yargı organında haklarını araması ile de sağlanabilir. Hukuka aykırılıklar idari yargı denetimine tabi olduğundan söz konusu güveni idari yargı merci sağlayacaktır.

1.1.2.1 Belirlilik İlkesi

Belirlilik ilkesi hakkında kanunların herkes tarafından anlaşılır olması durumu olduğu ve kanunların açıklığının hukuki güvenlik ilkesini sağlamaya yetecek ölçüde olması hali olarak söylenebilir.¹⁶ Belirlilik ilkesi kanun metinlerinde tam anlamıyla uygulandığında kişi ya da kurumlarca muhtemel keyfi yorum yapılmasının önüne geçilmiş sayılır¹⁷.

Belirlilik ilkesi, hukuk devletinde kanun metinlerini okuyanların, olağan hallerde idari bir işlemin ileride nasıl bir sonuç doğurabileceğini makul bir seviyede öngörmelerini sağlar. “*Belirlilik*” ilkesinin hâkim olduğu devletlerde, yasal düzenlemeler hem idare hem de kişiler açısından hiçbir şüpheye yer vermeyecek şekilde net, açık, anlaşılır ve nesnel olması gerekmektedir. İdarelerin keyfiyeti engellenmiş ve bu konuda koruyucu önlemler alınmış olması belirlilik ilkesinin hâkim olması ile sağlanır.

Anayasa Mahkemesi, belirlilik ilkesi hakkında vermiş olduğu bir kararda Anayasa'nın 2. Maddesine atıf yaparak idarenin keyfi yorum ve geniş takdir hakkı tanındığı gerekçesiyle 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 42. maddesinin birinci fıkrasının '...

¹⁶ Keskin, B. & Yağcı, Z. (2018). Türk İdare Hukukunda Hukuki Güvenlik İlkesinin Uygulanması. **Terazi Hukuk Dergisi**, 13(148), s. 59-60.

¹⁷ Can, O. (2005). Belirlilik İlkesine Anayasal Bakış, **Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt IX, Sayı 1-2, s. 94. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1861696>. **Erişim Tarihi:** 27 Aralık 2022.

500 000 TL.'dan 25 000 000 liraya kadar para cezası verilir.' bölümünün Anayasa'ya aykırı olduğuna karar vererek iptal etmiştir¹⁸.

Anayasa mahkemesi kararında belirtildiği üzere belirlilik ilkesine aykırı olması durumu, kuralın iptali sonucunu doğurmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi yerleşik içtihatlarında hukuken belirli olması yanında hukuken kesinlik ilkesi kavramına da yer vermektedir.

Anayasa Mahkemesinin '*Hukuki Belirlilik*' olarak nitelendirdiği Belirlilik İlkesi hakkında hukuk devletinin temel unsurlarından biridir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin belirlilik ilkesi için '*Hukuki kesinlik*' olarak nitelendirmektedir. Hukuki kesinlik/belirlilik" ilkesi ile yasal düzenlemelerin makul seviyede bir birey tarafından anlaşılabilir, uygulanabilir ve öngörülebilir olması gerektiğini ifade etmektedir. Gerçekten; ilk bakışta açık ve anlaşılır gibi görünen, öngörülebilir olan yasal düzenlemeler, uygulamada belirsizliklere, ciddi çelişiklere ve hatta eşitsizliğe dahi neden olabilir. Bu durumda "*hukuki kesinlik/belirlilik*" ilkesine aykırılık; kanun koyucunun kusuru olmayıp uygulayıcıların yani yargı organlarının yorumlarından kaynaklanmaktadır¹⁹.

"*Hukuki kesinlik/belirlilik*" ilkesi; kanunların uygulanma şeklini yakından ilgilendirir. Kanun koyucular, kanunları düzenlerken, oluşturdukları kanun metinlerinin açık ve net, herkes tarafından anlaşılır, kurumlar tarafından uygulanabilir ve bireyler tarafından öngörülebilir olması gerektiğini bilerek hareket etmelidir. Kanun koyucu bu şekilde hareket etmediği takdirde idari işlemin hukuka uygunluğunun denetimi yargı organınca gerçekleştirilecektir.

Yargı denetimi ile yasal düzenlemelerin anlaşılır, açık, uygulanabilir ve öngörülebilir olması durumlarına aykırı olduğu tespit edildiği takdirde ilgili kanuni düzenlenmenin iptali gündeme gelecektir.

¹⁸ Anayasa Mahkemesi. 17 Nisan 2008 tarih ve E.2005/5, K.2008/93 sayılı karar. R. G. Tarih ve Sayı: 05 Kasım 2008-27045. **Kaynak:** <https://resmigazete.gov.tr/fihrist? tarih=2008-11-05>. **Erişim Tarihi:** 30 Aralık 2022.

¹⁹ Şen, E. (07 Aralık 2022). "Hukuki Kesinlik/Belirlilik İlkesi Karşısında Birbiri ile Uyuşmayan Yargı Kararları." <https://sen.av.tr/tr/makale/%E2%80%9Chukuki-kesinlik/belirlilik%E2%80%9D-ilkesi-karsisinda-birbiri-ile-uyusmayan-yarg%C4%B1-kararlari>. **Erişim Tarihi:** 12 Ocak 2023.

1.1.2.2 Öngörülebilirlik ve Hukuki İstikrar İlkesi

Öngörülebilirlik ilkesi için kanunlardan doğacak sonuçların önceden kestirilebilir olması hali denilebilir²⁰. Kanunu okuyan her kişinin ileride doğacak sonuçlar açısından durumu öngörebilmesi söz konusu ise hukuk güveliği bu ilke açısından sağlanmış olur.

Anayasa mahkemesi kendi kanunilik denetimine göre kanun metninin, temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasına dayanak teşkil ettiğinin tespitinde, şekli açıdan hukuka ayrılığı yeterli saymamaktadır. Anayasa Mahkemesi'nin kanunilik denetimine göre, kanun denilen bu normun aynı zamanda kanun kalitesini haiz olması gereklidir. Bir kanunun kanun kalitesine haiz olabilmesi ise o kanunun öngörülebilirlik vasıflarını ve belirlilik vasıflarını taşımasını gerekli kılar²¹.

Bir devletin hukuk devleti olabilmesi için idari yargı kararlarında istikrar olması önem arz eder. *İdari İstikrar* ilkesi, Hukuk devletinde bulunması gereken bir ilke olup hukuk devletinin oluşmasını sağlayan ilkelere birisidir hukuki istikrar. Hukuki istikrar, İdari sistemlerin zaman içinde öngörülemez düzeyde doğrusundan sapması halidir²². Öyleyse hukuki istikrarın olduğu yerde idari istikrar da olması muhtemeldir. İdari istikrar hali ise idarenin iş ve eylemlerinin hukuka uygunluk zemini üzerinde düzenli bir şekilde yoluna devam etmesi halidir. İdari istikrarın olduğu hallerde hukuki istikrar sağlanır ve hukuk devleti olabilmenin en önemli şartları böylece sağlanmış olur. Hukuki istikrarın olmadığı bir ülkede bireyler, adalete olan inancını yitirir.

Anayasa Mahkemesi, hukuki istikrar ile ilgili kararlarında; İdari işleyişte beklenen birlik ve düzeni ortaya çıkarma işlevinin, idari istikrar sayesinde olduğu üzerinde durmaktadır. Anayasa mahkemesi, idari istikrar için; yürürlükte bulunan kuralların her olaya uygunluğunun aynı olduğu ölçüde ve aynı bir biçimde uygulanması hali olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle gereğince olayların birbirlerine uygunluğu ölçüsündeki durumlarda verilen idari yargı kararlarının birbirleriyle tutarlı, çelişmeyen kararlar olması durumunda hukuki istikrardan söz edilebilir.

Aksi durumda, aynı kuralın farklı uyumsuzluklarda ve zamanlarda değişken şekilde

²⁰ Gözler, K. (2009). **İdare Hukuku**, Cilt 1, 2. Baskı, Ekin Yayınevi, s. 126.

²¹ Özpolat, H. (2018). "Anayasa Mahkemesi'nin Bireysel Başvuru Kararlarında Maddi Anlamda Kanun Kriteri". **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, 9(33), 609-619. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/980895>. **Erişim Tarihi:** 29 Ocak 2023.

²² Yılmaz, H. (2021). "Danıştay Kararları Işığında İdari İstikrar İlkesinin İdari Yargılama Hukukuna Önemli Yansımaları". **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, (17), s. 526. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1844508>. **Erişim Tarihi:** 22 Ocak 2023

uygulanması hallerinde, idari işlemlerin kararlılığını zedeler ve kamu idarelerine olan güven sarsılır²³. İdari yargı kararlarında istikrar olmaması halinde söz konusu istikrarsızlaşmanın yoğunlaşması durumunda ilgili devlet hukuk devleti olmaktan uzaklaşmaktadır.

1.1.2.2.1. Mevzuat Üzerinden Hukuka ve Devlete Olan Güveni Zedelememe

Bir idari işlemin muhatabın dışındaki başkaca kişilere fayda sağlamak gayesi ile gerçekleştirilmesi durumunda, hukuki güvenlik ilkesi ile hukuki istikrarı zedeler. Böyle bir durumda amaç yönünden hukuka aykırılık ortaya çıkacaktır. İdari yetkilere sahip makamlarda bulunanlar her kim olursa olsunlar, bu bireyler kendi menfaatleri doğrultusunda hareket edemeyeceği gibi, bir başkası lehine de hareket edemezler²⁴. Böyle bir durum tabii ki hukuk devletine olan güveni derinden zedeleyecek temel sorunlardan biridir. İdari yetkilere sahip makam, kendi menfaatleri veya üçüncü kişiye yarar sağlaması kastı ile hareket etmesi durumunda kişilerin devlete olan güveni zedelenir²⁵. Hukuk devletine olan güvenin zedelenmesi durumunda ise hukuki güvenlik ilkesinden uzaklaşıldığı sonucuna varmak yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla hukuki güvenlik bulunmadığı bir yerde hukuk devletinden bahsedilemeyeceği gibi yasaların varlığının da bir anlamı kalmayacaktır.

1.1.2.2.2. Aynı Durumda Olan Kişilere Hukuka Uygun ve Eşit İşlemlerde Bulunulması

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sında kanun önünde herkesin eşit olduğu açıkça belirtilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 10. Maddesinde herkes için hiçbir ayırım gözetilmeden eşit olduğu teminat altına alınmıştır²⁶. Kanun hükmünde ırk ayrımı ve

²³ Anayasa Mahkemesi. 10 Mart 1977 tarih ve E.1976/51, K.1977/16 sayılı karar. R.G. Tarih ve Sayı: 25 Haziran 1977-15977. **Kaynak:** <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/15977.pdf>. **Erişim Tarihi:** 24 Ocak 2023.

²⁴ Pekiner, V. (1968). "Yönetimin Yetki Saptırması". **Amme İdare Dergisi**, Cilt 1, s. 122.

²⁵ Güçlü, Y. (2021), **İdari Yargı Kararlarının Uygulanması**, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, s. 34

²⁶ **Anayasa** (1982). Madde 10. Bk. Madde 10 – Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. (Ek fıkra: 7/5/2004-5170/1 md.) Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. (Ek cümle: 7/5/2010-5982/1 md.) Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz. (Ek fıkra: 7/5/2010-5982/1 md.) Çocuklar, yaşlılar, özürllüer, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz. Hiçbir kişiye,

cinsiyet ayrımı yapılmaksızın eşitlikten bahsetmektedir. Öte yandan herhangi bir dini inanca ya da felsefi düşünce veya siyasi fikirlere sahip olduğu için bireyler ayrımcılığa maruz bırakılamaz. Söz konusu farklılıklara ayırım gözetilmediği belirtilmiş olmakla kanun önünde eşitliğe önem verilmiştir. İdare, gerçekleştirdiği eylemlerde hizmetin gerektirdiğinden başka bir ayırım gözetmemesi gerekir ki bu eşitlik ve tarafsızlık ilkesinin dayanağıdır²⁷. Anayasa'nın amir hükmü karşısında kamu idareleri eşitlik ilkesine dikkat ederek işlem tesis etmesi gerekmektedir. Kamu idareleri Anayasa'nın ilgili maddesindeki eşitlik ilkesini dikkate almadığı takdirde hukuk devleti ilkeleri ihlal edildiği sonucuna varılabilir. Kamu idareleri, gereğince olayların birbirlerine uygunluğu ölçüsündeki durumlarda farklı uygulamalara girişmesi durumunda hak ihlaline uğradığı iddiasında bulunanlar idari yargı organına başvurarak işlemin iptalini talep edebilecektir.

1.1.2.2.3. İdarenin Bireyin Haklı Beklentilerine Uygun Davranması

Yasalarda mevcut olan bir hakkın, elde edilebileceği beklentisi *bireyin haklı beklentisi* olarak değerlendirilir. Öngörülebilirlik ilkesi ile haklı beklenti ilkesi esasen benzer niteliktedir. Öngörülebilirlik ilkesinde yasa koyucunun iradesi yorumlanmaktadır. Bireylerin haklı beklenti ilkesinde ise öngörülebilirlik ilkesine paralel olarak öngörülmüş olan kanun maddesinin ilgilisi tarafından yorumlanarak haklı beklenti içerisinde olması durumu olarak tanımlanabilir.

Devlet görevlilerinin, görev ve yükümlülüklerini yerine getirirken sahip oldukları yetki dahilinde ortaya koydukları idari iş ve eylemlerin kendilerine de uygulanacağı bilincinde hareket etmeleri durumunda idarenin, bireylerin haklı beklentilerine uygun davranması sonucunu doğurur²⁸.

Sistematik şekilde ortaya konan idari işlem veya eylemlerin, ihtiyacı olduğu durumlarda bireylerin kendilerine de kanun gereği aynı işleme tabi tutulacağı

aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde (...)9 kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar

²⁷ Yaşar, H. N. (2016). **İdare Hukuku**, 3. Baskı. Der Yayınları, s. 233, 234.

²⁸ Oğurlu, Y. (2003). **İdare Hukukunda Kazanılmış Haklara Saygı ve Haklı Beklentiler Sorunu**, Seçkin Yayıncılık, s. 221, 222. <https://aperta.ulakbim.gov.tr/record/252192/files/Yu%CC%88cel%20Og%CC%86urlu%20I%CC%87dare%20Hukukunda%20Kazan%C4%B1lm%C4%B1s%CC%A7%20Haklara%20Sayg%C4%B1%20ve%20Hakl%C4%B1%20Beklenti%20Sorunu.pdf>. **Erişim Tarihi:** 28 Ocak 2023

beklentisine haklı beklenti ilkesi denmektedir²⁹.

Bir diğerk anlatımla; İdarenin mevcut uygulamalarının, mevzuata güvenerek kişinin kendisine de ihtiyacı olduğu durumda aynı uygulama ve mevzuat hükümlerinin aynı şekilde uygulanacağı yönündeki beklentisine haklı beklenti denir.

Kısacası kişilerin, kanunilik ve hukuki güvenlik ilkeleri gereğince idarenin iş ve eylemleri sonucunda oluşan beklentilerinin idarece karşılanması gerekmektedir. Kişilerin haklı beklentilerinin idare tarafından karşılanmaması hallerinde ise hukuki güvenlik ilkesinden uzaklaşıldığı sonucuna varmak yanlış olmayacaktır.

1.1.2.2.4 İdari İşlemlerin ve Yargı Kararlarının Öngörülebilir Olması

Yasa hükümleri ve içtihatlarda yer aldığı üzere, bir hukuk devletinin temel unsurlarını oluşturan hukuki güvenlik ilkesi, hukukun uygulanması sırasında idarenin işleyişindeki düzeni sağlamaktır. Öngörülebilirlik ilkesi, mevzuatlardan doğacak sonuçları, ortalama zekaya sahip bir bireyin önceden öngörülebilmesi haline denir³⁰. Bireyler, kanun metinlerini okuduğunda hemen hemen birçok kişi ile aynı düşüncelerle varıp aynı sonuca ulaşabiliyorsa, o kanun metnini, öngörülebilirlik ilkesine uygun demektir.

Hukuki güvenlik ilkesi sayesinde, devlet işleyişinde istikrar sağlanır ve bireylerin mahkemelere olan güven artar³¹. Yargıya olan güvenin sağlanabilmesi için hem hukuki güvenlik ilkesi hem de belirlilik ilkesinin bir arada uygulanması gereklidir³². Zira, her iki ilke de yargıya olan güveni beraber oluştururlar. İdari işlemlerin öngörülebilmesi söz konusu olduğu kadar yargı kararlarının da öngörülebilmesi gerekmektedir. İdari yargı organına gelen ve olayların birbirlerine uygunluğu ölçüsündeki durumlarda verilen idari yargı kararlarının birbirleriyle tutarlı, çelişmeyen kararlar olması durumunda hukuki istikrar var olduğu söylenebilir. Hukuk devletinde yaşayan her birey, idari işlemleri veya yargı kararlarının sonuçlarını öngörebilmesi gerekmektedir.

²⁹ Yıldırım, T. (2010). **İdari Yargı**. Beta Yayınları, 2. Bası. s. 260, 261.

³⁰ Gözler, K. (2009). **İdare Hukuku**, Cilt 1, 2. Baskı, Ekin Yayınevi, s. 126.

³¹ Anayasa Mahkemesi, “Ercan Din” Başvurusu, 08 Haziran 2016 tarih ve Başvuru Numarası 2014/94, R.G. Tarih ve Sayı: 13 Ekim 2016-29856. **Kaynak:** <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/94>. **Erişim Tarihi:** 14 Şubat 2023

³² Anayasa Mahkemesi, “Servet Saraçoğlu ve Diğerleri” Başvurusu (Başvuru Numarası: 2012/1281) Karar Tarihi: 24 Haziran 2015. Resmî Gazete Tarih ve Sayı: 13 Ağustos 2015-29444. **Kaynak:** <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/1281>. **Erişim Tarihi:** 16 Şubat 2023.

Aksi bir durum ortaya çıktığında bozulan ciddiyyet neticesinde hukuka olan güven azalır. Hukuka olan güven zedelenir ve tahrip olursa hukuk devleti olmaktan uzaklaşılır. Hukuka güvenin olduğu ortamdan söz edebilmek için idari yargı organlarınca verilen kararlarda çelişmeyen ve istikrarlı karar verilmesi idari yargı kararlarında öngörülebilirlik ile açıklandığından önem arz eder³³.

1.2. Hukuka Aykırılık Halleri

İdarenin, muhatabından onay almasına gerek olmayan tek yanlı yapmış olduğu ve hukuka uygunluk karinesinden yararlanan işlemlerine idari işlem denir³⁴. İdari işlemin karine olarak hukuka uygun olması demek, o idari işlemin kural olarak hukuka uygun olduğu varsayılması anlamına gelir. İdarenin hukuka aykırı işlem yahut eylemleri sonucu hakları yahut menfaatleri ihlal edildiğini iddia edenler idari yargı makamlarına başvurarak söz konusu işlem yahut eylemin iptalini talep edebilirler.

İdari makamlarca kamu gücüne dayanarak ortaya konan tek taraflı tesis edilen tasarruflar; ‘şekil’, yetki’, ‘konu’, ‘amaç’ ve ‘sebeup’ olarak beş unsuru bulunmaktadır. İdari Yargılama Usul Kanunu 2. maddesinin İlk fıkrasında hukuka aykırılık hallerini tek tek sayılmıştır. Buna göre bir idari işlemin ‘şekil’, yetki’, ‘konu’, ‘amaç’ ve ‘sebeup’ yönlerinden hukuka uygun olması gerekmektedir. İdarenin tek taraflı olarak yaptığı idari işlemlere karşı hak ihlallerine uğrayanlar, yukarıda belirtildiği üzere idari işlemin unsurları yönünden herhangi bir hukuka aykırılık söz konusu olduğunda, idari işlem veya eylemi idari yargıya taşıyabilir ve söz konusu idari işlem, idari yargı makamınca iptal edilebilir³⁵. İdari yargı makamlarının kendi önlerine gelmeyen hukuka aykırı

³³ Danıştay 8. Dairesi, 20 Şubat 2020 tarih ve E. 2016/10461, K. 2020/1067; Aydınoglu Z. N. (2020). **Türk ve Alman Hukukunda İdare Hukuku Boyutuyla Yenilenebilir Enerji Üretimi**, [Doktora Tezi, Çankaya Üniversitesi], s. 227. <http://earsiv.cankaya.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/20.500.12416/4949/Thesis.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. **Erişim Tarihi:** 9 Mart 2023

³⁴ Atay, E. E. (2018). **İdare Hukuku**, 6. Baskı, Turhan Kitabevi, s. 426.

³⁵ 2577 Sayılı **İdari Yargılama Usul Kanunu**, Madde 2.Bk. Madde 2 – 1. (Değişik: 10/6/1994-4001/1 md.) İdari dava türleri şunlardır: a) (İptal: Anayasa Mahkemesinin 21/9/1995 tarihli ve E:1995/27, K:1995/47 sayılı kararı ile; Yeniden Düzenleme: 8/6/2000-4577/5 md.) İdarî işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlâl edilenler tarafından açılan iptal davaları, b) İdarî eylem ve işlemlerden dolayı kişisel hakları doğrudan muhtel olanlar tarafından açılan tam yargı davaları, c) (Değişik: 18/12/1999-4492/6 md.) Tahkim yolu öngörülen imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklar hariç, kamu hizmetlerinden birinin yürütülmesi için yapılan her türlü idari sözleşmelerden dolayı taraflar arasında çıkan uyuşmazlıklara ilişkin davalar. 2. İdari yargı yetkisi, idari eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlıdır. İdari mahkemeler; yerindelik denetimi yapamazlar, yürütme görevinin kanunlarda ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinde gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini

işlemlerin denetlenmesi beklenemez. İdari yargı organınca denetlenen hukuka aykırılıklar yalnızca idari işlemler açısından söz konusu olup yargılanan idari makamlar değildir³⁶.

İdari işlemin ‘şekil’, yetki ‘, ‘konu’, “amaç” ‘ve ‘sebe’ yönlerinden hukuka uygun olması hakkındaki yasal düzenlemede geçen ‘biri ile’ lafzının aynı zamanda unsurların ‘hepsi ile’ de hukuka aykırı olduğu iddiasında bulunulmasına engel teşkil etmeyeceğini düşünmekteyiz. Zira kanun koyucu en az birisinin hukuka aykırı olmasını o işlemin iptali için yeterli görmektedir. Hukuka aykırı olan idari işlemin iptali için yukarıda sayılan hukuka aykırılık hallerinin tamamı aynı anda olmak zorunda değildir. İdari işlemin ‘şekil’, yetki ‘, ‘konu’, “amaç” ‘ve ‘sebe’ yönünden sadece birisinden dahi hukuka aykırı olması sebebiyle idari yargı organlarına iptal davası açılabilmesi mümkün hale gelebilmektedir.

İçtihatlarla gelişen idari yargı alanının konusunu oluşturan idari işlem ve eylemlerin geçerlilik şartları bu her bir unsur için ayrı ayrı aranmaktadır. Bir idari işlemin unsurlarından herhangi birine yahut bunlardan birkaçı ya da hepsine karşı aykırılık bulunması durumunda dava açılacaktır. Hukuka aykırılık hallerinden “‘şekil’, yetki ‘, ‘konu’, “amaç” ‘ve ‘sebe’ unsurlarını ilerleyen aşamalarda daha da ayrıntılı olarak inceleyeceğiz.

1.2.2. Yetki

Yetki, idare adına bir idari işlemi yapabilme ehliyeti olarak kısaca tanımlanabilir³⁷. Yetki, tanımı için bir başka anlatımla idari makamlarda bulunan kişilere, yasalar tarafından bir konuda idari işlem yapma ehliyeti tanınmış olması hali denilebilir. Yetki, geniş anlamda, idari makamlarca mevcut yasal düzende tanınmış karar alma gücüdür³⁸. Türkçe sözlükteki tanımına göre “*Bir görevi, bir işi yasaların verdiği imkânlarla göre, belli şartlarla yürütmeyi sağlayan hak, salahiyet, mezuniyet*” şeklinde belirtmiştir³⁹.

kısıtlayacak, idari eylem ve işlem niteliğinde veya idarenin takdir yetkisini kaldıracak biçimde yargı kararı veremezler. (3) 3. (Mülga: 2/7/2018- KHK-703/185 md.)

³⁶ Candan, T. (2020). **Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu**, Yetkin Yayınları, Sekizinci Baskı, s. 78.

³⁷ Sezginer, M. (2000). **İptal Davasının Uygulanma Alanı Bakımından Ayrılabilir İşlem Kuramı**. Yetkin Yayınevi, s. 73.

³⁸ Gözübüyük, Ş. & Tan, T. (2014). **İdari Yargılama Hukuku**, 7. Baskı, Turhan Kitabevi. s. 378.

³⁹ Türk Dil Kurumu. Güncel Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/>. **Erişim Tarihi:** 14 Mart 2023.

İdare hukukunda yetki kamu düzeninden kaynaklanmaktadır⁴⁰. İdareyi temsil etmekle görevlendirilmiş kişilerin kendilerine tanınan yetkiler asli olarak kendi yetkileri olmayıp buldukları makama önceden verilmiştir⁴¹. İdari işlemin unsurlarından diğerlerine göre daha önemli bir unsur olanın, “yetki” olduğu dahi söylenebilir⁴². Hukuka aykırılık hallerinden birisi olan “yetki yönünden hukuka aykırılık” hali birden fazla şekilde karşımıza çıkabilmektedir. Bir idari işlemin yer yönünden yetkisizliğinde coğrafi sınırlar açısından yetkisizlik durumu söz konusu iken konu açısından yetkisizlik durumunda yetkili olduğu konunun dışına çıkamama sebebi anlaşılmalıdır. Menfaati ihlal edilenler tarafından iptal davası açılabilecektir. Örneğin bir yargı kararının uygulaması ile ilgili Yürütmenin Durdurulması kararı vermeye ancak Bölge İdare Mahkemeleri yetkiliyken atamaya yetkili makamdan alınacak bir olur ile yargı kararının bekletilmesi yetki bakımından hukuka aykırılık hali oluşturacaktır.

1.2.3. Şekil

İdare hukukunda irade açıklamasının kullanılmasındaki kalıba şekil denir⁴³. Kural olarak, bütün idari işlemler yazılı şekle tabidir⁴⁴. İdare hukuku alanında çalışmaları bulunanlar şekil hakkında farklı görüşlerde bulunmuşlardır. Kemal Gözler, “*şekil (form) hukuk düzeninde değişiklik meydana getirmeye yönelik iradenin kendisiyle açıklandığı şeydir*” demektedir⁴⁵. Metin Günday ise iki farklı biçimde açıklamış olup bunlardan ilki “*idari işlemin yapılmasında izlenen usul*” olup bir diğeri ise “*idari işlemin özünü oluşturan iradenin dış dünyaya yansımalarının maddi biçimi*” şeklindedir⁴⁶. Hamza

⁴⁰ Işıklar, C. (2023). “İdari yargılama usulünde yeni ve özel bir yetki kuralı: Askeri hizmete ilişkin uyumsuzlukların bölge idare mahkemesinin bulunduğu yerdeki idare mahkemesinde görülmesi”. **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 72(2), 447-501. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2620531>. Erişim Tarihi: 26 Mart 2023.

⁴¹ Ortak, Y. (2019). **Danıştay kararları ışığında idari işlemin yetki unsuru**. [Yüksek Lisans tezi, İstanbul Medipol Üniversitesi], s. 15. <https://acikerisim.medipol.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12511/7508/Ortak-Yucel-2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Erişim Tarihi: 19 Ağustos 2023. Onar, S. S. (1966), **İdare Hukukunun Umumi Esasları**, C. I, İstanbul, s. 199.

⁴² Özay, İ. H. (2002). **Günüşğinde Yönetim** (1. Baskı). Alfa Basım. s.405; Gözübüyük, Ş. & Tan, T. (2014), **İdari Yargılama Hukuku**, 7. Baskı, Turhan Kitabevi, s. 378.

⁴³ Akyılmaz, B. (2000). **İdari Usul İlkeleri Işığında İdari İşlemin Yapılış Usulü**, Yetkin Yayınları, s. 32.

⁴⁴ Günday, M. (2004). **İdare Hukuku**, 7. Bası. İmaj Yayınevi, s. 133.

⁴⁵ Gözler, K. (2009). **İdare Hukuku**, Cilt 1, 2. Baskı, Ekin Yayınevi, s. 829.

⁴⁶ Günday, M. (2004). **İdare Hukuku** (7. Bası). İmaj Yayınevi. s. 132.

Eroğlu “işlemlerin oluşumu ve tekemmülü, iradenin hazırlanması ve ortaya konulması sırasında takip edilecek usul” olarak yorumlamaktadır⁴⁷. Sıddık Sami Onar, idari işlem olan şekil unsuru hakkında “*tasarrufun oluşu ve tamamlanması, iradenin hazırlanması, izharı ve tespiti için takip edilecek usul, merasim ve vesikalar*” olarak nitelendirmiştir⁴⁸. Mukbil Özyörük şekil hakkında “*Şekil, tasarrufun yazılı, sözlü veya fiili, yerine göre de susma tarzında olmasını ifade eder*” şeklinde yorumlamıştır⁴⁹.

İdari usul, idari makamlarca bir idari işlem yahut eylemin gerçekleştirilmesine yönelik sürecin hazırlık aşamasından yürürlüğe konulmasına dek izlenen yoldur. Usul unsuru idarenin, belirli ilke ve kurallar içerisinde idarece izlenen hüküm ve metotlar sonucunda idari işlem ya da eylemler tesis etmelerini güvence altına alır. Usulde paralellik ilkesi gereğince bir idari işlem hangi şekil şartları ile oluşturulmuş ise yine aynı şekil şartları ile o idari işlem, geri alınır ya da kaldırılır. Örneğin bir memurun atanması işleminin gerçekleştirilebilmesi için izlenmesi gereken süreç bu idari işlemin gerçekleştirilmesi usulüdür.

İdarenin yapmış olduğu işlemlerin nasıl bir formatta yazılacağı, ilgili kanunlarda yönetmeliklerde ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Bu nedenle yapılan idari işlemin şekil yönünden de bu yapıya uygun olması gerekmektedir. İdari işlemleri açık, anlaşılır olması yeterli değildir. İdari işlemler hem hukuki hem de fiili uygulamaya konulabilir nitelikte olması gerekir⁵⁰.

1.2.4. Sebep

İdari işlemler ortaya konulurken belirli bir sebebe dayanmak durumundadır. İdari makamların herhangi bir hukuki dayanağı olmaksızın ortaya koyduğu işlem, keyfi olduğu takdirde kamu yararı taşımadığından hukuka aykırılık teşkil edecektir.

Danıştay kararlarında sebep unsurunun tanımı yer almaktadır. Nitekim hem yargısal

⁴⁷ Eroğlu, H. (1985). **İdare Hukuku**, Turhan Kitapevi, s. 71.

⁴⁸ Onar, S. S. (1966), **İdare Hukukunun Umumi Esasları**, C. I, Hak Kitapevi, s.199.

⁴⁹ Özyörük, M. (1982), İdare Hukuku Ders Notları (Teksir), Ankara, s.81, Nakleden: Sezginer, M. (1998). “Usul Kanunlarında İdari İşlemin Dış Görünüşü”, **İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu**, Ankara, s. 201. <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/10339/idare%20hukuku%20ders%20notlar%C4%B1.pdf?sequence=1&isAllowed=y> **Erişim Tarihi:** 27 Mayıs 2023.

⁵⁰ Akyılmaz, B. (2000). **İdârî Usul İlkeleri Işığında İdari İşlemin Yapılış Usulü**, Yetkin Yayınları, s. 194.

kararlarda hem de doktrinde sebep unsuru, Bir idari işlemin ortaya konulmasını gerektiren saik olarak yorumlanmaktadır⁵¹. İdari işlemin sebep unsurundan anlaşılması gereken, idari işlemin tesisinde kaynak alınan yasal düzenlemelerle o idari işlemin hayata geçirilmesine iten maddi ve hukuki sebeplerdir⁵².

İdarenin gerçekleştirdiği bir idari işlem veya eylemin; sebebinin gösterilmemesi, sebebin açıkça mevzuata aykırı oluşu, sebep unsurunun mevzuatta karmaşık yahut net olmayan ifadelerle yer alması ya da idari işlemin sebebinin kanuni düzenlemelerde hiç yer almaması gibi durumlarda sebep unsurunda hukuki sakatlık söz konusu olduğundan işleme muhatap olan kişilerce iptali istenebilir. İdare bir işlem veya eylem tesis ederken üstün kamu yararını gerçekleştirmeyi hedefler ve bu idari eylem hukuki bir sebebe dayanmalıdır⁵³. Bu sebeple idari işlemin sebep unsuru objektif ve nesnel olmak zorundadır⁵⁴.

İdare, gerçekleştirdiği idari işlemi tesis ederken hukuka aykırı olmayan birtakım sebeplere dayandırması mecburidir. İdare gerçekleştirdiği bu eylemlerde sebep unsuru gerçek bir sebep olup usule aykırı ortaya koyulmamış olması gerekir⁵⁵.

İdarenin gerçekleştirdiği idari işlemin bir hukuki ya da fiili gerekçelere dayandırılarak yapılmış olması halidir. Örneğin idarenin resen emeklilik işleminde 3201 Sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu'nun geçici 27. Maddesinin gerekçe olarak sunulması hukuki bir sebebin varlığını gösterir.

İdari işlemler, idari yargı makamınca iptal edilene kadar karine olarak hukuka uygun kabul edilmektedir. İdari işlemin idare tarafından kendiliğinden geri alınmamış ya da mahkeme tarafından iptal edilmediği müddetçe o işlemin kamu düzenine aykırı olmadığına karinedir. İdari faaliyetlerin ana amacı kamu yararını sağlamak olmalıdır.

⁵¹ Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, 21 Nisan 2011 tarih ve E. 2007/1800, K. 2011/267. **Kaynak:** <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/danistay/e-2007-1800-k-2011-267-t-21-04-2011>. **Erişim Tarihi:** 29 Mayıs 2023.

⁵² Danıştay 11. Dairesi. 17 Aralık 2007 tarih ve E. 2005/2069, K. 2007/9757. **Kaynak:** <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/danistay/e-2005-2069-k-2007-9757-t-17-12-2007>. **Erişim Tarihi:** 30 Haziran 2023.

⁵³ Çağlayan R. (2019), **İdare Hukuku Dersleri** 7. Baskı, Adalet Yayınevi, s. 371; Gözübüyük & Tan, a.g.e., C. II, s. 472; Özay, İ. H. (2002). **Gümsüğında Yönetim** (1. Baskı). Alfa Basım, s. 376.

⁵⁴ Danıştay 12. Dairesi, 10 Aralık 2014 tarih ve E. 2011/6048, K. 2014/8538, Nakleden: Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 8 Ekim 2020 Tarih ve E. 2019/3043, K. 2020/1764, 1-5. **Kaynak:** <https://www.egitimis.org.tr/files/haber/603f93f52205b.pdf>. **Erişim Tarihi:** 3 Temmuz 2023.

⁵⁵ Danıştay 7. Dairesi 08 Kasım 2007 tarih ve E. 2007/695, K. 2007/4612. **Kaynak:** <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/danistay/7-daيره-e-2007-695-k-2007-4612-t-8-11-2007>. **Erişim Tarihi:** 22 Temmuz 2023.

Kamu yararını sağlamayı hedef almayan iş ve işlemler idari yargı makamının önüne geldiği takdirde söz konusu idari işlemin iptal edilmesi sonucu doğuracağı bilinmektedir⁵⁶.

İdarenin bireysel işlemler hem de düzenleyici işlemler tesis etmesindeki amaç, kamu yararıdır. Dolayısıyla idare, tesis ettiği idari işlemlerin sebebinin ve hukuku dayanaklarının hangi gaye ile tesis edildiğini belirtmelidir. Aynı zamanda işlemin tesis edilmesinde dayanılan sebep ve amaç, yeterli araştırmalara ve somut nedenlere dayanması gerekmektedir⁵⁷.

Tüm bu anlatımlarla yola çıkıldığında sebep unsurunun, hukuka uygun ve kamu düzenine uygun olması gerektiği görülmektedir. Sebep unsuru kamu düzenine aykırılık teşkil ettiği takdirde hukuka aykırılık hali sebebiyle iptal edilmesi gündeme gelecektir. Örneğin Emniyet teşkilatı Kanununda yapılan değişiklik ile bazı personellerin resen emekliye ayrılabilceği belirtilmektedir. Burada memurun resen emekliye ayrılması idari işleminin altında yatan sebep Emniyet Teşkilatı Kanunu'nda yapılan değişikliktir.

İdare, hayata geçirmiş olduğu idari işlemin maksadını ve hukuki gerekçelerini temellendirmek zorundadır. İdare tarafından ortaya konan idari işlemin temellendirilmemesi halinde yargı makamınca önüne gelen dosyaya iptal kararı verilmesi kaçınılmaz olacaktır. Zira idare temellendiremediği idari işlemin gerekçesini mahkemeye sunamadığı takdirde sebep unsurunu ispat edememiş sayılır. Böyle bir durumda ortaya konulan idari işleminde, sebep unsuru gerekçelendirilmediği için hukuka aykırılık ortaya çıkacaktır⁵⁸.

1.2.5. Konu

Hukuk düzleminde yenilik doğurucu bir işlem meydana getiren insan davranışına, hukuki eylem denilmektedir⁵⁹. Hukuki eylemin kamu gücü tarafından kullanılması

⁵⁶ Çağlayan R. (2019), **İdare Hukuku Dersleri** 7. Baskı Ankara, s.371; Günday M., s.138; Gözübüyük & Tan, a.g.e., C. II, s.472; Özay, İ. H. (2002), **Günişğında**, s.376.

⁵⁷ Danıştay 15. Dairesi 06 Mart 2018 tarih ve E. 2014/6132, K. 2018/2209. **Kaynak:** <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/danistay/15-d-e-2014-6132-k-2018-2209-t-6-3-2018>. **Erişim Tarihi:** 27 Temmuz 2023.

⁵⁸ Sancakdar, O. (2019). **İdare Hukuku Teorik Çalışma** (8. Baskı), Seçkin Yayıncılık, s.300

⁵⁹ Gözler K. (2009). **İdare Hukuku**, cilt I. Ekin Yayınevi, s. 613

durumunda idari işlem söz konusu olur⁶⁰. İdari işlem sonucunda meydana gelen hukuki durumun kendisine idari işlemin konusu denir. Yapılan idari işlemin bizzat kendisi idari işlemin konusunu belirler. Bir idari işlem ya da eylemin tesis edildiği alan söz konusu işlem ve eylemin konusunu oluşturur. Örneğin yargı kararlarının uygulanmaması sebebiyle uğranılan manevi zararın giderilmesi talebiyle açılan tazminat davasının konusu, yargı kararlarının uygulanmaması sebebi ile uğranılan zarar olacaktır.

1.2.6. Maksat

İdari işlemler kamu yararı gözetilerek yapılır. İdari işlemler kişisel bir gayeye ya da kişisel bir çıkar sağlamaya yönelik yapılamaz. İdari işlemler nüfuz elde etmeye, kişisel sürtüşmelerden kaynaklı caydırıcı amaçlar yaptırımlar uygulamaya yönelik gayelerle ifa edilemez. İdari işlemlerden sebep unsuru ile idari işlemlerden konu unsuru arasında ölçülülük bulunmalıdır. İdari işlemin konu unsuru ve sebep unsurları arasında mevcut bir illiyet bağı bulunması zorunludur.

İdari işlemin kamu yararı dışında maksatlara hizmet eder şekilde tesisi bu işlemi sakatlar⁶¹.Yapılan idari işlem ile hedeflenen sonuç ise o idari işlemin maksadını yani amacını ifade eder. Örneğin bir resen emeklilik işleminde idare amacının meslek hiyerarşisi içinde rütbelilerin yukarıdan aşağıya doğru bir piramit oluşturmak amacıyla bu işlemi yaptığını ifade edebilir. Nitekim bu durumda, idarenin sübjektif bir faydası olsa dahi '*Kamu yararı*' çerçevesinin dışına çıkılması halinde amaç yönünden hukuka aykırılık halini oluşturacaktır.

Amaç, idari işlemi ortaya çıkaran bireyin bu idari işlemle varmak istediği sonuç konusunda o bireyin aklından geçen düşüncelerdir. İdari işlemin sübjektif unsuru olarak adlandırdığımız şey idari işlemin amaç unsurunun kendisidir.

İdari işlemlerin amaçları objektif nitelikte olmayıp sübjektif niteliktedir. İdari işlemi ortaya atan kişinin niyeti aynı zamanda o işlemin amacını oluşturur. İdari işlemi yaratan bireyin zihninin içerisinde dolanan ve kendisi dışındakiler tarafından görülemeyen meta ötesi bir durumdur. Yetki saptırması, idarenin yetkisini kullanırken kanun tanıdığı amaçla değil başka saikler ile hareket etmesi durumuna denir. Bu durumda yetki

⁶⁰ Çağlayan (2015). s. 420; A. E. Akyazan (2009). "Maddi açıdan idari işlemler". **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 85, s. 220; Günday (2011), s. 121; Gözler (2009), s. 660. Akyılmaz vd. de idari işlemin ayırt edici özelliğinin kamu gücü kullanımı olduğunu ifade etmektedir. Bk. Akyılmaz vd. (2015), s. 380

⁶¹ Güçlü, Y. (2021). **İdari Yargı Kararlarının Uygulanması**, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, s. 34.

saptırması halinde kamu düzeni sağlama amacından söz edilemez. Yetki saptırması, kamu düzenini ilgilendirmez. Yetki saptırması kişisel bir unsur olup yetki saptırması halleri mevcut olan dosyalarda hâkim, bu durumu re ‘sen dikkate almaz.’⁶².

İdarece gerçekleştirilecek tüm idari işlem ve eylemler kamu yararı gözetilerek gerçekleştirilmelidir. Bazı idari işlem veya eylemler kanunda bir işlemi/amacı gerçekleştirmek için verilen yetki ile gerçekleştirilmesi emredilmiştir. Bu durumda idare, sadece kanunda verilen yetki ile yine kanunda belirlenen amacı gerçekleştirmek için kullanılmalıdır. İdari işlemler keyfiyetten uzak ve kamu yararını gerçekleştirmek amacı ile ifa edilmelidir. İdari işlemler herhangi bir kişisel bir çıkar sağlamak yahut kişisel anlaşmazlıklara yönelik yaptırım uygulamak amacı ile ifa edilemez.

1.3. Yargı Kararlarının Uygulanabilmesi Açısından İdarenin Yargısal Denetimi

Bir İdari işlemin idari yargıya konu olabilmesi İdari Yargılama Usul Kanunu 2. maddesinde de belirtildiği gibi öncelikle bir ‘*menfaatin ihlali*’ şartına bağlıdır. Bir Fransız deyimiyile ‘*menfaat yoksa dava yoktur.*’ ifadesi tüm idari yargılama usulünün bir ön şartıdır⁶³. İdari yargıyı adli yargıdan ayıran en önemli unsur budur. Adli yargıda ‘*hak ihlali*’ ileri sürülerek dava açılabilirken idari yargıda ‘*menfaatin ihlali*’ öne sürülerek bir anlamda yargılama usulünde bir genişlemeye gidilmiş, daha kapsayıcı daha geniş bir kavrama yer verilmiştir. İdari yargılama usul kanununun ilk düzenlemesinde bulunmayan ‘menfaat ihlali’ ilkesi 1994 yılında yapılan değişiklikle yasaya konmuştur. Bu durum aynı zamanda ‘idarenin sürekli dava tehdidi altında kalacağı’ eleştirilerini de beraberinde getirmiştir. Bu eleştirilere verilecek cevap ise yargılamanın objektif ve tarafsız mahkemelerce yapılacağını ve idarenin yaptığı işlem hukuka aykırı değilse, idari işlemin iptal edilmesi sonucunu doğuracak bir durumdan söz edilemeyecektir.

⁶² Gözler, K. (2009). **İdare Hukuku**, Cilt 2, Etkin Yayınevi, s. 807.

⁶³ Brown, L. N. & Bell, J. S. (1998). **French Administrative Law** (5th ed.). Oxford, UK: Oxford University Press, s. 158. [https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=v_X1xhiyl28C&oi=fnd&pg=PR5&dq=Brown,+L.+N.+%26+Bell,+J.+S.+\(1998\).+French+Administrative+Law+&ots=5u8IGNWbmd&sig=JQ_Gp68rUzcYf5zBDu2AbAwMlxo&redir_esc=y#v=onepage&q=Brown%2C%20L.%20N.%20%26%20Bell%2C%20J.%20S.%20\(1998\).%20French%20Administrative%20Law&f=false](https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=v_X1xhiyl28C&oi=fnd&pg=PR5&dq=Brown,+L.+N.+%26+Bell,+J.+S.+(1998).+French+Administrative+Law+&ots=5u8IGNWbmd&sig=JQ_Gp68rUzcYf5zBDu2AbAwMlxo&redir_esc=y#v=onepage&q=Brown%2C%20L.%20N.%20%26%20Bell%2C%20J.%20S.%20(1998).%20French%20Administrative%20Law&f=false). **Erişim Tarihi:** 6 Ağustos 2023; Hanağası, E. (2009). **Davada Menfaat**. Yetkin Yayınları, s. 9. <https://teav.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/37357/218604.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. **Erişim Tarihi:** 11 Ağustos 2023.

İdari işlemin idari yargıya konu olabilmesi için öncelikle ‘*idari işlemin kesinlik kazanması*’ gerekir. Yani idari işlemin son aşaması da tamamlanmış ve bir başka makamın onayının bekliyor olmamış olması gerekir. Bu nedenle söz konusu makamdan alınacak onaydan önceki ara işlemler, hazırlayıcı işlemler soruşturmaya başlatma kararı gibi durumlar kesinlik niteliği olmayan işlemler olduğundan idari işlemlere konu edilemezler⁶⁴.

İdari işlemin yargıya konu olabilmesinin bir başka koşulu ise tesis edilen idari işlemin ‘*icrai nitelikte olma*’ şartını taşımasıdır. Bir idari işlemin icrai bir karar olması, bu idari işlemde etkilenen kişiye işlemin kabulü gerekmeden hukuki bir sonuç doğurması anlamına gelmektedir⁶⁵.

Bir başka ifadeyle idari işlemde etkilenecek kişi yahut kişilerin hukuki durumlarında değişiklik oluşması gereklidir. Bir idari işlemin icrai nitelik taşıması ancak onun bireysel icrai bir karar olması gerekir. İdari işlemin icrai nitelik taşıması hakkında Tuğçe BÜLBÜL GÜNER yüksek lisans tezinde şöyle demektedir:

“Örneğin kişileri hak sahibi yada borçlu kılan, bir haktan yararlanma biçimini belirleyen, farklı hukuki statülere sokan, mal varlıklarında azalma ya da artmaya neden olan, onların özgürlüklerini kısıtlayan, kimi hakların kullanılmasını engelleyen, ya da kimi haklardan yararlandırmayan veya onları kısıtlayan, sınırlandıran, daraltan, erteleyen, tehlikeye sokan, mahrum bırakan, ilgilisi lehine hukuki durumlar yaratan idari işlemlerin geri alınmasına veya kaldırılmasına ilişkin işlemler bu niteliktedir”⁶⁶.

İdari Yargılama Usul Kanunu 11. maddesinde ifade edilen ‘*üst makamlara başvurmak*’ seçimlik bir haktır. İdari Yargılama Usul Kanunu 11. Maddesinde ilk fıkrasında bireylerin dava açmadan önce ilgili idarelerin üst makamlarından işlemin kaldırılmasını, değiştirilmesini isteyebilmesini ancak dava açma süresi içerisinde talep edebileceği belirtilmiştir⁶⁷. Bu konuda takdir yetkisini davacıya bırakmıştır. Maddenin

⁶⁴ Yaman, M. (2006). **İdari Yargıda Dava Dilekçesi**. Ankara, Bilge Yayınevi, s.419; Candan, T. (2005). **Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu**. Maliye ve Hukuk Yayınları, s. 76-77.

⁶⁵ Bülbül, G. T. (2012). **İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması Nedeniyle İdarenin ve Kamu Görevlisinin Sorumluluğu**. [Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi], s. 8. https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/553346/yokAcikBilim_429206.pdf?sequence=-1. **Erişim Tarihi:** 14 Ağustos 2023

⁶⁶ Bülbül, G. T. (2012). s. 79-80.

⁶⁷ 2577 Sayılı **İdari Yargılama Usul Kanunu**, Madde 11. Bk. Madde-11: 1.İlgililer tarafından idari dava açılmadan önce, idari işlemin kaldırılması, geri alınması, değiştirilmesi veya yeni bir işlem yapılması üst makamdan, üst makam yoksa işlemi yapmış olan makamdan, idari dava açma süresi içinde istenebilir. Bu başvurma, işlemeye başlamış olan idari dava açma süresini durdurur. 2. Otuz gün içinde bir cevap

devamında ise süre açısından devam eden dava açma sürelerinin söz konusu idari başvurma işlemi ile duracağından bahseder. Böylece başvurunun ret edilmesi ya da cevap verilmemesi halinde yeniden dava açma süresi başlayacaktır. Sürenin hesaplanmasında ise başvurma anından önceki sürelerde dava açma sürelerine eklenecektir.

Türk hukuk sisteminde adli yargı kararlarının uygulanması ile idari yargı kararlarının uygulanma mecburiyeti açısından aralarında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Yargı kararlarının uygulanmaması ya da gereği gibi uygulanmaması durumu ise daha çok idari yargı kararlarında karşımıza çıkmaktadır. İdari yargı tarafından verilen iptal kararları karşısında bazı durumlarda idarenin herhangi bir işlem yapmasına gerek yoktur. Bir yönetmeliğin iptali ya da bir ruhsatın iptali gibi durumlarda bu işlemlerin hiç var olmadığı gibi değerlendirilmesi gerekir. Bu tür iptal kararları kendiliğinden bir sonuç doğuran kararlardır ve ayrıca idarenin bir işlem yapmasına gerek yoktur.

Danıştay İçtihadı Birleştirme Kurulu iptal kararlarında, işlemin iptal edildiği tarihten ziyade işlemin tesis edilmiş olduğu ilk tarihten itibaren ortadan kalktığından bahseder⁶⁸. Yine aynı kararda eski görevine devam ettirilmesi gereken personelin başka bir kadroya atamasının yapılmaması gerektiğinin önemi vurgulanmıştır. Dolayısıyla yargı kararıyla iptal edilmiş olan bir münhal kadroya yeniden bir atama onayı alınmasına gerek yoktur. Bir başka ifadeyle kimi durumlarda bireysel işlemlerin iptal kararları '*kendiliğinden sonuç doğuran*' ve idarenin bir işlem yapmasını gerektirmeyen kararlardır. İdari yargı tarafından bir disiplin suçunun iptaline karar verildikten sonra idarenin ayrıca bir işlem tesis etmesine gerek yoktur. Bu idari işlem yok hükmündedir. Öte yandan iptal kararı üzerine idarenin hukuki eksiklikleri gidererek '*yeniden bir idari işlem tesis etmesi*' gerekebilir. Zira tesis edilecek yeni işlem de yargı denetimine tabii olacaktır. Örnek vermek gerekirse turizm amaçlı imar planlarının değişikliği hakkında yargı tarafından bir iptal kararı verildiğinde değişiklikten önceki planların hiçbir işlem yapılmasına gerek kalmaksızın doğrudan yürürlüğe girmesi beklenemez⁶⁹. Ancak yargı kararıyla iptal

verilmezse istek reddedilmiş sayılır. 3. İsteğin reddedilmesi veya reddedilmiş sayılması halinde dava açma süresi yeniden işlemeye başlar ve başvurma tarihine kadar geçmiş süre de hesaba katılır 4. (Mülga: 10/6/1994-4001/6 Md.).

⁶⁸ Danıştay İçtihadı Birleştirme Kurulu. (1966, 9 Temmuz). Emeklilikte geçen sürenin kıdemine sayılması. E. 1965/21, K. 1966/7. Resmî Gazete, 29 Temmuz 1966, 12361. **Kaynak:** <https://danistay.gov.tr/assets/pdf/upload/2021-12-30-11-47-2964049.pdf>. **Erişim Tarihi:** 15 Ağustos 2023.

⁶⁹ Akyılmaz, B. (2003). **İdare Hukuku**. Sayram Yayınları, s. 483

edilen ve yeniden işlem yapılmasını gerektiren idari işlem ya da eylem iptal kararının amaç ve gereklerine uygun olması gerekmektedir⁷⁰.

İdari yargının iptal kararı üzerine idare tarafından bazen de '*tersine yönünde işlem yapılması*' gerekmektedir. Örneğin yapı izni için yapılan bir başvuruda verilen ret kararının idari yargı tarafından iptal edilmesi halinde idare tarafından yapı izni verilmesi ile ilgili yeniden bir karar alınması gerekecektir⁷¹. Bu konuyla ilgili, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararında idari işlemin iptal edilmiş olması akabinde iptalden sonra verilen izinlerin aynı idari organ tarafından geri almasının mecbur olduğu kaleme alınmıştır⁷². Yargıtay Hukuk Genel Kurul Kararında; İptal kararları verilmesi ile asıl olan işlemin iptal edilmesinden önceki haline geri getirilmesi amaçlanıp iptal işleminden sonra kararın uygulanması için gerekli aksiyonun şeklen alınmasının ya da biçimsel niteliklerle o işlemin gerçekleştirilmesinin o kararın tam anlamıyla uygulandığı anlamı taşımadığından bahsetmektedir⁷³.

Türkiye'deki uygulamaların yanı sıra İngiltere'de yargısal denetim ilkeleri hakimdir. İngiltere yargısal denetim iki şekilde gerçekleşmektedir. Bunlardan ilki Prerogative Orders olarak adlandırılan Certiorari iken diğeri ise Prohibition ve Mandamus olup ikinci Declaration ve İnjunction metotları Özel Hukuk alanı ile ilgilidir⁷⁴. Prohibition ve Certiorari ilkeleri birbirine benzer nitelikte olup idarenin yargı kararlarını uygulamaması noktasında zarar gören kişiye fevkaleda çareler üretmektedir⁷⁵. Bu çareler aşağıda ayrıntılı olarak incelenecektir.

⁷⁰ Mumcu, U. (1970). "Türk Hukukunda iptal Kararlarının Yerine Getirilmesi ve Sorumluluk". **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: XXVII, Sayı: 3-4, s. 105. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/638004>. **Erişim Tarihi:** 28 Ağustos 2023.

⁷¹ Gözübüyük, Ş. (2007). **Yönetmelik Yargı** (26. Bası). Turhan Kitapevi, s. 251.

⁷² Bülbül Güner. T. (2012). s. 14.

⁷³ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 25 Kasım 2009 tarih ve E. 2009/4-453, K. 2009/553. **Kaynak:** <https://www.izmirbarosu.org.tr/Upload/files/Sayfalar/komisyonlar/yargi-kararlari/7.pdf>. **Erişim Tarihi:** 13 Temmuz 2023.

⁷⁴ Aslan, Z. (1995). "İngiliz Hukukunda İdarenin Yargısal Denetimi ve Bu Denetim Sonucunda Verilen Kararlarının Niteliği". **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 1(10), s.21. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/5620>. **Erişim Tarihi:** 15 Ağustos 2023.

⁷⁵ Açıdoğru, S. B. (1999). "İngiltere'de İdarenin Yargısal Denetiminde Mahkemelere Tanınan Ayrıcalıklı Emir (Prerogative Remedy) Verme Yetkisi". **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi**, 1(3), s. 185. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/116549>. **Erişim Tarihi:** 19 Ağustos 2023.

1.3.2. Yargısal Denetim Açısından “Certiorari” İlkesinin İncelenmesi

İngiltere Hukukunda Preogative Orders’ın içerisinde yer alan Certiorari, hukuka aykırı işlemin yargı yerince denetlenmesi ve gerektiği takdirde iptaline karar vermesi halidir⁷⁶. Certiorari kararı verilebilmesi birtakım şartların varlığı halinde mümkündür. Uyuşmazlık özel hukuk alanına girmeyip kamu hukuku alanına girmeli, uyuşmazlığa konu olan eylem doğrudan ya da dolaylı olarak başvurucun menfaatini etkilemiş olmalı ve son olarak Kral’ın iradesi ile oluşturulmuş bir işlem olmamalıdır⁷⁷. Certiorari bir başka yazara göre ise alt derecenin hatalarını düzeltmek için adli yargı işlevi gören organa verilen ve doğal adalet ilkesi ile alt derece mahkemesinin yetkisiz ya da hukuka aykırı kararlarını denetlemek üzere yüksek mahkemeye verilen iptal etme emiridir⁷⁸. Certiorari aslında yüksek mahkemenin alt derece mahkemesi kararını gözden geçirdiği ve derece mahkemesi kararını bozmak için derece mahkemesine verdiği emir anlamına gelir. Certiorari yetkisi ile verilen emir alt derece yerine üst derece mahkemelerine karşı verilemez⁷⁹.

“Certiorari” niteliği gereği üst mahkemenin alt mahkemeyi denetlediği bir emir niteliğinde bozma kararı olduğu göz önüne alındığında yüksek mahkemelerin kullanması gerekmektedir. Nitekim Certiorari çıkarma yetkisi Amerika Birleşik Devletleri’nde Amerikan Yüksek Mahkemesi’ne verilmiştir⁸⁰. Certiorari yetkisi hukuka aykırılıkların tespit edilmesiyle bozma kararı verilmesinin benzeri Türk Hukuku’nda da düzenlenmiştir. Yüksek mahkeme olan Danıştay’ın, ilk derece mahkemesinin veya istinaf mahkemesi kararlarını temyiz merci olarak incelediği dosyalarda ilk derece mahkemesi ya da istinaf mahkemelerinin yerine geçemez fakat hukuka aykırı olan kararlarını bozabilir ve dosyayı ilgili mahkemesine geri gönderebilmektedir⁸¹.

⁷⁶ Aslan, Z. (1995). s. 21.

⁷⁷ Aslan, Z. (1995), s. 21.

⁷⁸ Gözügüzelli, E. (2022). “Mandamus Emirnamesi ve Kıbrıs Türk Hukukundaki Yeri”. **Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 5(2), s. 795. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2288180>. Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2023.

⁷⁹ Necatigil, Z. (1988), **Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Anayasa ve Yönetim Hukuku**, Rüstem Kitapevi, s.130

⁸⁰ Çoban, A. R. (2014). “Anayasa Mahkemesi: Anayasanın Yorumlayıcısı mı Yoksa Bireysel Hakların Koruyucusu mu?”. **Anayasa Yargısı Dergisi**, 31, 295. <https://dergipark.org.tr/tr/download/issue-file/27388>. Erişim Tarihi: 28 Ağustos 2023.

⁸¹ Turgut, A. (2021). **İdari Yargıda Temyiz**. (b.1), Seçkin Yayıncılık, s. 115; Ayrıca Bk. Boz, S., Bölükbaşı, M., Tetik, A. ve Nacak, M. (2021). **Türk İdari Yargılama Hukukunda Temyiz**. Adalet Yayınevi s. 280.

1.3.3. Yargısal Denetim Açısından İngiltere Hukukundaki “Prohibition” İlkesinin İncelenmesi

Prohibition yoluyla idarenin hukuka aykırı işlemleri yapması engellenerek ileride yasal açıdan hukuka aykırı olabilecek hukuki işlemin önceden önüne geçilmesi amaçlanmaktadır⁸². Prohibition yoluyla açılan davalarda başvuruçuların iddia ettiği menfaat ihlalleri daha geniş açıdan değerlendirilir öte yandan hazırlık aşamasındaki idari işlemlere karşı iptal davası açılmazken bu durum Prohibition yoluyla açılan davalarda aranmamaktadır⁸³. Prohibition önleyici bir tedbir olup Certiorari’den daha öncelikli bir sıraya sahiptir⁸⁴. Prohibition talebinde bulunulması aşamasında henüz ortada bir idari işlem mevcut olduğu söylenemez.

Prohibition’ın gündeme gelebilmesi için, Doğal adalet kurallarının ihlal edilmesi, yetkisiz ya da yetki aşımı söz konusu olması, idari işleme vücut veren iradede hile ya da zor kullanma gibi sebeplerle sakatlık meydana gelmiş olması hali mevcut ya da doğacak olmalıdır⁸⁵.

1.3.4. Yargı Kararlarının Uygulanabilmesi için İngiltere Hukukundaki “Mandamus” İlkesinin İncelenmesi

Mandamus, kamu görevlisine kaçındığı görevi yerine getirmesi emrini içeren ilamdır⁸⁶. İdarenin mahkeme kararlarını uygulamaması noktasında Mandamus yetkisinin niteliği gereği idareyi harekete geçirmek üzere alınan bir mahkeme emri olması dolayısıyla son derece önem arz eder. Mandamus, kamu hukukundan doğan ve idareye bir şeyi yapmayı emreden, idareye bir karar alması yolunda harekete geçiren ve kamu görevini yerine getirmeyi emreden pozitif yaptırım emridir. Mahkemenin Mandamus kararı verebilmesi belirli şartlar altında mümkündür.

Mandamus denetimi yoluna başvurulabilmesi için idareye, kararın yerine getirilmesi

⁸² C.T. Emery- B. Smythe, Judicial Review (1986), Legal Limits Of Official Power, s. 287. **Kaynak:** <https://www.cambridge.org/core/journals/cambridge-law-journal/article/abs/judicial-review-legal-limits-of-official-power-by-c-t-emery-and-b-smythe-london-sweet-maxwell-1986-xxxi-318-and-index-12-pp-hardback-1995-paperback-1195-net/0FEB42B547FA3B321B221DEF5F933E21>. **Erişim Tarihi:** 1 Eylül 2023; Aslan, Z. (1995). s.21.

⁸³ Aslan, Z. (1995). s.21.

⁸⁴ Açıdoğru, S. B. (1999). s. 187.

⁸⁵ Açıdoğru, S. B. (1999). s. 187.

⁸⁶ King E., Hawley J. Çeviri İlham Lütem. (1956). “İngiliz (Common Law)’nun Gelişmesi”. **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, c. 16, S. 1-4, s.22. **Kaynak:** <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/47893/3520.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. **Erişim Tarihi:** 30 Ağustos 2023; Özüçü, E. (1993), “Büyük Britanya’da İdarenin Yargısal Denetimi, İdari Yargının Dünya’da Bugünkü Yeri”. **Danıştay Yayınları**, Ankara, s.264.

için idari başvuruda bulunması gerekip söz konusu talebin haksız yere ret edilmesi gerekmektedir⁸⁷. Diğer şartlar, idareye başvuran kişinin subjektif ehliyet sahibi olması ve Kral'a veya onun vekili olan bakanlığa karşı ileri sürülemediği olmasıdır⁸⁸.

Mahkemelerin kullanmakta olduğu Mandamus yetkisi her ne kadar çok geniş bir yetki olsa da olumsuz özelliklerinden birisi olarak Prohibitor ve Certiorari 'nde olduğu gibi Kral'ın buyruklarına karşı ileri sürülemediği olmasıdır. Hukuka aykırılık denetlenebilmesi için idari açıdan alınan hayata geçirilen her türlü idari işlemin denetlenebiliyor olması gerekmektedir. Mandamus ile belirli bir hakkın varlığının uygulanması noktasında hukuki çare arayan bireyin haklarını alabilmesi için başvurduğu bir çare olduğu göz önüne alındığında Mandamus'un amacının adaletin kusurlarını gidermek olduğu söylenebilir⁸⁹.

1.4. İdari Dava Türleri

İdare mahkemelerinde açılan davalara genel anlamda idari dava denmekte ise de İdari Yargılama Usul Kanunu'nun 2. maddesinde bu duruma açıklık getirilmiştir. Genel anlamda kanun, idari yargı çatısı altında sınıflandırılan davaları, idari dava olarak tanımlanmaktadır. İdari yargı kararlarını, esasa ilişkin olarak verilen iptal kararları, tam yargı davalarına ilişkin tazminat kararları, idari sözleşmeden kaynaklanan uyumsuzluklara ilişkin davalar olarak üç başlıkta toplayabiliriz⁹⁰.

2577 Sayılı İdari Yargılama Usul Kanunu madde 28 'de İdari Yargı Kararlarının sonuçları açıkça belirtilmiştir. Yasanın 28. Maddesinin birinci fıkrasında Danıştay, Bölge İdare Mahkemeleri, İdare mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin, esasa ve yürütmeye yönelik kararlarının icaplarına göre idarenin gecikmeksizin işlem tesis etmeye ya da eylemde bulunmaya mecbur olduğu ifade edilmektedir.

İdari Yargılama Usul Kanunu'nun 2. Maddesinde idari dava türleri iptal davası, tam yargı davası ve idari sözleşmelerden doğan uyumsuzluklar olarak üç şekilde ele alınmıştır. Bunlara ilaveten vergi davalarını da idari yargı türü olarak ele almak gerekmektedir.

⁸⁷ Aslan, Z. (1995). s. 22

⁸⁸ Açıdoğru, S. B. (1999). s. 186.

⁸⁹ Gözügüzelli, E. (2022). "Mandamus Emirnamesi ve Kıbrıs Türk Hukukundaki Yeri". **Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 5(2), s. 800. **Kaynak:** <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2288180>. **Erişim Tarihi:** 20 Ağustos 2023.

⁹⁰ Bülbül Güner, T. (2012). s. 5.

1.4.2. İptal Davası

İdari Yargılama Usul Kanunu 2. maddesinde ilk fıkrasında idari işlemler hakkında sebep, şekil, yetki, konu ve amaç yönlerinden biri ile hukuka uygun olmadıkları gerekçesi ile iptal edilebilmesi için menfaatleri ihlal edilenler tarafından açılan davalara ‘İptal davaları’ denmektedir.

İdare tarafından icra edilen bir idari işlemin, menfaatleri ihlal edilenler tarafından hukuka aykırılığı gerekçesiyle ortadan kalkması için idare mahkemesinde açmış olduğu dava türüdür. İdari Yargılama Usul Kanunu 2. maddesinde açıkça belirtildiği gibi; İdarî işlemler hakkında amaç, konu, sebep, şekil ve yetki yönlerinden herhangi biri ile hukuka uygun olmadıklarından ötürü iptalleri için menfaatleri ihlâl edilenler tarafından Açılabilceği belirtilmiştir⁹¹. Burada iki önemli konu karşımıza çıkmaktadır. Öncelikle ihlal edilen bir menfaatin bulunması gerektiğidir. İhlal edilen bir menfaatin yanında bir diğeri ise konu, sebep, şekil, yetki ve amaç gerekçeleriyle söz konusu idari işlemin hukuka aykırı olduğunun ortaya konulabilmesi gerekmektedir.

Anayasa'nın 125. maddesinde idari işlemlerin yargısal denetimine tabii olduğu belirtilmiştir. Böylece idarenin hukuka uygun olmayan işlemlerinin İptal davası ile ortadan kaldırılabilceği kabul edilmiştir. İptal davaları Özel hukuk alanında mevcut olmayan tamamen idare hukukunda mevcut olan bir durumdur. İptal davalarında bir hakkın ihlali ya da böyle bir hakkın ihlali sonucu ortaya çıkacak bir zararın tazmini söz konusu değildir. İptal davaları bir idari işlemin ya da idari bir eylemin ya da faaliyetin hukuka aykırılığı nedeniyle açılmış olan bir davadır. Bir başka ifadeyle İptal davaları idari bir işleyiş ve idari kararlara karşı açılmış olan davalardır⁹².

İdari yargıda görülmekte olan iptal davalarına ilişkin yetkili mahkemece yapılan yargılama sonucunda kurulan hüküm ile idari işlem, gerçekleştirildiği tarih itibariyle ortadan kaldırılmaktadır. Mahkemelerce verilen yargı kararıyla geçmişe dönük olarak bir işlem yapılmasını gerekli kılmaktadır. İptal davalarının amacı idari işlemi incelemek ve hukuka aykırılığının tespiti halinde ortadan kaldırmaktır. Böylece idarelerin hukuka aykırı kararlar alması önlenerek hukuk düzeninin korunması sağlanmaya çalışılmıştır.

⁹¹ 2577 Sayılı **İdari Yargılama Usul Kanunu**, Madde 2.

⁹² Özdeş, O. (1973). “İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması ve Niteliği”. **Danıştay Dergisi**, Yıl No: 9, 32-33(4). 3-21. **Kaynak:** <https://www.danistay.gov.tr/assets/pdf/yayinlar/dergi/2021-01-14-09-11-9136664.pdf>. **Erişim Tarihi:** 5 Eylül 2023.

İdari yargıda esas amaç idarenin işlemlerini denetlemektir. İptal davaları bu denetim mekanizmasının en etkili yoludur.

1.4.3. Tam Yargı Davası

İdari Yargılama Usul Kanunu 2. Maddesi 2. Fıkrasında idari işlem ve eylemlerden dolayı kişisel hakları bizzat zarar gören ve yıpratılanlar tarafından açılan davalar '*tam yargı davaları*' olarak kabul etmiştir⁹³.

İdari işlemler veya idari eylemlerden herhangi birisi ile hakları ihlal edilen her bir birey tarafından idareye karşı, maddi veya manevi zararının tazmini için dava açabilir⁹⁴. Maddi ve/veya manevi zararlar dolayısıyla açılan davalar, tam yargı davasının konusunu oluşturur. İdari eylemlerden ya da idari işlemlerinden ötürü kişisel hakları doğrudan zedelenen bireylerin bu zararın giderilmesi için açacakları dava tam yargı davasıdır. Kişisel haklarının ihlaline sebebiyet verilmiş olan idari işlem ile meydana gelen zarar, maddi bir zarar olabilir veyahut bu zararın manevi bir zarar olması da mümkündür.

Kamu otoritesinin, gerçekleştirdiği idari işlem ile maddi ya da manevi zarar doğuracak bir işlem yarattığının mahkeme tarafından tespit edilmiş olduğu durumlarda idare, tüm zararı tazmin etmesi gerekmektedir. Tazminat davası ile idareler, doğrudan mali açıdan sorumlu olurlar. İdari işlemlerden kaynaklı tam yargı davaları, iptal davası ile birlikte açılmasında hiçbir engel yoktur. Tam yargı davaları, iptal davası kesinleştikten sonra da açılabilmesi mümkündür.

Haklı bir gerekçeleri bulunmaksızın idarenin aktifine bir mal veya para geçmiş olduğu durumlarda bunun geri alınmasını sağlamak için açılacak olan davalar, geri alma davası olarak adlandırılır. Geri alma davasının bir diğer ismi ise istirdat davasıdır. Bu dava türü 2577 sayılı İdari Yargılama Usul Kanunu'nun 2. maddesinde belirtilmemiştir. Fakat bu şekilde tam yargı davası açılabilir. Bu konunun örneklendirilmesinde fayda vardır. Örneğin; İdareye verilmesi gerekenden daha fazla ödenen harç, resim veya vergilerin ilgisine iade edilmek amacıyla açılan davalar, tam yargı davasıdır. İdari sözleşmelerin geçerliliği veya bu sözleşmelerin uygulanmasından kaynaklanan anlaşmazlıklar, idari sözleşmelerden doğan uyuşmazlık davaları olup bir tam yargı

⁹³ Muhtel: Düzeni bozulmuş, bozuk. Türk Dil Kurumu sözlükleri, **Kaynak:** <https://sozluk.gov.tr>. **Erişim Tarihi:** 28 Aralık 2022.

⁹⁴ Güçlü, Y. (2010). **Danıştay ve Yargıtay İçtihatları Işığında İdari Yargı Kararlarının Uygulanması**, Seçkin Yayıncılık, s. 191, 192.

davası olarak görülmektedir. Türk yargısı dışında Fransa’da Conseil d’État kararlarında, idare tarafından tek yanlı olarak imtiyaz sözleşmesinin feshedilmesi işleminin iptali için açılacak olan davalar hakkında tam yargı davası olduğu yönünde kararları mevcuttur.

1.4.4. Vergi Davası

Vergi işlemleri de bir tür idari işlem olmakla birlikte vergilendirmenin mahkeme nezdinde çözümlenmesine dayanan davalar olduğu için vergi davaları özellikle tam yargı davalarından ayrı tutulmuştur⁹⁵. Vergi hukukuna ilişkin yargılama, ister idari yargı içerisinde yer alsın isterse de bağımsız bir yapıya sahip olsun, idarenin belirli alandaki işlemlerinin denetlenebilmesini sağlandığı gerekçesiyle, hukuk devleti sistemi içerisinde işlevi olan bir yargı alanı oluşturmaktadır⁹⁶.

Vergi davaları konusu 213 sayılı Vergi Usul Kanunu’nun 378. Maddesinde ‘...*Vergi mahkemesinde dava açabilmek için verginin tarh edilmesi, cezanın kesilmesi, tadilat ve takdir komisyonları kararlarının tebliğ edilmiş olması; tevkif yoluyla alınan vergilerde istihkak sahiplerine ödemenin yapılmış ve ödemeyi yapan tarafından verginin kesilmiş olması lazımdır....*’ demek suretiyle vergiler, vergi cezaları ve takdir komisyonlarının kararlarının dava konusu edilebileceğine yer vermiştir⁹⁷.

213 sayılı kanununun 378. Maddesinin 2. Fıkrasında ise ‘...*Mükellefler beyan ettikleri matrahlara ve bu matrahlar üzerinden tarh edilen vergilere karşı dava açamazlar. Bu Kanunun vergi hatalarına ait hükümleri mahfuzdur....*’ Diyerek vergi davalarına konu olamayacak istisnaya da yer vermiştir. Vergi davası açabilmek için öncelikle mükellef ile vergi idaresi arasında bir uyumsuzluğun olması gerekmektedir. Öte yandan vergi cezaları her ne kadar vergi mahkemelerinin konusu olsa da hürriyeti

⁹⁵ Turmangil, C. (1987). “Vergi Davasının Hukuki Niteliği”. **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 39(1). s. 223. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/630485>. **Erişim Tarihi:** 8 Eylül 2023.

⁹⁶ Kumrulu, A. (1988), “Vergi Hukukunun Bir Kısım Anayasal Temelleri”. **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 36(153), 1-16. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/630557>. **Erişim Tarihi:** 8 Eylül 2023.

⁹⁷ 213 sayılı **Vergi Usul Kanunu**, Madde 378. Bk. Madde 378- (Değişik: 23/6/1982-2686/51 md.) Vergi mahkemesinde dava açabilmek için verginin tarh edilmesi, cezanın kesilmesi, tadilat ve takdir komisyonları kararlarının tebliğ edilmiş olması; tevkif yoluyla alınan vergilerde istihkak sahiplerine ödemenin yapılmış ve ödemeyi yapan tarafından verginin kesilmiş olması lazımdır. Mükellefler beyan ettikleri matrahlara ve bu matrahlar üzerinden tarh edilen vergilere karşı dava açamazlar. Bu Kanunun vergi hatalarına ait hükümleri mahfuzdur. Mükerrer Madde 378 – (Ek: 21/1/1983-2791/13 md.) Danıştay ve Vergi Mahkemelerinde yapılacak duruşmalarda, iddia ve savunmanın gerekli kıldığı hallerde, mahkeme vergi davasına konu olan tarhiyatın dayanağı incelemeyi yapmış bulunan inceleme elemanları ile, mükellefin duruşmada hazır bulundurduğu mali müşaviri veya muhasebecisini de dinler.

bağlayıcı vergi nitelikte vergi cezalarının dava konusu ceza mahkemeleri olmaktadır.

2576 Sayılı Bölge İdare, İdare ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu Hakkındaki Kanunu'nun 6. Maddesinde vergi mahkemelerinin görev alanını net olarak belirlemiştir. Söz konusu düzenleme şu şekildedir⁹⁸:

“Vergi mahkemeleri ...a) Genel bütçeye, il özel idareleri, belediye ve köylere ait vergi, resim ve harçlar ile benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezaları ile tarifelere ilişkin davaları, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunun uygulanmasına ilişkin davaları, diğer kanunlarla verilen işleri, Çözümler...”

Vergi mahkemelerinde açılacak davalarda da tıpkı idari mahkemeler gibi İdari Yargılama Usul Kanunu hükümleri doğrultusunda hareket etmek gerekecektir.

1.4.5. İdari Sözleşmeden Doğan Davalar

İdari Yargılama Usul Kanunu 2. Maddesi Üçüncü fıkrasında tahkim ile çözümlenmesi konusu sözleşme ile kararlaştırılmış olan uyuşmazlıklar ve imtiyaz şartlaşmalar hariç, kamu hizmetlerinden herhangi birinin yürütülebilmesi için yapılan her türlü idari sözleşmelerden dolayı taraflar arasında çıkan davalara da ‘*uyuşmazlıklara ilişkin davalar*’ olarak tanımlamıştır⁹⁹. Dolayısıyla İdari Yargılama Usulü Kanununa göre İdari dava türleri iptal davası, tam yargı davası ve idari sözleşmeden dolayı çıkan uyuşmazlık davaları olarak üç çeşit dava tanımlanmıştır.

İdare gerçek veya tüzel kişiler ile birlikte değişik nitelikte sözleşmeler yapabilir. Karşılıklı irade beyanlarına dayanan bu sözleşmelere "*İdarenin Sözleşmeleri*" denir¹⁰⁰. Türk Borçlar Kanunu'na göre Sözleşme; İki veya daha çok kişinin bir hukuki sonuç meydana getirmek üzere karşılıklı olarak birbirlerine irade beyanlarında bulunmalarına ve bu irade beyanlarının örtüşmesine denir. İdare, "*İdarî Sözleşmeler*" yapabileceği gibi

⁹⁸ 2576 Sayılı **Bölge İdare, İdare ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu Hakkındaki Kanun**, Madde 6

⁹⁹ Bk. Sözlük anlamı olarak Tahkim: Anlaşmazlıkların hakem yoluyla çözülmesi Türk Dil Kurumu sözlükleri, **Kaynak:** <https://sozluk.gov.tr>. **Erişim Tarihi:** 28 Aralık 2022.

¹⁰⁰ Odyakmaz, Z. (1998). “Genel Olarak İdarenin Sözleşmeleri”. **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2(2), s. 6. **Kaynak:** https://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/2_12.pdf. **Erişim Tarihi:** 06 Eylül 2023.

Özel Hukuk Sözleşmeleri" de yapabilmektedir. Sözleşmeleri idare ile yapan taraf güçsüz ve savunmasız konumdadır. İdare ile sözleşme yapanın güçsüz ve savunmasız olmasının sebebi idarenin, sözleşme hükümlerini tek taraflı feshetme veya tek yanlı olarak değiştirme gibi yetkilere sahip olmasıdır¹⁰¹.

1.5. İdari Yargıda Verilen Kararlar ve Kararların Uygulanması

Yargı kararların uygulanması hukuk devletinin ve hukuki güvenlik ilkesinin sağlanması açısından önemlidir. Zira karar uygulanmazsa yargılamanın da bir anlamı olmayacaktır¹⁰². Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne göre mahkemeye erişim hakkından yola çıkarak yargı kararların icra edilmesi hakkının adil yargılanma hakkının bir unsuru olduğunu kabul etmektedir¹⁰³. Hangi yargı makamı verirse versin bir yargı kararının veya hükmünün infaz edilmesi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. maddesi anlamında davanın tamamlayıcı unsuru olarak değerlendirilmelidir¹⁰⁴. Öte yandan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne göre kararların icrasının mahkeme kararlarının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Adil Yargılanma Hakkını düzenleyen 6. maddesi kapsamında davanın ayrılmaz bir parçası olduğu düşünülmelidir¹⁰⁵.

Kişinin etkili bir şekilde korunması ve hukuka uygunluğun yeniden sağlanması açısından idari makamların kararı icra etme yükümlülüğünü gerekli kılar¹⁰⁶. Kararların uygulanması için idareye başvuru yapmak zorunlu olmamakla birlikte kararların uygulanabilmesi için idarenin mahkeme kararını tebliğ alması gerekir.

¹⁰¹ Giritli, İ. & Akgüner T. (1987). **İdare Hukuku Dersleri II**, s.172; "Duguit'in görüşü hakkında fazla bilgi için Bk. Rouvière, Jean (Çeviren Vecihî Tönük): İdarî Sözleşmeler", İdare Dergisi, Y.21, Temmuz-Ağustos 1950, s. 104-108, 205.

¹⁰² Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, **Hornsby/Yunanistan**, B. No: 18357/91,19/3/1997§.40. **Kaynak:** <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-58020&filename=001-58020.pdf>. **Erişim Tarihi:** 01 Eylül 2023.

¹⁰³ Anayasa Mahkemesi "Hasan Gün" Başvurusu, 19 Kasım 2020 tarih ve Başvuru Numarası 2018/949. R.G. Tarih ve Sayı: 17 Şubat 2021-31398, §34. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/9459>. **Erişim Tarihi:** 8 Eylül 2023.

¹⁰⁴ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, **Burdov/Rusya**. **Kaynak:** <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-119374&filename=CASE%20OF%20BURDOV%20v.%20RUSSIA%20>. **Erişim Tarihi:** 8 Eylül 2023.

¹⁰⁵ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, **Hornsby/Yunanistan**, B. No: 18357/91,19/3/1997 §.40, **Kaynak:** <https://www.anayasa.gov.tr/media/3600/aihmkararlarindanornekler.pdf>. **Erişim Tarihi:** 8 Eylül 2023. **Scordino/İtalya** (No. 1) [BD], B. No: 36813/97, 29/3/2006, § 196). **Kaynak:** <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22appno%22:%5B%2236813%2F97%22%5D%2C%22itemid%22:%5B%22001-72925%22%5D%7D>. **Erişim Tarihi:** 9 Eylül 2023.

¹⁰⁶ **Kyrtatos/Yunanistan**, B. No: 41666/98, 22/5/2003, §§ 31, 32. **Kaynak:** <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22appno%22:%5B%2241666%2F98%22%5D%2C%22itemid%22:%5B%22001-61099%22%5D%7D>. **Erişim Tarihi:** 9 Eylül 2023.

Anayasa Mahkemesi'nce verilen bir kararda, Danıştay 8. Dairesi'nin kararına atıfta bulunarak yargı kararının uygulanması için idareye yapılan başvuruda idare tarafından verilen cevap üzerine dava açma süresinin cevabın başvurucuya tebliğinden itibaren işleyeceğinden bahsedilmiştir.

“Olayda, davacı şirket tarafından İstanbul 9. İdare Mahkemesi'nin 19/07/2012 gün ve E:2011/1673, K:2012/1601 sayılı kararının 20/12/2012 tarihinde kesinleşmesi üzerine, söz konusu yargı kararının uygulanması istemiyle on yıllık genel zamanaşımı süresi içerisinde 13/10/2014 tarihinde yapılan başvuruya altmış günlük cevap verme süresi ve bu süreden itibaren altmış günlük dava açma süresi geçtikten sonra 21/04/2015 tarihli işlem ile cevap verildiği görülmektedir. Bu durumda; dava açma süresinin, 2577 sayılı Kanununun 10. maddesinin ikinci fıkrasının son cümlesi kapsamında, davacının başvurusunun reddine ilişkin 21/04/2015 tarihli işlemin davacıya tebliğ edildiği tarihinden itibaren başlatılması gerektiği ve bu sonuçla da bakılmakta olan davada süre aşımı bulunmadığı anlaşıldığından, temyize konu kararda hukuki isabet bulunmadığı sonucuna varılmıştır.”

1.5.2. İdari Yargı Kararlarından İptal Kararlarının Uygulanması

İptal davalarında davaya konu idari işleminin hukuka uygun olup olmadığı tartışılır. İptal davası, idarelerin hukuka aykırı davranmasını engellemek açısından oluşturulmuştur. Hukuka aykırı işlemlerin iptal edilmesiyle hukuk devletinin esaslı unsurları yerine getirilmiş sayılır. İptal davaları, işlemin hukuka aykırı olmasına dayanır¹⁰⁷. Bu nedenle sakat işlemler hiç tesis edilmemiş gibi ortadan kalkar. İdari yargı organınca verilmiş olan iptal kararları, idari işlemin doğduğu andaki şartlar doğrultusunda geçmişe etkili olarak ortadan kaldırılmış sayılır. İdari işlem sakat ise iptal kararı ile idari işlem, hiç doğmamışçasına hüküm ve sonuçlar doğurduğu için hukuk alanında değişiklik meydana gelmez. Bu durum “*mukabiline şamil*” olarak

¹⁰⁷ Uler, Y. (1970). “İdari Yargıda İptal Kararlarının Sonuçları”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları**, No: 281, Sevinç Matbaası, s. 4. <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/10363/idari%20yargi%C4%B1da%20iptal%20kararlar%C4%B1n%C4%B1n%20sonu%C3%A7lar%C4%B1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
Erişim Tarihi: 4 Eylül 2023.

adlandırılabilir¹⁰⁸.

Danıştay içtihatlarında, iptal kararları ile ilgili olarak iki temel sonucu olduğundan bahsedilir. Sonuçlardan birincisi, idari işlemin tesis edildiği anda iptal kararı ile ortadan kalkmış olması ve işlem hiç yapılmamış gibi sonuç doğurmasıdır. Sonuçlardan bir diğeri ise mahkeme kararının iptal edilen idari işlemin yerine geçmemesi ile ilgili idare tarafından yeni bir idari işlem tesis etmek zorunda kalmasıdır¹⁰⁹. Yargılama aşamasının sonunda hâkimin dosyadan el çekmesi sonucunu doğuran kararlara nihai karar denir. Görev ya da süre yönünden ret kararları ile *'karar verilmesine yer olmadığı'* yönündeki kararlar da nihai karardır¹¹⁰.

İdari Yargılama Usul Kanunu 46. maddesine göre nihai kararların temyiz edilmesi ve yeniden bir yargılama yapılması da mümkündür. Kanun yollarının tamamen tüketilmesi ile yargı kararı *'kesinleşmiş karar'* olur. Yargı kararının tebliğinden itibaren belli bir sürenin geçmesi ile *'şekli anlamda kesin hüküm'*, konusu, tarafları, şekli anlamda dava konusu yapılamaması ise *'maddi anlamda kesin hüküm'* söz konusu olur.¹¹¹ İptal kararlarının gereğinin yerine getirilebilmesi için kararın ayrıca kesinleşmesi gerekmemektedir¹¹². Tüm bu yargı kararlarının esas amacı yapılan hatalı işlemin kaldırılarak adaletin sağlanmasıdır. Böylelikle toplumun hukuka saygılı, adaletli mutlu bireyler olması hedeflenmiştir.

İptal edilen bir idari işlem sonucunda idarenin her zaman bir fiili bir işlem yapmasını gerektirmez. Mesela bir yönetmelik için iptal kararı verildiğinde idarenin ayrıca bir işlem yapması ya da yeni bir yönetmelik çıkarması gerekmez. Bu tür iptal kararları *'kendiliğinden sonuç doğuran kararlar'* dir.

İptal kararları, idarenin aynı idari işlem türünde yeni bir karar almasına engel değildir. Örneğin iptal edilen bir imar kararı üzerine idare yeni bir imar kararı almak zorundadır. Bu kararın da hukuka aykırılığı ileri sürülerek yeni bir dava konusu edilebileceği de bir gerçektir. İdarenin bağlı yetkili olduğu hallerde, iptal edilen idari

¹⁰⁸ Özdeş, O. (1977). "Danıştay Kararlarının Yerine Getirilmesi Zorunluluğu". **Danıştay Dergisi**, Sayı 20-21, s.27. <https://www.danistay.gov.tr/danistay-dergiler>. **Erişim Tarihi:** 9 Eylül 2023.

¹⁰⁹ Özören, A. Ş. & Taci, B. (1992). **İdari Yargı Kararlarının Uygulanması (Yargı Kararları)**. Danıştay 12. Dairesi, 09 Ocak 2002 tarih ve E.2001/3465, K. 2002/7. **Kaynak:** <https://www.adalet.gen.tr/danistay-12-daire-esas-no-2021-3465-karar-no-2021-4156.html> **Erişim Tarihi:** 14 Ağustos 2023.

¹¹⁰ Gözübüyük, s. 494.

¹¹¹ Uler, Y. (1970). s. 79; Giritli, Bilgen ve Akgüner (2008), **İdare Hukuku**, Der Yayınları, s. 887.

¹¹² Karahanoğulları, O. (2017). **Türkiye'de İdari Yargı Tarihi**, Turhan Kitapevi, Ankara, s.759.

işlemin yerine idarenin, aynı amaç ile tesis ettiği sonraki işlemi, ilk işlem olan birinci işlem tarihinden geçerli olarak yürürlüğe girmesinde idare hukuku açısından aykırılık bulunmamaktadır¹¹³. Bazı iptal kararlarında ise idarenin gerçekleştirmiş olduğu işlem veya eylemin hüküm sonuçlarını kaldırabilmesi için idarenin tersine bir işlem yapmasını mecbur kılmaktadır. Örneğin idare tarafından izin verilmeyen iskân için iptal kararı verilmesine üzerine, idare tarafından tersine bir işlem gerçekleştirilmesi gerekip iskân iznini ilgisine vermesi gerekmektedir.

İdari Yargılama Usul Kanunu 28. Maddesinin ilk fıkrasının devamında da belirtildiği gibi yargı kararlarının uygulanmasında idareye 30 günlük süre vermiştir. Bu mühlet, mahkeme kararının ilgili idareye tebliğinden itibaren başlayacaktır. Ancak bu sürenin idareye verilen bir hazırlanma süreci olduğu da unutulmamalıdır. Zira burada esas olan yargı kararlarının gecikmeksizin uygulanarak adaletin bir an evvel tecelli edilmesi amaçlanmaktadır. Bir başka ifadeyle bu 30 günlük süre bir hak değildir¹¹⁴.

Yargı tarafından incelenen ve hukuki hatanın tespiti halinde idarenin bu hatalı işleminden bir an önce dönmesi beklenmektedir. İptal davası ile idari yargı tarafından ret kararı verilmesi halinde ise idari işlemin geçerliliği devam edecek olup yürütülmesine devam edecektir. Mahkeme tarafından iptal davasında ret kararı verilmeden önce yürütmenin durdurulması kararı verilmiş olması halinde ret kararı ile birlikte bu yürütmenin durdurulması kararı ortadan kalkar. Bunun için ayrıca bir yargı kararına gerek görülmeyecek ve bir işlem yapılmayacaktır¹¹⁵. Davanın esastan reddedilmesi halinde davada öne sürülen sebeplerin varlığından söz edilemeyeceği için aynı nedenle aynı davayı tekrar açamaz. Yasal müracaat süresinin kaçırılması halinde yani idari işlemin öğrenildiği andan itibaren altmış günlük sürenin geçmesi halinde ise aynı davanın başka bir sebeple yeniden açılması mümkün gözükmemektedir¹¹⁶. Ancak bu durum üçüncü şahısları aynı konuda dava açmalarına engel teşkil etmeyecektir.

¹¹³ Danıştay 5. Dairesi, 24 Aralık 1991 tarih ve E. 1990/2882, K. 1991/2566. **Kaynak:** <https://legalbank.net/belge/d-5-d-e-1990-2882-k-1991-2566-t-24-12-1991-danistay-5-daire-karari/517003/>. **Erişim Tarihi:** 10 Haziran 2023; Akyılmaz, B. /Sezginer M. /Kaya C. (2019). Türk İdare Hukuku, 10. Baskı, Savaş Yayıncılık, s. 483.

¹¹⁴ Danıştay 1. Dairesi, 08 Ekim 1987 tarih ve E. 1987/367, K. 1987/352. **Danıştay Dergisi** (1988). **Kaynak:** <https://www.danistay.gov.tr/danistay-dergiler>. **Erişim Tarihi:** 9 Eylül 2023.

¹¹⁵ Gözübüyük, Ş. (2007). **Yönetmelik Yargı** (26. baskı). Turhan Kitapevi, s.245.

¹¹⁶ Erdem, G. J. (2005). **İptal Kararlarının Uygulanmaması ve Bundan Doğan Tazminat Davaları**. [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi], s. 14. <https://dergiler.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/28661/2979.pdf?sequence=1&isAllow-ed=y>. **Erişim Tarihi:** 8 Eylül 2023.

Davanın şekil yönünden reddedilmesi halinde ise dava dilekçesinde gerekli düzeltmeler yapılarak yeniden dava açılması mümkündür. Ancak davacının davaya konu işlemle illiyet bağının oluşmadığı gerekçesiyle reddedilmişse yeniden dava açılması söz konusu olamayacaktır. İptal kararıyla yapılan idari işlemin hukuki bir dayanaktan yoksun olduğu idari yargı makamlarınca kesin olarak tespit edilmiş ve idari işlem kesin olarak kaldırılmış olur. Bir başka ifade ile yapılan idari işlem hiç var olmamış gibi değerlendirilir. Bu nedenle iptal edilmiş olan işlem ortadan kalktığı için iptal öncesi durum yeniden vücut bulacaktır. İptal edilen işlem hiç olmamış gibi eski durumunu muhafaza edecektir. İptal kararıyla hukuk düzeni korunmaya çalışıldığı için bir hukuk ortamında hukuka aykırı işlemin devam ettirilmesi kabul edilemez. Yapılan idari işlemde zarar gören ve mağdur olduğunu ifade eden davacının müracaatı üzerine Yargı organları tarafından yapılan hukuki denetimde idari makamlar tarafından yapılan işlemin, “*şekil, yetki, amaç ve sebep*” öğeleri açısından inceleme neticesinde bu öğelerden herhangi birinin varlığı halinde iptal kararı verebilir¹¹⁷.

1.5.3. İdari Yargı Kararlarından Yürütmenin Durdurulması Kararlarının Uygulanması

İdare, haiz olduğu kamu kudretini kullanarak tek taraflı bir şekilde icrai karar alabilmektedir. Bu durum zaman zaman hukuki hatalara da sebep olabilmektedir. İşte bu nedenle işlemi yapan idare ile yapılan işlemde etkilenen kişi arasında tarafsız olarak bu durumu değerlendirecek üçüncü bir taraf olan bağımsız mahkemeler önümüze çıkmaktadır. Mahkemeler tarafından yürütmenin durdurulması kararı ile hukuka aykırı işlem idare tarafından derhal durdurulması gerekmektedir. İdarenin, yargı kararlarını, yürütmenin durdurulması kararlarını uygulaması ve bu kararların gereklerine göre işlem yapması hukuk devleti ilkesinin bir gereğidir¹¹⁸. Kural olarak idari dava açılmış olması

¹¹⁷ Yılmaz, T. (2012). **Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde İdari Yargı Kararlarının Uygulanmamasından Doğan Sorumluluk**. [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi]. https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/445439/yokAcikBilim_428529.pdf?sequence=-1&isAllowed=y. **Erişim Tarihi:** 10 Eylül 2023.

¹¹⁸ D5D, E.1991/112, K. 1991/154, KT. 11.02.1991, DD, 1992, S. 82-83, s.371. D5D, E.1989/2113, K. 1991/756, KT.24.04.1991, DD, 1992, S. 82-83, s. 442. D7D, E. 1992/2106, K.1993/3827, KT.30.09.1993, DD, 1995, S. 89, s.464. D5D, E. 1993/2932, K. 1996/1469, KT. 08.04.1996, DD, 1997, S. 92, s.448. D5D, E.1994/5629, K.1996/2758, KT. 19.09.1996, DD, 1997, S. 93, s.274. D5D, E. 1995/3611, K.1997/2485, KT.10.11.1997, DD, 1998, S. 96, s.219. D9D, E. 1997/3067, K.1998/2270, KT.28.05.1998, DD, 1999, S. 99, s.458. D5D, E.1986/1394, K.1987/1740, KT.09.12.1987, DD, 1988, S. 70-71, s.289. D9D, E.1986/2538, K.1987/3466, KT.26.11.1987, DD, 1988, S.70-71, s.525. D1D, E.1999/140, K. 1999/156, KT. 01.11.1999, DD, 2001, S. 103, s. 55. Karar, Danıştay İdari İşler Kurulu'nca onanmıştır. DiiK, E.

yapılan idari işlemi ortadan kaldırmayacaktır ya da istinaf edilmiş olması yargı kararının uygulanmasını durdurmaz.

İşte bu durumda ‘yürütmenin durdurulması’ kararı karşımıza çıkmaktadır. Yürütmenin durdurulması kararları iptal davalarının ayrılmaz bir parçasıdır¹¹⁹. Bu nedenle iptal davalarında Yürütmenin durdurulması kararları hayati bir anlam kazanmaktadır. ‘Yürütmenin durdurulması’ kararını İdari Yargılama Usul Kanunu düzenlemiştir.

İdari Yargılama Usul Kanunu 27. Maddesi ikinci fıkrasında, idare mahkemeleri ya da Danıştay’ın yürütmenin durdurulması kararı verebilmesi halleri sınırlı yani tahdidi olarak sayılmıştır. Bunlar; *idari işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması* şartının bir arada olması gerektiğinin zorunluğu olduğundan bahsetmiştir¹²⁰. İdare mahkemeleri, yürütmenin durdurulması hakkında idarenin savunması alınmasından veya savunma süresi dolduktan sonra gerekçe belirterek yürütmenin durdurulması kararı verebilirler.

1999/169, K.1999/160, KT.30.12.1999, DD, 2001, S. 103, s.56-58. D5D, E.1997/2609, K.2000/437, KT.09.02.2000, DD, 2001, S. 104, s. 276. D1D, E.2003/14, K.2003/25, KT.27.02.2003, DKD, 2003, S. 1, s. 5. D5D, E. 1999/2053, K.2002/3798, KT.11.10.2002, DKD, 2003, S. 1, s. 198. D11D, E. 2000/8818, K.2003/403, KT. 28.01.2003, DKD, 2003, S. 1, s. 458. D10D, E.2002/4061, K.2004/5; K.2007/739, KT.27.02.2007, DD, 2007, S. 116, s. 304. D9D, E.2006/2209, K.2007/2217, KT.06.06.2007, DD, 2008, S. 117, s. 259. D5D, E. 2007/81, K.2009/1103, KT. 09.03.2009, DD, 2009, S. 121, s. 228. D13D, E. 2007/15262, K.2009/1606, KT.10.02.2009, DD, 2009, S. 121, s. 464. D2D, E. 2009/656, K.2009/3376, KT.06.10.2009, DD, 2010, S. 123, s. 168. D5D, E. 1970/6268, K.1970/5782, KT. 14.12.1970, Danıştay Beşinci Daire Kararları, Ankara 1983, Birinci Kitap, (1970-1981), c. II, s. 498. D5D, E. 1977/432, K.1977/4177, KT.28.09.1977, Danıştay Beşinci Daire Kararları, Ankara 1983, Birinci Kitap, (1970-1981), c. II, s. 503. **Kaynak:** <https://www.danistay.gov.tr/danistay-dergiler>. **Erişim Tarihi:** 28 Ağustos 2023
Nakleden: Kaya, C. (2013), **İdari Yargı Kararlarının Uygulanması Konusunda Danıştay’ın Yaklaşımı (İYUK Madde 28 Üzerine Bir İnceleme)**, İstanbul, Legal Yayıncılık. s. 43, 44.

¹¹⁹ Özdeş, O. (1973). “İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması ve Niteliği”. **Danıştay Dergisi**, Sayı 32-33, s.7. <https://www.danistay.gov.tr/danistay-dergiler>. **Erişim Tarihi:** 9 Eylül 2023.

¹²⁰ 2577 Sayılı **İdari Yargılama Usul Kanunu**, Madde 27/2. Bk. Madde 27/2- (Değişik: 2/7/2012-6352/57 md.) Danıştay veya idari mahkemeler, idari işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda, davalı idarenin savunması alındıktan veya savunma süresi geçtikten sonra gerekçe göstererek yürütmenin durdurulmasına karar verebilirler. Uygulanmakla etkisi tükenecek olan idari işlemlerin yürütülmesi, savunma alındıktan sonra yeniden karar verilmek üzere, idarenin savunması alınmaksızın da durdurulabilir. (Ek cümle: 21/2/2014-6526/17 md.) Ancak, kamu görevlileri hakkında tesis edilen atama, naklen atama, görev ve unvan değişikliği, geçici veya sürekli görevlendirmelere ilişkin idari işlemler, uygulanmakla etkisi tükenecek olan idari işlemlerden sayılmaz. Yürütmenin durdurulması kararlarında idari işlemin hangi gerekçelerle hukuka açıkça aykırı olduğu ve işlemin uygulanması halinde doğacak telafisi güç veya imkânsız zararların neler olduğunun belirtilmesi zorunludur. Sadece ilgili kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükmünün iptali istemiyle Anayasa Mahkemesine başvurulduğu gerekçesiyle yürütmenin durdurulması kararı verilemez.

İdari işlemin yürütülmesinin durdurulması kararı verilmesi halinde dava konusu idari işlemin uygulanması mahkeme tarafından hüküm kuruluncaya kadar durdurulur. Bu karar davacının talebi üzerine verilebilir.

Danıştay Dava Daireleri Kurulu, 04.02.1966 tarihli bir kararında yürütmenin durdurulması hakkında, iptali istenen işlemi durdurur ve işlemin icrasından önceki hali ile yürürlüğünü sağlar demiştir¹²¹.

Yürütmenin durdurulması kararı söz konusu olduğunda iptali istenen idari işlemlerin amaçlanan sonuçları durur ve idari işlemler doğdukları andaki geçerli durum ne ise o haline geri döner.

Yürütmenin durdurulmasına dair kararlarının ihmal edilmesi ve bunun bir ara karar olarak düşünülmesi ise yargı kararının denetiminin etkisizleştirilmesi anlamına gelecektir. Bir hukuk devletinde yargı kararlarının uygulanmaması ya da idarenin, yargı vesayeti altına sokulmuş olduğu zannına kapılması çok büyük bir talihsizlik olacaktır. Zira idare her türlü imkânları ve kamu gücünü kullanarak yapmış olduğu iş ve işlemlerin hukuki bir denetime tabi olması bir hukuk devletinin gereğidir. Bu nedenle idareler yaptıkları hukuki hataların farkına vardıklarında bu hatayı düzelterek adaletin ve hakkaniyetin yerine getirilmesi ve toplumun huzurunun sağlanması temel amaç olmalıdır.

Bir tereddüdün giderilmesi için yapılan müracaat üzerine Danıştay 1. Dairesi vermiş olduğu bir kararda yürütmeyi durdurma hakkında, yürütmeyi durdurma kararı ile görevine dönmüş kamu görevlisinin fiilen görev yapmadığı dönemdeki maddi hakların ödenmesi gerektiğine hükmetmiştir¹²².

Yürütmenin durdurulabilmesi iki koşulun aynı anda mevcut olması koşuluna bağlanmıştır. İdari Yargılama Usul Kanunu 27. Maddesinin ikinci fıkrasında dava konusu idari işlemin uygulanması halinde ‘*telafisi güç veya imkânsız zararların doğması*’ ve ‘*hukuka açıkça aykırılığın*’ birlikte mevcut olması halinde ‘yürütmenin durdurulması’ kararı verilebileceği belirtilmiştir. Hangi gerekçelerle idari işlemin hukuka uygun olmadığı ve idari işlemin uygulanması durumunda telafisi güç ve

¹²¹ Kıratlı, M. (1966). “Yürütmenin Durdurulması”. **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt. XXI, S. 4, s. 193. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/37218>. **Erişim Tarihi:** 10 Eylül 2023.

¹²² Danıştay 1.Dairesi, 21 Haziran 1983 tarih ve E. 1983/116, K. 1983/144; **Danıştay Dergisi**, Sayı 52-53, s. 41, 43. **Kaynak:** <https://www.danistay.gov.tr/danistay-dergiler>. **Erişim Tarihi:** 10 Eylül 2023.

imkânsız zararların ne olduğu kararda belirtilmesi gerekir.

Bununla birlikte Yürütmenin durdurulmasına yönelik bazı istisnalar da getirilmiştir. İdari Yargılama Usul Kanunu 27 maddesi ikinci fıkrasının üçüncü cümlesinde ‘...*ancak kamu görevlileri hakkında tesis edilen, naklen atama, görev ve unvan değişikliği, atama sürekli veya geçici görevlendirmelere ilişkin idari işlemler uygulamakla etkisi tükenecek olan idari işlemlerden sayılmaz.*’ Demektedir. Buradan anlaşılan odur ki kamu görevliler hakkında ‘*naklen atama*’, ‘*atama*’, ‘*unvan ve görev değişikliği*’, ‘*sürekli veya geçici görevlendirmeler*’ e dair idari işlemler için Yürütmeyi durdurma kararı söz konusu olamayacaktır.

Bize göre idari yargılama usul kanununda yapılan bu istisnanın, örneğin bir geçici görevlendirmenin, açıkça hukuka aykırılığı tespit edilmesi halinde idari işlemin durdurulması gerektiği yönündedir. Zira yapılan geçici görevlendirmenin açıkça hukuka aykırılığı tespit edildikten sonra mahkemenin esasa ilişkin kararının beklenmesi ve bu sürede geçen görevlendirmenin devam ettirilmesi, daha sonradan yargı kararıyla kaldırılrsa dahi mağduriyetin yaşanmasını ortadan kaldırmayacaktır¹²³.

Yürütmenin durdurulması kararları da aynı iptal kararları gibi karar verildikleri anda uygulanması gerekir. İdari yargı kararları, yapılan idari işlemlerin hukuka aykırılığı tespit edildiği için geçmişe yönelik olarak işlem tesis edilecektir. Bu nedenle iptal edilen işleme dayanılarak tesis edilen tüm işlemleri de ortadan kaldıracaktır. Bir başka ifade ile hiç işlem yapılmamış gibi eski durumuna dönecektir. İdare hiçbir sebep ve bahane ile idari yargının bu kararını yerine getirmekten kaçınamaz.

Yürütmenin durdurulması kararı ile iptali edilmesi için yargıya gelen idari işlemin geçici olarak hukuka uygun olması halinin askıya alınması halidir. Geçici durdurma ile aslında hukuka uygunluk karinesinin aksini iddia edenin iddiasının yerinde olmadığına yargı karar verdiği takdirde hukuk düzeninin bozulmaması amaçlanır. Zira, iptal kararı verilmesi ile birlikte iptal edilen idari işlem hiç yapılmamışçasına sonuçlar doğacaktır. Dolayısıyla iptale konu edilen idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması ve o idari işlemin uygulanması halinde telafisi imkânsız ya da güç zararların meydana gelmesi olasılıklarının yargı yerince gözetilmesi üzerine yürütmenin durdurulması kararı

¹²³ Altay, E. (2004). **İdari Yargı Kararlarının Uygulanmamasından Doğan Uyuşmazlıklar**. Turhan Kitabevi, s. 337.

verilebilir¹²⁴.

İdari yargı kararları verildikleri tarihten itibaren uygulanırlar. İdari kararlar icrai kararlardır. Dolayısıyla idari mercilerce verilmiş olan kararlar kamu gücüne dayanarak yürütür. Alınan normal bir yargı kararını icra mercileri yürütürken, idari yargı kararlarının yürütülmesi ise yine idari merciler tarafından yürütülmektedir. İdari yargı kararları ile adli yargı kararlarının yürütülmesi bakımından bir farklılık ortaya çıkmaktadır. Bu durum da genelde bazı uygulama sorunlarını da beraberinde getirmektedir. İdari işlemin İptali için açılan dava o idari işlemi durdurmayacaktır. İdari işlemin icrasının durdurulabilmesi için idari yargının bu konuda bir karar vermesi gerekmektedir. Bu karara da Yürütmenin Durdurulması Kararı denmektedir.

Mahkemece hükmedilen yürütmenin durdurulması kararlarının hangi hallerde uygulanabileceği İdari Yargılama Usul Kanunu 27 maddesi ikinci fıkrasında belirtilmiştir.

Yürütmenin Durdurulması kararı iki temel şartın aynı anda mevcut olmasına bağlanmıştır. Bunlar birincisi idari işlemin hukuki durumuna ve ikincisi davacının hak ve menfaatlerinin korunmasının gerekliliğine bağlıdır.

Yürütmenin durdurulması davacının menfaatlerini koruyan bir karardır. Ancak öte yandan kamu yararı ve kamu düzeni de korunmuş olmaktadır¹²⁵. Yürütmenin durdurulması kararı tıpkı İptal Kararları gibi geriye yürür. Yürütmeyi durdurma kararı alındığı andan itibaren idari işlemin uygulanmasını durdurur. Bu kararların sonuçları ise ileriye etki yapan sonuçlar doğurur. Yürütmenin durdurulması kararının hukuki sonuçları, kamu kurum ve kuruluşlarını bağladığı gibi kişiler açısından da bağlayıcı niteliktedir. Bir anlamda idareye yol gösterici ve aynı zamanda emredici bir anlamı da mevcuttur.

Yürütmeyi durdurma kararları iptal davalarıyla doğrudan ilgilidir. Yürütmenin durdurulması kararı tıpkı bir iptal kararı gibi idari işlemi ortadan kaldırmaktadır. Yürütmeyi durdurma kararları sui generis kararlardandır¹²⁶. İvedilikle görüşülüp karara

¹²⁴ Özay, İ. H. (1998). **Yargısal Korunma** (2. Baskı). Alfa Basım, s. 165.

¹²⁵ Özdeş, O. (1973). s. 5.

¹²⁶ Yüce, M. (2015). “**Prof. Dr. Metin TAŞ’a Armağan, Vergi Yargılamasında Yürütmenin Durdurulması kararı ve Sonuçlar**”, Gazi Kitapevi, s. 132. **Kaynak:** https://www.academia.edu/12115879/_Prof_Dr_Metin_Ta%C5%9Fa_Arma%C4%9Fan_Engelliler_Taraf%C4%B1ndan_Al%C4%B1nan_Ara%C3%A7larda_%C3%96zel_T%C3%Bcketim_Vergisi_%C4%B0st

varılması gereken bir durumdur. Bir hukuk devleti ilkesi gereği ‘hak arama hürriyeti’ bir temel hak statüsündedir. Yürütmeyi durdurma talepleri de hak aramaya yönelik hukuki bir yoldur. İdari yargıdaki Yürütmeyi durdurma kararları, Adli yargıda bulunan ‘*ihtiyati tedbir*’ den “*usul*”, “*amaç*”, “*konu*”, “*sonuç*” ve “*yerine getirilme*” bakımından farklılıklar oluşturur.

Anayasa’nın 125. Maddesinde savaş hali, olağan üstü hal, kamu düzeni, milli güvenlik, seferberlik, genel sağlık nedenleri ile yürütmenin durdurulması kararı verilmesinin sınırlanabileceğini belirtmektedir. Anayasa’da belirtilen bu sınırlamalar dışında yürütmenin durdurulması kararının verilebileceği ve idarenin de bu kararı derhal yerine getirmesi anayasal bir zorunluluktur.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda, yargı ile ilgili bölümünün düzenlendiği üçüncü bölüm, 138. Maddesinin 4. Fıkrasında, yasama ve yürütme organları mahkeme kararlarının yerine getirmesini geciktiremeyeceği ve kararın uygulanmasını engelleyemeyeceği gibi mahkeme kararlarında değişiklik yapamazlar. Söz konusu hükümce mahkemelerin vermiş olduğu ‘yürütmenin durdurulması’ kararlarını da vakit geçirmeden 30 gün içinde uygulaması gerekir¹²⁷.

1.5.4. İdari Yargı Kararlarından Tam Yargı Kararlarının Uygulanması

Tam yargı davaları, idarenin tesis ettiği işlem ya da eylem dolayısıyla tamamen kişisel menfaatleri zarar gören kişilerin, bu zararlarının karşılanmasına yönelik açmış oldukları idari dava türüdür. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tam yargı davalarında yargı kararlarının uygulanmaması halini hizmet kusuru olarak değerlendiriyor olsa da bu hizmet kusurundan dolayı ortaya çıkan zararın tazminini sağlamak için bu durumun yeterli olmadığını belirtmektedir¹²⁸.

Hakları ihlal edilenler, idare mahkemelerinde veya Danıştay mahkemelerinde iptal

isnas%C4%B1_Adnan_Ger%C3%A7ek_Fatih_Sara%C3%A7o%C4%9Flu_Gazi_K%C4%B0tabevi_ISB N_978_605_344_229_5_Ankara_T%C3%BCrkiye_ss_299_316_2015_. **Erişim Tarihi:** 11 Eylül 2023.

¹²⁷ **Anayasa** (1982), Madde 138/4. Bk. Madde 138/4- Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.

¹²⁸ Anayasa Mahkemesi “Hasan Gün” Başvurusu, 19 Kasım 2020 tarih ve Başvuru Numarası 2018/949. R.G. Tarih ve Sayı: 17 Şubat 2021-31398, §39. **Kaynak:** <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/9459>. **Erişim Tarihi:** 9 Temmuz 2023.

davasına ek olarak ya da ayrıca tek başına tam yargı davası açılabilir¹²⁹. İptal davalarından farklı olarak tam yargı davaları, idare hukukuna has bir dava türü değildir. Tam yargı davaları, medeni hukuk alanına giren tazminat davalarına benzemektedir. İşte bu özelliği gereği olsa gerek, tam yargı davaları, kural olarak, idareye bir hareket şekli gösteremez ve yükleyemez¹³⁰.

Tam yargı davaları, idari işlem ya da idari eylemlere karşı açılabilir. İdari eylemlere karşı açılacak davalarda idareye başvurma ön koşulu bulunmaktadır. Tam yargı davası açılabilmenin şartlarını düzenleyen İdari Yargılama Usul Kanunu 13. Maddesinde idari eylemlere karşı müracaat ön şartından bahsetmektedir. İdare tarafından haklarına zarar gelenler, idari yargıda tam yargı davası açmadan evvel zararın giderilmesi için idareye yazılı olarak başvurmalılar¹³¹.

Yasal sürelerle uygun olarak idareye başvuru yapmaksızın tam yargı davası açılmaz. Zira kanun bunu emredici olarak düzenlemiştir. İdare tarafından başvuru yapan zararlıların zararlarının karşılanması talepleri kısmen ya da tamamen ret edilmesi durumlarında veya otuz gün içerisinde cevap verilmemesi hallerinde dava açma süresi içerisinde dava açabilirler.

Tam yargı davaları çeşitlerinde istirdat davası ve tazminat davaları bulunmaktadır. İdarenin hukuka aykırı eylemleri ile vermiş olduğu zararların giderilmesi için açılan tazminat davalarında idare, mali açıdan bu zararları gidermekle yükümlüdür. Haklı bir gerekçeye dayanmaksızın idarenin aktifinde artışa sebebiyet verilmiş olması durumlarında idare, haksız olarak elde ettiği para veya malı ilgisine iade etmesi istemi

¹²⁹ 2577 Sayılı **İdari Yargılama Usul Kanunu**, Madde 12. Bk. Madde 12- Madde 12 – İlgililer haklarını ihlal eden bir idari işlem dolayısıyla Danıştay'a ve idare ve vergi mahkemelerine doğrudan doğruya tam yargı davası veya iptal ve tam yargı davalarını birlikte açabilecekleri gibi ilk önce iptal davası açarak bu davanın karara bağlanması üzerine, bu husustaki kararın veya kanun yollarına başvurulması halinde verilecek kararın tebliği veya bir işlemin icrası sebebiyle doğan zararlardan dolayı icra tarihinden itibaren dava süresi içinde tam yargı davası açabilirler. Bu halde de ilgililerin 11 inci madde uyarınca idareye başvurma hakları saklıdır.

¹³⁰ Açar, S. (2006). "Vergi Davalarının Hukuki Niteliği". **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı 62, s. 262-297. **Kaynak:** <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2006-62-202>. **Erişim Tarihi:** 10 Eylül 2023.

¹³¹ 2577 Sayılı **İdari Yargılama Usul Kanunu** Madde 13 Bk. Madde 13 – 1. İdari eylemlerden hakları ihlal edilmiş olanların idari dava açmadan önce, bu eylemleri yazılı bildirim üzerine veya başka süratle öğrendikleri tarihten itibaren bir yıl ve her halde eylem tarihinden itibaren beş yıl içinde ilgili idareye başvurarak haklarının yerine getirilmesini istemeleri gereklidir. Bu isteklerin kısmen veya tamamen reddi halinde, bu konudaki işlemin tebliğini izleyen günden itibaren veya istek hakkında otuz gün içinde cevap verilmediği takdirde bu sürenin bittiği tarihten itibaren, dava süresi içinde dava açılabilir. (2) 2. Görevli olmayan adli (...) (1) yargı mercilerine açılan tam yargı davasının görev yönünden reddi halinde sonradan idari yargı mercilerine açılacak davalarda, birinci fıkrada öngörülen idareye başvurma şartı aranmaz.

ile açılmış olan istirdat davaları esasen tam yargı davası olarak kabul edilmesi gerekir¹³². İptal davasında her ne kadar davalı taraf idare olarak gözüke de gerçekte yargılanan idare değil dava konusu işlemin kendisidir. Oysa tam yargı davasında idare yargılamaya konu olan gerçek taraf konumundadır.

İptal davasında yargı kararları aynı konumda olan tüm taraflara emsal olabilecek nitelikte iken tam yargı davalarında ise sonuçtan sadece davacı etkilenmektedir. Öte yandan iptal davaları yalnızca bir hukuksuzluğu çözüme kavuştururken tam yargı davaları bu hukuksuzluğu çözmekle kalmaz aynı zamanda zararın tazminini konusunda da hüküm verir.

1.5.5. İdari Yargı Ara Kararlarının Uygulanması

İdari Yargılama Usul Kanunu 2. Maddesi 2 fıkrasında idari yargının vereceği kararların sınırı belirlenmiştir. İdari yargı organı, idari işlemlerin veyahut idari eylemlerin hukuka uygunluğunun denetimini yapmak dışındaki konularda mahkeme kararı ile görüş bildiremez ve taraflara yol gösteremez. İdari yargı, önüne gelen dosyaları yalnızca hukuka uygunluk denetimi ile sınırlı olarak incelemeye yetkilidir. İdare mahkemeleri; yerindelik denetimi yapamazlar. İdare mahkemeleri, yürütme görevinin kanunlarda ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinde gösterilen esaslara ve şekle aykırı olmayacak şekilde kararların icaplarının yerine getirilmesini kısıtlayacak, idari işlem ve eylem niteliğinde idarenin takdir yetkisini ortadan kaldıracak nitelikte yargı kararları veremezler. Ara karar davayı sonlandırmayan, ancak davayı ilerleten ve nihai kararı vermeye yardımcı olacak bilgi belge delil toplama aşamasıdır. Nihai karar ise o davayı sonlandıran kararlardır. Kural olarak ara kararlar için kanun yoluna başvurulamamakla birlikte nihai kararla birlikte kanun yoluna başvurulabilir.

Bu durum istisnası ise idari yargılamada Yürütmenin durdurulması kararına karşı yapılan istinaf başvurusudur. Ayrıca hukuk yargılamasında ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kararlarının ret için müracaatlar bu istisnalardandır.

2577 sayılı Kanunda "*karar verilmesine yer olmadığına*" dair karar özel olarak düzenlenmemiştir. Karar verilmesine yer olmadığı kararları içtihatlarla ortaya çıkmıştır.

¹³² Danıştay 10. Dairesi 11 Aralık 2009 tarih ve E. 2007/5446, K. 2009/10321. **Kaynak:** <https://legalbank.net/belge/d-10-d-e-2007-5446-k-2009-10321-t-11-12-2009-danistay-10-daire-karari/776637/> **Erişim Tarihi:** 29 Haziran 2023.

Bu gibi durumlarda, idari yargıda *karar verilmesine yer olmadığına*” kararları ara karar şeklinde verilebileceği gibi uyuşmazlığı sonlandıran karar türü şeklinde de verilebilmektedir. Ara karar esasa ilişkin değil ancak usule ilişkin olabilir. Dava konusunun bir kısmı için ara karar verilip geri kalanını sonraya bırakmak uygun değildir.

Netice itibarı ile ara kararlar da aynı nihai kararlar gibi uygulanmak zorundadır. Yürütmenin durdurulması kararları ya da aynı iptal kararları gibi ara kararlar da karar verildikleri anda idare tarafından uygulanması gerekir. Mahkeme kararlarının gereğinin yerine getirilebilmesi için kararların kesinleşmesi gerekmediği için kararın derhal uygulanması gerekmektedir¹³³. İdare hiçbir sebep ve bahane ile idari yargının bu kararını yerine getirmekten kaçınmaz.

1.6. Yargı Kararlarının Uygulanabilmesi Açısından İdari Yargı Kararlarının Anayasal Güvenceleri

Türk hukuk düzeninde, hukuk mahkemelerince verilen kararların icrası ile ceza mahkemelerince verilen kararların infazı, ayrıntılı olarak özel kanunlarda yer almıştır. İdari yargı alanında, yargı kararlarının yerine getirilmesine yönelik özel bir kanun bulunmamaktadır¹³⁴. Adli yargı makamlarınca verilen kararların yerine getirilmesi usulleri ile idari yargı mahkemeleri tarafından verilen kararların yerine getirilmesi usulleri birbirinden farklı usuller izlenmektedir¹³⁵. İdare hem kararı uygulayan hem de davanın tarafıdır. Bu durumda adil bir şekilde kararın uygulanabilmesi yine idarenin hukuka bağlılığı ile orantılıdır. Yargı kararları ile hukuki güvenlik ve istikrar sağlanabilmesi için idareler tarafından yargı kararlarının gerektiği gibi uygulanması zorunludur. Aksi durumda hukuk devleti ilkesinden bahsedilemez. İdarenin yargı kararlarını uygulamaktan imtina etmesi düşünülemez. Kanun koyucu gerek Anayasa’da gerekse çıkardığı kanunlarda bu tür keyfiliklerin önüne geçilmesi için tedbirler almıştır. Tüm yasaların en üstünde yer alan Anayasa’da ve Devlet Memurları Kanunu’nda, İdari yargılama Usul Kanununda ayrıntılı olarak yargı kararlarının uygulanması ve uygulanmadığında ne gibi sonuçlar doğuracağı belirtilmiştir. Anayasa’nın ikinci

¹³³ Karahanoğulları, O. (2017). **Türkiye’de İdari Yargı Tarihi**, Turhan Kitapevi, s.759.

¹³⁴ 5275 sayılı **Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun**, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu.

¹³⁵ Candan, T. (2003). “İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması”. **İdari Yargı Paneli**. Türkiye Barolar Birliği ve Mersin Barosu. Mersin, s.214; Özbey, Ö. (2009). “İdari Yargı Kararlarının Uygulanmamasından Doğan Hukuki ve Cezai Sorumluluk”. **Ankara Barosu Dergisi**, 67(4), 47.

maddesi Türkiye Cumhuriyeti Devletinin bir hukuk devleti olduğundan bahseder¹³⁶. Hukuk devletinin gereklerinden birisi de mahkeme kararlarının o ülkede uygulanmasıdır. Kararlar uygulanırken Anayasa'nın 10. Maddesindeki eşitlik ilkesi uyarınca hareket edilip idare mahkemesinin tarafı olan idarelere ayrıcalık tanımaması hali hukuk devleti ilkesinden kaynaklıdır¹³⁷. Hukuk devleti ilkelerince idareler, kişilerin temel hak ve özgürlüklerini sınırlandırırken hassas olmalılardır. Anayasa'nın 40. Maddesi uyarınca kişilerin haksız şekilde uğradıkları zararlar, devletçe tazmin edilmektedir¹³⁸. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 'idare' başlığı altında 125. Maddesine göre idari işlemlere karşı her daim yargı yolu açıktır¹³⁹. İdarenin yapmış olduğu idari işlem ya da eylemlerin tamamına karşı yargı yoluna başvurmak mümkün olmasının yanında maddenin devamında imkânsız zararlar doğması ya da telafisi güç zararlar söz konusu birlikte gerçekleştiği takdirde yürütmenin durdurulması kararı verilmesi mümkün hale geldiğinden bahseder¹⁴⁰. Anayasa'nın 138. Maddesinin 4. Fıkrasında, yürütme ve yasama organları mahkeme kararlarının yerine getirmesini geciktiremeyeceği ve kararın uygulanmasını engelleyemeyeceği gibi mahkeme kararlarını da değiştiremezler¹⁴¹. İdari Yargılama Usul Kanunu 28. Maddesi idarelerin en geç 30 gün içerisinde mahkeme kararlarını uygulamak zorunda olduğunu düzenlemiştir. İdareler, mahkeme kararlarını

¹³⁶ **Anayasa** (1982), Madde 2. Bk. 2 – Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir.

¹³⁷ **Anayasa** (1982), Madde 10. Bk. Madde 10 – Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. (Ek fıkra: 7/5/2004-5170/1 md.) Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. (Ek cümle: 7/5/2010-5982/1 md.) Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz. (Ek fıkra: 7/5/2010-5982/1 md.) Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde (...)9 kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

¹³⁸ **Anayasa** (1982), Madde 40. Bk. Madde 40 – Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkanının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir. (Ek fıkra: 3/10/2001-4709/16 md.) Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır. Kişinin, Resmî görevliler tarafından vaki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.

¹³⁹ **Anayasa** (1982), Madde 125. Bk. Madde 125 – İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır. (Ek hüküm: 13/8/1999-4446/2 md.) Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların milli veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir. Milletlerarası tahkime ancak yabancılik unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebilir. (...) (Ek cümle: 7/5/2010-5982/11 md.) (...)68 Yüksek Askerî Şûranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolu açıktır.

¹⁴⁰ **Anayasa** (1982), Madde 125.

¹⁴¹ **Anayasa** (1982), Madde 138/4.

uygularken gecikmeksizin işlem tesis etmeye mecburdurlar. İdareler, İYUK md. 28 gereğince kararların icaplarına göre işlem tesis etmekle sınırlandırılmıştır¹⁴². İdareler kendi eylemleri sebebiyle bu zararları gidermekle yükümlüdür.

Yasama organı ve yürütme organları, yargı kararlarının icaplarına uymak zorundadırlar¹⁴³. Bu sayede yargı kararlarının uygulanması anayasal güvenceye alınmıştır. Anayasa'nın 40. maddesinde Kişilerin, devletin resmi görevlilerinin haksız işlemleri nedeni ile uğradığı zararlar devletçe ödenir demektir¹⁴⁴. Anayasa'nın 40. maddesinin 3. Fıkrasında idarenin, haksız işlemlerinden doğan tazminat yükümlülüğü ile Anayasa'nın 129.maddesinin 5. Fıkrasında kusurlardan doğan tazminat sorumluluğu düzenlenerek kamu görevlilerinin işledikleri kusurlardan doğan eylemlerine karşı idarenin rücu hakkı saklı tutulmuştur¹⁴⁵. Zira Anayasa'nın 129/5 maddesince memurlar ve diğer kamu personelleri Anayasa'nın amir hükümlerine ve devletin kanunlarına sadık kalmaya mecburdurlar¹⁴⁶.

1.6.2. Anayasa'nın 125. Maddesi

Anayasanın 125. maddesinde idarelerin gerçekleştirdiği işlemler ve eylemlerden her birine karşı yargı yolu açıktır. Ancak yargı kararlarının uygulanmaması ya da eksik uygulanması şeklen uygulanması halinde ise mağduriyet ortadan kalkmamış olacaktır.

¹⁴² 2577 Sayılı **İdari Yargılama Usul Kanunu**, Madde 28. Bk. Madde 28/4- (Değişik: 21/2/2014-6526/18 md.) Mahkeme kararlarının süresi içinde kamu görevlilerince yerine getirilmemesi hâlinde tazminat davası ancak ilgili idare aleyhine açılabilir.

¹⁴³ **Anayasa** (1982), Madde 138. Bk. Madde 138 – Hakimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanı kanaatlerine göre hüküm verirler. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez, tavsiye ve telkinde bulunamaz. Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz. Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.

¹⁴⁴ **Anayasa** (1982), Madde 40. Bk. Madde 40 – Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkanının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir. (Ek fıkra: 3/10/2001-4709/16 md.) Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır. Kişinin, Resmî görevliler tarafından vaki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.

¹⁴⁵ **Anayasa** (1982), Madde 129/5. Bk. Madde 129/5 -Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir.

¹⁴⁶ **Anayasa** (1982), Madde 129/5

İdarenin yargı kararlarını uyması hukuk devletinin bir gereğidir¹⁴⁷.

Anayasa'nın 125. Maddesine göre '*...Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların milli veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi...*' belirtilmiş ve yabancılik unsuru taşıyan uyuşmazlıklarda Milletlerarası tahkime gidilebileceği ifade edilmiştir¹⁴⁸. Anayasa maddesinin bu maddesinin gerekçesinde '*Türkiye'nin bugüne kadar yapmış olduğu çeşitli uluslararası sözleşmelerde kabul etmiş olduğu esaslara uygun olarak, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıkların milli veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi*' öngörülmektedir. Anılı madde hükmüne göre idarenin bütün işlem ve eylemlerine karşı yargı yolunun açık olduğu bu durumun kanunda yazan istisnai haller dışında sınırlandırılmayacağı ve idarenin kendi işlem ve eylemlerinin sebep olduğu zararları tazmin etme sorumluluğunun varlığı güvence altına alınarak; idari makamların işlem ve eylemlerinin hukuki denetiminin etkili bir biçimde gerçekleştirilmesi ile idarenin hukuka aykırı, keyfi davranışlarının önüne geçilmiştir. İdarenin yargı kararlarına uyması hukuk devleti olmanın bir gereğidir.

Öte yandan Yüksek Askerî Şûranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma dışında diğer ilişik kesme kararlarının da yargıya konu olabileceği ifade edilmektedir. Ayrıca süre bakımından dava açılması İdarî işlemlerin yazılı bildirim tarihi esas alınmıştır. Öte yandan yargı makamlarının yetkisi, idarenin işlem ve eylemleri hukuka uygunluk denetimi ile sınırlıdır. Yargı yetkisi kullanılırken her ne sebep olursa olsun yerindelik denetimi yapılamaz. Yargı yetkisini kullanan mahkemeler, yürütme

¹⁴⁷ Danıştay 12. İdari Dairesi, 13 Şubat 2018 tarih ve E. 2016/924, K. 2018/633. **Kaynak:** <https://sen.av.tr/tr/makale/idari-yargi-kararlarinin-infaz%C4%B1n%C4%B1n-geciktirilmesi-veya-uygulanmaması>. **Erişim Tarihi:** 24 Ağustos 2023.

¹⁴⁸ **Anayasa** (1982), Madde 125. Bk. Madde 125- İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır. (Ek hüküm: 13/8/1999-4446/2 md.) Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların milli veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir. Milletlerarası tahkime ancak yabancılik unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebilir. (...) (Ek cümle: 7/5/2010-5982/11 md.) (...)68 Yüksek Askerî Şûranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolu açıktır. İdari işlemlere karşı açılacak davalarda süre, yazılı bildirim tarihinden başlar. (Değişik birinci cümle: 7/5/2010-5982/11 md.) Yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamaz. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idari eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldıracak biçimde yargı kararı verilemez. İdari işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda gerekçe gösterilerek yürütmenin durdurulmasına karar verilebilir. Kanun, olağanüstü hallerde, (...)69 seferberlik ve savaş halinde ayrıca milli güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık nedenleri ile yürütmenin durdurulması kararı verilmesini sınırlayabilir. İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.

organının, görev ve takdir yetkisini kaldırarak nitelikte hüküm tesis edemez. İdarî işlemin uygulanması halinde telafi edilmesi güç veya telafisi mümkün olmayan zararların doğması ve tesis edilen idarî işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda gerekçe gösterilerek yürütmenin durdurulmasına karar verilebilir¹⁴⁹.

Anayasa'nın 125. Maddesinin yedinci fıkrasında ise idarenin kendi sebep olduğu zararı ödemekle yükümlü olduğu belirtilmiştir. Böylelikle idarenin keyfiliği önlenerek idarenin hukuka bağlılığı hedeflenmiştir. Anayasa'da sayılan istisnai durumlar dışında idari işlem ve eylemlere karşı yargı yolu kapatılamaz. Bu sayede idarenin işlem ve eylemleri ile ortaya koydukları tasarrufun kanunun esas ve şekillerine amacına uygunluğu yargı makamlarınca incelenerek değerlendirilecektir.

1.6.3. Anayasa'nın 129/5 Maddesi

Anayasa'nın 129. Maddesinin 5. Fıkrasında gerek kamu görevlilerinin gerekse de memurların yetkilerini kullanırken vermiş oldukları zararlar için ancak idare aleyhine tazminat davası açılabileceği belirtilmiştir. Böylece görevli memurlar görevlerini yaparken çekinmeden işlemlerini yürütebilmesi için güvenceye alınmıştır. Öte yandan memurun mutlak sorumsuzluğundan bahsetmemiştir. Söz konusu yasa hükümleri kamu görevlilerinin kişisel kusurları nedeniyle ortaya çıkan hukuka aykırı işlem ve eylemleri nedeniyle idarenin tam sorumluluğu yerine kararı uygulamakla görevli kamu görevlisinin kişisel kusuruna dayalı olarak kamu görevlisine rücu ederek idarenin sorumluluğunu benimsemiştir. Memur işlediği suçtan kusuru oranında sorumludur. Bu nedenle tazminat miktarı sorumlulara da rücu edilebilecektir. Bunun şekil ve şartları kanunla belirleneceği hüküm altına alınmıştır.

Anayasa'nın 129. Maddesinin 5. Fıkrasında memurlar ve diğer kamu görevlilerinin işledikleri haksız eylemlerden zararların tazmini açısından doğrudan ilgili memura karşı dava açılmayacağı yalnızca idareye açılabileceği ifade edilmiştir¹⁵⁰. Buradaki amaç, zarar gören vatandaşın menfaatini korumak ve teminat altına almaktır¹⁵¹. Anayasanın

¹⁴⁹ 2577 Sayılı **İdari Yargılama Usul Kanunu**, Madde 27.

¹⁵⁰ **Anayasa** (1982), Madde 129/5.

¹⁵¹ Güran, S. (1984). Anayasa'nın 128 ve 129'uncu Maddeleri Yönünden Kamu Görevlileri ile Bakanların Durumu. **Amme İdaresi Dergisi**, 17(3), 34-35.

40'ıncı Maddesinin 2'inci fıkrasında; “...rücu hakkı saklıdır...” denilmektedir¹⁵². Böylece Anayasa 129/5 hükmü gereğince mağdurun zararının giderilmesini tazmin etme yükümlülüğü, idarenin takdir yetkisine bırakılmamıştır¹⁵³. Anayasa, diğer kamu görevlileri ibaresi kullanarak, devletin tüm kademelerindeki çalışanlarından bahsetmiştir. Bu madde ile yasa koyucu, memurların işledikleri fiillerden ötürü haklı ya da haksız olması gözetilmeden yargılanmasının önüne geçilmiş ve kamu hizmetinin sürekliliği sağlanmış olmaktadır¹⁵⁴. Bu sayede haklarına hanel gelenler zarar verenleri tespit etmekle uğraşmak zorunda kalmayıp zararlarını doğrudan devletin karşılaması sebebiyle hakları teminat altına alınmış olmaktadır.

İdari Yargılama Usul Kanunu 28. Maddesinin 4. Fıkrasında yargı kararlarının uygulanmadığı gerekçesi ile memura karşı doğrudan tazminat davası açılabilmesi düzenlenmesi kaldırılmış bunun yerine yalnızca idare aleyhine dava açılabilmesi söz konusu hale gelmiştir¹⁵⁵. Anayasa'nın 129. Maddesinin 6. Fıkrasında kamu görevlileri hakkında yasalarda belirlenen istisnalar dışında suç işledikleri iddiası ile kovuşturması açılması yine kanunlarda belirtilen idari mercilerin iznine tabidir¹⁵⁶.

1.6.4. Anayasa'nın 40/2 Maddesi

Temel hak ve hürriyetleri Anayasa tarafından güvence altına alınmış herkes, bu hakların ihlal edildiği iddiasına ilişkin kamu mercilerine başvuru yapmayı istemesi durumunda, ilgili işlemi geciktirilmeden devletin organlarına erişme hakkına sahip olduğu Anayasa'nın 40. Maddesi ile güvence altına alınmıştır. Devlet, yapmış olduğu işlemlere karşı kişinin, hangi süre içerisinde ve hangi mercilere başvurabileceğini belirtmek zorundadır. Kişinin, memurlar tarafından uğradığı zararlar devletçe tazmin edilir ve devletin de sorumlu personelden rücu etme hakkı saklı tutulmuştur¹⁵⁷.

¹⁵² **Anayasa** (1982), Madde 40/2. Bk. Madde 40/2- (Ek fıkra: 3/10/2001-4709/16 md.) Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır

¹⁵³ Özey, İ. H. (2002). **Günışığında Yönetim** (1. Baskı). Alfa Basım. s. 872.

¹⁵⁴ Gözübüyük, Ş. (2007). **Yönetmelik Yargı** (26. baskı). Turhan Kitapevi, s.297.

¹⁵⁵ 2577 Sayılı **İdari Yargılama Usul Kanunu**, Madde 28/4.

¹⁵⁶ **Anayasa** (1982), Madde 129/6. Bk. Madde 129/6- Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri iddia edilen suçlardan ötürü ceza kovuşturması açılması, kanunla belirlenen istisnalar dışında, kanunun gösterdiği idari mercinin iznine bağlıdır.

¹⁵⁷ **Anayasa** (1982), Madde 40. Bk. Madde 40 – Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkanının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir. (Ek

Madde metni incelendiğinde, idarenin iş ve eylemleri nedeniyle zarar görmüş kişilerin yetkili makamlara gecikmeden başvurabilmeleri için hangi kanun yollarını izleyeceklerini ve itiraz mercilerine hangi süre içerisinde başvurması gerektiğini bildirme sorumluluğunu Devlet'e yüklenmiştir. Bu madde ile korunan hukuki değer temel hak ve hürriyetlerin korunması ve hak arama özgürlüğüdür. Yetkili makamlara başvurmada kanun yollarının gösterilmesinin zorunlu olduğuna ilişkin Anayasa mahkemesinin bir kararında; Derece mahkemesi kararlarında, derece mahkemesi kararlarında kanun yolu başvuru sürelerini doğru göstermesi gerektiğini belirterek bu süreleri yanlış göstermesi durumunda gibi Anayasa'nın 36 maddesi ile adil yargılanma hakları güvence altına alındığı bu sebeple aşırı şekilci olmaktan uzaklaşarak belirtilen süreye güvenerek hareket edenlerin temyiz haklarını kullanması engellenemeyeceği yönünde kararları mevcuttur¹⁵⁸.

Anayasa'nın 40. maddesinde Kişilerin, devletin resmi görevlilerinin haksız işlemleri nedeni ile uğradığı zararlar devletçe ödenir demektir¹⁵⁹. Anayasa'nın 40. maddesinin 3. Fıkrasında idarenin, haksız işlemlerinden doğan tazminat yükümlülüğü ile Anayasa'nın 129.maddesinin 5. Fıkrasında kusurlardan doğan tazminat sorumluluğu düzenlenerek kamu görevlilerinin işledikleri kusurlardan doğan eylemlerine karşı idarenin rücu hakkı saklı tutulmuştur¹⁶⁰.

Ayrıca 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 13. maddesinde ise idari işlemler sonucu zarara uğrayan kişilerin, uğradıkları zararlardan dolayı personele değil ancak ilgili kuruma karşı dava açılabileceği düzenlenmiştir¹⁶¹. Bu nedenle tazminat davasının

fıkra: 3/10/2001-4709/16 md.) Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır. Kişinin, Resmî görevliler tarafından vaki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da kanuna göre, devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.

¹⁵⁸ Yargıtay 3. Hukuk Dairesi, 10 Mart 2020 tarih ve E. 2020/729, K. 2020/2173. **Kaynak:** <https://www.kazanci.com.tr/gunluk/3hd-2020-729.htm>. **Erişim Tarihi:** 14 Eylül 2023.

¹⁵⁹ **Anayasa** (1982), Madde 40.

¹⁶⁰ **Anayasa** (1982), Madde 129/5.

¹⁶¹ 657 Sayılı **Devlet Memurları Kanunu**, Madde 13. Bk. Madde 13 – (Değişik: 12/5/1982- 2670/6 md.) (Değişik birinci fıkra: 6/6/1990- 3657/1 md.) Kişiler kamu hukukuna tabi görevlerle ilgili olarak uğradıkları zararlardan dolayı bu görevleri yerine getiren personel aleyhine değil, ilgili kurum aleyhine dava açarlar. Ancak, Devlet dairelerine tevdi veya bu dairelerce tahsil veya muhafaza edilen para ve para hükmündeki değerli kağıtların ilgili personel tarafından zimmete geçirilmesi halinde, zimmete geçirilen miktar, cezai takibat sonucu beklenmeden Hazine tarafından hak sahibine ödenir. Kurumun, genel hükümlere göre sorumlu personele rücu hakkı saklıdır. (Ek: 26/3/2002- 4748/3 md.) İşkence ya da zalimane, gayri insani veya haysiyet kırıcı muamele suçları nedeniyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince verilen kararlar sonucunda Devletçe ödenen tazminatlardan dolayı sorumlu personele rücu edilmesi hakkında da yukarıdaki fıkra hükmü uygulanır. 12'nci maddeyle bu maddede belirtilen zararların

ilgili kamu kurumuna karşı açılabilceği neticesinde ise ilgili kurumun ödenecek bedeli ilgili memura rücu edilebilecektir.

Yukarıda anılan yasa hükümleri birlikte değerlendirildiğinde, kamu görevlilerinin hangi makamda yahut statüde olduklarına bakılmaksızın, idari işlemin, ilğilisine verdikleri zararlar nedeni ile bireyin uğramış olduğu haksız fiiller için idare aleyhine dava açılabilceği teminat altına alınmıştır. Eski düzenlemede haksız fiili işleyen ilgili memurdan doğrudan tazmin edilebilmesi mümkün iken mülga edilmesi sebebiyle yalnızca kamu idaresine açılacak dava ile zararın tazmin edilmesi yoluna gidilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

İDARİ YARGI KARARLARININ UYGULANMAMASI VE KAMU GÖREVLİLERİ İLE İDARENİN SORUMLULUĞU

2.1. İdarenin Yargı Kararlarını Uygulamama Teknikleri

İdare, yargı kararlarını uygulamamak için türlü olumsuz uygulamalara başvurabilmektedir. İdarenin bu olumsuz yaklaşımları, açıkça ihlal (violatio brutale), eylemsizlik (inertie), eksik uygulama (exécution incomplète, gecikme ve uygulamama hileleri (les retards et la ruse de l' exécution) biçiminde ortaya çıkabilmektedir¹⁶². Diğer bir anlatımla idarenin yargı kararlarını eksik uygulanması, yargı kararının hiç uygulanmaması ya da geç uygulanması, yargı kararının icaplarına uygun olarak gereği gibi uygulanmaması ile kararın şeklen uygulanması biçimlerinde karşımıza çıkabilmektedir¹⁶³.

2.1.1 Yargı Kararının Hiç Uygulanmaması

Anayasa yargı kararlarının uygulanmasını emretmektedir¹⁶⁴. Yargı kararının idare tarafından uygulatılabilmesi için ilgililer tarafından idareye başvuruda bulunma zorunluluğu bulunmamaktadır¹⁶⁵. İlgilinin başvurusu üzerine idare tarafından yargı

¹⁶² Yaşar, N. (2002). **İdari Yargı Kararlarının Etkinleştirilmesi Arayışında İdari Yargı İdari Yargıç ve Yargısal Emir**, Filiz Kitapevi, s. 124.

¹⁶³ D5D, E.1972/1494, K.1975/2663, KT.12.05.1975, DD, 1976, S. 20-21, s.347-348. D5D, E.1974/3344, K.1975/4394, KT.16.04.1975, DD, 1976, S. 20-21, s.349-350. D5D, E.1986/1335, K.1987/246, KT.19.02.1987, DD, 1988, S. 68-69, s.342-343. D5D, E.1986/1335, K.1987/246, KT.19.02.1987, DD, 1988, S. 68-69, s.342-343; D9D, E.1990/3760, K.1991/3253, KT.12.11.1991, DD, 1992, S. 84-85, s.648; D10D, E.1995/216, K.1997/1560, KT.05.05.1997, DD, 1998, S. 94, s.722-723. DDDK, E.1967/446, K.1968/218, KT.23.02.1968, DKD, 1969, S. 123-126, s.142-146; D5D, E.2001/2787, K.2005/522, KT.02.02.2005, DD, 2005, S. 110, s.184; D5D, E.1971/7724, K.1972/5952, KT.10.10.1972, DD, 1973, S. 11, s.241; D5D, E.1986/183, K.1987/1659, KT.26.11.1987, DD, 1988, S. 70-71, s.265; D5D, E.1988/3400, K.1991/178, KT.12.02.1991, DD, 1992, S. 82-83, s.385; D5D, E.1988/1600, K.1991/2176, KT.20.11.1991, DD, 1992, S. 84-85, s.375; D5D, E.2001/2787, K.2005/522, KT.02.02.2005, DD, 2005, S. 110, s.184, Nakleden: Güçlü, Y. (2010). **Danıştay ve Yargıtay İçtihatları Işığında İdari Yargı Kararlarının Uygulanması**, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, s. 48. **Kaynak:** <https://www.danistay.gov.tr/danistay-dergiler>. **Erişim Tarihi:** 19 Eylül 2023.

¹⁶⁴ Gözübüyük, Ş. & Tan, T. (2014). **İdari Yargılama Hukuku**, 7. Baskı, Turhan Kitabevi, s. 587. Ayrıca Bk. 1982 Anayasası, m. 138/4.

¹⁶⁵ Kaya, C. (2013). **İdari Yargı Kararlarının Uygulanması Konusunda Danıştay'ın Yaklaşımı (İyük Madde 28 Üzerine bir İnceleme)**, Legal Yayıncılık, s. 50.

kararının uygulanması talebi reddedilir ya da talebine cevap verilmez ise idari bir işlem niteliği taşımaktadır¹⁶⁶. Yargı kararının uygulanmaması yönündeki idari işlemin yargıya taşınması halinde söz konusu idari işlem iptal nedeni sayılmaktadır¹⁶⁷. Yargı kararlarının uygulanması ile hukuk devleti ilkesinin devlet düzenini korunur, hukuki güvenlik ilkesini sağlayan yasalar ile güvence altına alınan temel hak ve özgürlükleri gerçek anlamda korunması sağlanır. Bu nedenle idarenin, yargı kararlarını uygulamama hususunda takdir yetkisi bulunmamaktadır. İşlem iptal edildikten sonra idari işlemin niteliğini değiştirerek o işlemde yenileme yapılamaz. İptal kararından sonra hukuki hiçbir menfaat taşımaksızın aynı sebebe dayanılarak işlem tesis edilmesi durumunda mahkeme kararının uygulandığı anlamı taşımamaktadır¹⁶⁸.

Yürütmenin durdurulması kararının uygulanması ve bu karara istinaden yeni bir tapu verilmesi talebiyle idareye başvurmuş olan kişinin talebine cevap verilmemesi halinde işlemin ret olarak kabul edilmesi gerekip o idari işlemin iptal davasına konu bir idari işlem olduğu söylenebilir¹⁶⁹. İdari yargı yerince idari işlemin iptaline karar verildiği halde İdarenin tahsil ettiği vergiyi iade etmemesi, ruhsatları iptal olunan yapıları imar mevzuatına uygun hale getirmemesi, görevine son verilen memuru görevine başlatmaması gibi durumlar idari yargı kararının gereğinin hiç yerine getirilmediğine örnek olarak gösterilebilir¹⁷⁰.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunun yargı kararının uygulanmaması nedeniyle açılan tazminat davasının reddi yönünde verilen ısrar kararının bozulmasına ilişkin bir kararında¹⁷¹;

¹⁶⁶ Altay, E. (2004). **İdari Yargı Kararlarının Uygulanmamasından Doğan Uyuşmazlıklar**. Turhan Kitabevi. s. 165.

¹⁶⁷ Gözübüyük, Ş. (2014). **Yönetmelik Yargı**, Güncelleştirilmiş 27. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, s.258

¹⁶⁸ Güçlü, Y. (2010). s. 80; D12D, E.1968/2470, K.1969/540, KT.24.03.1969, DKD, 1970, S. 131-134, s.463-465; D12D, E.1968/2470, K.1969/540, KT.24.03.1969, DKD, 1970, S. 131-134, s.463-465; D12D, E.1968/2469, K.1969/541, KT.24.03.1969, DKD, 1970, S. 131-134, s.525-528 ve **Amme İdaresi Dergisi**, c.2, Eylül 1969, S. 3, s.196-197; D6D, E.1970/754, K.1970/1797, KT.24.06.1970, DD, 1971, S. 2, s.197; DDDK, E.1969/225, K.1971/176, KT.19.02.1971, DD, 1972, S. 4, s.194-195. **Kaynak:** <https://www.danistay.gov.tr/danistay-dergiler>. **Erişim Tarihi:** 19 Eylül 2023. Nakleden: Kaya, C. (2013). **İdari Yargı Kararlarının Uygulanması Konusunda Danıştay'ın Yaklaşımı (İyük Madde 28 Üzerine bir İnceleme)**, Legal Yayıncılık.

¹⁶⁹ Danıştay 6. Dairesi, 09 Ekim 1996 tarih ve E. 1995/7076, K. 1996/4029; Altay, E. (2004) **İdari Yargı Kararlarının Uygulanmamasından Doğan Uyuşmazlıklar**. Turhan Kitabevi. s. 165.

¹⁷⁰ Candan, T. (2020), s. 820.

¹⁷¹ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu 22 Nisan 2014 tarih ve E. 2011/1088, K. 2014/1787. Nakleden: Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu E. 2022/50, K. 2022/66, s. 2. **Kaynak:** <https://www.danistay.gov.tr/assets/pdf/guncelKararlar/2023-04-11-04-08-3402930.pdf>. **Erişim Tarihi:** 15 Ağustos 2023.

“Anayasada ve Yasada yer alan emredici kurallar karşısında idarenin, maddi ve hukuki koşullara göre uygulanabilir nitelikte olan bir yargı kararını aynen ve gecikmeksizin uygulamaktan kaçınmasının, 'ağır hizmet kusuru' oluşturacağı açık bulunduğundan, idari işlemin tarafı olan kişinin hizmet kusuru nedeniyle duyduğu her türlü sıkıntı ve üzüntüden kaynaklanan manevi zararının giderilmesi gerekmektedir. İncelenen olayda; davacının 2006 yılı sicil raporunun 'orta' olarak düzenlenmesine ilişkin işlemin yargı kararı ile iptal edilmesi üzerine, aynı yıl sicil raporunun yine aynı başarı düzeyine karşılık gelecek not seviyesinde (71 notla yine orta olarak) düzenlenmiştir. Ayrıca davacının hakkındaki soruşturma ve iddiaların sadece bununla ilgili sicil hanelerinin değerlendirilmesinde dikkate alınması gerektiği yönündeki iptal kararının gerekçesi dikkate alınmamış ve yeniden düzenlenen 2006 yılı sicil raporunda hakkındaki soruşturma ve iddialarla ilgili olmayan sicil haneleri aynı şekilde olumsuz değerlendirilmiş ve bunun sonucunda davacının 2006 yılı sicili yine 71 notla orta olarak düzenlenmiştir. Belirtilen durum karşısında, idarenin mevcut Anayasal ve yasal hükümleri göz ardı etmek suretiyle yargı kararının uygulanmaması kastı ile hareket ettiği ve bunun sonucunda davacının manevi olarak zarara uğradığı kabul edilmelidir. Bu itibarla; olayda manevi tazminat ödenmesini gerektirecek koşullar oluştuğundan, davacı hakkındaki yargı kararını uygulamadığı saptanan davalı idarenin, olaydaki kusurunun niteliği ve ağırlığının dikkate alınarak Mahkemece takdir edilecek miktarda manevi tazminatın davacıya ödenmesine hükmedilmesi gerekmektedir.”

demek suretiyle idarenin ağır hizmet kusuru sebebiyle davacıya zarar verdiğiinden bahisle davacıya tazminat ödenmesi gerektiğine hükmetmiştir.

2.1.2 Yargı Kararının Eksik Uygulanması

Yargı kararı gereğinin tam olarak yerine getirilmediği iddiası ile idari yargı makamlarında açılan davalarda mahkemeler, idari işlemin, yargı kararı gereğini tam olarak yansıtıp yansıtmadığını tespit etmesi aynı zamanda eksik uygulamanın var olup

olmadığının da tespiti anlamına gelecektir¹⁷².

İdare ve vergi mahkemeleri ile Danıştay'ın vermiş oldukları gerek yürütmenin durdurulması kararları gerekse de esasa ilişkin kararlar hakkında idareler, gecikmeksizin işlem tesis etmeye veya eylemde bulunmaya mecbur olup bu işlem veya eylemlerini en geç otuz gün içerisinde yerine getirmeye mecburdurlar¹⁷³. İdare, kendisine tebliğ edilen mahkeme kararlarını uygulayabilmek için yasal süresi içinde harekete geçip kararın icaplarından belirli bir kısmı yerine getirip geriye kalan kısımlarını ise bu süre zarfında yerine getirmemesi durumunda kararın eksik uygulanması söz konusu olacaktır. İdari yargı kararlarında, kararın eksik uygulanması en genel tanımıyla kararın tam olarak uygulanmaması şeklinde ifade edilebilir¹⁷⁴.

Örneğin, bir yönetmelik iptali ya da bir yıkım kararının yürütülmesinin durdurulması kararı verildiğinde idare, yıkıma devam etmesine son vermesi gerekirken bir kısım bölümün yıkımına devam edip bir kısım bölgede yıkımı durdurmuş olması ya da iptal edilen yönetmelik maddelerinden bir kısmını halen uygulamaya devam etmesi, kararın eksik ya da şeklen uygulandığını gösterir¹⁷⁵.

İdare, yargı kararını eksik uygulaması halinde ademi infaz gündeme gelip karar tam uygulanmadığı gerekçesi ile oluşabilecek zararlardan idare sorumlu tutulmalıdır¹⁷⁶. İdari yargının '*düzenleyici işlemlere*' ilişkin iptal kararlarında, idarenin herhangi bir işlem tesis etmesini ya da icrai bir hareket yapmasını gerektiren bir durum yoktur.

Aksine idarenin hareketsiz kalmasını gerektirecek durumlarda otuz günlük süreyi beklemesi söz konusu olmayacaktır.

¹⁷² Şahin, A. (2009). **İdari Yargı Kararlarının Uygulanmamasından Doğan Sorumluluk**. [Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi], s. 125. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=ZeTyprYuef2HkaF3xt4wYrSY6wQ7Fv6Wa6HqNZ9ph8d2sjxkLOR_6VbFCVB2Jpxl. **Erişim Tarihi:** 23 Ağustos 2023.

¹⁷³ 2577Sayılı İdari Yargılama Usul Kanunu, Madde 28.

¹⁷⁴ Cokkaş, Y. (2021). "İdari Yargı Kararlarının Uygulanması Aşamasında Ortaya Çıkan İmkânsızlık". **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 70(4), s. 1325; Kaya, C. (2013), **İdari Yargı Kararlarının Uygulanması Konusunda Danıştay'ın Yaklaşımı (İYUK Madde 28 Üzerine Bir İnceleme)**, Legal Yayıncılık, s. 59.

¹⁷⁵ Güçlü, Y. (2010), s. 183.

¹⁷⁶ Yılmaz, B. (2021). **İdari Yargı Kararlarının Uygulanması**, Seçkin Yayıncılık, s. 131, 189.

2.1.3 Yargı Kararının Geç Uygulanması

İdari yargı kararlarının uygulanmasında kimi zaman bu süre ihmal edilmekte ve 'kararın geç uygulanması' söz konusu olabilmektedir. Anayasa'nın 138. maddesinin 4. Fıkrasında açıkça belirtildiği üzere yargı kararlarının gecikmeksizin uygulanması esasa bağlanmıştır. İdari yargı tarafından verilen kararların gecikmeksizin idare tarafından yerine getirilmek zorunda olduğu 2577sayılı İdari Yargılama Usul Kanununun kararların sonuçları başlığı altında açıkça belirtilmektedir. İdare ve vergi mahkemelerinin ilk derece ve Bölge İdare Mahkemeleri ile Danıştay'ın vermiş oldukları gerek yürütmenin durdurulması kararları gerekse de esasa ilişkin kararlar hakkında idareler gecikmeksizin işlem tesis etmeye veya eylemde bulunmaya mecbur olup bu işlem veya eylemlerini en geç otuz gün içerisinde yerine getirmeye mecburdurlar¹⁷⁷. Kanunun emredici hükmüne idarelerin uyması beklenir. Kararın geç uygulanması, idare karşısında güçsüz olan bireylerin haklarını zedeler. İdareye verilen otuz günlük süre, idarenin sonuna kadar kullanabileceği bir hak olmayıp bu süre azami olarak belirtilmiştir. Danıştay kararlarında otuz günlük sürenin sonuna doğru kararın uygulanmasının dahi ağır hizmet kusuru sayıldığı kararları mevcuttur. Bu sebeple kararların geç uygulanması bir hukuk devletine yakışmayan bir tutum olacağından kararların gecikmeksizin uygulanması zorunludur¹⁷⁸.

2.1.4 Yargı Kararının İcaplarına Uygun Uygulanmaması

İdari yargı kararlarının uygulanmaması halleri farklı farklı olabilmektedir. İdari yargı kararları hiç uygulanmayacağı gibi geç uygulanması söz konusu da olabilir. Öte yandan idari yargı kararları eksik uygulanabilir ya da mahkeme kararlarının icaplarına uygun olarak uygulanmaması halleri ile mahkeme kararının şeklen uygulanması olarak karşımıza çıkan durumlar olabilir. İdari yargı tarafından verilen kararların, yukarıda sayılan haller gerçekleştiği takdirde bireyler mağdur olacaktır¹⁷⁹.

Danıştay 5. Dairesinin 25 Aralık 2001 tarihli kararında idare, mahkeme kararlarını aynen ve gecikmeksizin uygulamak zorunda olmasının dayanağının hukuk devleti

¹⁷⁷ 2577Sayılı **İdari Yargılama Usul Kanunu**, Madde 28.

¹⁷⁸ Danıştay 12. Dairesi, 13 Şubat 2018 tarih ve E. 2016/924, K. 2018/633. **Kaynak:** <https://sen.av.tr/tr/makale/idari-yargi-kararlarinin-infaz%C4%B1n%C4%B1n-geciktirilmesi-veya-uygulanmaması>. **Erişim Tarihi:** 27 Haziran 2023.

¹⁷⁹ Güçlü, Y. (2010), s. 181.

ilkesinin doğal sonucu olduğundan bahsetmiştir ¹⁸⁰. Bu yönüyle, idari yargı kararlarının şeklen uygulanmaması gerektiği ve iptal edilen işlemin bütün sonuçları ile ortadan kaldırılması gerektiği hakkında kesin karar vermiştir.

Danıştay 5. Dairesinin 02 Şubat 2005 tarih ve E. 2001/2787 K. 2005/522 sayılı kararında idarece yargı kararlarının etkisiz bırakılmasına ilişkin biçimsel olarak uygulamalar ile kararın gereği gibi uygulanmasından kaçınıldığından bahsedilmiştir¹⁸¹. Anayasa Mahkemesi'nin Hasan Gün başvurusunda¹⁸²;

“...Mahkeme iptal kararına konu olan ilk işlemin esasa etkili olmayacak küçük değişiklikler yapılması suretiyle aynı şekilde yeniden tesis edildiğini belirtmiştir... Bu bağlamda somut başvuruya temel olan süreçte esasa ilişkin olarak verilen, kesinleşmiş ancak gerekçesine, icaplarına ve güttüğü amaca uygun olarak icra edilmemiş bulunan bir yargı kararının varlığı hususunda tereddüt bulunmamaktadır... Her ne kadar iptal hükmünün idarece uygulanmadığı, dolayısıyla müdahalenin asıl olarak idareden kaynaklandığı açık ise de iptal kararlarının uygulanmamış olduğuna ilişkin tespitin derece mahkemelerince yapılmış olması ve başvurunun söz konusu "uygulamamaya" yönelik olarak tazminat yolu ile giderimi seçmiş olması karşısında başvurunun yargı kararının uygulanmaması nedeniyle 2577 sayılı Kanun'un 28. maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca açtığı davanın reddedilmesinin kararın icrası hakkını ihlal ettiği sonucuna ulaşılmıştır.”

demek suretiyle yargı kararının uygulanmaması sebebiyle açılan tazminata karşı verilen ret kararını yerinde bulmadığına ve adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine hükmetmiştir. Söz konusu kararlar ile yargı kararlarının icaplarına göre işlem yapılması gerektiğinin önemi vurgulanmıştır.

¹⁸⁰ Danıştay 5. Dairesi, 25 Aralık 2001 tarih ve E. 1998/1970, K. 2001/5153. Nakleden: Gök, H. (2013). Danıştay Kararlarından Hareketle İdari Yargı Kararlarının İmkânsızlık Nedeniyle Uygulanmadığı Haller, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt LXXI, Sayı 1, s. 547. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/97774>. **Erişim Tarihi:** 11 Eylül 2023.

¹⁸¹ Danıştay 5. Dairesi, 02 Şubat 2005 tarih ve E. 2001/2787, K. 2005/522. Nakleden: Cokkaş, Y. (2021). s. 1335.

¹⁸² Anayasa Mahkemesi “Hasan Gün” Başvurusu, 19 Kasım 2020 tarih ve Başvuru Numarası 2018/949. R.G. Tarih ve Sayı: 17 Şubat 2021-31398. **Kaynak:** <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/9459>. **Erişim Tarihi:** 14 Eylül 2023.

2.1.5 Yargı Kararının Şeklen Uygulanması

Yargı kararlarının uygulanmaması ile ilgili bir başka durumda *'kararın şeklen uygulanması'* durumudur. Danıştay 5. Dairesi bir kararında, kararın şeklen uygulanması ile ilgili olarak, eski görevine atanan memurun üç gün sonra kararname ile görevinden alması eylemini Anayasanın ruhuna aykırı olduğu ve bu durumun biçimsel nitelikte uygulama olduğunu tespit etmiştir¹⁸³. Kararın şeklen uygulanması ile ilgili bir başka örnek olarak ilk öğretim okulunda müdür olarak görev yapmakta iken başka bir okula öğretmen olarak atanan kişinin eski müdürlük görevine yargı kararı ile dönmesi üzerine tekrar yeni bir idari işlem ile başka yere öğretmen olarak atanması durumunda yargı kararının gereği gibi yerine getirildiğinden söz edilemez.

Mahkeme kararlarını görünüşte uygulayarak etkisiz kılmaya çalışılması ile de kararın şeklen uygulanması durumları gündeme gelebilmektedir. Mahkeme kararını şeklen uygulayan idarenin, mahkeme kararının gereklerine uygun işlem tesis ettiği sonucunu doğurmaz¹⁸⁴.

2.1.6. Hüküm Uyuşmazlığının Bulunması Sebebiyle Yargı Kararının Uygulanmaması

Adli ve idari yargı gibi farklı yargı kollarının, aynı kişinin aynı konuda açtığı davada farklı kararlar vermesi durumunda, hüküm uyuşmazlığı nedeniyle kararın uygulanamaması sorununu ortaya çıkarmaktadır.

Hüküm uyuşmazlığı, ayrı yargı kollarında yer alan mahkemelerin vermiş olduğu, sebebi, konusu ve taraflarından da en az biri aynı olan bir davanın esası hakkında çelişkili kararlar vermeleri halinde hakkın yerine getirilmemesi nedeniyle ortaya çıkmaktadır¹⁸⁵.

Anayasa'nın 158. Maddesinde: Adli yargıda ve idari yargı arasında çıkabilecek gerek hüküm uyuşmazlıkları gerekse de görev uyuşmazlıklarını çözmeye yetkili olan

¹⁸³ Danıştay 5. Dairesi, 12 Şubat 1991 tarih ve E. 1988/3400 K. 1991/178. Nakleden: Cokkaş, Y. (2021) s. 1323.

¹⁸⁴ Güçlü, Y. (2010), s.61.; Danıştay Dava Daireleri Kurulu, 23 Şubat 1968 tarih ve E. 1967/446, K. 1968/218, **Danıştay Kararları Dergisi**, 1969, Ankara. <https://www.danistay.gov.tr/danistay-dergiler>. **Erişim Tarihi:** 30 Ağustos 2023.

¹⁸⁵ Tercan, E. (2015). Hüküm uyuşmazlığında Uyuşmazlık Mahkemesince esas hakkında yeni bir karar verilmesi. **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, 5(5), 787-825.

mahkemelere uyuşmazlık mahkemesi olarak tanımlanmıştır¹⁸⁶.

2247 Sayılı Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi Hakkındaki Kanunu'nun 1. Maddesinde; Anayasa ile görevlendirildiğini, adli mahkemeler ile idari mahkemeler arasında çıkabilecek gerek görev gerekse de hüküm uyuşmazlıklarını çözmeye yetkili olan yüksek bir mahkeme olduğu kanun koyucular tarafından kaleme alınmıştır¹⁸⁷.

2.1.7. İmkânsızlık Hallerinin Varlığı Sebebiyle Yargı Kararının Uygulanmaması

İdari yargı kararlarının hukuki ya da fiili imkânsızlıklar nedeniyle uygulanmaması halinde dahi, idarenin sebep olduğu hukuksuz işlemde kaynaklı mağduriyeti telafi etmek mecburiyetindedir. Danıştay Dava Daireleri Kurulunun günümüzde de geçerli olan yorumuna göre idareler ilamların icaplarına aykırı işlem yapma gibi bir keyfiyet tanınmamakla birlikte idari işlem veya eylemlerin kararların icaplarına uygun olarak işlem yapılmaması hallerinde tam yargı davası açılabileceğinin dayanağının kanun olduğu belirtilmiştir¹⁸⁸.

İdari yargı kararlarının uygulanmaması hallerinde, kişi kendi kusur, davranış fiil ya da eylemleri ile kararın uygulanması haline engel oluyorsa, kural olarak idareye sorumluluk yüklenemez. Bu durumda bu uygulamama hukuka uygundur¹⁸⁹.

İmkânsızlık hallerini Fiili imkânsızlık ve hukuki imkânsızlık halleri olarak iki kısımda inceleyeceğiz.

¹⁸⁶ **Anayasa** (1982), Madde 158. Bk. Madde 158 – Uyuşmazlık Mahkemesi adli ve idari yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlenmeye yetkilidir.

¹⁸⁷ 2247 Sayılı **Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi Hakkındaki Kanunu**, Madde 1. Bk. Madde 1 – Uyuşmazlık Mahkemesi; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile görevlendirilmiş, adli ve idari (2) yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözmeye yetkili ve bu kanunla kurulup görev yapan bağımsız bir yüksek mahkemedir. Özel kanun uyarınca hakeme başvurulmasının zorunlu olduğu hallerde, eğer hakemlik görevi hâkim tarafından yerine getirilmiş ise bu merci, davanın konusuna göre, yukarıdaki fıkrada yazılı adli veya idari yargı mercilerinden sayılır.

¹⁸⁸ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, E. 1975/383, **Danıştay Dergisi**, Sayı:32-33, 29-33. <https://www.danistay.gov.tr/assets/pdf/yayinlar/dergi/2021-02-24-11-40-5937408.pdf>. **Erişim Tarihi:** 18 Eylül 2023.

¹⁸⁹ Esin, Y. (1973). **Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları** (2. Kitap). Balkanoğlu Matbaacılık, s. 432.

2.1.7.1. Fiili İmkânsızlık Sebebiyle Yargı Kararının Uygulanmaması

Yargı kararlarının '*hukuki imkânsızlıklar*' sebebiyle uygulanamaması halinin dışında '*fiili imkânsızlıklar*' sebebiyle de uygulanamaması hali söz konusu olabilmektedir. İdareler gerek hukuken gerekse de fiilen imkânsız olan bir durumu kanıtlaması koşuluyla kararı yerine getirmesi zorunluluğundan kurtulur¹⁹⁰. Fiili imkânsızlık olduğu durumlar iddia edilebilmesi için ortada bir maddi imkânsızlık hali mevcut olmalıdır¹⁹¹. Örnek olarak, yargı organlarınca iptal kararı verilen ancak dava esnasında hayatını kaybetmiş olan bir davacının naklen atamasının yapılması fiilen mümkün değildir. Başka bir örnek vermek gerekirse, yıkımı gerçekleşmiş bir bina ile ilgili olarak verilen iptal kararının uygulanması fiilen imkânsızdır. Fiili imkânsızlık halinde, kararın uygulanması zorunluluğu ortadan kalkmış olsa dahi, bu durum idareyi sorumluluktan kurtarmaz. Çünkü, fiili imkânsızlık hallerinde idarenin tazminata mahkûm edilmesinde bir engel bulunmamaktadır.

Anayasa 158. Maddesince Anayasa Mahkemesi kararlarının geçmişe yürümeyeceği kuraldır¹⁹². İdari yargı kararları gereği iptal kararları ise geçmişe dönük etkileri ortadan kaldıracığı gerek doktrinde gerekse de yargısal içtihatlarda görüş birliği mevcuttur ve iptal kararlarının gereği de budur¹⁹³.

2.1.7.2. Hukuki İmkânsızlık Sebebiyle Yargı Kararının Uygulanmaması

Hukuki imkânsızlık, idari yargı kararlarının icaplarına uygun olacak şekilde gereğini yerine getirmesine yönelik idari bir işlemde bulunması gereken idarenin, hukuki bir engelin dolayısıyla ya da pozitif bir hukuk kuralının varlığı gerekçesiyle mahkeme kararını uygulamayı imkânsız hale getirmesidir¹⁹⁴. Hukuki imkânsızlık hallerinin varlığı söz konusu olduğunda hukuken karşılaşılan engelin aşılamayacak olması aranır. Hukuki imkânsızlık hallerinin varlığında idareden beklenen eylemin hareketsiz kaldığına kanaat

¹⁹⁰ Pınar, İ. (2008). **İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması ve Anayasa Mahkemesince İptal Edilen Hükümlerin Yeniden Yürürlüğe Konulması**. Ankara Yayinevi, s. 105.

¹⁹¹ Çağlayan, R. (2004). **İdari Yargı Kararlarının Sonuçları ve Uygulaması**, Asil Yayın Dağıtım.

¹⁹² **Anayasa** (1982), Madde 158.

¹⁹³ Çağlayan, R. (2004). s. 1304.

¹⁹⁴ Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, 21 Mart 2007 tarih ve E. 2006/339, K. 2007/384. Nakleden: Gök, H. (2013). Danıştay Kararlarından Hareketle İdari Yargı Kararlarının İmkânsızlık Nedeniyle Uygulanmadığı Haller, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt LXXI, Sayı 1, s. 555. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/97774>. **Erişim Tarihi:** 19 Eylül 2023.

getirmek yanlış olmayacaktır¹⁹⁵. Hukuki imkânsızlık hallerinden uygulamada en çok karşılaşılan kamu personelleri ile idare arasındaki statü hukukundan doğan davalarda verilen iptal davalarıdır¹⁹⁶. Emeklilik işlemlerinin iptali '*hukuksal durumlarda değişiklik yapılması*' gereken kararlardır. Bu durumda ilgili sanki hiç emekli olmamış gibi tüm hukuksal haklarının verilmesi gerekir. Ancak yaş haddi gerekçesiyle görevine alınamayan bir kişinin '*hukuki imkânsızlık*' halinde ise tüm sosyal ve ekonomik haklarının verilmesi gerekmektedir. Örneğin, işleminin iptal edildiği tarih itibariyle zorunlu emeklilik yaşını doldurmuş olan kamu görevlisi hakkında verilen yargı kararının uygulanmasında hukuki imkânsızlık söz konusudur¹⁹⁷.

Ancak bu halde dahi idare, tüm ekonomik haklarını davacıya ödenmekle mükelleftir. Dava sürmekte iken davacının kurumlar arası nakil olması sonrasında ise davacının iptal kararını uygulamak mümkün olamayacaktır. Ancak bu '*kurumlar arası nakil*' davacının iradesi dışında gerçekleşmişse, idare iptal kararı gereği davacıyı ilk çalıştığı kuruma iade etmek zorundadır¹⁹⁸.

Bir kamu idaresi hakkında verilmiş olan özelleştirme kararı ele alındığında, direkt olarak mahkeme kararının uygulanması hakkında hukuki imkânsızlık halleri doğmuş olduğu söylenemez. Böyle durumlarda özelleştirme kararlarının nitelikleri sorgulanmalıdır. Özelleştirmeden sonra devlet kurumları iş ve işlemlerinin niteliğinde değişiklik olmuş ise bu değişikliğin kararın uygulanmasındaki etkisi ele alınmalıdır. Özelleştirme kararı sonrasında durumun niteliği gereği kararın uygulanmasını engellenecek nitelikte ise işte o zaman hukuken imkânsız hal doğmuş olur¹⁹⁹. Fakat özelleştirme kararı sonrasında idare işlemlerine eskisi gibi devam ediyor ve hiçbir değişiklik yapılmış olduğu tespit edilemiyorsa hukuki imkânsızlık hallerinden söz edilemez. Danıştay'ın 1985 tarihli kararında²⁰⁰ Emniyet teşkilatında görevli iken çeşitli

¹⁹⁵ Yayla, A. (2015). "Fiili veya Hukuki İmkânsızlığın İdari İşleme Etkisi Üzerine Bir Deneme", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Dergisi**, C. 17, S. 2, s. 237. **Kaynak:** https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2016/05/ahmet_yayla.pdf. **Erişim Tarihi:** 10 Eylül 2023.

¹⁹⁶ Altay, E. (2004). **İdari Yargı Kararlarının Uygulanmamasından Doğan Uyuşmazlıklar**, Turhan Kitabevi, Birinci Baskı, s. 196

¹⁹⁷ Gök, H. (2013). Danıştay Kararlarından Hareketle İdari Yargı Kararlarının İmkânsızlık Nedeniyle Uygulanmadığı Haller, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt LXXI, Sayı 1.

¹⁹⁸ Altay, E. (2004). s. 215.

¹⁹⁹ Altay, E. (2004). s. 218.

²⁰⁰ Danıştay 1. Dairesi, 10 Temmuz 1985 tarih ve E. 1985/144, K. 1985/156. Nakleden: Erdem, G. J. (2005). **İptal Kararlarının Uygulanmaması ve Bundan Doğan Tazminat Davaları**. [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi], s. 150; Altay, s. 458, 459. **Kaynak:** https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/553346/yokAcikBilim_429206.pdf?sequence=-1. **Erişim Tarihi:** 13 Mart 2023.

nedenlerle görevine son verilmiş fakat yargı kararlarının uygulanması aşamasında emniyet mensubu olma niteliğini kaybettiği göz önüne alınsa dahi öncelikle iptal kararının uygulanması gerektiği belirtilmiştir²⁰¹.

İdareler, yasal boşlukların ya da yasal düzenlemelerin arkasına saklanarak mahkeme kararlarının uygulanmasının imkânsız olduğuna doğrudan kanaat getiremez. İdarece, yargı kararlarının uygulanması için her türlü çaba sarf edilmesi gereklidir. İdare tüm çabalarına rağmen gerekli yasal boşluk olduğu gerekçesi ile yargı kararını uygulayamadığı hallerde hukuki imkansızlığın artık var olduğu söylenebilir²⁰².

Bir başka hukuki imkânsızlık durumu ise '*kadrosuzluk*' halinde karşımıza çıkmaktadır. Çünkü yargı kararını uygulamak adına mevcut kadroları işgal eden diğer kamu görevlilerinin işten el çektilmesi düşünülemez. Ancak bu halde dahi davacının sanki bu kadroda bulunuyormuşçasına maaş ve özlük haklarının düzenlenmesi gerekmektedir. Bu konuda Danıştay'ın birçok kararı mevcuttur. Danıştay 5. Dairesi'nin bir kararında; Tüm kadroların dolu olması sebebiyle fiili atamanın yapılamayacağı durumunun hukuki imkânsızlık olduğuna dikkat çekilerek mağduriyetin giderilmesi sebebiyle kadrolarda boşluk oluşuncaya kadar atanmış gibi aylık ve özlük haklar ile tazminatların davacıya ödenmesi gerektiği yönünde kararı mevcuttur²⁰³.

Yargı kararı ile iptal edilen bir işlem, özellikle bir emeklilik halinde, kamu görevlisinin görevini yürütebilmesi için gerekli olan memuriyet '*niteliklerini kaybetmesi*' ya da '*statüsünde meydana gelmiş olan değişikliklerden*' ötürü, memuriyete iade edilebilmesinde hukuki imkânsızlık söz konusu olacaktır²⁰⁴. Bu halde dahi idarenin yeniden bir işlem yapmasına engel bir durum olmadığı da bir gerçektir.

İdari işlemlerden, bireysel işlem olan hallerinde kişi eğer kararın uygulanması konusundan vazgeçtiyse, bu hukuki durumu idareye bildirmelidir. Kişi vazgeçtiği durumu idareye bildirmesi ile birlikte idare tarafından kararın uygulanması zorunluluğu ortadan kalkacaktır. Bu halde dahi kişi vazgeçtiği tarihe kadar olan idari işlem

²⁰¹ Altay, E. (2004). s. 230-231.

²⁰² Bülbül Güner, T. (2012).

²⁰³ Danıştay 5. Dairesi, 24 Temmuz 1997 tarih ve E.1996/31, K. 199 /141. Nakleden: Bülbül Güner, T. (2012).

²⁰⁴ Altay, E. (2004). s. 227.

geçerliliğini koruyacaktır. Bu sebeple, kişi kararın uygulanmasından vazgeçtiği tarihe kadar olan süreçte alması gereken parasal kayıpların kendisine ödenmesi zorunludur²⁰⁵.

2.1.8. Davacıdan yahut Üçüncü Kişilerden Kaynaklanan Sebeplerle Yargı Kararının Uygulanmaması

Volenti non fit iniura: Rıza gösterene karşı haksızlık söz konusu olamaz²⁰⁶. İdarenin işlemlerinden veya eylemlerinden doğan zararlar ile yargı kararlarının uygulanmaması hususunda doğan zararlarda idare, kural olarak zararı tazmin etmekle yükümlüdür. Ancak idarenin üzerine düşen yükümlülüğünü yerine getirmesi, davacı yahut üçüncü bir kişinin kusuru ile engellendiği durumlarda idarenin sorumluluğu ortadan kalkacaktır. Örneğin, doktorun sevk etmesiyle birtakım tahliller yaptırması gereken kişinin testleri yaptırmaması sonucu doğan çocuğunun down sendromlu olması halinde Danıştay davranış ile zarar arasındaki bağın zarar görenin davranışı sebebiyle kesildiğine hükmetmiştir²⁰⁷. Bir başka örnek vermek gerekirse idare tarafından ilgiliye mahkeme kararı ile hükmedilen atama kararı, usulüne uygun tebliğ edilmiş olmasına rağmen ilgili tarafından gerekli aksiyon alınmamış akabinde uzun bir süre sonra ilgili tarafından idareye kararın uygulanması sebebiyle başvuru yapması hallerinde idare tarafından başvurunun ret edilmesi pek tabiidir²⁰⁸. Nitekim Danıştay 5. Dairesi, karşısına gelen böyle bir başvuruda, davacının tebliğe rağmen göreve başlamadığı ve bu sebeple davacının kendi kusurundan kaynaklı bu eyleminin idareye kusur olarak atfedilemeyeceğine hükmedilmiştir²⁰⁹. Meydana gelen zarar ya üçüncü kişinin davranışından tamamen kaynaklandığı takdirde idarenin sorumluluğu ortadan kalkmaktadır²¹⁰. Üçüncü kişinin vermiş olduğu zararda kusur aranmamakla birlikte zarar gören idareden yalnızca idarenin kusurundan kaynaklı talepte bulunabilir²¹¹.

²⁰⁵ Güçlü, Y. (2010). s. 92-100.

²⁰⁶ Ersöz, A. K. (2016). **İlaç Hukuku Bağlamında İdarenin Sorumluluğu**. [Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi], s. 229.

²⁰⁷ Ersöz, A. K. s. 230; Danıştay 10. Dairesi, 25 Şubat 2003, E. 2001/ 1764, K. 2003/ 674.

²⁰⁸ Altay, E. (2004). s. 254 – 257.

²⁰⁹ Danıştay 5. Dairesi, 15 Nisan 1992 tarih ve E. 1991/3066, K. 1992/944. Nakleden: Yılmaz. T. (2012).

²¹⁰ Ersöz, A. K. (2016). s. 232.

²¹¹ Ersöz, A. K. (2016). s. 233.

2.1.9. Kamu Görevlisinin Uygulamama Kastının Varlığı Sebebiyle Yargı Kararının Uygulanmaması

İdari Yargılama Usul Kanunu madde 28/4 hükmüne göre, kamu görevlilerince mahkeme kararları süresi içerisinde yerine getirilmediği durumlarda tazminat davaları ancak ilgili idarelere açılabilir²¹². Kanuni düzenleme daha öncesinde ilgili kamu personeline doğrudan tazminat davasının açılması mümkündü. Kamu personellerine doğrudan tazminat davasının açılması kaldırılarak birçok mahkeme kararının uygulanması kadük hale getirilmiş oldu. Zira personel eski düzenleme gerekçesiyle sorumluluk almakta çekinip kararların icaplarını doğrudan uygulayabiliyor iken günümüzde uygulamada mahkeme kararlarının uygulanması idarenin keyfi tutumuna terk edilmiş hale gelmiştir. İdareler, mahkeme kararlarını uygulamadığı zamanlarda, kamu personellerinin sorumluluğuna doğrudan gidilemediği gerekçesi ile kamunun zararları, kararı uygulayacak olan personelleri ilgilendirmeyen bir hal alacağı öngörülmektedir.

Anayasa Mahkemesi'nin tanımıyla kişisel kusur hakkında; kamu görevlilerinin kamu hizmeti ifa ederken tasarruf ve hatalarının kötü niyetli olarak ilgisine zarar vermek amacı ile başka bir deyiş ile kasten gerçekleştirdikleri işlem veya eylem nedeni ile affedilemeyecek derecede ağır kusur teşkil eden hukuka aykırı eylemler olarak açıklanmıştır²¹³.

Kamu personellerinin görevleri dışındaki fiilleri idari nitelikte kabul edilemez²¹⁴. Yargıtay ve Danıştay içtihatları ile uygulamada kamu görevlisinin hatalarında, kötü niyet ve kişiye zarar vermek veya kamu yararı dışında özel çıkar sağlamak maksadı ile kasten yapılan eylemler ağır kusur teşkil eden hukuka aykırı fiillerdir²¹⁵.

Devletin usulüne uygun çıkarmış olduğu kanunlarına aykırı davranmaktan daha da ağır bir kusur olan durum, mahkeme kararlarının yerine getirilmemesidir. Bu nedenle mahkeme kararlarını yerine getirmeyen personeller hakkında kusur aramaya yer

²¹² 2577 Sayılı **İdari Yargılama Usul Kanunu**, Madde 28/4.

²¹³ Anayasa Mahkemesi, 25/03/1975, E. 1974/42, K. 1975/62. Resmî Gazete 'de yayınlanma tarihi: 3/6/1975, Sayı: 15254. Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi, (S.13), Gözler, s. 1135. **Kaynak:** <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1975/62>. **Erişim Tarihi:** 10 Temmuz 2023.

²¹⁴ Gözler, K. (2009). **İdare Hukuku**, Cilt 2, 2. Baskı. Ekin Basım Yayın Dağıtım, s. 1114, 1115.

²¹⁵ Uler, Y. (1970). s. 103.

yoktur²¹⁶. Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurul'u 24/09/1979 tarihli kararı ile yargı kararlarının uygulanmaması halini, kişisel kusur olarak kabul etmiştir²¹⁷.

Danıştay tarafından verilen yürütmenin durdurulması veya iptal kararlarının uygulanmaması gibi durumlarda kararı uygulamayan kamu görevlileri sorumluluktan kurtulamazlar. Kamu görevlisine karşı doğrudan tazminat davası açılmıyor ise de sorumluluk için ayrıca; hınç, kin, düşmanlık ve benzeri duyguların etkisi altında davrandıklarının araştırılması gerekmez. Zira Anayasa 40. ve 129. maddelerinde kamu görevlisinin haksız işlemleri sonucu uğranılan zararların devlet tarafından tazmin edilmesi belirtilmiş ise de devletin ilgili personelden rücu hakkının saklı olduğunu belirtmiştir²¹⁸.

2.2. İdarenin Yargı Kararlarını Uygulamamasından Doğan Sorumluluğu

Hukuk devleti olabilmek için yargı kararlarının uygulanması ve o yargı kararlarının uygulanmasında istikrarın sağlanması gereklidir. Yargı kararlarının, icaplarına uygun olarak idareler tarafından uygulanmasında istikrarlı bir uygulama söz konusu olmadığı müddetçe hukuki güvenlik ilkesi sağlanamaz. İdari Yargılama Usul Kanunu'nun 28. Maddesinin 1. Fıkrası hükmünde yargı kararlarının uygulanması için kararın idareye tebliğinden itibaren 30 günlük süre verilmiştir. Ancak bu süre idareye tanınmış bir uygulamama keyfiyeti değil, kararın gereği gibi gerçek anlamda yerine getirilebilmesi

²¹⁶ Pınar, İ. (2003). **4483 Sayılı Kanun'a Göre Memur Suçlarında İdari ve Adli Soruşturma Usulleri** (4. Baskı). Seçkin Yayıncılık, s. 470.

²¹⁷ Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu, 24 Eylül 1979 tarih ve E. 1978/7, K. 1979/2, (RG: 29/11/1979, S:16824), Gözler, **İdare Hukuku**, Cilt 2, sayfa 1136. **Kaynak:** <https://legalbank.net/belge/y-i-199-tihadi-birlestirme-b-220-y-220-k-genei-kurulu-e-1978-7-k-1979-2-t-22-10-1979-danistayca-y-22/187516/>. **Erişim Tarihi:** 1 Eylül 2023.

²¹⁸ **Anayasa** (1982), Madde 40 ve Madde129. Bk. Madde 40 – Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkanının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir. (Ek fıkra: 3/10/2001-4709/16 md.) Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır. Kişinin, Resmî görevliler tarafından vaki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır. Bk. Madde 129 – Memurlar ve diğer kamu görevlileri Anayasa ve kanunlara sadık kalarak faaliyette bulunmakla yükümlüdürler. Memurlar ve diğer kamu görevlileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları mensuplarına savunma hakkı tanınmadıkça disiplin cezası verilemez. (Değişik üçüncü fıkra: 7/5/2010-5982/13 md.) Disiplin kararları yargı denetimi dışında bırakılamaz. Silahlı Kuvvetler mensupları ile hakimler ve savcılar hakkındaki hükümler saklıdır. Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir. Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri iddia edilen suçlardan ötürü ceza kovuşturması açılması, kanunla belirlenen istisnalar dışında, kanunun gösterdiği idari merciin iznine bağlıdır.

için verilen bir hazırlanma sürecidir. Zira burada esas olan yargı kararlarının gecikmeksizin uygulanarak adaletin bir an evvel tecelli edilmesi koruma altına alınmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası madde 2, Türkiye Cumhuriyeti devleti bir hukuk devleti olup Anayasa madde 125 'de de idarenin her türlü işlemlerine ve eylemlerine karşı yargı yolu açıktır demektedir. Hukuk devletini yaşatmak ve ülkenin her bireyince hukuki açıdan güven duyulabilmesi için mahkeme kararlarının gereklerine göre eylemde veya işlemlerde bulunmak mecburidir. İdareler aynen ve gecikmeksizin mahkeme kararlarını uygulamak zorunda olmasının dayanağını Anayasa'nın 2. Maddesinden alırlar. İdarelerin kararı uygulamaktan başka bir seçenekleri bulunmamaktadır.

İdarenin, yargı kararlarını uygulamasının zorunlu olduğu hakkında Danıştay 12. Dairesi kararlarında içtihat niteliğini almıştır²¹⁹.

İdareler, yargı kararlarının uygulanması geciktiremeyecekleri gibi kanunu dolanarak yargı kararlarının icaplarına aykırı tutum ve davranışlarda dahi bulunamazlar. Hiçbir makam, kişi, merci ya da organın hakimlere ve mahkemelere talimat veremediği ve hatta tavsiyede dahi bulunamayacağı Anayasa'nın 138. Maddesinde düzenlenmiştir²²⁰.

Yargının tarafsız, bağımsızlığının sağlanabilmesi, idareyi, bireylerden üstün kılacak niteliklerle kararlar verilmesinin engellenmesi bu madde ile sağlanmıştır. Mahkemelerin bağımsızlığı başlıklı Anayasanın 138. Maddesi ile yargı yetkisi başlıklı Anayasa'nın 9. Maddeleri idareler tarafından özümsemelidir. Re'sen emekli edilen bir emniyet personeli idari yargıda işlemleri iptal ettirmesi akabinde emniyet tarafından tekrar re'sen emekli ettirilmesi kamu otoritesini, hukuka olan güveni ve en sonunda hukuk devleti ilkelerini zedeleyecektir.

Gerek Anayasa gerekse idari mevzuat hükümlerince yargı kararları derhal uygulanmalıdır. Danıştay, idarenin yargı kararlarının uygulama yükümlülüğü ve bu kararların uygulanmamasından doğan zararlardan hukuki ve cezai olarak sorumluluğu

²¹⁹ Danıştay 12. Dairesi, 13 Şubat 2018 tarih ve E. 2016/924, K. 2018/633. **Kaynak:** <https://sen.av.tr/tr/makale/idari-yargi-kararlarinin-infaz%C4%B1n%C4%B1n-geciktirilmesi-veya-uygulanmaması>. **Erişim Tarihi:** 18 Eylül 2023.

²²⁰ **Anayasa** (1982), Madde 138. Bk. Madde 138 – Hakimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanı kanaatlerine göre hüküm verirler. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez, tavsiye ve telkinde bulunamaz. Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz. Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.

bulduğuna dikkat çekilmektedir. İdarenin yargı kararlarını uygulamaması idareyi sorumluluktan kurtaramaz. İdarenin sorumluluğu ise kusursuz sorumluluk ve hizmet kusuru olarak iki başlıkta inceleyebiliriz.

2.2.1. İdarenin Yargısal Kararları Uygulamamasından Doğan Kusursuz Sorumluluğu

Bir idari uyuşmazlıkta idarenin, herhangi bir kusuru olmasa bile hukuk devleti ilkesi ve hukuki güvenlik ilkesi gibi temel hukuk kuralları gereğince idarenin işlemlerinin hukuka uygun olduğu kabul edilse dahi bu işlemlerden doğan zararları ödemekle yükümlü olması durumuna kusursuz sorumluluk denir²²¹. Zira idare kendi adına gerçekleştirilen tüm işlem ve eylemleri hukuka uygun gerçekleştirmek, bu eylem ve işlemleri gerçekleştirenleri denetlemek ve söz konusu işlem ve eylemler ile arasında illiyet bağı bulunan zararları gidermekle yükümlüdür²²².

İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 28.maddesinde, idarenin sorumluluğu için kusur şartı aranmamış olduğundan idarenin kusursuz (objektif) sorumlu olduğunun kabul edildiği anlamına gelmektedir. Bu durumda, iptal kararının imkânsızlık (fili ya da hukuki) nedeniyle uygulanamaması durumunda dahi idare kusursuz olarak sorumlu olacaktır²²³.

İdare kamu yararını düşünmek ve idari işlemlerini uygulamaya koyarken üstün kamu yararını gözetmek zorundadır. İdare kamu yararını gözetirken bireylerin çıkarlarını da göz ardı etmemek ve toplumun üstün yararını ortaya koyarken bireysel açıdan menfaatleri ezmemesi gerekir. Her durumda ve her olayda olamamakla birlikte bireylerin, güçlü ve kudreti kamu otoritesine karşı korunması zorunludur²²⁴.

Gerek anayasa gerekse idari mevzuatta hüküm altına alındığı üzere idare adına işlem ya da eylem tesis eden kamu görevlilerinin idarenin kendilerine vermiş olduğu yetkiye

²²¹ Özay İ. H., **Yönetim**, s. 845; Gözler, **İdare Hukuku**, C. 2, s. 1164.

²²² Akyılmaz, B. (2007), "Yargı Kararlarının Yerine Getirilmemesinden Doğan Sorumluluk". **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt XI, Sayı 1-2, s. 452. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/789780>. Erişim Tarihi: 19 Eylül 2023.

²²³ Yılmaz, T. (2012). **Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde İdari Yargı Kararlarının Uygulanmamasından Doğan Sorumluluk**. [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi]. **Kaynak:** <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/445439> Erişim Tarihi: 4 Ağustos 2023.

²²⁴ Özay İ. H. **Yönetim**, s. 849; Günday, s. 343.

istinaden gerçekleştirdikleri işlem sırasında oluşan kusurları tazmin etme yükümlülüğünden idare sorumludur.

Nitekim Uyuşmazlık Mahkemesi, memurların haksız yere yargılanmasını engellemek, kamu hizmetinin aksamadan işlemlerini sağlamak ve mağdurların zararlarının giderilmesi devletçe teminat altına alınmasını kamu düzeninden saymış ve kamu düzenini korumaya yönelik olduğunu ifade etmiştir²²⁵.

2.2.2. İdarenin Yargısal Kararların Uygulanmamasından Doğan Hizmet Kusuru Sorumluluğu

Kamu görevlilerinin salt görevlerini yerine getirirken ortaya çıkan ve mevcut görevlerinden ayırtılamaz nitelikte olan kusura “*hizmet kusuru*” denir²²⁶. Ankara 8. İdare mahkemesini bir kararında;

“... davacının birden fazla kez açtığı davalarda verilen yargı kararlarının gereği gibi uygulanmamasından kaynaklı olarak manevi olarak yıprandığı anlaşılmakla, davacının dava konusu işlemin tesisi ile ifadesini bulan hizmet kusurundan kaynaklı manevi zararının tazmin edilmesi gerekmektedir. Buna göre, hizmet kusurunun ve davacıya menfi etkisinin ağırlığı ile orantılı olarak, takdiren 30.000,00-TL manevi tazminatın davalı idarece davacıya ödenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır”

demek suretiyle yargı kararlarının gereği gibi uygulanmaması sebebiyle idarenin hizmet kusuru işlediğine hükmetmiştir²²⁷.

Kamu görevlisine görevi icabı devredilen yetki ve sıfatlarından ayrılamayan ancak bu yetki ve sıfatlara istinaden doğan kusurlar, idarenin hizmet kusuru, kamu görevlisi yönünden ise görev kusuru olarak atfedilmiştir²²⁸. Nitekim hizmet kusuru, idare açısından asli sorumluluk niteliğindedir. Dolayısıyla hizmet kusurunu ortaya çıkarabilmek ve telafisini sağlayabilmek için kusuru işleyen kamu görevlisinin

²²⁵ Uyuşmazlık Mahkemesi. (1992, 18 Mayıs). Karar Tarihi: 1992/15, Karar Numarası: 1992/18. **Kaynak:** <http://www.hukukturk.com/uyusmazlik-mahkemesikararlari>; Uyuşmazlık Mahkemesi. (1997, 4 Nisan). Karar Tarihi: 1997/16, Karar Numarası: 1997/15. Resmî Gazete Tarihi: 18 Mayıs 1997, Sayı: 22993, s. 3.

²²⁶ Gözler, K. **İdare Hukuku**, C. 2, s. 1132. Gözler, K. **Hukuk Dersleri**, s. 752, 753.

²²⁷ Ankara 8. İdare Mahkemesi 22/12/2022 Tarih ve E. 2022/1139, K. 3074.

²²⁸ Uyuşmazlık Mahkemesi. (1997, 14 Nisan). Karar Tarihi: 1997/16, Karar Numarası: 1997/15. Resmî Gazete Tarihi: 18 Mayıs 1997, Sayı: 22993. Gözler, K. **İdare Hukuku**, C. 2, s. 1132.

belirlenmesi bir önem arz etmez. Zira asli kusurlu olan devlettir. Devletin bu konuda rücu hakkı bakidir. Sorumluluk açısından öncelikle hakları ihlal edilenler tarafından idareye karşı tazminat davası açılması gerekir sonra ise idarenin ilgili kamu görevlisinden rücu etmesi gündeme gelebilecektir²²⁹.

Hizmetin kötü işlemesi, hizmetin hiç işlememesi veya geç işlemesi hallerinde kamu ve özel idareler kusurlu sayılmaktadır. Hizmetin geç veya kötü işlemesi gibi durumların önüne geçilmesi ilgili yasal düzenlemeler ve idarenin elinde bulunan imkanlar dahilinde tespit edilebilir. Mevzuatta, süreye tabi tutulan iş veya eylemlerin yerine getirilmesi için kanunda belirli bir süre öngörülmüş ise bu sürenin aşılması durumunda idarenin hizmet kusuru gündeme gelir²³⁰. Bir idari hizmetin hiç uygulanmaması durumunun tespiti, kötü veya geç işlenmesinin aksine tartışmasıdır. Şöyle ki; idari hizmetin hiç işlenmemesi halinde idarenin hizmet kusurunun varlığından söz edebilmesi için idareden beklenen hizmetin idarenin o işlemi yürütmek zorunda olduğunun tespiti gerekmektedir²³¹.

Hizmet kusuru, idare açısından asli bir sorumluluk halidir. Hizmet kusurunun varlığının tespiti açısından hizmet kusurunu işleyen kamu görevlisinin belirlenmesinin bir önemi bulunmamaktadır. Hizmet kusuru nesnel ve fakat anonim bir haldedir. Hizmet kusuru bütün idari eylem ve işlemler için uygulama alanı bulduğundan geneldir öte yandan kişisel kusur ise istisnaidir²³². Çünkü idareyi, somut olarak işleyen, bir mekanizmaya dönüştüren, personeli yani kamu görevlileridir²³³.

Hizmet kusurunun görev kusurundan farkları bulunmaktadır. Hizmet kusuruna ilişkin olarak yargı kararını gereği gibi uygulamayan idarenin, ağır hizmet kusuru işlediğine ilişkin Danıştay 2. Dairesi'nin bir kararında şöyle demektedir²³⁴;

²²⁹ Danıştay 5. Dairesi, 25 Ocak 2001 tarih ve E.1998/1970, K. 2001/5153 Nakleden: Güneş, F. (2016). İyuk Madde 28/4 Değişikliği: Yargı Kararlarının İdare Tarafından Uygulanmaması ve Çözüm Önerileri. **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, (28), s. 113. **Kaynak:** <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/981919>. Erişin Tarihi: 1 Temmuz 2023.

²³⁰ Günday, M. (2004). **İdare Hukuku** (9. baskı). İmaj Yayınevi, s. 331, 332.

²³¹ Altay, E. (2004). **İdari Yargı Kararlarının Uygulanmamasından Doğan Uyuşmazlıklar** (1. baskı). Turhan Kitabevi, s. 279

²³² Altay, E. (2004). s. 276-279; Günday, M. (2004). **İdare Hukuku** (9. baskı). İmaj Yayınevi. s. 331

²³³ Güran, S. (1979). “İdarenin ve Ajanının Sorumluluğunun Belirlenmesine İlişkin Düşünceler, (Sorumluluk)”. **Danıştay Dergisi**, S.34-35, s.59. **Kaynak:** <https://www.danistay.gov.tr/danistay-dergiler>. **Erişim Tarihi:** 9 Eylül 2023.

²³⁴ Danıştay 2. Dairesi 28 Kasım 2017 tarih ve E.2017/1297, K.2017/7408.

"Anayasada ve Yasada yer alan emredici kurallar karşısında idarenin, maddi ve hukuki koşullara göre uygulanabilir nitelikte olan bir yargı kararını aynen ve gecikmeksizin uygulamaktan kaçınmasının, 'ağır hizmet kusuru' oluşturacağı açık bulunduğundan, idari işlemin tarafı olan kişinin hizmet kusuru nedeniyle duyduğu her türlü sıkıntı ve üzüntüden kaynaklanan manevi zararının giderilmesi gerekmektedir. İncelenen olayda; davacının 2006 yılı sicil raporunun "iyi" olarak düzenlenmesine ilişkin işlemin yargı kararı ile iptal edilmesi üzerine, aynı yıl sicil raporunun yine aynı başarı düzeyine karşılık gelecek not seviyesinde (84,5 notla yine iyi olarak) düzenlenmesi karşısında, idarenin mevcut Anayasal ve yasal hükümleri göz ardı etmek suretiyle yargı kararının uygulanmaması kastı ile hareket ettiği ve bunun sonucunda davacının manevi olarak zarara uğradığı kabul edilmelidir. Bu itibarla; olayda manevi tazminat ödenmesini gerektirecek koşullar oluştuğundan, davacı hakkındaki yargı kararını uygulamadığı saptanan davalı idarenin olaydaki kusurunun niteliği ve ağırlığının dikkate alınarak, davacının talebini aşmayacak ve Mahkemece takdir edilecek miktarda manevi tazminatın davacıya ödenmesine hükmedilmesi gerekmekte iken, koşulları oluşmadığı gerekçesiyle istemin reddine hükmedilmesinde hukuki isabet görülmemiştir."

Personelin görevi ve hizmeti sebebiyle birbirinden ayıramayan kişisel kusuru söz konusu olduğunda, görevinden kaynaklı bir kusur durumu söz konusu olmaktadır. Başka bir anlatımla idari işlemlerden kaynaklı olarak oluşan kusura hizmet kusuru deniyor iken bu işlemi gerçekleştiren memur açısından ise görev kusuru olarak nitelendirilebilir. Bu halde ortalama düzeydeki memurun yapmaması gereken bir eylemi ilgili memurun yapması halinde oluşan kusur, o memur açısından görev kusuru oluşturacaktır. Memurun görev kusuru eylemi geniş anlamda irdelendiğinde o memur açısından salt kişisel kusur sayılabilir. Dolayısıyla personelin kişisel kusuru gibi görünen her eylemi aslında görev kusurundan kaynaklı olabileceği unutulmamalıdır. Bu durumda görev kusurundan doğan tazminat borçları personelden değil devlet tarafından tazmin edilmesi gerekmektedir. Nitekim kanunlar da bu şekilde düzenlenmiştir. Memurun kusurundan kaynaklı tazminat ödemeleri, devlet tarafından karşılamaktadır. Memurların görev kusurundan kaynaklı vermiş oldukları zararlara karşı idareye bu zararın tazmini için başvuran bireylerin,

tazminatları kendilerine ödediği durumlarda, devletin görev kusuru işleyen personelden rücu etme hakkı mevcuttur²³⁵.

2.2.3. İdarenin Yargısal Kararların Uygulamamasından Doğan Sorumluluğuna İlişkin Anayasal ve Yasal Düzenlemeler

Anayasanın üçüncü bölümünde düzenlenen Yargı ile ilgili başlık altındaki 138. maddesinde de yürütme ve yasama organları ile idareler, yargı kararlarına uymak zorunda olduğu açıkça ifade edilmiştir. Daha önce de açıkladığımız üzere Anayasanın 138/4. Maddesi gereğince idareler, yargı kararlarının yerine getirilmesini geciktiremediği gibi bu kararları da değiştiremezler²³⁶. İdari makamların mahkeme kararlarını değiştirdiği bir hukuk devleti düşünülemez. Mahkeme kararını yerine getirmekten anlaşılması gereken, mahkeme kararının icaplarına uygun davranmak olduğu kastedilmektedir. Bu organların ve idarelerin hiçbir suretle yargı kararlarını değiştiremeyeceği ve yerine getirilmesinin geciktirilemeyeceği Anayasa'nın 138 maddesi ile teminat altına alınmıştır²³⁷. Anayasa'nın 129. Maddesi gereğince memurlar Anayasa'nın hükümlerine ve devletin kanunlarına sadık kalmak zorundadırlar²³⁸. Bu nedenle yargı kararlarının uygulanmaması hali, açıkça Anayasanın ihlali suçunu oluşturacaktır. Bu derece ağır bir eylemin cezasız bırakılması ve kamu görevlilerinin korunması düşünülemez.

Normlar hiyerarşisine göre tüm kanunların üstünde yer alan Anayasa'nın 9. Maddesi ile Türk Milleti adına yargı yetkisi, bağımsız mahkemelerce kullanılmaktadır²³⁹. Bu yargı yetkisini verirken adli ya da idari yargı ayrımı yapmamıştır.

Anayasa'nın 1. maddesinde Türkiye Devleti'nin şeklinin Cumhuriyet olduğu

²³⁵ Arantaş, Ç. (2017). “Türk Kamu Personelinin Mali Sorumluluğu, (Mali Sorumluluk)”, Sevinç Matbaası, **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi**, 7(1), s. 366-394. **Kaynak:** <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/744931>. **Erişim Tarihi:** 21 Temmuz 2023.

²³⁶ **Anayasa** (1982), Madde 138/4. Bk. Madde 138/4- Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez

²³⁷ **Anayasa** (1982), Madde 138.

²³⁸ **Anayasa** (1982), Madde 129.

²³⁹ **Anayasa** (1982), Madde 9. Bk. Madde 9 – Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır

belirtilmiştir²⁴⁰. Anayasa'nın ikinci maddesi ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin niteliklerinde sosyal bir Hukuk Devleti olduğu belirtilmiştir²⁴¹.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'nın 5. Maddesinde, Devletin temel amaç ve görevleri sayılırken alınacak tedbirlerin, sosyal hukuk devleti anlayışı ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak şekilde yapılacak uygulamalara sınırlamalar getirmiştir²⁴². Bu itibarla yargı kararlarının uygulanmaması için öne sürülebilecek hiçbir gerekçe sosyal hukuk devleti bağlamında kabul edilmemektedir. Anayasa'nın bağlayıcılığı ve üstünlüğü başlıklı 11. Maddesinde, Anayasa hükümlerinin, yürütme organını yasama organını, yargı organını ve idare makamları bağlayan temel hukuk kuralı olduğu ve hiçbir yasanın Anayasaya aykırı olamayacağı kesin olarak belirtilmiştir²⁴³. Zira normlar hiyerarşisinde hiçbir uluslararası antlaşma, kanun, içtihadı birleştirme kararları, olağanüstü hâl cumhurbaşkanlığı kararnamesi, cumhurbaşkanlığı kararnamesi, yönetmelik, yönerge, tebliğ, genelge, talimat en üst sırada yer alan anayasaya aykırı hüküm ihtiva edemez. Bu nedenle yargı kararlarının uygulanmaması için hiçbir mevzuat, kanun, yönetmelik ve benzeri, genel uygulamalar öne sürülemez. Normlar hiyerarşisinde hukuk hiyerarşisinde derece ve kuvveti belirlenir²⁴⁴. Normlar hiyerarşisinde astlık üstlük ilişkisi mevcut olup alt norm geçerliliğini bir üst normdan alır²⁴⁵. Altındaki norm üstteki norma aykırı olamaz²⁴⁶. Normlar hiyerarşisi sayesinde toplumsal ahenk ve hukuk düzeni sağlanması

²⁴⁰ **Anayasa** (1982), Madde 1. Bk. Madde-1 Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.

²⁴¹ **Anayasa** (1982), Madde 2. Bk. Madde-2 Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir.

²⁴² **Anayasa** (1982), Madde 5. Bk. Madde 5 – Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.

²⁴³ **Anayasa** (1982), Madde 11. Bk. Madde 11 – Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır. Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz.

²⁴⁴ Kuluçlu, E. (2009). Türk Hukuk Sisteminde Normlar Hiyerarşisi ve Sayıştay Denetimine Etkileri. **Sayıştay Dergisi**, Sayı 71, s. 3. **Kaynak:** <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1713672>. **Erişim Tarihi:** 11 Temmuz 2023.

²⁴⁵ Gözler, K. (2016). **Anayasa Normlarının Geçerliliği Sorunu** (2. Baskı). Ekin Basın Yayın Dağıtım, s. 283. **Kaynak:** <https://www.anayasa.gen.tr/angs-secki.pdf>. **Erişim Tarihi:** 19 Eylül 2023.

²⁴⁶ Atay, E. E. (2008). Normlar Hiyerarşisi, Erkler Hiyerarşisi İkilemi ve Düzenleyici Denetleyici Kurumlar. **Rekabet Hukukunda Güncel Gelişmeler Sempozyumu VI**, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi-Rekabet Kurumu, s. 310.

amaçlanır²⁴⁷. Bir toplulukta, uyum içerisinde olmayan normlar hiyerarşi söz konusu olduğunda toplumsal uyum sağlanması oldukça zor bir durum hali alır²⁴⁸.

Yargıtay'ın 4. Hukuk Dairesi 27.12.1986 tarihli bir kararında; Kanun idareye, mahkeme kararlarını yerine getirip getirmeme konusunda herhangi bir takdir hakkı ya da yetkisi vermediğine ve idari yargı makamı tarafından verilmiş olan kararın uygulanmaması durumunda bunu uygulamayan kamu görevlisi yönünden salt kişisel kusur oluşturduğuna hükmetmiştir²⁴⁹. Salt kişisel kusur olmasındaki yegâne sebep ilgili memurun yargı kararını yerine getirmek zorunda olmasından kaynaklıdır. Zira, Anayasa 138'e göre idareler ile yürütme ve yasama organları mahkeme kararlarını yerine getirmekten kaçınamazlar. İdareler ile yasama ve yürütme organlarının mahkeme kararlarının yerine getirilmesini geciktiremeyecek olan idarelerin kararların icaplarına göre uygulamaktan başka çareleri yoktur.

Anayasa ile güvence altına alınan; idarenin gerçek anlamda mahkeme kararlarını yerine getirme yükümlülüğü hukuk devleti olma ve hukuki güvelik ilkesinin somut hali olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira devletin resmi yargı organlarıncaya verilen kararların yine resmi mercilerce yani idarece uygulamamak yahut gereği gibi uygulamaktan kaçınmak hukuk düzenini zedeleyeceği gibi tamamen ortadan kaldırma tehlikesi ile karşı karşıya bırakacaktır. Bir hukuk devletinin asli unsuru hukuk düzeninin sağlanmasıdır. Hukuk devleti demek belirlediği yasalara herkesten önce kendisi uyan, idari işlem ve eylemlerin hukuki denetimlerini ve hukuki güvenlik ilkesini sağlayan, keyfiyete asla izin vermeyen devlet demektir. Zira Anayasa Mahkemesi hukuk devletini şu şekilde tanımlamıştır²⁵⁰: Hukuk devletinin temel hak ve özgürlükleri yasalar ile güvence alınmalı, insan haklarına saygılı olup devletin bütün iş ve eylemlerinde hukuka bağlı

²⁴⁷ Demircioğlu, M. Y. (2016). Düzenleyici İşlemin Konusunun Gayrimeşru Olması. **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı 126, s. 182. **Kaynak:** <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2016-126-1601>. **Erişim Tarihi:** 10 Eylül 2023.

²⁴⁸ Kuluçlu, E. (2009). Türk Hukuk Sisteminde Normlar Hiyerarşisi ve Sayıştay Denetimine Etkileri. **Sayıştay Dergisi**, s. 3. **Kaynak:** <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1713672>. **Erişim Tarihi:** 4 Temmuz 2023.

²⁴⁹ Akyılmaz, B. (2007), "Yargı Kararlarının Yerine Getirilmemesinden Doğan Sorumluluk". **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt XI, Sayı 1-2, s. 463. **Kaynak:** <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/789780>. **Erişim Tarihi:** 1 Nisan 2023.

²⁵⁰ Anayasa Mahkemesi, 06 Ocak 2011 tarih ve Başvuru numarası: 2008/96, K. 2011/3, Resmî Gazete, 14.05. 2011, Sayı 27934. **Kaynak:** <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/05/20110514-6.htm>. **Erişim Tarihi:** 5 Mart 2023.; Anayasa Mahkemesi, 11 Ekim 1963 tarih ve E. 1963/124, K. 1963/243 ve Anayasa Mahkemesi, 03 Temmuz 1986, E. 1963/3, K. 1986/15, R. G.: 10 Aralık 1986, Sayı:19307. **Kaynak:** <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/1986-15-nrm.pdf>. **Erişim Tarihi:** 5 Mart 2023.

olunmasının yanında ve bu haklar korunurken yargı denetimine tabi olunmalıdır²⁵¹.

Anayasa ve içtihatlarda belirtildiği üzere idarenin yargı kararlarını uygulamama gibi bir yetkisi bulunmadığı gibi idarenin böyle bir yetkisinin olmadığı da aşıkardır. İdari Yargılama Usul Kanunu 28. maddesinde birinci fıkrasında idarelerin, bölge idare mahkemelerin ve hatta Danıştay'ın gerek esasa gerekse de yürütmeyi durdurma hakkında vermiş olduğu kararlara karşı idarelerin gecikmeye mahal vermeden ve hatta en geç 30 gün içerisinde mahkeme kararlarının icaplarına uygun olarak işlem tesis etmek zorunda olduğu düzenlenmiştir²⁵². Maddenin devamında yer alan dördüncü fıkrasında ise kararların süresi içinde kamu görevlileri tarafından yerine getirilmediği durumlarda tazminat davaları ancak idare aleyhine açılabilirliğinden bahsedilmiştir. Yasa hükmünde açıkça belirtildiği üzere, yargı kararlarının yasada belirtilen otuz gün içerisinde yerine getirilmesi zorunlu olduğu gibi bu süre içerisinde kamu görevlileri tarafından kararın kasten uygulanmaması halinde idareler aleyhine tam yargı davası açılabilmesi mümkündür.

²⁵¹ Alan. N. (2003). "Demokratik Hukuk Devleti ve Anayasa". **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 58(01), 1-9. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/36187>. **Erişim Tarihi:** 11 Haziran 2023.

²⁵² 2577 Sayılı **İdari Yargılama Usul Kanunu**, Madde 28. Bk. Madde 28- 1.(Değişik:10/6/1994-4001/13 md.) Danıştay, bölge idare mahkemeleri, idare ve vergi mahkemelerinin esasa ve yürütmenin durdurulmasına ilişkin kararlarının icaplarına göre idare, gecikmeksizin işlem tesis etmeye veya eylemde bulunmaya mecburdur. Bu süre hiçbir şekilde kararın idareye tebliğinden başlayarak otuz günü geçemez. (İptal cümle: Anayasa Mahkemesi'nin 10/7/2013 tarihli ve E.: 2012/107 K.: 2013/90 sayılı Kararı ile.) (...) (Ek cümleler: 21/2/2014-6526/18 md.; Değişik üçüncü ve dördüncü cümleler: 10/9/2014-6552/97 md.; İptal üçüncü cümle: Anayasa Mahkemesi'nin 25/11/2015 tarihli ve E.: 2014/86, K.: 2015/109 sayılı Kararı ile.) (...) (1) (İptal dördüncü cümle: Anayasa Mahkemesi'nin 2/10/2014 tarihli ve E.: 2014/149, K.: 2014/151 sayılı Kararı ile.) (2) (Ek cümle: 10/9/2014-6552/97 md.) (...) (1) ancak disiplin hükümleri saklıdır. (1) 2. (Değişik: 2/7/2012-6352/58 md.) Konusu belli bir miktar paranın ödenmesini gerektiren davalarda hükmedilen miktar ile her türlü davalarda hükmedilen vekalet ücreti ve yargılama giderleri, davacının veya vekilinin davalı idareye yazılı şekilde bildireceği banka hesap numarasına, bu bildirim tarihinden itibaren, birinci fıkrada belirtilen usul ve esaslar çerçevesinde yatırılır. Birinci fıkrada belirtilen süreler içinde ödeme yapılmaması halinde, genel hükümler dairesinde infaz ve icra olunur. 3. Danıştay, bölge idare mahkemeleri, idare ve vergi mahkemeleri kararlarına göre işlem tesis edilmeyen veya eylemde bulunulmayan hallerde idare aleyhine Danıştay ve ilgili idari mahkemede maddi ve manevi tazminat davası açılabilir. 4. (Değişik: 21/2/2014-6526/18 md.) Mahkeme kararlarının süresi içinde kamu görevlilerince yerine getirilmemesi hâlinde tazminat davası ancak ilgili idare aleyhine açılabilir. 5. Vergi uyuşmazlıklarına ilişkin mahkeme kararlarının idareye tebliğinden sonra bu kararlara göre tespit edilecek vergi, resim, harçlar ve benzeri mali yükümler ile zam ve cezaların miktarı ilgili idarece mükellefe bildirilir. 6. (Değişik: 2/7/2012-6352/58 md.) Tazminat ve vergi davalarında idarece, mahkeme kararının tebliğ tarihi ile ödeme tarihi arasındaki süreye 21/7/1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanununun 48 inci maddesine göre belirlenen tecil faizi oranında hesaplanacak faiz ödenir. Ancak mahkeme kararının davacıya tebliği ile banka hesap numarasının idareye bildirildiği tarih arasında geçecek süre için faiz işlemez.

2.3. Yargı Kararlarının Uygulanmaması Durumlarında İdare Aleyhine Açılan Tazminat Davaları

İdari yargı kararlarının uygulanmaması halinde İdari Yargılama Usul Kanunu 28 uyarınca idari yargı kararlarının idare tarafından uygulanmaması hallerinde idareye karşı maddi ve manevi tazminat davası açılabileceği düzenlenmiştir²⁵³.

Ancak yetkili memurun yargı kararını uygulamaması durumunda idarenin ağır kusuru gündeme gelir.

Netice itibariyle idari yargı kararlarının uygulanmaması idareye ‘*hukuki sorumluluk*’ yüklemektedir. İdari Yargılama Usul Kanunu 28 / 3 gereğince açılacak maddi ve manevi tazminat davası bu tür bir sorumluluğun sonucudur. İdari Yargılama Usul Kanunu 28 / 3 maddesinde göre açılacak tam yargı davası maddi ya da manevi tazminat davası şeklinde olabilir. Yargıtay 4. Hukuk Dairesinin 29 Eylül 1998 tarihli kararında; Bakan onayına bağlı idari işlemlerde, Bakan onayı işleminin dışında idari eylemde imzası bulunan Genel Müdürün de sorumluluğuna hükmedilmiştir²⁵⁴.

Aksi yöndeki Yargıtay 4. Hukuk Dairesinin bir kararında atama yetkisinin bakanda olduğu gerekçesi ile atama kararlarında yalnızca yazışma işlerini takip edenlerin sorumluluğu bulunmamakla birlikte kararnamede imzası bulunana ve atamaya yetkili kişiler tarafından gerçekleştirilen eylemlerin sorumluluğu bulunduğu fakat ilgisi bulunmayan kamu görevlisinin ve görevlilerinin hukuki açıdan sorumluluğunun bulunmadığı yönünde karar vermiştir²⁵⁵.

Öte yandan kararı hazırlayan yazan ya da onaya sunan kamu görevlilerinin sorumlulukları bulunmamaktadır. Bu yöndeki Yargıtay’ın bir kararında; Devlet dairesinin genel müdürü, Bakan onayına sunduğu listede parafının bulunması durumunda, parafı bulunan işlemin bir iç işlem olarak kabul edilmesine ve bu haliyle

²⁵³ 2577 Sayılı **İdari Yargılama Usul Kanunu**, Madde 28.

²⁵⁴ Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 29 Eylül 1998 tarih ve E. 1998/3393, K. 1998/7243. Nakleden: Güner, T. B. (2012). **İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması Nedeniyle İdarenin ve Kamu Görevlisinin Sorumluluğu**. [Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi], s. 85. **Kaynak:** https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/553346/yokAcikBilim_429206.pdf?sequence=-1. **Erişim Tarihi:** 1 Mart 2023.

²⁵⁵ Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 20 Mayıs 1999 tarih ve E. 1999/2840, K. 1999/4679. Nakleden: Erdem, G. J. (2005). **İptal Kararlarının Uygulanmaması ve Bundan Doğan Tazminat Davaları**. [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi], s. 150; Altay, s. 458, 459. **Kaynak:** <https://dergiler.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/28661/2979.pdf?sequence=1&isAllow-ed=y>. **Erişim Tarihi:** 13 Mart 2023.

genel müdürün sorumluluğunun bulunmadığına karar verilmiştir²⁵⁶.

Önemle belirtmek gerekir ki yargı kararını uygulamamak suçtur. Anayasa'nın 137. maddesinin 2. Fıkrasında Konusu suç teşkil eden bir emir, hiçbir suretle yerine getirilemez. Konusu suç teşkil eden bir emiri yerine getiren her kim ise sorumluluktan kurtulamaz. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun bir kararında mahkeme kararlarının uygulanmasını engelleyen kararlar alan ve bu kararda imzası bulunanların sorumlu olduğuna hükmedilmiştir²⁵⁷.

Maddi tazminat açılabilmesi yargı kararının uygulanmamasının davacının maddi durumunda zarar meydana geldiğinin açıkça ortaya konulması gerekmektedir. Manevi tazminat davasında ise genel olarak manevi zararın olduğu kabul edilmekte ancak miktar davacının konumuna ve olayın şekline göre mahkemece belirmektedir.

Borçlar Kanunu 72. Maddesinde tazminat yükümlüsünün öğrenildiği tarihten itibaren iki yıl içinde tazminat davasının açılacağı düzenlenmiştir. Yine aynı düzenlemenin devamında bu sürenin her halükârda on yılı geçmeyeceği belirtilmiştir.

Borçlar Kanunu 73. Maddesinde tazminatın ödendiği tarihten itibaren iki yıl içerisinde birlikte sorumlu olduğu kişiden rücu edebileceği düzenlenmiştir. Yine aynı düzenlemenin devamında ise tazminatın tamamının ödendiği tarihten itibaren on yıl geçtiği takdirde rücu istemi zamanaşımına uğrar.

2.3.1. Maddi Tazminat

Yargı kararının uygulanmamasından ötürü maddi tazminat davasının kabulü ancak yargı kararının uygulanmamasından dolayı tazmini gerektirecek bir zararın olduğunun kanıtlanması gerekir²⁵⁸.

Yargı kararının uygulanmaması ya da şeklen uygulanması veyahut yargı kararlarının gerekçelerine uygun işlem tesis edilmemesi gibi sebeplerle ceza mahkemesi tarafından

²⁵⁶ Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 20 Aralık 1999 tarih ve E. 1997/9973, K. 1999/11269. Nakleden: Erdem, G. J. (2005). **İptal Kararlarının Uygulanmaması ve Bundan Doğan Tazminat Davaları**. [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi], s. 86. **Kaynak:** <https://dergiler.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/28661/2979.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. **Erişim Tarihi:** 5 Nisan 2023.

²⁵⁷ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 06 Mart 2002 tarih ve E. 2002/4-81, K. 2002/149. **Kaynak:** <https://legalbank.net/belge/y-hgk-e-2002-4-81-k-2002-149-t-06-03-2002-yargitay-hukuk-genel-kurulu-karari/548903/> **Erişim Tarihi:** 28 Mayıs 2023.

²⁵⁸Altay, E. (2004). s. 339

yargılanıp hüküm giyen kamu görevlisi aleyhine açılan maddi ya da manevi tazminat davalarında, söz konusu kamu görevlisinin işlemiş olduğu eyleminin haksız fiil oluşturup oluşturmadığı incelenmeksizin tazminata hükmedildiği Yargıtay'ın yerleşik içtihatlarında yer almaktadır. Çünkü Ceza yargısı şayet hukuka aykırılığı tespit etmiş ve illiyet bağına ortaya koymuş ise söz konusu haksız fiil hukuk yargılaması açısından da bağlayıcı olacaktır²⁵⁹. Yargıtay'ın 4. Hukuk Dairesinin 13 Mayıs 1999 tarihli bir kararında: Yürütmeyi durdurma kararı alınmasına rağmen kararın uygulanmış gibi yapıp görevine başlatılmayan kişi hakkında geçici görevlendirme yazısının başbakan oluru ile alınmasını akabinde ikinci bir kararname ile asil olarak yürüteceği görevinden alınması kararı verildiği bu haliyle de kararın uygulanmasından söz edilemeyeceği sebebiyle manevi tazminata hükmetmiştir²⁶⁰.

Yargıtay kararında, yargı kararını geçersiz kılmak maksadıyla, kararı esasına uygun suretiyle uygulamamak, kamu görevlisinin haksız fiil sorumluluğunun olduğu Yargıtay'ca kabul edilmiştir²⁶¹.

Anayasa'nın 40. Maddesinin 3. Fıkrasında kişilerin kamu görevlileri tarafından uğramış olduğu haksız fiillerinde, zarar, devlet tarafından tazmin edileceği kanun ile güvence altına alınmıştır²⁶². Böylece uğranılan zararın tespiti halinde tazminat davası açılabileceğini ifade etmiştir. Bu nedenle davacının doğrudan ilgili memura değil idare aleyhine dava açması mümkün olabilmektedir. İdare kendi içinde bu durumu ilgili memura rücu etme hakkı saklıdır.

Ayrıca Anayasa'nın 125. Maddesinin 7. Fıkrasında idare tarafından gerçekleştirilen haksız eylemlerden doğan zararların yine idarenin ödemekle yükümlü olduğu düzenlenmiştir²⁶³. Burada bahsedilen zarar maddi bir zarar olabileceği gibi manevi bir

²⁵⁹ Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 14 Ekim 1999 tarih ve E. 1999/6551, K. 1999/8518, Altay, s. 450. **Kaynak:** <https://legalbank.net/belge/y-4-hd-e-1999-6551-k-1999-8518-t-14-10-1999-yargi-kararlarinin-uygulanmaması-nedeniyle-manevi-tazmin/233489/>. **Erişim Tarihi:** 22 Mayıs 2023.

²⁶⁰ Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 13 Mayıs 1999 tarih ve E. 1999/268, K. 1999/4379. Altay, s. 453, 454. Nakleden: Güner, T. B. (2012). İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması Nedeniyle İdarenin ve Kamu Görevlisinin Sorumluluğu. [Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi], s. 85. **Kaynak:** https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/553346/yokAcikBilim_429206.pdf?sequence=-1. **Erişim Tarihi:** 7 Mart 2023.

²⁶¹ Güner, T. B. (2012).

²⁶² **Anayasa** (1982), Madde 40/3. Bk. Madde 40/3 – Kişinin, Resmî görevliler tarafından vaki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.

²⁶³ **Anayasa** (1982), Madde 125/7. Bk. Madde 125/7 – İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararını ödemekle yükümlüdür.

zarar da olabilmektedir. İdare vermiş olduğu bu zararları gidermek zorundadır.

Yargı kararlarının uygulanmamasından dolayı açılacak maddi tazminat davasında maddi zararın davacı tarafından tespit edilmesi mümkün olamayabilir. Dolayısıyla bunların tek tek yazılması, faizlerinin hesaplanması bir bilirkişi marifetiyle yapılması gerekir. Ancak tam yargı davasına konu olabilmesi için dilekçe şartlarını belirlemek için davacı tarafından bir miktar belirtilmesi şarttır. Bize göre asıl sorun da burada başlamaktadır. Çünkü idari yargılama usulünce '*resen araştırma ilkesi*' gereğince yapılacak olan bir araştırma neticesinde davacının uğradığı zararın talebinden fazla çıkması halinde '*taleple bağlılık ilkesi*' gereği yargı yeri davacının dava dilekçesindeki talepten fazlasına hükmedemez.²⁶⁴

İdari Yargılama Usul Kanunu'nun 3. maddesinin 2. Fıkrasının (d) bendinde tam yargı davalarında uyuşmazlık konusu olan miktarın dava dilekçesinde belirtilmesini şart koşmuştur. Ayrıca maddi tazminat davalarında faize hükmedilebilmesi için dava dilekçesinde yasal faizin hesaplanması talep edilmesi gerekmektedir. İdari yargı makamlarının önüne gelmiş olan bir dosyada dava açılırken faiz talep edilmemiş olduğu durumlarda dava sonuçlanması halinde sonradan faiz için tam yargı davası açılmaz²⁶⁵.

İdari Yargılama Usul Kanunu 28 maddesinde dördüncü fıkrasında mahkeme kararlarının süresi içerisinde yerine getirilmesi gerektiğini eğer süresi içerisinde mahkeme kararları yerine getirilmemesi durumu hasıl ise tazminat davasının ancak ilgili idare aleyhine açılabileceği düzenlenmiştir²⁶⁶. Bu haliyle ilgili düzenlenmede yargı kararlarının uygulanmaması halinde hukuki sorumluluğu idareye yüklemiştir.

Yargı kararlarının uygulanmamasından doğan hukuki sorumluluk her ne kadar idareye yüklenmişse de daha sonradan idarenin ilgili personele rücu etme hakkını ortadan kaldırmamaktadır. Borçlar kanunu ikinci kısmı haksız fiilden doğan borç ilişkisini düzenlemektedir. Bu tür davalar ise adli yargıda görülür. Borçlar kanunu 49. maddesinde kusurlu olan ve haksız bir fiil ile bir başkasına zarar veren kişi, vermiş olduğu zararı gidermekle yükümlüdür²⁶⁷. Danıştay'ın istikrarlı bir biçimde aldığı

²⁶⁴ Gözübüyük, Şeref, & Tan, Turgut. (2010). **İdare Hukuku** (Cilt: 2, 4. bası). Turhan Kitapevi. s. 327

²⁶⁵ Güçlü, Y. (2010), s. 198

²⁶⁶ 2577 Sayılı **İdari Yargılama Usul Kanunu**, Madde 28/4.

²⁶⁷ 6098 Sayılı **Türk Borçlar Kanunu**, Madde 49. Bk. Madde 49- Kusurlu ve hukuka aykırı bir fiille başkasına zarar veren, bu zararı gidermekle yükümlüdür. Zarar verici fiili yasaklayan bir hukuk kuralı bulunmasa bile, ahlaka aykırı bir fiille başkasına kasten zarar veren de bu zararı gidermekle yükümlüdür.

kararlara göre, mahkeme kararlarını, icaplarına göre yerine getirme imkânına sahip olmasına rağmen kararların idare tarafından yerine getirilmemesi veya zamanında harekete geçilerek mahkeme kararına uyulmaması hallerinde idare, ağır hizmet kusuru işlemiş sayılmaktadır²⁶⁸.

Yargı kararının yerine getirilmemesinin yol açtığı maddi kayıplar, bunların faizleri maddi tazminat konusuna girmekte olup tam yargı davasına konu edinilebilirler²⁶⁹.

İdari yargılama usulünde ‘*resen araştırma*’ ilkesi geçerli olup araştırma sonunda tespit edilen zararın davacının talebinden fazla olması halinde, ‘*taleple bağlılık*’ ilkesince, mahkeme dava dilekçesinde belirtilen miktarın üzerinde bir tazminata hükmedemez.

2.3.2. Manevi Tazminat

İdare aleyhine açılan davalar, kamu görevlileri bakımından caydırıcılık sağlamamaktadır. Ayrıca manevi tazminat, Danıştay’ın ‘*manevi tazminatın bir zenginleşme aracı olmadığı*’ yönündeki içtihadı sebebiyle idare bakımından kayda değer bir miktara ulaşmamakta ve ilgilileri de tatmin etmemektedir²⁷⁰.

Manevi tazminat bir tatmin aracıdır²⁷¹. Dolayısıyla maddi bir eksilme, bir mal kaybının telafisi söz konusu değildir. Manevi tazminat davasının amacı yargı kararının uygulanmaması nedeniyle ‘*duyulan acı ve üzüntünün kısmen de olsa giderilmesidir.*’ Öte yandan duyulan acı ve üzüntü sadece yargı kararlarının uygulanmaması ile de sınırlı değildir. Bir başka ifadeyle söylemek gerekirse yargı kararlarının uygulanmaması nedeniyle davacının yaşamında meydana gelen olumsuzluklardan kaynaklı her türlü sıkıntı ve üzüntü manevi tazminat davasına konu olabilecektir. Danıştay’ın bu konuyla ilgili verdiği bir kararda kişinin maddi açıdan sıkıntı duyması ve elem yaşaması halini ağır hizmet kusuru sayarak zararın giderilmesi gerektiğine hükmetmiştir²⁷².

²⁶⁸ Danıştay 10. Dairesi, 25 Ekim 1994 tarih ve E. 95/5339, K. 94/5161, Çağlayan, s. 269.

²⁶⁹ Güçlü, Y. (2010). **Danıştay ve Yargıtay İçtihatları Işığında İdari Yargı Kararlarının Uygulanması**. Seçkin Yayıncılık, s. 192

²⁷⁰ Yıldırım, T. (2004), “Yargı Kararlarının Uygulanmama Sorunu”. **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, s. 4

²⁷¹ Bk. Tatmin: İstenen bir şeyin gerçekleşmesini sağlama, gönül doyunluğuna erme, doyum. Türk Dil Kurumu sözlükleri, **Kaynak:** <https://sozluk.gov.tr>. **Erişim Tarihi:** 27 Aralık 2022.

²⁷² Danıştay 5. Dairesi, 11 Ekim 2002 tarih ve E. 1999/2053, K. 2002/3798. Nakleden: Cemil, K. (2010). İdari Yargıda Mahkeme Kararlarının Uygulanmaması Nedeniyle Manevi Tazminat İstemi. **Erzincan**

İdari yargı kararlarının uygulanmaması nedeniyle, davacının maddi kaybının olmaması hallerinde ve yahut hukuki ya da fiili imkânsızlık nedeniyle kararın uygulanmaması hallerinde dahi davacı lehine manevi tazminata hükmedilmesine engel bir durum oluşturmamaktadır²⁷³. Danıştay'ın bu konuyla ilgili bir kararında, iptal edilen idari işlem olduğundan ortada bir maddi kayıp söz konusu olamayacaktır fakat idari işlemin iptali sebebiyle uğraşması ve çektiği manevi acılar gerekçesi ile ruh hali göz önüne alınarak manevi tazminat verilmesi uygun görülmüştür²⁷⁴.

Borçlar kanununda manevi tazminat başlığı altında düzenlenen 56 maddesinde; Hâkim, bir kişinin bedensel bütünlüğünün zarar görmesi hallerinde zarar görene olayın özelliklerine dikkat etmek suretiyle uygun bir tazminatın ödenmesi kararı verebileceği düzenlenmiştir²⁷⁵. Yine aynı maddenin ikinci fıkrasında ise ölüm veya ağır bedensel hallerde zarar görenin ve ölenin yakınlarının manevi tazminat alabileceği düzenlenmiştir. Manevi tazminatın davacının ölümünden sonra bile devam ettirilebileceği ve yakınlarına ödenebileceğini bu sayede kanun ile güvence altına alınmıştır.

Manevi tazminata ilişkin bir diğer Danıştay 10 Dairesi'nin bir kararında, mahkeme kararını yerine getirmeksizin kararın uygulanmasının imkânsız olduğu gerekçesine dayandırılarak kararı uygulamayan idarenin ağır hizmet kusuru işlediği dolayısıyla manevi zararın doğmasına sebebiyet verildiğine hükmedilmiştir²⁷⁶.

Borçlar kanununun kişilik hakkının zedelenmesi başlığı altında düzenlediği manevi tazminat davasının unsurlarını ise 58. Maddede şöyle düzenlemiştir: Kişilik hakları zarar görenler uğradıkları haksız fiillerin karşılığı olarak manevi tazminat olarak bir miktar paraya hükmedilmesini isteyebilirler²⁷⁷.

Yapılan bir müracaat karşısında hâkimin yetki alanını ikinci fıkrada ifade etmiştir. Kanunun 58 maddesi 2. Fıkrası ile hâkimin, bireyin kişilik haklarının zedelenmesi

Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 14(1-2), s. 63. **Kaynak:** <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1881413>. **Erişim Tarihi:** 19 Eylül 2023; Güçlü, s. 195

²⁷³ Güner, T. B. (2012). s. 55.

²⁷⁴ Danıştay 6. Dairesi, 21 Mayıs 1985 tarih ve E. 1985/143, K. 1985/880, Nakleden: Gök, H. (2013). Danıştay Kararlarından Hareketle İdari Yargı Kararlarının İmkânsızlık Nedeniyle Uygulanmadığı Haller, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt LXXI, Sayı 1, s. 556. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/97774>. **Erişim Tarihi:** 19 Eylül 2023; Güçlü, s. 199, 200.

²⁷⁵ 6098 Sayılı **Türk Borçlar Kanunu**, Madde 56.

²⁷⁶ Danıştay 10. Dairesinin 27 Şubat 2007 tarih ve E. 2004/13990, K. 2007 / 739. **Kaynak:** <https://www.danistay.gov.tr/danistay-dergiler>. **Erişim Tarihi:** 19 Eylül 2023.

²⁷⁷ 6098 Sayılı **Türk Borçlar Kanunu**, Madde 58.

gerekçesiyle açılan manevi tazminat davalarında sadece taleple bağlı kalmayacağını bu konu da kınama kararı da alabileceğini düzenlemektedir.

Hâkimin, davacının talebi dışına çıkarak karar verebileceği bir başka durum ise sorumluluk sebeplerinin çokluğu hallerinde söz konusu olmaktadır. Türk Borçlar Kanunu'nun sorumluluk sebeplerinin yarışması alt başlığı altında düzenlenen 60. Maddesi ile hâkime, davacının aksini talep etmedikçe en iyi giderimin tanınması inisiyatifi tanınmıştır.

Öte yandan yeni düzenlenen borçlar kanununda eski düzenlemenin aksine hâkime verilmiş olan tazminat miktarının belirlenmesi kıstasları olarak işgal edilen makam, tarafların sıfat ve sosyal-ekonomik durumların dikkate alınması hükmü eşitlik ilkesine aykırılı olduğundan kaldırılmıştır.

2.4. Kamu Görevlisinin Yargısal Kararların Uygulanmamasından Doğan Sorumluluğuna İlişkin Yasal Düzenlemeler

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde yargı kararlarının uygulanmaması durumunda idarenin kusursuz sorumluluğu kamu görevlisinin ise kişisel sorumluluk yükleyen bir mevzuat karşımıza çıkmaktadır. Yargı kararının *fili yahut hukuki imkânsızlık* gerekçesi ile uygulanmaması halleri dışında, memurun *kasten veya ihmâl* sebebiyle mahkeme kararını uygulamaması hallerinde kamu görevlisi, “*salt kişisel kusur*” işlemiş sayılmaktadır. Salt kişisel kusur ayrımına gidilmeksizin idare tarafından işlenen her türlü eylem, devlet tarafından tazmin edildiği için ilgililerin hakları devletin güvencesi ile korunmaktadır. Personelin salt kişisel kusurunun ayrımı, kamu görevlisinin eyleminden ötürü, devlet tarafından ilgili personelden rücu edilmesi konusunda gündeme gelmektedir. Güncel düzenlemelerle, ilgililer tarafından ancak idare aleyhine tazminat davası açılabilmesi ve personel hakkında doğrudan dava açılmayacağı konusu önem arz eder.

2.4.1. 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 13. Maddesi

657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 13. Maddesinde, yargı kararlarının uygulanmaması nedeniyle ilgili personel hakkında doğrudan dava açılması mümkün

değildir²⁷⁸. Haklarına hanel gelen ilgililerin doğrudan işlemleri yapan personele dava açarak tazmin edebileceği meçhul hale gelebilmesi sebebiyle tekrar mağdur edilmesi engellenmiştir. Devlet, kendisine karşı dava açılabilmesini düzenleyerek hak kaybına uğrayanların zararlarını almasında garantör olmaktadır. Zira hak kaybına salt kişisel kusuru sebebiyle ilgiliye zarar veren personelin kendisine karşı dava açıldığı durumlarda personelin vefat etmesi halinde başvuru hukuki imkânsızlık sebebiyle haklarını alamayabilir. Çıkmaz bir hal içine girilmesini devlet bu madde ile bu durumu engellemiştir.

2.4.2. 2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 28. Maddesi 2. Fıkrası

İdari Yargılama Usul Kanununun 28. Maddesinin 2. Fıkrasında konusu belirli miktar bir paranın ödenmesi ya da her türlü davalarda hükmedilmiş olan yargılama gideri ile vekalet ücretlerinin yazılı olarak kurumdan talep edilmesi hallerinde işlemin ifasına gecikmeksizin başlanmak zorunludur. Bu süre her halükârda 30 günü geçmeyeceği yine ilk fıkrada da ifade edilmiştir. Burada önemle belirtmek gerekir ki idareye yapılan yazılı başvurunun şekil şartı düzenlenmemiştir. İdare, kendisine gelen başvuruları, sırf kararı uygulamamak için türlü gerekçeler ileri sürdüğü durumlarda dahi sorumluluktan kurtulamayacağı bilinmelidir. Zira idari yargıda açılacak tam yargı davasında bu durum tespit edilebilecektir. Kanunun lafzında yazılı demek suretiyle iban bildiriminin sözlü olmaması kastedilmektedir. Yazılı deyiminden evrakların ıslak imzalı olması şartı aranması şeklinde zorlayıcı işlemlerle kararın yerine getirilmesi ve kararın icaplarına uygun hareket edilmesi fiilen engellenmiş sayılmaktadır. Örnek vermek gerekirse, Merkezi Yönetim Harcama Belgeleri Yönetmeliği'nde belirtilen prosedüre uyulmadan takip başlatıldığını ileri süren idarenin icra takibine karşı icra mahkemesinde yönelttiği şikâyeti kabul edilmemiştir²⁷⁹.

Bu paranın ödenmemesi halinde genel hükümler çerçevesinde infaz olacağı ve icra

²⁷⁸ 657 Sayılı **Devlet Memurları Kanunu**, Madde 13. Bk. Madde13- (Değişik birinci fıkrası: 6/6/1990-3657/1 md.) Kişiler kamu hukukuna tabi görevlerle ilgili olarak uğradıkları zararlardan dolayı bu görevleri yerine getiren personel aleyhine değil, ilgili kurum aleyhine dava açarlar. Ancak, Devlet dairelerine tevdi veya bu dairelerce tahsil veya muhafaza edilen para ve para hükmündeki değerli kağıtların ilgili personel tarafından zimmete geçirilmesi halinde, zimmete geçirilen miktar, cezai takibat sonucu beklenmeden Hazine tarafından hak sahibine ödenir. Kurumun, genel hükümlere göre sorumlu personele rücu hakkı saklıdır. (Ek: 26/3/2002- 4748/3 md.) İşkence ya da zalimane, gayri insani veya haysiyet kırıcı muamele suçları nedeniyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince verilen kararlar sonucunda Devletçe ödenen tazminatlardan dolayı sorumlu personele rücu edilmesi hakkında da yukarıdaki fıkraya hükmü uygulanır. 12 nci maddeyle bu maddede belirtilen zararların nevi, miktarlarının tespiti, takibi, amirlerin sorumlulukları ve yapılacak işlemlerle ilgili diğer hususlar Cumhurbaşkanınca düzenlenecek yönetmelikle belirlenir

²⁷⁹ Yargıtay 8. Hukuk Dairesi, 16 Şubat 2015 tarih ve E. 2014/3495, K. 2015/4217.

takibinin başlatılabileceği de belirtilmektedir. Tabi ki burada bahsedilen genel hükümler icra iflas kanununda bahsedilen genel hükümlerdir²⁸⁰. Bu itibarla yargı kararlarının uygulanması parasal haklar bağlamında yerine getirilmesi büyük oranda sorun oluşturmamaktadır. Öte yandan idari yargı davalarında verilen İptal kararlarının yerine getirilmesinde çoğu zaman güçlüklerle karşılaşılabilir. Kararların gereği gibi uygulanmaması ya da geciktirilmesi telafisi güç mağduriyetler oluşturmaktadır.

Maalesef icra takibinin yapılması konusunda icra işlemlerini başlatacak personellerin gereğini uygulamaktan imtina edebilecekleri gerçeği de bulunmaktadır. Bu durumda ise görevini yerine getirmeyen personel hakkında ceza davası söz konusu olacaktır.

İdari Yargılama Usul Kanunu 28. maddesinin 3. Fıkrasında belirtildiği gibi İdari yargı organın vermiş olduğu kararlarının yerine getirilmemesi durumlarında ilgili idareye karşı tam yargı davası açılabilir. Aynı kanun maddesinin 4. Fıkrasında tazminat davasının yalnızca ilgili idare aleyhine açılacağı düzenlenmiştir.

2.5. Yargı Kararını Kasten Uygulamayan Kamu Görevlisinin Sorumluluğu

Yargı kararlarının kamu görevlisi tarafından kasten uygulanmaması durumunda ilgili personel hakkında adli, idari ve cezai sorumluluk doğuracaktır²⁸¹. Anayasanın 129. maddesinin 5. Fıkrasında memurların ve diğer kamu görevlilerinin başta Anayasa olmak üzere kanunlara sadık kalmak zorunda olduğu düzenlenmiştir. Memurlar ve diğer kamu görevlileri, görevlerini ifa ederken hizmet kusuru işlemesi durumunda açılacak olan tazminat davalarının ancak idare aleyhine açılacağı kanunun gereğidir²⁸².

Memurların yetkilerini kullanırken işledikleri hizmet kusurlarına sebebiyet verilmesi durumunda, bizzat zarar veren kamu görevlisi aleyhine tazminat davası açılmayacağı gerekçesiyle hükmedilen tazminatı ödeyecek olan idarenin, idari işlemi gerçekleştiren memuru tespit ederek hizmet kusuru sebebiyle devletin ilgisine ödediği zararı o kamu görevlisinden rücu etmesi Anayasadan kaynaklanan bir zorunluluktur²⁸³.

²⁸⁰ Özbey, Ö. (2009).

²⁸¹ Çağlayan, R. (2004).

²⁸² **Anayasa** (1982), Madde 129.

²⁸³ Özdeş, O. (1977). Danıştay kararlarının yerine getirilmesi zorunluluğu. Danıştay Dergisi, 6(20-21), s. 40. **Kaynak:** <https://www.danistay.gov.tr/danistay-dergiler>. **Erişim Tarihi:** 9 Eylül 2023.

2.5.1. Yargı Kararını Kasten Uygulamayan Kamu Görevlisinin Cezai Sorumluluğu

İdari yargı kararlarını uygulamayan kamu personeli açısından cezai sorumluluk söz konusu olacaktır. Bu durum Türk Ceza Kanunu'nun 257. maddesinde düzenlenen '*Görevi Kötüye Kullanma*' suçunu oluşturacaktır.

İdari yargı kararlarının 30 gün içinde yerine getirilmemesi tek başına yeterli olsa da doktrinde de ifade edildiği gibi yargı kararını etkisiz kılacak şekilde işlem tesis edilmesi ağır hizmet kusuru oluşturacaktır²⁸⁴. Öte yandan teknik olarak 30 gün içinde yerine getirilmesi mümkün olmayan durumlarda makul sürede yargı kararının uygulanması halinde ağır hizmet kusurundan bahsedilemeyecektir.

İdari yargı kararının uygulanmaması kamu görevlileri açısından Görevi kötüye kullanmak suçunu oluşturmaktadır. Bu durum 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu 257 maddesinde düzenlenmiştir. İdari yargı kararlarının uygulanmaması adli yargıda '*şahsi kusur*' olarak ele alınmış ve '*haksız fiil*' esaslarına göre değerlendirme yapılmıştır.

Türk Ceza Kanunu'nun 257. Maddesinde Görevi Kötüye kullanma suçunu tanımlanmıştır. Buna göre madde metni incelendiğinde, kamu görevlisinin kanunda suç olarak sayılan haller dışında görevinin gereklerine aykırı davranması hallerinde bireylerin mağduriyetine veya kamu zararına haksız bir menfaat sağladığı tespit edilirse, altı yıldan iki yıla kadar ceza verileceği düzenlenmiştir²⁸⁵.

Türk Ceza Kanunu 257. Maddesinin 2. Fıkrasında ise Görevi kötüye kullanma suçunun bir ihmal nedeniyle işlenmesi halinde uygulanacak cezayı düzenlenmiştir. Türk Ceza Kanunu 257. Maddesi 2. Fıkrasında kamu görevlisinin kanunda suç olarak sayılan haller dışında görevinin gereklerini yapması gerektiği fakat yaparken gecikme gösterdiği ya da görevini ihmal ettiği durumlarda kişileri mağdur eder ya da kamuyu zarara sokarsa, o kamu görevlisi hakkında üç aydan bir yıla kadar hapis cezası verileceği

²⁸⁴ Güçlü, Y. (2010), s. 190.

²⁸⁵ 5237 Sayılı **Türk Ceza Kanunu**, Madde 257. Bk. Madde 257- (1) Kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan haller dışında, görevinin gereklerine aykırı hareket etmek suretiyle, kişilerin mağduriyetine veya kamunun zararına neden olan ya da kişilere haksız bir menfaat sağlayan kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan haller dışında, görevinin gereklerini yapmakta ihmal veya gecikme göstererek, kişilerin mağduriyetine veya kamunun zararına neden olan ya da kişilere haksız bir menfaat sağlayan kamu görevlisi, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (3) (Mülga: 2/7/2012-6352/105 md.)

düzenlenmiştir²⁸⁶. Türk Ceza Kanunu 257 maddesinde görevi kötüye kullanma suçunu 1. Fıkrasında icrai bir hareketle işlenmesi halinde 2. Fıkrasında ise ihmal sonucu işlenmesinde söz konusu olacaktır.

Danıştay 5. Dairesi cezai sorumluluk hakkında vermiş bir kararda, idarelerin hukuki ve fiili imkânsız haller dışında yargı kararlarını uygulamaması durumlarında memurun hizmet kusuru sebebiyle mal varlığında bir eksilme söz konusu olduğu durumlarda ilgilinin duyduğu her türlü sıkıntı ve üzüntü sebebiyle manevi zararlarının idare tarafından karşılanması gerektiğine hükmetmiştir²⁸⁷.

2.5.2. Yargı Kararını Kasten Uygulamayan Kamu Görevlisinin İdari Sorumluluğu

657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 11. Maddesinde devlet memurlarının uyması gereken görev ve sorumlulukları belirtilmiştir. Buna göre devlet memurları kanunlara uymak ve amirlerinin vermiş olduğu görevleri doğru şekilde yerine getirmekten sorumlulardır²⁸⁸.

657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 12. Maddesinde, devlet memurlarının kişisel sorumluluklarına dayanan zararın ilgili personel tarafından karşılanması gerektiği belirtilmiştir. 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 12. Maddesinin ikinci fıkrasında memurun kastı, ihmali gibi durumlarda zararı meydana getiren memurun zararın rayiç bedeli oranında zararı gidermesi gerektiği düzenlenmiştir²⁸⁹. Buna göre her ne kadar 657

²⁸⁶ 5237 Sayılı **Türk Ceza Kanunu**, Madde 257/2.Bk. Madde 257/2- Kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan haller dışında, görevinin gereklerini yapmakta ihmal veya gecikme göstererek, kişilerin mağduriyetine veya kamunun zararına neden olan ya da kişilere haksız bir menfaat sağlayan kamu görevlisi, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

²⁸⁷ Danıştay 5. Dairesi 29 Eylül 2004 tarih ve E. 2000/ 3316, K. 2004 / 3372. **Danıştay Dergisi**, 2005, S. 110, s. 180. <https://www.danistay.gov.tr/danistay-dergiler>. **Erişim Tarihi:** 4 Haziran 2023.

²⁸⁸ 657 Sayılı **Devlet Memurları Kanunu**, Madde 11. Bk. Madde11- Devlet memurları kanun ve diğer mevzuatta belirtilen esaslara uymakla ve amirler tarafından verilen görevleri yerine getirmekle yükümlü ve görevlerinin iyi ve doğru yürütülmesinden amirlerine karşı sorumludurlar. Devlet memuru amirinden aldığı emri, Anayasa, kanun, cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve yönetmelik hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Amir emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilirse, memur bu emri yapmağa mecburdur. Ancak emrin yerine getirilmesinden doğacak sorumluluk emri verene aittir. (1) Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz. Acele hallerde kamu düzeninin ve kamu güvenliğinin korunması için kanunla gösterilen istisnalar saklıdır.

²⁸⁹ 657 Sayılı **Devlet Memurları Kanunu**, Madde 12. Bk. Madde 12- Devlet memurları, görevlerini dikkat ve itina ile yerine getirmek ve kendilerine teslim edilen Devlet malını korumak ve her an hizmete hazır halde bulundurmak için gerekli tedbirleri almak zorundadırlar. Devlet memurunun kasıt, kusur, ihmal veya tedbirsizliği sonucu idare zarara uğratılmışsa, bu zararın ilgili memur tarafından rayiç bedeli

Sayıli Devlet Memurları Kanunu'nun 13. Maddesinde açılacak olan dava sadece idare aleyhine açılabilirdiğinden bahsedilmiş olsa da bir kastın varlığı halinde 12. Madde ile de devletin ilgili personele rücu edilebileceği belirtilmektedir.

657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 125. Maddesinde ise devlet memurlarına verilebilecek idari cezalar belirtilmiştir. Buna göre uyarma, kınama, aylıktan kesme, kademe ilerlemesi cezası ve memuriyetten çıkarma cezaları verilebilmektedir²⁹⁰.

Öte yandan, yargı kararını uygulamakla yükümlü bulunan kişinin haklı bir gerekçesi olmaksızın görevini ifa etmekten kaçınması söz konusu olamaz²⁹¹. Yargı kararının uygulanmaması yolunda en üst hiyerarşik amir ya da bakan tarafından verilmiş olan bir talimat dahi olsun memurlar, kanunların gereğini yerine getirmekle yükümlüdür.

Kanunsuz emiri uygulayan memurlar sorumluluktan kurtulamaz. Yargı kararlarını icaplarına göre yerine getirmemek suç teşkil etmektedir. Yargı kararlarını çeşitli gerekçelerle yerine getirilmesini engellemek için talimatlar ya da emirler verilmesi hallerinde konusu suç teşkil edeceği için bu emir ve talimatlar yerine getirilemez. Yerine getiren kim ise sorumluluktan kurtulamaz. Kamu personeli ileride karşılaşılabilecek işlemleri düşünerek konusu suç teşkil eden bu tür eylemlerden imtina edecektir.

Uygulamada, yargı kararını uygulamayan kamu görevlisinin tespit edilemediği ve kişisel sorumluluğunun bulunamadığı yolunda derece mahkemesi kararları çokça mevcuttur²⁹². Kusurlu kamu görevlilerinin birden fazla olması durumlarında, kusurlu

üzerinden ödenmesi esastır. Zararların ödettilmesinde bu konudaki genel hükümler uygulanır. Ancak fiilin meydana geldiği tarihte en alt derecenin birinci kademesinde bulunan memurun brüt aylığının yarısını geçmeyen zararlar, kabul etmesi halinde disiplin amiri veya yetkili disiplin kurulu kararına göre ilgili memurca ödenir

²⁹⁰ Döner, A. (2021). "Anayasanın 90. Maddesi Karşısında Uyarı ve Kınama Cezalarını Yeniden Düşünmek". **Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 11(1-2), 149-161. **Kaynak:** <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1852449>. **Erişim Tarihi:** 4 Nisan 2023.

²⁹¹ "...İdareye dilerse Danıştay kararını uygulamak, dilerse tazminat ödemek tarzlarından birini seçmek gibi bir hak tanınmamıştır..." Danıştay 8. Dairesi, 17 Haziran 1974 tarih ve E. 1974/2123, K. 1974/2768, DD, 16-17, s.308.; "...Anayasa ve İdari Yargılama Usulü Kanununda yer alan bu hükümler yargı kararlarının bağlayıcılığını ve uygulanma zorunluluğunu belirtmeleri yönünden temel hükümler olup, idareye keyfi bir biçimde yargı kararını uygulamama olanağı ve yetkisi tanımadıkları gibi, idare bütçesinden ödeyeceği bir tazminatı gözden çıkararak yargı kararını uygulamaktan da kaçınamaz. Böyle bir davranış kesin hükme saygı ve hukuk devleti ilkeleriyle de bağdaşmaz." Danıştay 5. Dairesi, 15 Aralık 1993 tarih ve E. 1992/5927, K. 1993/5798. **Kaynak:** <https://www.danistay.gov.tr/danistay-dergiler>. **Erişim Tarihi:** 4 Eylül 2023.

²⁹² Yargıtay 3. Hukuk Dairesi, E. 1997/6737. **Kaynak:** <https://legalbank.net/belge/y-3-hd-e-1997-6737-k-1997-10023-t-20-10-1997-mahkeme-kararinin-kasden-yerine-getirilmemesi-nedeniyle/390415/>. **Erişim Tarihi:** 18 Eylül 2023; Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, E. 1998/1850, <https://legalbank.net/belge/y-4-hd-e-1998-1850-k-1998-4581-t-09-06-1998-manevi-tazminat/233419/>. **Erişim Tarihi:** 18 Eylül 2023.

kamu görevlilerin müteselsil olarak sorumlu olduğuna ilişkin kararlar mevcuttur²⁹³. Bu durumun aksine; Yargı kararını yerine getirmediği için bir bakanın tazminata mahkûm edilmesi akabinde yerine atanan bakanın da o mahkeme kararlarını uygulamaması hallerinde bakanlar aralarında müteselsil sorumluluğun olmayacağı yönünde kararlar da mevcuttur²⁹⁴.

2.5.3. Yargı Kararını Kasten Uygulamayan Kamu Görevlisinin Hukuki Sorumluluğu (Rücu)

İdari yargı kararlarının uygulanmaması durumu söz konusu olduğunda idareler açısından hukuki sorumluluk gündeme gelir. İdareler, maddi ya da manevi zararlar ile bireylerin haklarını zedelediklerinde bu zararları tazmin etmekle mükelleftir. İdari Yargılama Usul Kanunu'nun 28. Maddesinin 3. Fıkrasına göre açılacak tam yargı davaları, maddi tazminat olabileceği gibi manevi tazminat davası türünde de olabilir. İdarelerin manevi tazminat ödemesine hükmedilmesini gerektirecek bir diğer durum da yargı kararlarının uygulanmasıdır.

İdarenin yerine getirme imkânı olmasına rağmen yargı kararlarının yerine getirememesi Danıştay'ın istikrarlı kararlarıyla idare açısından ağır hizmet kusuru olarak kabul edilmiştir. Nitekim Danıştay 12. Dairesi'nin bir kararında şöyle demiştir²⁹⁵;

"...idare tarafından yargı kararının uygulanmaması ve/veya çeşitli bahanelerle uygulanmasının geciktirilmesi sonucunu doğuran ve hukuk düzeniyle bağdaşmayacak ve hatta yok denilecek kadar ağır nitelikte hukuka aykırılığı açık olan dava konusu işlemin iptal edilerek hukuk düzeninden silinmesi gerektiği sonuç ve kanaatine varıldığı, yaklaşık 8 ay gibi bir süredir yargı kararını uygulamadığı anlaşılan davalı idarenin bu tavrının ağır hizmet kusuru oluşturduğu sonuç ve kanaatine varıldığından, davacının yaşadığı üzüntünün karşılığı olacak ve davalı idarenin olaydaki kusurunun

²⁹³ Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 09 Haziran 1999 tarih ve E. 1999/3555, K. 1999/5498. **Kaynak:** <https://legalbank.net/belge/y-4-hd-e-1999-3555-k-1999-5498-t-09-06-1999-yargi-kararinin-uygulanmaması-nedeniyle-manevi-tazminat/233478/>. **Erişim Tarihi:** 18 Eylül 2023; Altay, s. 468.

²⁹⁴ Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 12 Mart 1979 tarih ve E. 1978/6787, K. 1979/3245. **Kaynak:** <https://legalbank.net/belge/y-4-hd-e-1978-6787-k-1979-3245-t-12-03-1979-idari-islemin-iptali/233038/>. **Erişim Tarihi:** 19 Eylül 2023; Çağlayan, s. 283, 284

²⁹⁵ Danıştay 12. Dairesi 17 Ekim 2017 tarih ve E.2016/8661, K.20174829. Nakleden: Anayasa Mahkemesi "Hasan Gün" Başvurusu, 19 Kasım 2020 tarih ve Başvuru Numarası 2018/949. R.G. Tarih ve Sayı: 17 Şubat 2021-31398. **Kaynak:** <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/9459>. **Erişim Tarihi:** 14 Eylül 2023.

niteliğini ve ağırlığını ifade edecek ölçüde ve istemiyle sınırlı olarak 10.000,00-TL manevi tazminatın dava tarihinden itibaren işleyecek yasal faiziyle birlikte davalı idareden tazmini gerektiği gerekçesiyle dava konusuişlemin iptali ve davalı idarece olayda kişisel kusuru bulunan kişi veya kişilere rücu edilmek kaydıyla davacının manevi tazminat isteminin kabulüyle, 10.000,00-TL manevi tazminatın dava tarihi olan 19.11.2012 tarihinden itibaren işletilecek yasal faiziyle birlikte davacıya ödenmesi..."

Anayasa'nın 40. Maddesinin 3. Fıkrasında bireylerin resmi memurlar tarafından haklarına zarar verilmesi hallerinde zararın tazminini devlet sağlayacağı hakkında düzenleme yapılmıştır²⁹⁶. Devletin ödediği zararın rayiç bedelini ilgilisinde rücu etme hakkı yine aynı maddede düzenlenmiştir.

Anayasa'nın 129. Maddesinin 5. Fıkrasında memurların görev kusuru işleyerek bireylere verdikleri zararlardan doğan tazminat davaları ancak ilgili idare aleyhine açılacağı belirtilmiştir²⁹⁷. Anayasa'da bahsedilen '*Rücu edilmek kaydıyla*' ibaresi nedeniyle kamu görevlisine rücu edilmesi yasal bir zorunluluktur²⁹⁸.

İdarenin sorumluluğu açısından "*ağır hizmet kusuru*" olarak nitelendirilmiş olan durumlarda kamu görevlisinin kendi kusuru, adli yargı makamlarında "*kişisel kusur*" olarak nitelendirilmektedir. "*Ağır hizmet kusuru*" olarak nitelendirilmiş olan ve fakat adli yargı makamlarınca "*kişisel kusur*" olarak nitelendirilen durumlarda Türk Borçlar Kanunu'nun haksız fiil konusunu içeren madde 41 ve devamı maddelerinde yer almakta olan hükümler uygulanmaktadır. Türk Borçlar Kanunu'nun 41. maddesinde, "*haksız bir surette diğer bir kimseye zarar meydana getiren*" o zararı tazmin etmeye mecbur olduğu

²⁹⁶ **Anayasa** (1982), Madde 40/3. Bk. Madde 40/3 – Kişinin, Resmî görevliler tarafından vaki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır

²⁹⁷ **Anayasa** (1982), Madde 129. Bk. Madde 129 – Memurlar ve diğer kamu görevlileri Anayasa ve kanunlara sadık kalarak faaliyette bulunmakla yükümlüdürler. Memurlar ve diğer kamu görevlileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları mensuplarına savunma hakkı tanınmadıkça disiplin cezası verilemez. (Değişik üçüncü fıkra: 7/5/2010-5982/13 md.) Disiplin kararları yargı denetimi dışında bırakılamaz. Silahlı Kuvvetler mensupları ile hakimler ve savcılar hakkındaki hükümler saklıdır. Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir. Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri iddia edilen suçlardan ötürü ceza kovuşturması açılması, kanunla belirlenen istisnalar dışında, kanunun gösterdiği idari merciin iznine bağlıdır.

²⁹⁸ Targan, B. (2019). **İdari yargı kararlarının uygulanmamasından doğan uyuşmazlık**. [Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi], s. 62. **Kaynak:** <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>. **Erişim Tarihi:** 18 Eylül 2023.

hükme alınmıştır. Yukarıda açıklandığı üzere yargı kararlarını kasten uygulamayan kamu görevlisinin sorunluğu aynı haksız fiil sorumluluğu gibidir²⁹⁹ .

Yargıtay'ın görüşüne göre, mahkeme kararlarını uygulamayan personele mahkeme kararını uygulaması gerektiğinin bildirilmesi şartı aranmayarak mahkeme kararını uygulamayan personelin sorumluluğuna gittiği kararları mevcuttur³⁰⁰. Mahkeme kararlarının uygulanmaması ile ilgili memurun şahsi sorumluluğuna gidilebilmesi için yargı kararın idareye tebliğ edilmesi ve kararın en geç otuz gün içerisinde idare tarafından uygulanmaması gerekmektedir.

Kararı uygulamak zorunda olanlar, kararların içeriğini tartışmaya ve kararın doğru ya da yanlış olduğu konusunda görüşler bildirmeye yetkileri bulunmamaktadır. Kamu görevlilerince kararların eksik uygulanması ya da kararları uygulanmış gibi gösterilmesi durumlarında ilgiler, sorumluluktan kurtaramaz. Kararın otuz gün içinde uygulanmamış olması dahi şahsi sorumluluk için yeterlidir³⁰¹. Kamu görevlilerinin sorumluluklarını yerine getirememesi hallerinden kaynaklı olarak bir sonraki bölümünde, yargı kararlarını uygulamada karşılaşılan sorunların tespiti ile yargı kararlarının uygulanmaması sorunlarına karşı çözüm önerileri kaleme alınmıştır.

²⁹⁹ Altay, s. 434.

³⁰⁰ Güçlü, s. 210.

³⁰¹ Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 20 Mayıs 1999 tarih ve E. 1999/2840, K. 1999/4679, Altay, s. 465, 466.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YARGI KARARLARININ UYGULANMAMASININ ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

3.1. Yargı Kararını Uygulamama Sorunları

İdari yargı kararlarının uygulanmaması çeşitli gerekçelerle ortaya çıkabilmektedir. Yürütmenin sürekli olarak kendisini güçlendirecek yasal önlemlerini alması ile birlikte idareden kaynaklı sorunların doğmasını da beraberinde getirmiştir. İdarinin genişleme politikası benzer şekilde idare hukukunu da genişletmiştir³⁰². İdari yargı kararlarında davalı konumda bulunan idarenin yine yargı kararını uygulamak zorunda olması en büyük çelişkiyi içinde barındırmaktadır. Hasım olan bireylerin kararlarını uygulaması idareden beklenmesi ve idarenin kollarına bireyin teslim edilmesi ne kadar doğru olabilir? İdari yargı kararlarını uygulamak için icrai bir kurulun bulunmaması idari yargılama hukukunun en büyük sorunudur. İdari yargı makamlarının vermiş olduğu kararların uygulanması ile ilgili tezin ilk iki bölümünde her ne kadar kararın yerine getirilmesinin zorunlu olduğu gerek yasal gerekse anayasal açıdan belirtilmiş ise de halen günümüzde yargı kararlarının uygulanmadığının tespit edildiği birçok Anayasa Mahkemesi ve Danıştay kararlarında görülmektedir. Bu durum açıkça Anayasa ve yasaların yeterli olmadığını ispat eder niteliktedir. Hukuk devletinde yaşayan her bir birey hakkına kavuşabiliyor olmalı ve yargı kararlarının uygulanmaması sebebiyle tazminat almak için dava açmak zorunda dahi olmaması gerekmektedir.

14/06/2012 tarihli ve 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanununun “Kurumun görevi” başlıklı 5 inci maddesinin birinci fıkrasında, Kamu Denetçiliği Kurumunun, idarenin işleyişi ile ilgili şikâyet üzerine, idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını; insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde, hukuka ve hakkaniyete

³⁰² Çakmak, N. M. (2011), “İdare Hukukunun Anlam ve Önemi”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt 69, Sayı 1-2, İstanbul, s. 714 vd.

uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve idareye önerilerde bulunmakla görevli olduğu düzenlenmiştir. Ombudsmanlık kurumuna yargı kararının uygulanmadığı için şikâyette bulunan kişiye ombudsmanlık tarafından yargı organlarında görölmekte olan veya yargı organlarınca karara bağlanmış uyuşmazlıklara ilişkin başvuruların incelenemeyeceği gerekçesiyle şikâyetinin incelenmemesine kararı verilmiřtir³⁰³. Ombudsmanlık kurumunun bu uygulamasını temel dayanak olarak 14/06/2012 tarihli ve 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanununun “Başvuru ve usulü” başlıklı 17’nci maddesinin üçüncü fıkrasının (b) bendinde, yargı organlarında görölmekte olan veya yargı organlarınca karara bağlanmış uyuşmazlıklara ilişkin başvuruların incelenemeyeceği gerekçesine dayandırıldığı görölmektedir. Benzer nitelikte olan 28/3/2013 tarihli ve 28601 mükerrer sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Kamu Denetçiliği Kurumu Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5 inci maddesinin birinci fıkrasında da başlıklı 19 uncu maddesinde, şikâyet başvurusunun, inceleme ve araştırmaya geçilmeden önce ön incelemeye tabi tutulacağı ve ön incelemede şikâyet başvurusunun yargı organlarında görölmekte olan veya yargı organlarınca karara bağlanmış uyuşmazlıklara ilişkin olup olmadığının inceleneceği; “Ön inceleme üzerine yapılacak işlemler ve verilecek kararlar” başlıklı 20’nci maddesinin birinci fıkrasında ise, şikâyet başvurusunun ‘*idari başvuru yollarının tüketilmesi*’ koşulu hariç 19 uncu maddede yer alan şartlardan herhangi birini taşımaması hâlinde İncelenemezlik Kararı verileceği belirtilmiştir. Başvurucular tarafından yargı kararının uygulanması için yapılan şikâyetlerin bu gerekçelerle incelemeye dahi alınmaması kurumun tavsiye kararı dahi verebilmesini engellemektedir. Kaldı ki Kamu denetçiliğinin vermiş olduğu tavsiye kararlarının yaptırım gücü olmaması dolayısıyla idareler tarafından yeteri kadar dikkate alınmaması gündeme gelebilir.

Yargısal emir verilemiyor olması idare hukukun en büyük diğer bir sorundur. Yargı kararları ile idareye doğrudan yap ya da yerine getir tarzda emir verilememesi durumu yargı kararlarının uygulanmaması yöndeki idari uygulamaları yüreklendirir niteliktedir. Yargı kararının uygulanmaması sebebiyle yapılacak işlemler sınırlı ve belirlidir. Kamu görevlisinin görevini kötüye kullandığı iddiası ile Cumhuriyet Başsavcılığı’na şikâyet edilebilir, idare mahkemelerinde idare aleyhine tazminat davası açılabilir fakat bunlar yargı kararlarını derhal yerine getirebilecek güçte değildir.

³⁰³ **Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu Denetçiliği Kurumu** (Ombudsmanlık) 2021/10051-S.21.16208 Sayılı 2021/1714 Başvuru numaralı, 07/07/2021 Tarihli Karar.

İdari Yargı Kararlarının Uygulanması Hakkında Usul ve Esaslar ile ilgili yürürlükte bulunan bir kanun bulunmadığı için yargı kararlarının uygulanmasında tereddütler de yaşanabilmesi gayet doğaldır. Öte yandan İdare tarafından yargı kararı yanlış yorumlanarak ve farklı uygulamalar yaparak yargı kararlarını gereği gibi uygulamaması sorunun en temeli yargı kararının mahkemeye başvurularak nasıl uygulanması gerektiği yönünde kararın açıklanmamasıdır. Yargı tarafından idareye yol gösterecek ve idarenin yerine geçecek nitelikte kararlar alınmadığı gerekçesiyle kararın nasıl uygulanması gerektiği hakkında da yargı organınca karar verilemiyor olması bir sorundur.

Tezin üçüncü bölümü olan bu kısımda bahsedilen sorunların çözüm önerileri, aşağıda ayrıntılı olarak kaleme alınmıştır.

3.2. Yargı Kararını Uygulamama Sorunlarının Çözüm Yolları

İdari yargı kararlarının uygulanması konusunda en önemli engel idarenin davalı konumda olmasıdır. Davalı konumda olan bir tüzel kişinin yine kararı uygulayabilme yetkisini kendi tekelinde tutması işin içinden çıkılmaz bir duruma sokmaktadır. Bu durumun çözüm yollarını hukuk sistemi her ne kadar şablon halinde belirli işlemler yapılabiliyor yetkisini hakları ihlal edilmiş olanlara vermiş ise de savcılığı suç duyurusunda bulunma, manevi tazminat davası açma, gibi durumlar ne yazık ki yeterli değildir. Hukuki tıkanıklığın, Dünya'daki örneklerini de inceleyerek birtakım düzenlemeler ile giderilebileceğine ilişkin kaleme alınan maddeler aşağıda incelenmiştir.

3.2.1. Yargı Kararını Uygulamama Sorunlarının Çözüm Yolu olarak Yargısal Emir ve Yargısal Emir Dünâ'daki Örnekleri

Yargı, kanun koyucuların koyduğu kuralların denetiminden ziyade yasaların uygulanmasını sağlamayı amaçlar³⁰⁴. Yargı kararlarının uygulanabilmesi ile hukuk düzeni korunur. Anayasal güvenceler ile yargı kararların uygulanması planlanmakta ise de uygulamada halen yargı kararlarının idare tarafından uygulanmadığına rastlanabilmektedir.

³⁰⁴ Yaşar, N. (2002). **İdari Yargı Kararlarının Etkinleştirilmesi Arayışında İdari Yargı İdari Yargı ve Yargısal Emir**, Filiz Kitapevi, s. 4.

Yargısal emir kavramı “injonction de judgement” deyiminin aslında çevirisidir³⁰⁵. “Injonceton”, “lexique de termes juridiques” bir kamu kurumu karşı hâkim tarafından verilen “yap emri” olarak tanımlanabilir³⁰⁶.

Yargı kararlarını doğrudan mahkeme emiri ile uygulatılabilmesi farklı ülkelerde ve farklı kıtaların hukuk sistemlerinde nesillerdir uygulama alanı bulmuştur. Türk hukuk sisteminde Anayasa’nın 125. Maddesi gerekçesi ile doktrinde yargısal emir kabul görmemektedir³⁰⁷. Ancak kamu gücünü elinde tutan idareler mahkeme kararlarını uygulamadığı takdirde yargısal emirin hayata geçirilmesi önem arz eder³⁰⁸.

Yargı kararlarını uygulayacak olan idarelerin hukuka aykırı işlemlerinin denetim altında tutulabilmesi açısından idari işlemlerde kullandıkları hukuka aykırı olarak geniş takdir haklarının sınırlandırılabilmesi için yasa koyucuların “*yargısal emir*” hakkındaki düzenlemeleri hayata geçirmesi gerekmektedir.

Yargısal emir günümüzde Türk hukuk sistemi içerisinde yer almamaktadır. Yargısal emir kavramını Anglosakson veya Kıta Avrupa hukuk sistemlerinde İtalya, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri ve Fransa’da kullanılmaktadır. Yargısal emir, mahkemeler tarafından verilen ve idareler tarafından uyulması zorunlu olan kurallara denir³⁰⁹.

Yasa koyucular tarafından Türk hukuk sistemine de yargısal emir kavramı kazandırılması gerekmektedir. Dünya’da örnekleri bulunan yargısal emir ile ilgili düzenlemeler aşağıda ayrıntılı olarak açıklandığı üzere yargı kararlarının

³⁰⁵ Yaşar, N. (2002), s.135

³⁰⁶ Yaşar, N. (2002), s.136

³⁰⁷ Sarıca, R. (1942), “İdari Kaza”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyeti Yayınları**, s. 263; Candan, T. (1991), “İdari Yargı Kararlarının Uygulanması–IV”, (256), **Maliye Postası Dergisi**, s. 46; Karşıt görüş için Bk. Uler, Y. (1970), s. 115; Güran, S. “Anayasa’nın Kuvvetler Ayrılığı İlkesine ve Yönetim Yargı İlişkilerine Bakış Açısında Değişiklik”, 1994, 11, **Anayasa Yargısı Dergisi**, s. 199 vd; “... iptal kararları ortadan kaldırıldıkları idari tasarrufun yerine kaim olmayıp sadece idareyi eski karar yerine yeni bir karar almaya mecbur bırakır. Mesela bir ruhsat telebinin reddi üzerine bu red kararına karşı bir iptal davası açılması ve red kararının iptali halinde, bu red kararının iptali ruhsatname yerine kaim olmaz ve ruhsatı tazammun etmez; sadece idareyi ruhsat hususunda yeni bir karar vermeğe mecbur bırakır. İptal kararı, idareye alınacak karar hakkında bir direktif de vermez.” Onar, S. S. (1966). **İdare Hukukunun Umumi Esasları**, Cilt III, 3. Bası, İsmail Akgün Matbaası, s. 1790.

³⁰⁸ Özay, İ.H. (2010). **Günışığında Yönetim II** Yargısal Korunma, On İki Levha Yayıncılık, s. 4 vd; Gözübüyük Ş. & Tan, T. (1982), **İdare Hukuku**, Cilt I, 13. Baskı, Turhan Kitabevi, 2019, s. 8; Duran, L. İdare Hukuku Ders Notları, Fakülteler Matbaası, s. 15 vd; Akyılmaz, B./Sezginer M./Kaya C., (2019), **Türk İdare Hukuku**, 10. Baskı, Savaş Yayıncılık, s. 59 vd; Günday, M. **İdare Hukuku**, 10. Baskı, İmaj Yayınevi, 2011, s. 24; Gözübüyük, Ş. (2016). İdari hukuku sistemlerini, yargı birliği sistemi ve yönetsel yargı sistemi biçiminde adlandırmaktadır. Gözübüyük, Ş. **Yönetsel Yargı**, 35. Bası, Turhan Kitabevi, s. 3 vd; Karahanoğulları, O. (2015). **İdarenin Hukukla Kavranması: Yasallık ve İdari İşlemler (Yargı Kararlarına Dayalı Bir İnceleme)**, 3. Bası, Turhan Kitabevi, 2015, s. 9 vd.

³⁰⁹ Avcı, A. (2014), “İngiliz Hukukunda Mandamus (Mandatory Order) İlkesi”, **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 4, S. 2, s. 6. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/701516>. Erişim tarihi: 19 Eylül 2023.

uygulatılabilmesi açısından önem arz eder.

3.2.1.1. İngiltere’de Yargısal Emir

İngiltere’de 2000 yılında High Court ‘ta Administrative Court kurulması ile birlikte söz konusu dairede idare hukuku alanında uzmanlaşmış kişiler karar alınmaktadır³¹⁰. Yüksek Mahkeme Kanunu (Senior Court Act) md. 31’de yargısal emire ilişkin düzenleme yer almaktadır³¹¹. Madde metninden anlaşılacağı üzere talepler yüksek mahkemeye yöneltilecek olup hâkim yargısal emir verilip verilmeyeceği konusunda yetkili olduğudur. Mahkeme yeterli menfaat değerlendirmesi yapıp şayet davaya konu idari işlem gerçekleşirse idi ortaya çıkan sonuç değişmediğine kanaat getirirse yargısal emir vermeyecektir. Dördüncü fıkraya göre mahkeme, başvurana tazminat ödenmesine veya eski hala iadesine karar verebilir. Öte yandan Mahkemeler ve İnfaz Kanunu (Tribunal, Courts and Enforcement Act 2007) Bölüm 1 Madde 15 ve devamında zorlayıcı emir, yasaklayıcı emir, bozma emri, ihtiyati tedbir ve deklarasyondan bahsetmektedir³¹².

Prohibiting order (yasaklayıcı emir), idarenin hukuka aykırı işlemi gerçekleştirmesini önceden engellemek adına verilen emirdir. Derece mahkemelerinin, kamu kuruluşları ya da bakanların yetki aşımalarını engelleyecek güçte bir yargısal emirdir³¹³.

Mandatory order (zorlayıcı emir), görevini yerine getirmeyen bir kamu personeli, görevini yerine getirmesini emreden kararlardır³¹⁴. Kamu personellerinin yapması gerekenleri yapmadığı durumlarda hâkim tarafından kamu personellerince yasal olarak yapılması gerekeni yapmaları için verilen zorlamalardır³¹⁵. Zorlayıcı emrin verilebilmesi

³¹⁰ Eroğul, C. (2016). **Çağdaş Devlet Düzenleri**, 10. Baskı, İmaj Yayınevi, s. 46

³¹¹ Kanun Metni için Bakınız; **Kaynak:** <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/54/section/31> **Erişim Tarihi:** 20 Ağustos 2023

³¹² Kanun maddesi için Bakınız; **Kaynak:** <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2007/15/section/15>. **Erişim Tarihi:** 20 Ocak 2021.

³¹³ Avcı, A. (2014). s. 170.

³¹⁴ Edward King/Joseph Hawley, “İngiliz (Common Law)’unun Gelişmesi”, Çev. İlhan LÜTEM, 16(1-4), **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, s. 221; Açdoğuran, S. B. (1999), “İngiltere’de İdarenin Yargısal Denetiminde Mahkemelere Tanınan Ayrıcalıklı Emir (Prerogative Remedy) Verme Yetkisi”, 1(3), **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi**, s. 185.

³¹⁵ Mark Elliott/Jason N. E. (2017). **Varuhas, Administrative Law Text and Materials**, 5th Edition, Oxford, s. 453.

için Mahkemeler ve İnfaz Kanunu'nun 15. maddesinde zorunlu kıldığı iki temel unsur aranmaktadır. Bunlardan ilki, yargısal emirin amacının bir kamu görevinin yerine getirilmesini sağlaması için verilmesi gerekmektedir³¹⁶. Bu kamu görevinin, başvuru sahibine ya da onun içinde bulunduğu bireylere karşı idarenin bir görevi olması gerekir. Aranılan bir diğer şart ise başvuru sahibinin yapılmasını istediği işlem ya da eylemin gerçekleştirilmesi için ilgili idareye taleplerini iletmesi gerekmektedir³¹⁷. Başvurucunun idareye ilettiği talebi reddedilmesi veya reddedilmiş sayılması durumunda, mahkeme zorlayıcı emre hükmedebilir.

Quasing order (iptal emri), hukuka aykırı kararların geçmişe etkili biçimde ortadan kaldırılmasını sağlayan emir türüdür. Diğer bir adı ise bozucu emir olan bu emir, yargısal denetimde sıklıkla başvuru yapılan bir emir türüdür³¹⁸. “Bir kamu idaresinin yetkilerini, yetki dışı ya da kötüye kullandığı ya da doğal adalet kurallarına aykırı, ya da yasa hatası yaparak kullandığı hallerde certiorari yoluyla idari karar iptal edilir.”³¹⁹ Şeklinde doktrinde yerini almıştır.

Declaration (açıklama), diğer yargısal emirlerin dışında kalmaktadır. Declaration zorlayıcılık içermemektedir³²⁰. Açıklama yöntemi ile mahkeme tarafından “uygulanacak kuralların açıklanması” sağlanabilir. Bu husus tamamen tespit niteliğinde olup hukuki etkisi doğrudan olmamakla birlikte dolaylı olarak değerlendirici nitelikte bir karardır. Örneğin, İdari yargı kararlarının uygulanmasının ne şekilde olması gerektiğine karar verilebilir. Bir diğer örnek olarak idari yargı kararlarına uymamanın hukuki sonuçları ve yargısal emirler verilebileceği bu karar ile hüküm altına alınabilir.

3.2.1.2. Amerika Birleşik Devletleri'nde Yargısal Emir

Amerikan hukuk sisteminde Anglosakson sistemi kullanıldığı gerekçesiyle hakimler, ilgili hükümler hakkında Anayasa Mahkemesi ya da temyiz mahkemesi kararı bulunup

³¹⁶ Paul Craig, (2016). **Administrative Law**, 8th Edition, Sweet&Maxwell, s. 801 vd; Aydar, H. S. (2008), İngiliz Hukukunda Yargısal Emir Kavramı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği. [Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi], s. 76 vd; Avcı, s. 174; Kurt, S. (2004) “Britanya İdari Yargı Yerleri (Tribunal Sistem) ve Yargısal Denetim”, (107), **Danıştay Dergisi**, s. 105 vd. **Kaynak:** <https://www.danistay.gov.tr/danistay-dergiler>. **Erişim Tarihi:** 9 Eylül 2023.

³¹⁷ Avcı, A. (2014). s. 171.

³¹⁸ Mark Elliott/Jason N. E. Varuhas, (2017). s. 461

³¹⁹ Örucü, E. (1993). “Büyük Britanya’da İdarenin Yargısal Denetimi”, **II. Ulusal İdare Hukuku Kongresi**, İdari Yargının Dünyadaki Bugünkü Yeri, s. 263.

³²⁰ Avcı, A. (2014). s. 169.

bulunmadığını tespit etmekle yükümlüdürler³²¹.

Amerikan hukuk sisteminde yargısal denetim; Defi (itiraz yolu)³²², tespit hükmü ve *injunction* (yargısal emir) hükmü ile sağlanabilir³²³. Injunction sayesinde kanunların yargısal denetiminde hukuka aykırılığın tespiti ve Anayasa'ya aykırılığın belirlenmesi daha etkin hale gelmiştir³²⁴. Injunction (Yargısal Emir) usulüne göre bir kimse, kanun maddesinin kendisine uygulanması ile birlikte telafisi imkânsız zararlar doğurabilecek ise Anayasa'ya aykırı olduğundan bahisle mahkemeye başvurup kanunun uygulanmamasını mahkemeden talep edebilir. Mahkeme talebi haklı görürse, kanunu uygulamakla yükümlü memura kararı uygulamaması yönünde bir karar verebilir.

3.2.1.3. Fransa'da Yargısal Emir

Fransa'da idari yargı kararlarının uygulanmadığı durumlarda 1995 yılına kadar Conseil d'Etat 'ın yaptırım kararı verme yetkisi bulunmaktaydı³²⁵. İdari yargı kararlarının uygulanmasını gözetlemek ise 1995 'e kadar sadece La Section du Rapport et des Etudes du Conseil d'Etat 'ın yetkisindeydi³²⁶.

Yargısal emir, 8 Şubat 1995 tarihinde “*Mahkemelerin Kuruluşu, Medeni Usul, Ceza Usulü ve İdari Yargılama Usulüne İlişkin 95-125 sayılı Kanun*” ile Fransız hukukunda yerini almıştır³²⁷. Fransa'nın yapmış olduğu bu yenilik ile birlikte halk arasında yeni bir reform ve idari yargıda bir devrim olarak tarihe geçmiştir³²⁸. Yok olmasından üzüntü duyulamayacak antik bir tabunun yıkılışı olarak da nitelendirilen değişiklik kültürel devrim, çığır açan yenilik ve idari yargılama tarihinde yeni bir sayfa olarak idari yargı

³²¹ Alparslan Ş./ Hergüner Ü./Kaledelen H. K./Ökten I. (Ed.), **Amerika Birleşik Devletleri'nde Federal Yargılama Sistemi ve Bu Sistem İçinde Cezai Yargının Yeri ve İşleyişi**, El Kitabı, Bk. <https://docplayer.biz.tr/1262583-Amerika-birlesik-devletleri-nde-federal-yargilama-sistemi-ve-bu-sistem-icinde-cezai-yarginin-yeri-ve-isleyisi.html>. Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2023, s. 11.

³²² Teziç, E. (1996). **Anayasa Hukuku**, 19. Bası, Beta Yayınları, 2015, s. 247; Aliefendioğlu Y. (1996), **Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi**, Yetkin Yayınları, s. 58

³²³ Feyzioğlu, T. (1951). “Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Kazai Murakabesi (Yabancı Memleketlerde-Türkiye’de)”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Yayınları** No: 19-1, s. 167 vd

³²⁴ Feyzioğlu, T. (1951). s. 183-186

³²⁵ Yaşar, N. (2002). **İdari Yargı Kararlarının Etkinleştirilmesi Arayışında İdari Yargı İdari Yargıç ve Yargısal Emir**, Filiz Kitapevi, s. 127.

³²⁶ Yaşar, N. (2002).

³²⁷ Gülan, A. (11-12 Mayıs 2001) “Fransa'da İdari Yargının Etkinliğini Sağlama Arayışları”, **İdari Yargının Yeniden Yapılandırılması ve Karşılaştırmalı İdari Yargılama Usulü, Danıştay ve İdari Yargı Günü 133. Yıl Sempozyumu**, Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları No: 63, Ankara, s. 25 vd.

³²⁸ Roland Debbasch, **Le juge Administratif et L'injonction: La Fin d'un tabou**, La Semaine Juridique, 1996, No. 16, s. 161vd.

alanının anlam bulması olarak değerlendirilmiştir³²⁹. Yapılan bu değişiklik sayesinde Conseil d'Etat'ın ilk derece mahkeme kararlarının verdikleri kararları izleme ve takip edebilme gücü arttırılmıştır³³⁰.

Fransa'da gerçekleştirilen bu reformdan önce Fransız doktrini yargısal emir verilmemesi ve yargısal emir vermekten kaçınılması gerektiği yönünde çokça görüş kaleme almıştır. Yargısal emir ile asıl olan idarenin yerine geçmek değil idarenin hukuka aykırı davranışlarını dizginlemek amaçlanır. Bu sayede kararların uygulanabilmesi de güvence altına alınmış olur. Fransız temyiz mahkemesi olan Conseil d'Etat, 1974 yılında *Barre et Honnet* kararı ile aslında mahkeme kararının uygulanmaması halini para cezası yaptırımını ile emredici yargısal karar vermiş olup bu Astreinte tedbirinin vazgeçilemez bir tedbir olduğunu belirtmiştir³³¹.

Astreinte, kararı uygulamayan kamu görevlisine karşı kesilen idari para cezası kararı kararın uygulanmadığı her gün için ayrı ayrı kesilen para cezasına denir³³². Astreinte yetkisi 1980 yılından 1995 yılına kadar yalnızca Conseil d'Etat 'a tanınmış bir yetkiydi³³³. Reform olarak nitelendirdiğimiz ve 1995 yılı şubat ayında çıkan yasa ile birlikte astreinte yetkisi bölge idare mahkemesi üyeleri ile derece mahkemesi hakimlerine de tanınmıştır. Bu yetki sayesinde hakimler almış olduğu kararların uygulatabilmesi için maddi yaptırımlarla donatılmışlardır.

Yargısal emir hakkında diğer bir önem arz eden düzenleme ise référé hakkındadır. Référé libérté en genel tanımı ile geçici tedbir demektir. Bu düzenleme 30 Haziran 2000 tarihli ve 2000-597 sayılı "*İdare Mahkemelerindeki Geçici Tedbirler Hakkında Kanun*" ile İdari Yargılama Usulü Kanunu'na eklenmek suretiyle gerçekleştirilmiştir³³⁴. Temel hak ve özgürlüklere bir müdahalenin varlığı söz konusu ise mahkemeden référé libérté talep edilebilir³³⁵.

³²⁹ Chapus René, (1995). "**Droit du contentieux administratif**", 5 éd, 1995, s. 724. Costa Jean-Paul, "L'execution des décisions de justice" in AJDA, 20 juin 1995, s. 231, spécial. Chr. Huglo et C. Lepage, aktaran Debbach, s. 161. Chabanol D., "Un printemps procedural pour la juridiction administrative?", in Ajda, s. 388.

³³⁰ **Les Cahier de la Justice administrative**, (1996). Publié par La Ministère de la Justice. s.16.

³³¹ Franck Modern, "İdari Yargıcın Yeni Emir Verme (Injonction) Yetkisi Üzerine", Çev. Ramazan Çağlayan, R. (2004). 8(1-2), **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, s. 656.

³³² **René Chapus, Droit du Contentieux Administratif**, 13eme Édition, Montchrestien, 2008, s. 1206

³³³ Franck Modern, Çev. Ramazan Çağlayan (2004). 8(1-2), **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, s. 654. **Kaynak:** <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1877269> **Erişim Tarihi:** 20 Eylül 2023.

³³⁴ 03 Haziran 2000 tarihli ve 2000-597 sayılı "İdare Mahkemelerindeki Geçici Tedbirler Hakkında Kanun" metni için Bk. <https://www.legifrance.gouv.fr/>. **Erişim Tarihi:** 20 Ağustos 2023.

³³⁵ référé libérté Bk. **Kaynak:** <https://www.legifrance.gouv.fr/>. **Erişim Tarihi:** 20 Ağustos 2023.

3.2.1.4. İtalya’da Yargısal Emir

İtalya’daki Anayasa mahkemesi 25 Haziran 1985 tarihinde idari yargıcın kamu personelinin mali hakları ile ilgili uyuşmazlıklarda “Yürütmenin durdurulmasına karar verilebilir, yargılama usulü yasalarına göre ivedi önlemler kararlaştırılmamasını” Anayasaya hükümlerine aykırı bulduğu gerekçesiyle iptal etmiştir³³⁶. Bu sayede 21 Temmuz 2000 tarihinde İdari Yargı Konusunda Hükümler Kanunu yayımlanması ile birlikte yargısal emir kavramı İtalya’da hayata geçirilmiştir³³⁷. İtalya’da 2010 yılında yayımlanan İdari Yargılama Usul Kanununun 188. Maddesinde “yargısal emir (decreto ingiuntivo)” düzenlenmiştir³³⁸. Decreto Ingiuntivo başlığı altında düzenlenen yargısal emir “İvedi yargılama veya acil durumlarda hak sahibinin talep edebileceği ve mahkeme tarafından hükmedilebilecek ihtiyati tedbirler” şeklinde tanımlanması yapılmıştır. Öyleyse İtalyan idare hukukunda yargısal emirlerin ihtiyati tedbir niteliğinde olduğu söylenebilir. İvedi yargılama usulü kapsamında verilen ihtiyati tedbirler ile idari yargıçlar, daha önce karar verdiği dava hakkında yeniden inceleyerek verdiği karar hakkında yargısal emir verebilmektedirler³³⁹. Hâkim geçici birkaç önlem alınması hakkında emir verebildiği gibi tazminat tutarının ödenmesi hakkında uyulması zorunlu olacak şekilde emirler de verebilmektedir³⁴⁰.

3.2.2. Yargı Kararlarını Uygulamama Sorunlarının Çözüm Yolu olarak Cezalandırıcı Tazminat ve Cezalandırıcı Tazminatın Dünya’daki Örnekleri

Cezalandırıcı tazminatın ilk tohumları M.Ö. 2000 yılında Hamurabi Kanunları ile ekilmiştir³⁴¹. Hamurabi kanunlarında kişinin gerçek zararından fazlasına

³³⁶ Özay, İ. H. “İtalya: “Nakıs” İdari Rejim mi “Ma’kus Talih” mi?”, **İdari Yargının Yeniden Yapılandırılması ve Karşılaştırmalı İdari Yargılama Usulü, Danıştay ve İdari Yargı Günü 133. Yıl Sempozyumu**, Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları No: 63, 11-12 Mayıs 2001, s. 20

³³⁷ Özay, İ. H. “İtalya: “Nakıs” İdari Rejim mi “Ma’kus Talih” mi?”, **İdari Yargının Yeniden Yapılandırılması ve Karşılaştırmalı İdari Yargılama Usulü, Danıştay ve İdari Yargı Günü 133. Yıl Sempozyumu**, Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları No: 63, 11-12 Mayıs 2001, s. 18

³³⁸ Bk. **Kaynak:** https://www.aca-europe.eu/en/eurtour/i/countries/italy/italy_en.pdf. **Erişim Tarihi:** 30 Ağustos 2023

³³⁹ Bk. Avrupa Konseyi, Avrupa’da İdari Yargı: İtalyan İdare Hukuku Raporu. s. 20. **Kaynak:** http://www.aca-europe.eu/en/eurtour/i/countries/italy/italy_en.pdf. **Erişim Tarihi:** 31 Ağustos 2023

³⁴⁰ Bk. Avrupa Konseyi, Avrupa’da İdari Yargı: İtalyan İdare Hukuku Raporu, s. 20. **Kaynak:** http://www.aca-europe.eu/en/eurtour/i/countries/italy/italy_en.pdf. **Erişim Tarihi:** 31 Ağustos 2023

³⁴¹ Merhacı, S. Ö. (2012). Karşılaştırmalı Hukukta cezalandırıcı tazminat (Punitive damages), [Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi], s. 58. **Kaynak:**

hükmedilmesine izin veren öküz, koyun, eşek, domuz veya keçi çalan kişinin otuz kat, eğer mal sahibi özgür bir kişiye on kat tazminat ödemesini düzenlediği dikkate alındığında cezalandırıcı bir tazminat öngörülmüş olduğu görülmektedir³⁴². Anglo-Sakson hukuk sisteminin içerisinde yaratılan “punitve damages” kavramının çevrisi olarak cezalandırıcı tazminat tabiri kullanılmaktadır³⁴³. Cezalandırıcı tazminat esasında haksız fiilin varlığı neticesinde gündeme gelmektedir³⁴⁴. Cezalandırıcı tazminatta temel amaç, zarar verenin ağır kusur ve kasıt içeren eyleminin karşılığı olarak maddi ve manevi zarar miktarını aşan bir tutara hükmedilmesi suretiyle, kişinin cezalandırılması ve bu suretle diğer toplum üyelerine gözdağı verilmesidir³⁴⁵. Türk hukuk sisteminde Rekabetin Korunması Hakkında Kanun md 58/2 hükmü cezalandırıcı tazminat benzeri bir düzenleme yapmıştır³⁴⁶. Kira sözleşmesinde Türk Borçlar Kanunu md. 355’de cezalandırıcı tazminat yer almaktadır³⁴⁷. Öte yandan İş Kanunu’nun on yedinci maddesinde iş güvencesine tabi olmayan işçilerin iş sözleşmesi kötü niyetle fesh edildiğinde bildirim süresine ait ücretin üç katı oranında tazminata hak kazanacağından

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=JI8413mIk4OSI19biHUVTQ&no=MJ-4v1pXSWURCDv2TeNd8g>. **Erişim Tarihi:** 11 Eylül 2023.

³⁴² Walther D. L. & Plein T. A. Punitive Damages: A Critical Analysis: Kink v. Combs, 49 Marq.L.Rev., 1965-1966, s. 269 **Kaynak:**

<https://scholarship.law.marquette.edu/viewcontent.cgi?article=2514&context=mulr>. **Erişim Tarihi:** 27 Ağustos 2023; Belli, M. M. (1980), ‘Punitive Damages: Their History, Their Use and Their Worth in Present-Day Society’, 49(1), UMKC Law Review, s. 2

³⁴³ Merhacı, S. Ö. (2012). s. 74.

³⁴⁴ Brockmeier, D. (1999). **Punitive Damages**, Multiple Damages und Deutscher Ordre Public, Tübingen s. 4.

https://books.google.com.tr/books?id=f5EmH9sO4psC&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false. **Erişim Tarihi:** 27 Temmuz 2023.

³⁴⁵ Özdemir, E. (2023) s. 475.

³⁴⁶ 4053 Sayılı **Rekabetin Korunması Hakkında Kanun**, Zararın Tazmini Madde 58 – Rekabetin engellenmesi, bozulması veya kısıtlanması sonucu bundan zarar görenler, ödedikleri bedelle, rekabet sınırlanmasaydı ödemekte olacakları bedel arasındaki farkı zarar olarak talep edebilirler. Rekabetin sınırlanmasından etkilenen rakip teşebbüsler, bütün zararlarının tazminini rekabeti sınırlayan teşebbüs ya da teşebbüslerden talep edebilir. Zararın belirlenmesinde, zarar gören teşebbüslerin elde etmeyi umdukları bütün karlar, geçmiş yıllara ait bilançolar da dikkate alınarak hesaplanır. Ortaya çıkan zarar, tarafların anlaşması ya da kararı veya ağır ihmalinin olduğu hallerden kaynaklanmaktaysa, hâkim, zarar görenlerin talebi üzerine, uğranılan maddi zararın ya da zarara neden olanların elde ettiği veya elde etmesi muhtemel olan karların üç katı oranında tazminata hükmedebilir

³⁴⁷ 6098 Sayılı **Borçlar Kanunu**, Yeniden kiralama yasağı Madde 355- Kiraya veren, gereksinim amacıyla kiralananın boşaltılmasını sağladığında, haklı sebep olmaksızın, kiralananı üç yıl geçmedikçe eski kiracısından başkasına kiralayamaz. Yeniden inşa ve imar amacıyla boşaltılması sağlanan taşınmazlar, eski hâli ile haklı sebep olmaksızın üç yıl geçmedikçe başkasına kiralanamaz. Eski kiracının, yeniden inşa ve imarı gerçekleştirilen taşınmazları, yeni durumu ve yeni kira bedeli ile kiralama konusunda öncelik hakkı vardır. Bu hakkın, kiraya verenin yapacağı yazılı bildirim izleyen bir ay içinde kullanılması gerekir; bu öncelik hakkı sona erdirilmedikçe, taşınmaz üç yıl geçmeden başkasına kiralanamaz. Kiraya veren, bu hükümlere aykırı davrandığı takdirde, eski kiracısına son kira yılında ödenmiş olan bir yıllık kira bedelinden az olmamak üzere tazminat ödemekle yükümlüdür.

bahsetmiştir³⁴⁸. Fakat Kıta Avrupası hukukunda tazminat ile amaçlanan, zarar görenin zararı doğrultusunda hasarın tazmin edilebilmesi ve bu zararı önlemesi arzu edilmektedir.

Anglo-Sakson Hukuk sistemlerinin uygulandığı bir kısım Neo-liberal ülkelerde cezalandırıcı tazminatın temel işlevi, devletin bireyleri korumasının kısıtlanarak ekonomik açıdan güçlü şirketlere karşı bireyin korunması ön plana çıkmaktadır³⁴⁹.

Avrupa Birliği tarafından hazırlanan Sözleşme Dışı Sorumluluğa Uygulanacak Hukuka ilişkin 2007/864 numaralı Tüzük'te (Rome II Tüzüğü) yabancı ülke normlarının uygulanmasına ilişkin düzenleme bulunmaktadır³⁵⁰. Tüzüğün 32 numaralı paragrafında (Recital no: 32) yabancı normlar uygulandığı takdirde telafi edici tazminat tutarını aştığına kanaat getirilirse bunun ibret verici ya da cezalandırıcı tazminat olacağı gerekçesiyle kural olarak kamu düzenine aykırılık teşkil edeceği kaleme alınmıştır³⁵¹. Buradaki kural olarak ibaresi gerekçesiyle her bir norm ve karar, sonuçları esas alınarak kamu düzeni açısından aykırılık teşkil edip etmeyeceği tek tek incelenmelidir.

³⁴⁸ Güleriyüz, M. T. & Zoroğlu Yılmaz A. (2018), "Bir Anglo- Amerikan Hukuku Müessesesi Olarak Cezalandırıcı Tazminatın Bazı Türk Hukuku Müesseseleri ile Mukayesesi", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, s. 345. <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2019-141-1837> **Erişim Tarihi:** 01 Haziran 2023

³⁴⁹ Özdemir, E. (2023) s. 483.

³⁵⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A32007R0864>. **Erişim Tarihi:** 08 Ekim 2023; Graziano, Thomas Kadner (2009). "Das auf außervertragliche Schuldverhältnisse anzuwendende Recht nach Inkrafttreten der Rom II-Verordnung", *RabelsZ*, C. 73, S. 1, s. 73. **Kaynak:** <https://www.jstor.org/stable/27878785>. **Erişim Tarihi:** 19 Eylül 2023.

³⁵¹ Recital No. 32: "Considerations of public interest justify giving the courts of the Member States the possibility, in exceptional circumstances, of applying exceptions based on public policy and overriding mandatory provisions. In particular, the application of a provision of the law designated by this Regulation which would have the effect of causing non-compensatory exemplary or punitive damages of an excessive nature to be awarded may, depending on the circumstances of the case and the legal order of the Member State of the court seised, be regarded as being contrary to the public policy (ordre public) of the forum". Türkçe Çeviri: Gerekçe No. 32: "Kamu yararına ilişkin mülahazalar, Üye Devletlerin mahkemelerine, istisnai durumlarda, kamu politikasına dayalı istisnalar uygulama ve emredici hükümleri geçersiz kılma olanağı verilmesini haklı çıkarmaktadır. Özellikle, bu Yönetmelik ile belirlenen ve aşırı nitelikte telafi edici olmayan örnek veya cezai tazminata hükmedilmesi sonucunu doğuracak bir kanun hükmünün uygulanması, davanın koşullarına ve hukuki düzene bağlı olarak, mahkemenin bulunduğu Üye Devletin, forumun kamu politikasına (ordre public) aykırı olduğu kabul edilecektir". **Kaynak:** [https://translate.google.com/?hl=tr&sl=en&tl=tr&text=%20Recital%20No.%2032%3A%20E2%80%9CConsiderations%20of%20public%20interest%20justify%20giving%20the%20courts%20of%20the%20Member%20States%20the%20possibility%20in%20exceptional%20circumstances%20of%20applying%20exceptions%20based%20on%20public%20policy%20and%20overriding%20mandatory%20provisions.%20In%20particular%20the%20application%20of%20a%20provision%20of%20the%20law%20designated%20by%20this%20Regulation%20which%20would%20have%20the%20effect%20of%20causing%20non-compensatory%20exemplary%20or%20punitive%20damages%20of%20an%20excessive%20nature%20to%20be%20awarded%20may%20depending%20on%20the%20circumstances%20of%20the%20case%20and%20the%20legal%20order%20of%20the%20Member%20State%20of%20the%20court%20seised%20be%20regarded%20as%20being%20contrary%20to%20the%20public%20policy%20\(ordre%20public\)%20of%20the%20forum%20E2%80%9D&op=translate](https://translate.google.com/?hl=tr&sl=en&tl=tr&text=%20Recital%20No.%2032%3A%20E2%80%9CConsiderations%20of%20public%20interest%20justify%20giving%20the%20courts%20of%20the%20Member%20States%20the%20possibility%20in%20exceptional%20circumstances%20of%20applying%20exceptions%20based%20on%20public%20policy%20and%20overriding%20mandatory%20provisions.%20In%20particular%20the%20application%20of%20a%20provision%20of%20the%20law%20designated%20by%20this%20Regulation%20which%20would%20have%20the%20effect%20of%20causing%20non-compensatory%20exemplary%20or%20punitive%20damages%20of%20an%20excessive%20nature%20to%20be%20awarded%20may%20depending%20on%20the%20circumstances%20of%20the%20case%20and%20the%20legal%20order%20of%20the%20Member%20State%20of%20the%20court%20seised%20be%20regarded%20as%20being%20contrary%20to%20the%20public%20policy%20(ordre%20public)%20of%20the%20forum%20E2%80%9D&op=translate). **Erişim Tarihi:** 19 Eylül 2023.

Türk idare yargısında Danıştay tarafından “*Takdir edilecek manevi tazminat miktarının, olayın ağırlığını ortaya koyacak, hukuka aykırılığı özendirilmeyecek, bir başka ifade ile benzeri olayların bir daha yaşanmaması için caydırıcı ve aynı zamanda cezalandırıcı bir miktarda olması gerekmekte olduğunu belirtmektedir.*” Gerekçesine yer vererek son zamanlarda cezalandırıcı tazminat kararları verdiği görülmektedir³⁵². Caydırıcılığı yüksek olan cezalandırıcı tazminat tutarının da devleti kendine çeki düzen vermeye yöneltecek derecede olması gerekmektedir³⁵³. Zira düşük tazminat bedelleri kararın uygulanmasını sağlamamaktadır. Dünya’da örnekleri bulunan cezalandırıcı tazminat ile ilgili düzenlemeler aşağıda ayrıntılı olarak açıklandığı üzere yargı kararlarının uygulatılabilmesi açısından önem arz eder.

3.2.2.1. İngiltere’de Cezalandırıcı Tazminat Örnekleri

Günümüzde “*punitive damages*” çevirisinin karşılığı olan cezalandırıcı tazminat terimi aslında 13. Yüzyılda, İngiliz mahkemelerinde jürinin, mala zarar verme davaları dışındaki tazminat davalarında aşırı ya da yetersiz düzeylerde tazminatlara hükmetmesi ile gündeme gelmeye başlamıştır³⁵⁴. İngiltere’de dönemin hukuk sisteminde yargısal içtihatların olamaması ve yargı kararlarında birlik olamaması neticesinde 17. Yüzyıl’da temyiz mahkemeleri tarafından jürinin tazminat miktarlarını denetlemesi ile birlikte derece mahkemesi kararlarındaki hükmü bozmamak adına zararı aşan kısma “cezalandırma” olarak nitelendirmesi ile cezalandırıcı tazminat tanımının hayatımıza girdiği söylenebilir³⁵⁵.

19. Yüzyılın ortalarına kadar İngiltere’de birçok davada yer almış ancak 1964 yılında

³⁵² D.10.D. E.2012/9046, K.2013/5913; D.10.D. E.2013/8240, K.2015/5389; D.15.D. E.2015/4539, K.2016/810; D.10.D E.2015/4254, K. 2016/1847; D.10.D E.2019/97, K. 2016/2054; D.15.D. E.2016/399, K.2016/4145; D.15.D. E.2014/7673, K.2016/6517. Nakleden: Sevgili Gençay, F. D. (2021), **İstanbul Barosu Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi**, 29. Kitap, 266-284, ISBN: 978-605-7848-62-8. <https://www.istanbulbarosu.org.tr/files/yayinlar/kitaplar/doc/hfsa29.pdf>. **Erişim Tarihi:** 19 Eylül 2023.

³⁵³ Yıldırım T., Yasin M., Kaman N., Özdemir H. N., Üstün G., Tekinsoy Ö. O. (2018). **İdare Hukuku**, On iki levha Yayıncılık, 7. Baskı, İstanbul, s. 814. Bk. “İdari yargı kararlarının uygulanma sorunu, mevcut düzenleme içinde, manevi tazminat davalarında, ilgililerin uğradığı haksızlığı giderecek, idareye ceza anlamına gelecek miktarlara hükmedilmesiyle çözümlenebilir. AİHM kararlarının devleti ‘kendine çekidüzen vermeye’ yönelttiği düşünülürse, aynı tutumun Danıştay ve idare mahkemeleri tarafından da benimsenmesi, idare açısından caydırıcı olabilir. Manevi tazminat miktarlarının yüksek tutulması, davacıların haklarının ihlal edilmediği iptal davalarında daha önem kazanmaktadır. Örneğin, bir tabiat varlığıyla ilgili işlemin iptali kararının uygulanmaması durumunda davacı, sadece manevi tazminat talep edebilecektir. Bu tazminatın düşük olması, kararın uygulanmasını sağlamaz”

³⁵⁴ Yıldırım T., Yasin M., Kaman N., Özdemir H. N., Üstün G., Tekinsoy Ö. O. (2018). **İdare Hukuku** s. 60.

³⁵⁵ Belli M.M.: Punitive Damages: Their History, Their Use and Their Worth in PresentDay Society, 49 UMKC L. Rev., 1980-1981, s. 3.

Rookes v. Barnard davasıyla birlikte sınırlamalar getirilmiştir³⁵⁶.

Dosyanın hâkimi olan Lord Devlin “*Bir Kimsenin Kamu Görevlilerinin Baskıcı, Keyfi veya Anayasaya Aykırı Davranışı Sonucu Zarar Görmesi*” , “*Zarar Veren, Zarar Görene Ödeyeceği Tazminatı Aşan Bir Fayda Elde Edeceğini Hesaplayarak Fiili İşlemesi*” ve “*Kanunla Kabul Edilen Haller*” olmak üzere cezalandırıcı tazminatın üç ana kategoride kabul edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Kategorilere ayrılmış olan cezalandırıcı tazminat Broome v. Cassell davası ile birlikte onaylanmış ve kategori testi adı almıştır³⁵⁷.

3.2.2.1.1. Bir Kimsenin, Kamu Görevlilerinin Baskıcı, Keyfi veya Anayasaya Aykırı Davranışı Sonucu Zarar Görmesi Durumu

Bu kategoride fiilin baskıcı, keyfi veya Anayasa’ya aykırı olması sebebiyle kamu görevlisinin eyleminin cezalandırılması amaçlanır. Holden v. Chief Constable of Lancashire davasında bir polis memurunun hukuka aykırı olarak tutukladığı kişi açmış olduğu tazminat davasında keyfi olduğuna dair yeterli delil bulunmadığı halde söz konusu eylemin sadece Anayasa’ya aykırı olduğu gerekçesi ile cezalandırıcı tazminata hükmetmesi için yeterli görmüştür³⁵⁸.

Hukuka aykırı fiilin kamu görevlisi tarafından gerçekleştirilmiş olması bu kategoriye girebilmesi açısından önem taşımaktadır. Kamu görevlisinin eyleminin baskıcı yâda

³⁵⁶ **Rookes v. Barnard** [1964] A.C. 1129. Bk. “*bir insanın bir diğerinden daha güçlü olduğu durumda, bu kişinin gücünü amacına ulaşmak için kullanmaya çalışması kaçınılmaz olacaktır ve eğer bu kişinin gücü bir başkasından çok daha fazlaysa, belki onun bunu baskıcı bir şekilde kullandığı söylenebilir. Eğer bu kişi gücünü hukuka aykırı şekilde kullanırsa, tabii ki bu hukuka aykırılığın cezasını olağan yollardan çekmelidir; ancak sadece daha güçlü olduğu için cezalandırılmamalıdır. İdare söz konusuysa durum daha farklıdır, kamu görevlileri aynı zamanda halkın görevlileridir ve kullandıkları güç, her zaman yaptıkları hizmet yükümlülüğü ile bağlıdır.*” Demıştır. **Rookes v. Barnard** [1964] AC 1027 Bk. Lord Devlin “*...örnek niteliğinde tazminatlar, temelde sıradan tazminatlardan farklıdır. Tazminatın amacı olağan anlamıyla tazmin etmektir. Örnek niteliğinde tazminatın amacı ise cezalandırmak ve önlemektir. Bu, özel hukuk ve ceza hukukuna ilişkin işlevlerin karıştırıldığını düşündürtebilir... Gerçekten de büyük meblağlarda tazminata hükmedilen davalar incelendiğinde... Tazmin etme fikrinin mi, cezalandırma fikrinin mi üstün geldiğini tespit etmek kolay değildir.*” Demıştır. **Kaynak:** https://judicialacademy.nic.in/sites/default/files/1453025267_Rookes%20v%20Barnard%20%28No%201%29%201964.pdf. **Erişim Tarihi:** 1 Temmuz 2023.

³⁵⁷ **Broome v. Cassell** [1972] AC 1027. **Kaynak:** <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/mcgil19&div=15&id=&page=>. **Erişim Tarihi:** 19 Eylül 2023.

³⁵⁸ Deakin S./Johnston A./Markesinis B. (2008), Markesinis and Deakin’s Tort Law, Oxford s. 945. **Kaynak:** https://books.google.com.tr/books?id=SnScAQAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_su_mmary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false. **Erişim Tarihi:** 19 Temmuz 2023; McBride N. J./Bagshaw R. (2008) **Tort Law**, Edinburg s. 691-692. **Kaynak:** <https://www.perlego.com/book/811529/tort-law-pdf>. **Erişim Tarihi:** 20 Temmuz 2023.

keyfi olmaması fakat Anayasa'ya aykırı olması ile cezalandırıcı tazminat verilebilmesinde her ne kadar yeterli olsa da eylemin haksız fiil türünün tüm unsurlarını barındırması gerekmektedir³⁵⁹.

3.2.2.1.2. Zarar Veren, Zarar Görene Ödeyeceği Tazminatı Aşan Bir Fayda Elde Edeceğini Hesaplayarak Fiili İşlemesi Durumu

Lord Devlin bu kategori hakkında “*davalının, zarar görenin haklarını küçümseyen bir aldırma ile zarar vermesi halinde, kendi yanlış davranışı sonucu elde edeceğini kestirdiği paranın, muhtemelen göze aldığı tazminatı aşacağını hesapladiysa hukuk, bunun cezasız kalmayacağını göstermek zorundadır.*” Açıklamasında bulunmuştur³⁶⁰. Bu kategori altında sadece parasal açıdan gelir elde etme amacı değil herhangi bir şekilde kazanç elde etme saiki gütmesi yeterli kabul edilmiştir³⁶¹.

3.2.2.1.3. Kanunla Kabul Edilen Hallerin Varlığı

İngiliz parlamentosu Rookes v. Barnard davasından sonra cezalandırıcı tazminata ilişkin çok fazla yasal düzenlemeler yaptığı söylenemez³⁶². Koruma ve Yardımcı Kuvvetler (Özel Menfaatleri Koruma) Kanunu'nun (1951) 13/2. Maddesinde gönüllü olarak askere katılan kimselerin medeni haklarını korumak amacıyla çıkartılmış ve bu kişilerin bazı haklarının kısıtlanmasının engellenmesi amaçlanmış ve mahkemenin izni olmadan bu kişilerin haklarının kısıtlanması halinde, cezalandırıcı tazminata hükmedilebileceği belirtilmiştir³⁶³. Kanunla kabul edilen hallere aykırı davranılması halinde cezalandırıcı tazminata yargı makamı tarafından hükmedilebilmektedir.

3.2.2.2. Amerika Birleşik Devletleri'nde Cezalandırıcı Tazminat Örnekleri

Cezalandırıcı tazminatın amacının cezalandırma olması sebebi ile özel hukuk

³⁵⁹ Merhacı, S. Ö. (2012). s. 89.

³⁶⁰ **Rookes v. Barnard** (1964) A.C. **Kaynak:** https://judicialacademy.nic.in/sites/default/files/1453025267_Rookes%20v%20Barnard%20%28No%201%29%201964.pdf. **Erişim Tarihi:** 1 Temmuz 2023.

³⁶¹ Sweet & Maxwell. (2019). **McGregor on Damages, 21st ed with 2nd Supplement**, The Common Law Library. London.

³⁶² Deakin S./Johnston A./Markesinis B. (2008). **Markesinis and Deakin's Tort Law**, Oxford s.948

³⁶³ Merhacı, S. Ö. (2012). s. 96.

alanındaki yaptırımların sınırlarını zorlayan yapısı sebebiyle ceza hukuku yaptırımlarına daha çok benzetilmektedir³⁶⁴. Amerikan Hukuku'nda da cezalandırıcı tazminata daha sıcak bakması ve hatta özellikle olması gerektiğini savunmaktadırlar³⁶⁵. Amerika Birleşik Devletleri'nde cezalandırıcı tazminat ilk olarak 1784 Genay v. Norris davasında kullanılmıştır³⁶⁶. Amerikan hukukunda; Amerikan Hukuk Enstitüsü (ALI) tarafından kanuna açıklık getirmek amacıyla yazılan hukukun belirli bir alanına ilişkin ilkeleri veya kuralları ifade eden bir dizi incelemeye Restatement adı verilmiştir³⁶⁷. Restatement sözlük anlamı ile “yeniden ifade” anlamını taşır³⁶⁸. Cezalandırıcı tazminat hakkında Restatement “*telaflı edici ve nominal tazminatlardan farklı olarak, ağır kusurlu eylemi için bir kimseyi cezalandırmak ve onu ve onun gibi diğerlerinin gelecekteki benzer eylemleri önlemek için hükmedilen tazminatlar*” yorumuyla kaleme almıştır³⁶⁹.

Cezalandırıcı tazminat hakkındaki Restatement'ın tanımıyla birlikte İngiltere'deki Cezalandırıcı Tazminat tanımından kategorisel açıdan ayrılmaktadır. Bu kapsamda Amerikan hukukunda kasıt, kötü niyet veya başkalarının haklarını umursamayacak şekilde hareket edildiği hallerde cezalandırıcı tazminat gündeme gelir³⁷⁰. Amerikan yüksek mahkemesi Smith v. Wade davasında Restatement'a atıfta bulunularak “*eyaletlerin ortak hukukun çoğu, haksız fiil davalarında cezalandırıcı tazminatı, sadece gerçek zarar verme kastı için değil, başkalarının haklarına ciddi aldırılmazlık veya ciddi hiçe sayma veya hatta ağır ihmal halinde hükmedilmesi kabul ederek, değişen terminolojiye rağmen, aşağı yukarı aynı kuralı benimsemişlerdir*” demek suretiyle kötü niyet üzerinde durulmuştur³⁷¹. Restatement (Second) of Torts, cezalandırıcı tazminat için şu şekilde tanımlamaktadır: “*Cezalandırıcı tazminat, davalının kötülük etme saiki (evil*

³⁶⁴ Özdemir, E. (2023) **Cezalandırıcı tazminat**. [Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi], s. 55. **Kaynak:** <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/88958>. **Erişim Tarihi:** 19 Eylül 2023

³⁶⁵ Mörsdorf-Schulte (1999), Juliana: Funktion und Dogmatik US-Amerikanischer Punitive Damages, Tübingen, s.63.

³⁶⁶ **Genay v. Norris**, 1 South Carolina Law Reports (S.C.L.) (1 Bay) 6 (1784); Bk. Aynı Yönde Barbara J. Shander, Punitive Damages- Addressing the Constitutionality of Punitive Damages in the Third Circuit, 39 Vill. L. Rev. 1105 (1994). **Kaynak:** <https://digitalcommons.law.villanova.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=2890&context=vlr> **Erişim Tarihi:** 09 Eylül 2023

³⁶⁷ St Paul, (2006). Amerikan Hukuk Enstitüsü Yayıncıları, Minnesota. Bk. Ayrıca: https://www.law.cornell.edu/wex/restatement_of_the_law#:~:text=Restatements%20of%20the%20Law%2C%20aka,ALI%20to%20clarify%20the%20law. Erişim Tarihi 09 Eylül 2023

³⁶⁸ Sözlük çevirisi için Bk. **Kaynak:** <https://translate.google.com/details?hl=tr&sl=en&tl=tr&text=Restatement%20&op=translate>. **Erişim Tarihi:** 09 Eylül 2023

³⁶⁹ Merhacı, S. Ö. (2012). s. 130.

³⁷⁰ Dobbs D.B (1989). **Ending Punishment in “Punitive” Damages: Deterrence Measured Remedies**, 40 Ala L. Rev. 831, s. 310 (Ending Punishment).

³⁷¹ **Smith v. Wade** (1983). 461 US 30, 48-49, 103 Ct. 1625, 75 L Ed 2d 632. **Kaynak:** <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/461/30/>. **Erişim Tarihi:** 27 Temmuz 2023.

motive) veya başkalarının haklarına kayıtsız (reckless) aldırmazlığı sebebiyle ağır kusurlu eylemler için hükmedilir”³⁷². Benzer nitelikte Ohio Yüksek Mahkemesi tarafından “*Cezalandırıcı tazminata hükmedilebilmesi için şart olan gerçek kötüniyet için; (1) kişinin eyleminin altında yatan ruh hali, nefret, kin veya intikam ile şekillenmeli (2) başkalarının haklarına ve güvenliğine maddi bir zarar verilmesine ilişkin kuvvetli ihtimalin bilinçli olarak hiçe sayılması gerekir.*” cezalandırıcı tazminatta kötü niyetli hallerde uygulanması gerektiğinin önemini vurgulamıştır³⁷³. Illinois Yüksek Mahkemesi ihmal sonucu oluşan eylemlerde cezalandırıcı tazminatın kabul edilebilmesini ihmal edenin ağır şekilde ve kasıtlı olarak aldırmazlık içerisinde olması gerektiğini vurgulamıştır³⁷⁴.

Yukarıda anlatılanlar ışığında Amerikan hukukunda cezalandırıcı tazminatın olmazsa olmaz unsurları için kasıt ve kötü niyetli bir davranış olmalı veyahut başkalarının haklarını ciddi derece umursamazca davranmak gerektiği şeklinde özetlenebilir.

3.2.3. Yargı Kararlarının Uygulanmaması Sorununa Çözüm Önerisi Olarak “Yargı Kararları Uygulama Usul Kanunu” Düzenlenmesi

İdari yargılamalarda verilen iptal hükümleri her ne kadar geçmişe dönük ve iptal edildiği zamandaki hukuki durumuna geri dönebilecek şekilde sonuç doğurmuş olsa da davalı konumda olan idarenin, yargı kararlarını uygulamadığı sürece hiçbir anlam ifade etmediği ve hukuksuzluğa uğrayanların haklarını alamadığı bir ortam oluştuğu uygulamada çokça karşılaşılan bir sorundur³⁷⁵. Yargı kararların uygulanmasında yol gösterici “*hakları ihlal edilmiş olanlar tarafından ne gibi usuller izlenerek, hangi*

³⁷² **American Law Institute Reporters' Study**, (1991). “Enterprise Responsibility For Personal Injury.” Philadelphia, PA: The American Law Institute. <https://digital.sandiego.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1264&context=sdlr>. **Erişim Tarihi:** 14 Ağustos 2023.

³⁷³ **Preston v. Murty**, (1987). 32 Ohio St 3d, 334. **Kaynak:** <https://case-law.vlex.com/vid/preston-v-murty-no-892881399>. **Erişim Tarihi:** 15 Ağustos 2023; Merhacı, S. Ö. (2012). s. 135.

³⁷⁴ **Kelsay v. Motorola, Inc.** (1978) 74 Ill 2d 172; **Kemner v. Monsanto Co.** (1991, 5th Dist.) 217 Ill App 3d 188; Merhacı, S. Ö. (2012). s. 148.

³⁷⁵ 2015 yılında Re’sen emekli edilen ve işlemin 2020 yılında iptal edilmesi ile sonuçlanması neticesinde davalı konumunda bulunan idareye mahkeme kararı ile emeklilik kararı için yeniden değerlendirme yetkisi verildiği ve bu yetkiye istinaden kişiyi 2021 yılında emekli haliyle tekrar emekli etmesi sebebiyle o yıl tekrar iptal davası açılarak tekrar o idari işlemin de iptal edilmiş olmasından sonra İdari yargının iptal kararını gereği gibi uygulamayan ve kararın kesinleşmesini beklemeye yönelik alınan olur dolayısıyla kararın gereği gibi uygulanmadığı gerekçesiyle kişinin hukukun üstünlüğüne olan inancının zedelendiği ve yargı kararının uygulanmadığına hüküm verilerek idareyi tazminata mahkum etmiştir. Bk. Adana 2. İdare Mahkemesi 10 Nisan 2023 Tarih ve E. 2022/948, K. 2023/202

mercilere ne tür başvurularda bulunulacak ve bu başvurular neticesinde yapılacak inceleme, tespit ve uygulanacak yaptırımları içerecek” detaylı bir düzenleme bulunmamaktadır³⁷⁶. İdari işlemler ve eylemler yalnızca kâğıt üzerinde kalmaması için İdari iş ve eylemler hakkında kendi usul ve kurallarının çerçevesini çizen İdari Usul Yasası’na sahip olması gerekmektedir³⁷⁷. Yargı Kararlarının Uygulama Usul Kanunu olarak düzenlenebilecek usul kanunu ile iptal davası sonucunda verilen kararın nasıl uygulanabileceği, idare tarafından uygulanmaması halinde nasıl bir yol izlenebileceği detaylı olarak düzenlenmelidir³⁷⁸.

3.2.4. Yargı Kararlarının Uygulanmaması Sorununa Çözüm Önerisi Olarak “Yargı Kararlarını Uygulamama Durumuna Özel Cezai Düzenleme” Yapılması

İdare, kendi bünyesinde personelleri barındırır. İdarede kamu gücünü kullanma yetkisi makamlara tanınmıştır. Makamlar bu kamu gücünü personellerine verdiği direktiflerle yerine getirir. Bu sayede bu mekanizmanın işleminde rol alan en temel yapıtaşı yine kararı uygulayacak olan ilgili idarenin memurudur.

Öyleyse memur, yargı kararını uygulaması gerektiği bilincinde olması gerekmektedir. Yargı kararlarının uygulanması halleri memurun kusurlarından da kaynaklanabilmektedir³⁷⁹. Türk Ceza Kanunu’nda yargı kararlarını uygulamama şeklinde ayrı bir düzenlemeye yer verilerek kişisel bir kusur olduğu gerekçesiyle caydırıcı olan cezai ve mali yaptırımlar düzenlenebilir³⁸⁰. Yargı kararlarını uygulamama durumuna özel olarak soruşturma izni alma uygulaması yapılacak bu düzenleme ile istisna tutulabilir.

³⁷⁶ Erkut, s. 32-34; Ömerbaş, s. 96; Kalabalık, s. 208.

³⁷⁷ Odyakmaz, Z. (2013). “İdari Yargı ile İlgili Öneriler”, **İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 30. Yılında İdari Yargı 9 Mart 2021 tarihli Sempozyumu**. Ankara Barosu Başkanlığı, ARCS OFSET Matbaacılık, Ankara, s. 197. <https://docplayer.biz.tr/38766068-Idari-yargi-sempozyumu.html>. **Erişim Tarihi:** 18 Eylül 2023.

³⁷⁸ Sancaktar, O. (2013). “**Türk İdari Yargı Sisteminde Yargılama Sürecinden Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri**”, **İdari Yargılama Sürecinde Yaşanılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri Çalıştayı: 14 Ocak 2013**”, Ankara.

³⁷⁹ Çağlayan, R. (2015). **İdari Yargılama Hukuku**, 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, s. 297; Yıldırım, R. (2012). **İdare Hukuku Dersleri I-II**, 2. Baskı, Mimoza Yayınları, Konya, II s.156-157.

³⁸⁰ Altay, E. (2000). “İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması Sorunu”, **Ankara Barosu Hukuk Kurultayı**, C.1, Ankara, s. 359; Ozansoy, C. (2003), s. 165-167; Uğur, İ. (2006). s. 83. Kalabalık, H. (2013), s. 208; Yılmaz, S. (2009). **İdari Yargı Kararlarının Uygulanması Zorunluluğu ve Bu Kararların Uygulanmamasına Karşı Öngörülen Hukuksal Önlemler**. [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi].

https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=Av1Fb63iFw0NU_zaAgJNmQ&no=ReoO45Zow3oBWwR20yCUNg. **Erişim Tarihi:** 11 Eylül 2023.

3.2.5. Yargı Kararlarının Uygulanmaması Sorununa Çözüm Öneri Olarak Mahkemeler Tarafından “Yargısal Denetleme” Düzenlenmesi

İtalya’da yargısal emir olarak düzenlenen ve yukarıda bahsettiğimiz duruma benzer nitelikte olan yargısal denetim sayesinde mahkeme kararlarının uygulanıp uygulanmadığı konusunda mahkeme, kendisine gelen şikayetleri değerlendirebilecek bir idari yargı heyeti oluşturulabilir³⁸¹. Hâkimin vermiş olduğu karar neticesinde idare tarafından yeniden bir idari işlem yapılması zarureti hasıl olduğu durumlarda gerekli tedbirlerin alınabilmesi için idareye yargısal emir verebilmeli ve bunun için süre belirleyebilmelidir³⁸².

Mahkeme, idari bir işlemin yerine getirilmesine zorlayabilmelidir³⁸³. Mahkeme tarafından verilen kararı yine aynı mahkeme tarafından oluşturulmuş heyet ile birlikte yargısal emir verilmek suretiyle kararın yerine getirilmesi sağlanabilir³⁸⁴. Bu denetlemeyi yapabilecek gerekli yasal düzenlemeler ile infaz savcısı, komiser dosyaya atanarak idareyi kararın yerine getirmeye zorlayabilmelidir³⁸⁵.

Yargısal denetleme sayesinde, kamu görevlilerince uygulanmayan yargı kararları, şikâyet üzerine mahkeme denetiminden geçeceğinden uygulanmayan yargı kararları için oluşturulan heyet tarafından atanan savcılar ya da komiserler eliyle yargı kararlarının uygulatabilmesi sağlanabilir.

Öte yandan, yargısal kararların idareye uygulatabilmesi için İngiltere hukukundaki yargısal denetim türlerinden olan “Mandamus” gibi Türkiye’deki derece mahkemelerine, pozitif yargısal emir verme yetkisi tanınabilmelidir³⁸⁶.

³⁸¹ “İdari işlem veya işlem niteliğinde karar verilemeyeceğini söyleyen Anayasa ve İYUK hükümleri kaldırılması ile bu sonuç elde edilir.” Bk. Yıldırım, R. s.156-157.

³⁸² Duran, L. “İdari İşlem Niteliğinde Yargı Kararlarıyla Vergi Davalarının Çözümü”, **Amme İdaresi Dergisi**, C.20, S.4, Ankara 1987, s. 5; Danıştay 10. Dairesi ile VDDGK, ilgilinin yargı kararının uygulanması için idareye başvurarak kararın uygulanmasını istemesi on yıllık zamanaşımı süresi içinde olması gerektiği ve bu istemin reddedilmesi üzerine altmış günlük süre içinde dava açabileceği belirtilmiştir. D10D, KT, 25.03.1991, E.1990/147, K.1991/1115.

³⁸³ Taşkın, Ş. C., “İdari Yargının Güncel Sorunları ve Yargı Kararlarının Uygulanmaması”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S.71, Ankara 2007, s. 335-336.

³⁸⁴ Uğur, İ. s. 82; Taşkın, Ş. C. “İdari Yargının Güncel Sorunları ve Yargı Kararlarının Uygulanmaması”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S.71, Ankara 2007, s. 334

³⁸⁵ Ulusoy, A. (2001). “Fransız İdari Yargı Reformu”, **Danıştay Dergisi**, S.103, s. 27, 28. **Kaynak:** <https://www.danistay.gov.tr/danistay-dergiler>. **Erişim Tarihi:** 9 Eylül 2023; Erkut, C. (2009). “İdari Yargı Kararlarının Uygulanmasını Güçlendirici Mekanizmalar”, Danıştay ve İdari Yargı Günü 141. Yıl Sempozyumu: 11 Mayıs 2009, Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları, No: 79, Ankara, s. 23;

³⁸⁶ Mandamus için Bk. Tezin İkinci Bölümü Sayfa 22-26

3.2.6. Yargı Kararlarının Uygulanmaması Sorununa Çözüm Önerisi Olarak “Danıştay Koruyucu Daire” Oluşturulması

Danıştay bünyesinde yargı kararlarının icrasının izlenmesi ve denetlenmesini sağlayabilecek “koruyucu daire” oluşturulabilir³⁸⁷. Nitekim Fransız Danıştay’ı Conseil d’Etat, 1974 yılında *Barre et Honnet* kararı ile mahkeme kararının uygulanmaması halini para cezası yaptırımını ile emredici yargısal karar vermiş olup bu Astreinte tedbirinin vazgeçilemez bir tedbir olduğunu belirtmiştir³⁸⁸. 1974 yılında Fransa’daki bu uygulamadan sonra gerekli kanuni düzenlemeyi Fransız kanun koyucular düzenleyerek ilk derece mahkemesinde dahi yargısal emir verebilmeyi hayata geçirmişlerdir. Buna benzer nitelikte olarak Danıştay’da ilk etapta “koruyucu daire” oluşturularak yargı kararları hakkında gereğinin yerine getirilip getirilmediği denetlenebilmelidir. Bu sayede hukuk düzeninde idare karşısında olan ilgilinin hakları korunabilir. Danıştay’ın koruyucu dairesi bünyesinde gereği kadar Cumhuriyet Savcısı dahil edilerek dairenin önüne gelen uyuşmazlıklarda hukuksuzluklar yönünden ilgili kamu görevlileri hakkında savcılık makamınca resen tespit edilerek harekete geçilip soruşturma açılmasıyla hukuk düzeni sağlanabilmelidir³⁸⁹.

3.2.7. Yargı Kararlarının Uygulanmaması Sorununa Çözüm Önerisi Olarak Yargı Kararlarının Uygulanması Konusunda Mahkeme Tarafından “(Declaration)Açıklanma” Yapılmasının Düzenlenmesi

İngiltere’de uygulama alanı bulan “Declaration”, Türk Hukuk sistemine de getirilebilir³⁹⁰. Declaration zorlayıcılık içermemektedir³⁹¹. Açıklama yöntemi ile mahkeme tarafından “uygulanacak kuralların açıklanması” sağlanabilir. Declaration yöntemi tarafların hukuki durumlarında bir değişiklik yaratmamaktadır. İngiltere hukukunda declaration her ne kadar özel hukuk alanına girmekteyse de kamu hukuku alanında oldukça etkili bir rol üstlenmesi olduğunun en önemli göstergesi Kral’a karşı

³⁸⁷ Erkut, C. (2009). “İdari Yargı Kararlarının Uygulanmasını Güçlendirici Mekanizmalar”, **Danıştay ve İdari Yargı Günü 141. Yıl Sempozyumu: 11 Mayıs 2009**”, Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları, No: 79, Ankara, s. 34. **Kaynak:** <https://docplayer.biz.tr/16921319-Danistay-ve-idari-yargi-gunu-141-yil.html>. Erişim: 19 Eylül 2023.

³⁸⁸ Franck Modern Çev. Çağlayan, R. (2004). s. 656.

³⁸⁹ Erkut, C. (2009). s. 24-34.

³⁹⁰ Declaration için Bk. Tezin sayfa 20-30.

³⁹¹ Avcı, A. (2014). s. 169.

ileri sürülebiliyor olmasından alır³⁹². Zira İngiltere hukukunda Certiorari ve Prohibition ‘un Krala karşı ileri sürülememektedir.

Uygulamada idareler mahkeme kararlarını kendi açılarından farklı şekillerde yorumlayabilmektedir³⁹³. İdare mahkemesi tarafından verilen hükümlerin doğru ve objektif olarak yorumlanabilmesi için gerek idarenin gerekse de hakları ihlal edildiği iddiasında bulunan başvuruçuların kararı veren mahkemeye başvurarak kararın “Declaration(Açıklama)” ‘sını isteyebilmelidir. Bu husus tamamen tespit niteliğinde olup hukuki etkisi doğrudan olmamakla birlikte dolaylı olarak değerlendirici nitelikte bir karardır. Böylece kararın uygulanması noktasında tereddütler ortadan kalkacaktır.

3.2.8. Yargı Kararlarının Uygulanmaması Sorununa Çözüm Önerisi Olarak “İdari Savcılık” Düzenlenmesi

İdare Mahkemelerinde yer alacak yeteri kadar Cumhuriyet Savcılarında mahkeme kararının uygulanmadığı gerekçesiyle ilgililerin başvurabilmesi gerekmektedir. Resen veya şikâyet üzerine hareke geçecek olan Cumhuriyet Savcıları idari yargı kararlarının uygulanmasındaki tıkanıklığı tespit edecek ve gerektiğinde yaptırım uygulayabilecek yetkilerle donatılması gerekmektedir³⁹⁴. Yapılacak düzenleme ile birlikte idari yargıda oluşturulacak savcılık makamında görevli Cumhuriyet Savcıları sadece idari yönden değil adli yönden de ellerinde bulundurulmuş yetkiler sayesinde kararın uygulanabilmesini sağlayabilirler. Mahkeme kararının uygulanmaması noktasında direnen idare yönünden soruşturma dosyası hazırlayarak sorumluların tespiti ile gerekli cezanın yükletilebilmesi için iddianame hazırlayabilmelidirler.

³⁹² Aslan, Z. (1995). “İngiliz Hukukunda İdarenin Yargısal Denetimi ve Bu Denetim Sonucunda Verilen Kararlarının Niteliği”. **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, (10), s.23. **Kaynak:** <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/5620>. **Erişim Tarihi:** 15 Ağustos 2023.

³⁹³ 2015 yılında resen emekli edilen ilgilinin idari işlemi iptal edilmiş fakat İdareye 2015 yılı itibari ile yeniden değerlendirme yapma yetkisi verildiği ve idare tarafından yeniden değerlendirme yapılırken mahkeme kararında belirtilen “eşit, objektif, istikrarlı bir işlem” ortaya koyulduğunu idare ispat edemediği gerekçesiyle 2021 tarihli idari işlem de iptal edilmiştir. Bk. Gaziantep 3. İdare Mahkemesi 24 Şubat 2022 Tarih Esas No: 2021/641 Karar No: 2022/219

³⁹⁴ Odyakmaz, Z. (2013). “İdari Yargı ile İlgili Öneriler”, **İdari Yargılama Usul Kanunu’nun 30. Yılında İdari Yargı Sempozyumu: 9 Mart 2012**, Ankara Barosu Başkanlığı, ARCS OFSET Matbaacılık, Ankara, s. 215. <https://docplayer.biz.tr/38766068-Idari-yargi-sempozyumu.html>. **Erişim Tarihi:** 18 Eylül 2023; Uğur, İ. (2006). s. 83. **Kaynak:** https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=SaGKe1CY2i0THuUO64y8vQ&no=ue9lbnH0UKczoCov1rpR_g. **Erişim Tarihi:** 19 Eylül 2023.; Kalabalık, H. (2013), **İdari Yargılama Usulü Hukuku**, Sayram Yayınları, 5. Baskı, Konya, s. 82.

3.2.9. Yargı Kararlarının Uygulanmaması Sorununa Çözüm Önerisi Olarak “Yargısal Para Cezası” Düzenlenmesi

Fransa’da Conseil d’Etat tarafından 1980 yılından bugüne Astreinte adı verilen yargısal idari para cezası mahkeme kararının uygulanmadığı her gün için ayrı ayrı kesilen para cezasına denilmektedir³⁹⁵. Bu yetki sayesinde hakimler almış olduğu kararların uygulatabilmesi için maddi yaptırımlarla donatılmışlardır. Hakimlere tanınan idari para cezası yetkisi sayesinde kararı uygulamayan kamu görevlisine her uygulamadığı gün için para cezası kesilebilmektedir. Bu yaptırım oldukça güçlü bir yaptırım olmakla birlikte kamu personelinin yargı kararını uygulamadığında bizzat kendisine kesileceği göz önüne alındığında Türk Hukuk sisteminde gerekli kanuni düzenleme yapılması akabinde kararların çoğunun uygulanabileceği öngörülmektedir.

3.2.10. Yargı Kararlarının Uygulanmaması Sorununa Çözüm Önerisi Olarak “Rücu Mekanizmasının İşletilmesi ve Müteselsil Sorumluluk” Düzenlenmesi

11.09.2014 tarihinde Resmî Gazete ’de yayımlanan 6552 sayılı ve 10.09.2014 tarihli İş Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması ile Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına Dair Kanun ile İdarî Yarılama Usulü Kanunu’nun 28. maddesinde değişiklik yapılmıştır³⁹⁶. Yapılan değişiklik neticesinde kamu görevlisinin görevlerini yapmaktayken sebep oldukları zararlara ilişkin doğrudan sorumlu tutularak bizzat kendilerine karşı açılacak tazminat davaları uygulanmasına son verilmiştir. Eski İYUK’da hem idare hem de kamu görevlisine karşı doğrudan tazminat davası açılabilirdi Anayasa 129/5 ‘te belirtilen yargı kararlarının yerine getirilmemesi halinin yalnızca idare aleyhine dava açılabilirdi karşında kalan kanun maddesi Anayasa’ya aykırılık oluşturuyordu. Yapılan düzenleme sayesinde Anayasa’ya aykırılık ortadan kaldırılmıştır. Yeni düzenleme ile birlikte kamu görevlisinin “görev kusuru” gerekçesiyle tazminat davasının muhatabı olabilmesinin önü kapatılmıştır. Bu durum dolaylı olarak memurların mahkeme kararlarını yerine getirmemeleri hallerinde doğrudan kendilerine karşı açılacak bir tazminat söz konusu olmadığı için daha hızlı kararlar alabilme imkânı tanımış ise de ilgili memurlarca daha cesur kararlar alabilmesini de beraberinde getirmiştir. Kararı uygulamakla yükümlü olan memurdan

³⁹⁵ René Chapus, (2008). **Droit du Contentieux Administratif**, 13eme Édition, Montchrestien, s. 1206

³⁹⁶ **Kaynak:** <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/09/20140911M1.pdf> **Erişim Tarihi:** 30 Aralık 2022.

rücu müessesini işletilmediğinde doğrudan tazminat davası da açılmayacağı göz önüne alınarak tazminat ödemek suretiyle mahkeme kararının uygulanmayabileceği şeklinde yapılacak bir yorum kamu görevlilerini cesaretlendirecektir³⁹⁷. Nitekim Antalya 2. İdare mahkemesinin bir kararında memurların yargı kararını aynen ve gecikmeksizin uygulaması gereken idarenin yargı kararlarını etkisiz kılacak şekilde işlem tesis ettiği gerekçesiyle idari işlemi iptal etmiştir³⁹⁸. Sorumluluğun paylaşılması hallerinden müteselsil sorumluluk hali idari yargıda kabul edilmemiştir³⁹⁹. Yargı kararlarının uygulanmaması ya da geç uygulanması gibi durumların önüne geçilebilmesi açısından müteselsil sorumluluk ve rücu mekanizmasının işletilmesi gerekmektedir.

³⁹⁷ Uler, Y. (1970). “İdari Yargıda İptal Kararının Sonuçları”. **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları**, No: 281, s.154. <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/10363/idari%20yargi%C4%B1da%20iptal%20kararlar%C4%B1n%C4%B1n%20sonu%C3%A7lar%C4%B1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
Erişim Tarihi: 4 Eylül 2023.

³⁹⁸ Bk. Antalya 2. İdare Mahkemesi 12 Temmuz 2023 Tarih ve E.2023/861 ile K. 2023/982 “...bahse konu emekliye sevk işleminin yargı kararında belirlenen kriterler göz önünde bulundurularak yeniden değerlendirilmesi gerektiği halde, maddi ve hukuki koşullara göre uygulanabilir nitelikte olan bir yargı kararını aynen ve gecikmeksizin uygulamaktan başka bir seçeneği bulunmayan davalı idarenin, ortaya çıkan yeni ve hukuken kabul edilebilir bir sebep olmaksızın ve resen emekliye sevk edilecek (emekliliğin devamına karar verilecek) personelin seçiminde yargı kararında belirtilen ölçütlerin uygulanmasında eşit, objektif ve istikrarlı şekilde işlem tesis edildiğinin somut bilgi ve belgelerle ortaya konulmaksızın, söz konusu yargı kararını etkisiz kılacak şekilde işlem tesisi ile davacının tekrar emekliye sevk edilmesine ilişkin karar verildiği... davacıdan daha düşük olan 1. sınıf emniyet müdürlerinden görevlerine devam edebilir kararı verilenler olduğu ve dolayısıyla davacının re'sen emekli edilmemesi gerektiği anlaşıldığından, davaya konu Emniyet Genel Müdürlüğü Yüksek Değerlendirme Kurulu'nun 21/05/2022 tarih ve 2022/1-1 sayılı kararının davacıya ilişkin kısmında hukuka uygunluk bulunmamaktadır ...”

³⁹⁹ Gözler, c. II, s. 1349

SONUÇ

İdari yargı kararlarının uygulanması toplumda adalet ve güven duygusunu arttıracak ve bireyde bir aidiyet duygusu, hakkaniyet anlayışını yerleştirecektir. İdareler gerek işleyişlerde gerekse yasaları yorumlarken hukuki hatalar yapması gayet doğal bir durumdur ancak yapılan bu hukuki hataların yargı organlarınca tespit edilmesi durumunda idarelerden beklenen bu hatalı işlemi düzeltilmesidir. İdarelerce, yapılan hukuki hatada ısrarcı olmak, yargı kararlarının uygulanmasında samimi olmamak toplumda yargıya olan güveni sarsar. Bu durumun ısrarcı bir hal alması ise ilgiler tarafından sürekli dava açılması sonucunu doğuracağı gibi bireylerin adalet duygusunu tamamen ortadan kaldırarak devletin hukuk devleti olma özelliğini kaybetmesine sebebiyet verecektir. Dolayısıyla, hukukun olmadığı noktada bireyler, ihkak-ı hak ile haklarını aramaya çalışacağı hastalıklı bir durum oluşacaktır.

Yargı kararlarının uygulanmaması yahut biçimsel nitelikteki işlemlerle kararı uygulanmış gibi gösterilerek kararın ruhuna uygun yerine getirilmemesi, sadece kararın ilgisini değil toplum vicdanını ve toplumda var olan adalet duygusunu da zedelemektedir. Bu itibarla yargı kararlarının icaplarına göre uygulanması daha sağlıklı gelecek için bir gerekliliktir. Nitekim yargı kararlarının uygulanması, bir hukuk devletinin olmazsa olmazıdır.

Mevcut yasal düzenlemelere rağmen, idarenin yahut idareyi temsil eden kamu görevlilerinin, yargı kararlarını yok sayarak uygulamaması veya yargı kararlarını gereği gibi uygulanmaması gibi durumlar, uygulamada çokça karşılaşılmaktadır. Uygulamada bu gibi durumlarla sıklıkla karşılaşıldığı için mevcut yasal düzenlemelerin yetersiz kaldığına kanat getirmek yanlış olmayacaktır. İdarenin ilkeli ve istikrarlı yasal düzenlemeler ile yargı kararlarının tam ve gereği gibi uygulanması hususunda hukuk devleti ilkelerinden taviz vermeden ve yargı kararlarının uygulanması hususunda yetkilendirdiği kamu görevlilerinin üzerinde gerçekçi bir denetim mekanizmasının kurulması için yasal düzenlemeler getirilmesi gerekmektedir. Denetim mekanizmasının en önemli mihenk taşı olan Yargısal Emir 'in Türk Hukuk camiasına kazandırılması gerekmektedir. Öte yandan Fransız hukukunda çokça karşılaşılan *Astreinte* ya da İngiliz hukukunda *Mandamus* yetkisinin gerek doğrudan gerekse benzer nitelikte olacak şekilde Türkiye'de yasal düzenlemeleri yapıldığında birçok yargı kararının derhal uygulanacağından şüphe yoktur.

Yargı kararlarının uygulanmamasında doğrudan memura karşı tazminat davası açılmaması, yargı kararlarının uygulanmaması sebebiyle hükmedilen tazminat tutarlarının azlığı gibi sebepler yargı kararlarını uygulamama yönünde devlet sistemini kanser edecek bir hal almasına sebebiyet vermiştir. Bu sebeple cezalandırıcı tazminatın tam anlamıyla Türk Hukuk sistemine entegre edilmesi gerekmektedir. Cezalandırıcı nitelikte olan iç hukukta bir kısım yasal düzenlemeler olsa da yargı kararlarının uygulanmaması gibi ağır bir eylemin yaptırımının da ciddi derecede olması zaruridir. Cezalandırıcı tazminatın, yargı kararını uygulamayarak hukuka aykırı hareket eden idarenin ajanına doğrudan kesilerek, kamu görevlisinin sorumluluğuna gidildiğinde, caydırıcı olan rücu yöntemi sayesinde memur konunun takipçisi olacak ve bir otokontrol sağlanmış olacaktır⁴⁰⁰.

İdari yargı davalarında yargı kararlarını uygulamadığı için davalı taraf konumunda bulunan idare, aynı zamanda yargı kararlarının sonucunu da uygulayacak taraf olması sebebiyle idare aleyhine çıkan sonuçların uygulanması bir hayli zor hal almaktadır⁴⁰¹.

Kamu personelinin yargı kararlarını uygulamaması, ceza davası açısından ilgili idare tarafından soruşturma izni verilmesine bağlanmıştır. Bu durum, yargı kararlarının uygulanmamasının yaptırımını dolaylı olarak engelleyerek yapılan hukuka aykırılıkları azdırıcı bir nitelik taşımaktadır. İdareyi, somut olarak işleyen, bir mekanizmaya dönüştüren kamu görevlileridir⁴⁰². Dolayısıyla sorumluluğunu yerine getirmekten kaçınan idarenin, yargı kararını uygulamayan kendi personeli için soruşturma iznini kolay bir şekilde vermesi düşünülemez. Bu itibarla savcılığın soruşturma izni alma müessesinin yargı kararlarının uygulanmaması konusunda ayrıcalıklı tutulması ve yargı kararlarının uygulanmamasına özgü ek cezai düzenlemeler yapılarak bu sorun ortadan kaldırılabılır.

İdarenin kimi zaman yargı kararlarını ne şekilde uygulaması gerektiği konusunda tereddüt yaşayarak, kötü niyetli olmayarak yargı kararlarını yanlış uyguladığı durumlarla uygulamada karşılaşabilmektedir. Bu durumun önüne geçilebilmesi ise İngiltere’de uygulanan Declaration yöntemi ile aşılabileceği gibi yargı kararların uygulanmasında *“hakları ihlal edilmiş olanlar tarafından ne gibi usuller izlenerek, hangi mercilere ne*

⁴⁰⁰ Yıldırım, T. (2011). s. 5.

⁴⁰¹ Güçlü, Y. (2010), s. 48.

⁴⁰² Güran, S. (1979). s. 59.

tür başvurularında bulunulacak ve bu başvurular neticesinde yapılacak inceleme, tespit ve uygulanacak yaptırımları içerecek” Yargı Kararlarını Uygulama Usul Kanunu çıkartılabilir⁴⁰³.

⁴⁰³ Erkut, s. 32-34; Ömerbaş, s. 96; Kalabalık, s. 208.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- Akbulut, E. (2013). **Türk İdare Hukukunda Kanuni İdare İlkesi**. Beta Yayınevi.
- Akyılmaz, B. (2000). **İdari Usul İlkeleri Işığında İdari İşlemin Yapılış Usulü**, Yetkin Yayınları.
- Akyılmaz, B. (2003). **İdare Hukuku**. Sayram Yayınları.
- Akyılmaz, B. /Sezginer M. /Kaya C. (2019). **Türk İdare Hukuku**, 10. Baskı, Savaş Yayıncılık.
- Aliefendioğlu Y. (1996), **Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi**, Yetkin Yayınları.
- Alparslan Ş./ Hergüner Ü./Kaledelen H. K./Ökten I. (Ed.), **Amerika Birleşik Devletleri'nde Federal Yargılama Sistemi ve Bu Sistem İçinde Cezai Yargının Yeri ve İşleyişi**, El Kitabı.
- Altay, E. (2004) **İdari Yargı Kararlarının Uygulanmamasından Doğan Uyuşmazlıklar**. Turhan Kitabevi.
- Arslan, S. (1991). **İdare Hukuku**, Filiz Kitapevi.
- Atay, E. E. (2018). **İdare Hukuku**, 6. Baskı, Turhan Kitabevi.
- Belli M.M.: **Punitive Damages: Their History, Their Use and Their Worth in PresentDay Society**, 49 UMKC L. Rev., 1980-1981.
- Boz, S., Bölükbaşı, M., Tetik, A. ve Nacak, M. (2021). **Türk İdari Yargılama Hukukunda Temyiz**. Adalet Yayınevi.
- Brockmeier, D. (1999). **Punitive Damages**, Multiple Damages und Deutscher Ordre Public, Tübingen.
- Brown, L. N. & Bell, J. S. (1998). **French Administrative Law** (5th ed.). Oxford, UK: Oxford University Press.
- Candan, T. (2020). **Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu**, Yetkin Yayınları, Sekizinci Baskı.
- Chabanol D., "Un printemps procedural pour la juridiction administrative?", in Ajda.

- Chapus René, (1995). "**Droit du contentieux administratif**", 5 éd, 1995.
- Costa Jean-Paul, "**L'execution des décisions de justice**" in AJDA, 20 juin 1995, spécial. Chr. Huglo et C. Lepage, aktaran Debbach.
- Çağlayan R. (2019), **İdare Hukuku Dersleri** 7. Baskı, Adalet Yayınevi.
- Çağlayan, R. (2004). **İdari Yargı Kararlarının Sonuçları ve Uygulaması**, Asil Yayın Dağıtım.
- Çağlayan, R. (2015). **İdari Yargılama Hukuku**, 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık.
- Duran, L. **İdare Hukuku Ders Notları**, Fakülteler Matbaası.
- Eroğlu, H. (1985). **İdare Hukuku**, Turhan Kitapevi.
- Eroğul, C. (2016). **Çağdaş Devlet Düzenleri**, 10. Baskı, İmaj Yayınevi.
- Esin, Y. (1973). **Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları** (2. Kitap). Balkanoğlu Matbaacılık.
- Giritli, Bilgen ve Akgüner (2008), **İdare Hukuku**, Der Yayınları.
- Giritli, İ. & Akgüner T. (1987). **İdare Hukuku Dersleri II**.
- Gözler, K. (2009). **İdare Hukuku**, Cilt 2, 2. Baskı. Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Gözler, K. (2016). **Anayasa Normlarının Geçerliliği Sorunu** (2. Baskı). Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Gözübüyük Ş. & Tan, T. (1982), **İdare Hukuku**, Cilt I, 13. Baskı, Turhan Kitabevi.
- Gözübüyük, Ş. (2014). **Yönetmelik Yargı**, Güncelleştirilmiş 27. Bası, Turhan Kitapevi, Ankara.
- Gözübüyük, Ş. & Tan, T. (2014). **İdari Yargılama Hukuku**, 7. Baskı, Turhan Kitabevi.
- Gözübüyük, Şeref, & Tan, Turgut. (2010). **İdare Hukuku**, Cilt 2, 4. bası. Turhan Kitapevi.
- Güçlü, Y. (2010). **Danıştay ve Yargıtay İçtihatları Işığında İdari Yargı Kararlarının Uygulanması**. Seçkin Yayıncılık.
- Güçlü, Y. (2021). **İdari Yargı Kararlarının Uygulanması**, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık.
- Günday, M. (2004). **İdare Hukuku** (9. Bası). İmaj Yayınevi.
- Günday, M. (2011). **İdare Hukuku**, 10. Baskı, İmaj Yayınevi.

- Hanağası, E. (2009). **Davada Menfaat**. Yetkin Yayınları.
- Karahanoğulları, O. (2015). **İdarenin Hukukla Kavranması: Yasallık ve İdari İşlemler (Yargı Kararlarına Dayalı Bir İnceleme)**, 3. Bası, Turhan Kitabevi.
- Karahanoğulları, O. (2017). **Türkiye’de İdari Yargı Tarihi**, Turhan Kitapevi, Ankara.
- Kaya, C. (2013). **İdari Yargı Kararlarının Uygulanması Konusunda Danıştay’ın Yaklaşımı (İyuk Madde 28 Üzerine bir İnceleme)**, Legal Yayıncılık.
- Mark Elliott/Jason N. E. (2017). **Varuhas, Administrative Law Text and Materials**, 5th Edition, Oxford.
- McBride N. J./Bagshaw R. (2008) **Tort Law**, Edinburg.
- Mörsdorf-Schulte (1999), Juliana: Funktion und Dogmatik **US-Amerikanischer Punitive Damages**, Tübingen.
- Necatigil, Z. (1988), **Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Anayasa ve Yönetim Hukuku**, Rüstem Kitapevi.
- Onar, S. S. (1966). **İdare Hukukunun Umumi Esasları**, Cilt III, 3. Bası, İsmail Akgün Matbaası.
- Özay, İ. H. (1998). **Yargısal Korunma** (2. Baskı). Alfa Basım.
- Özay, İ. H. (2002). **Günüşığında Yönetim** (1. Baskı). Alfa Basım.
- Özay, İ.H. (2010). **Günüşığında Yönetim II** Yargısal Korunma, On İki Levha Yayıncılık.
- Özyörük, M. (1982), **İdare Hukuku Ders Notları (Teksir)**, Ankara.
- Paul Craig, (2016). **Administrative Law**, 8th Edition, Sweet&Maxwell.
- Pınar, İ. (2003). **4483 Sayılı Kanun’a Göre Memur Suçlarında İdari ve Adli Soruşturma Usulleri** (4. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Pınar, İ. (2008). **İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması ve Anayasa Mahkemesince İptal Edilen Hükümlerin Yeniden Yürürlüğe Konulması**. Ankara Yayınevi.
- René Chapus, (2008). **Droit du Contentieux Administratif**, 13eme Édition, Montchrestien.
- Roland Debbasch, **Le juge Administratif et L’injonction: La Fin d’un tabou**, La Semaine Juridique, 1996, No. 16.
- Sancakdar, O. (2019). **İdare Hukuku Teorik Çalışma** (8. Baskı), Seçkin Yayıncılık.

- Sarıca, R. (1942), “İdari Kaza”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyeti Yayınları**.
- Sezginer, M. (2000). **İptal Davasının Uygulanma Alanı Bakımından Ayrılabilir İşlem Kuramı**. Yetkin Yayınevi.
- Sweet & Maxwell. (2019). **McGregor on Damages, 21st ed with 2nd Supplement**, The Common Law Library. London.
- Teziç, E. (1996). **Anayasa Hukuku**, 19. Bası, Beta Yayınları.
- Turgut, A. (2021). **İdari Yargıda Temyiz**. (b.1), Seçkin Yayıncılık.
- Walther D. L. & Plein T. A. **Punitive Damages: A Critical Analysis: Kink v. Combs**, **49 Marq.L.Rev.**, 1965-1966.
- Yaman, M. (2006). **İdari Yargıda Dava Dilekçesi**. Ankara, Bilge Yayınevi.
- Yaşar, H. N. (2016). **İdare Hukuku**, 3. Baskı. Der Yayınları.
- Yaşar, N. (2002). **İdari Yargı Kararlarının Etkinleştirilmesi Arayışında İdari Yargı İdari Yargıç ve Yargısal Emir**, Filiz Kitapevi.
- Yıldırım T., Yasin M., Kaman N., Özdemir H. N., Üstün G., Tekinsoy Ö. O. (2018). **İdare Hukuku**, On iki levha Yayıncılık, 7. Baskı, İstanbul.
- Yıldırım, R. (2012). **İdare Hukuku Dersleri I-II**, 2. Baskı, Mimoza Yayınları, Konya.
- Yıldırım, T. (2010). **İdari Yargı**. Beta Yayınları, 2. Bası.
- Yılmaz, B. (2021). **İdari Yargı Kararlarının Uygulanması**, Seçkin Yayıncılık.
- Yüce, M. (2015). “**Prof. Dr. Metin TAŞ’a Armağan, Vergi Yargılamasında Yürütmenin Durdurulması kararı ve Sonuçlar**”, Gazi Kitapevi.

MAKALELER

- Açdoğuran, S. B. (1999), “İngiltere’de İdarenin Yargısal Denetiminde Mahkemelere Tanınan Ayrıcalıklı Emir (Prerogative Remedy) Verme Yetkisi”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi**, Cilt 1, Sayı 3.
- Açdoğuran, S. B. (1999). “İngiltere’de İdarenin Yargısal Denetiminde Mahkemelere Tanınan Ayrıcalıklı Emir (Prerogative Remedy) Verme Yetkisi”. **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi**, Cilt 1, Sayı 3.

- Ağar, S. (2006). “Vergi Davalarının Hukuki Niteliği”. **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı 62.
- Akyazan, A. E. (2009). “Maddi açıdan idari işlemler”. **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı 85.
- Akyılmaz, B. (2007), “Yargı Kararlarının Yerine Getirilmemesinden Doğan Sorumluluk”. **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt XI, Sayı 1-2.
- Alan, N. (2003). “Demokratik Hukuk Devleti ve Anayasa”. **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 58, Sayı 01.
- American Law Institute Reporters' Study**, (1991). “Enterprise Responsibility For Personal Injury.” Philadelphia, PA: The American Law Institute.
- Arantaş, Ç. (2017). “Türk Kamu Personelinin Mali Sorumluluğu, (Mali Sorumluluk)”, Sevinç Matbaası, **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 7, Sayı 1.
- Aslan, Z. (1995). “İngiliz Hukukunda İdarenin Yargısal Denetimi ve Bu Denetim Sonucunda Verilen Kararlarının Niteliği”. **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt 1, Sayı 10.
- Avcı, A. (2014). “İngiliz Hukukunda Mandamus (Mandatory Order) İlkesi”, **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 4, Sayı 2.
- Belli, M. M. (1980), ‘**Punitive Damages: Their History, Their Use and Their Worth in Present-Day Society**’, Cilt 49, Sayı 1, UMKC Law Review.
- Can, O. (2005). Belirlilik İlkesine Anayasal Bakış, **Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt IX, Sayı 1-2.
- Candan, T. (1991), “İdari Yargı Kararlarının Uygulanması–IV”, (256), **Maliye Postası Dergisi**.
- Cemil, K. (2010). İdari Yargıda Mahkeme Kararlarının Uygulanmaması Nedeniyle Manevi Tazminat İstemi. **Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 14, Sayı 1-2.
- Cokkaş, Y. (2021). “İdari Yargı Kararlarının Uygulanması Aşamasında Ortaya Çıkan İmkânsızlık”. **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 70, Sayı 4.
- Çakmak, N. M. (2011), “İdare Hukukunun Anlam ve Önemi”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt 69, Sayı 1-2, İstanbul.

Çoban, A. R. (2014). “Anayasa Mahkemesi: Anayasanın Yorumlayıcısı mı Yoksa Bireysel Hakların Koruyucusu mu?”. **Anayasa Yargısı Dergisi**, Cilt 31.

Danıştay Dergisi, 1988, Cilt 1.

Danıştay Dergisi, 2005, Sayı 110.

Danıştay Dergisi, Sayı 16-17.

Danıştay Dergisi, Sayı 52-53, Ankara.

Danıştay Dergisi, Sayı 72-73.

Danıştay Dergisi, Sayı 90.

Danıştay Dergisi, Sayı:32-33.

Danıştay Kararları Dergisi, 1969, Cilt 1. Ankara.

Demircioğlu, M. Y. (2016). Düzenleyici İşlemin Konusunun Gayrimeşru Olması. **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı 126.

Dobbs D.B (1989). **Ending Punishment in “Punitive” Damages: Deterrence Measured Remedies**, 40 Ala L. Rev. 831 (Ending Punishment).

Döner, A. (2021). “Anayasanın 90. Maddesi Karşısında Uyarı ve Kınama Cezalarını Yeniden Düşünmek”. **Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 11, Sayı 1-2.

Duran, L. (1987) “İdari İşlem Niteliğinde Yargı Kararlarıyla Vergi Davalarının Çözümü”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 20, Sayı 4, Ankara.

Edward King/Joseph Hawley, “İngiliz (Common Law)’unun Gelişmesi”, Çev. İlhan LÜTEM, 16(1-4), **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**.

Feyzioğlu, T. (1951). “Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Kazai Murakabesi (Yabancı Memleketlerde-Türkiye’de)”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Yayınları**, Cilt 19, Sayı 1.

Franck Modern, “İdari Yargıcın Yeni Emir Verme (Injonction) Yetkisi Üzerine”, Çev. Ramazan Çağlayan, R. (2004). **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**.Cilt 8, Sayı 1-2.

Gök, H. (2013). Danıştay Kararlarından Hareketle İdari Yargı Kararlarının İmkânsızlık Nedeniyle Uygulanmadığı Haller, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt LXXI, Sayı 1.

- Gözügüzelli, E. (2022). "Mandamus Emirnamesi ve Kıbrıs Türk Hukukundaki Yeri". **Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 5, Sayı 2.
- Graziano, Thomas Kadner (2009). "**Das auf außervertragliche Schuldverhältnisse anzuwendende Recht nach Inkrafttreten der Rom II-Verordnung**", *RabelsZ*, Cilt 73, Sayı 1.
- Güteryüz, M. T. & Zoroğlu Yılmaz A. (2018), "Bir Anglo-Amerikan Hukuku Müessesesi Olarak Cezalandırıcı Tazminatın Bazı Türk Hukuku Müesseseleri ile Mukayesesi", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**.
- Güneş, F. (2016). İyuk Madde 28/4 Değişikliği: Yargı Kararlarının İdare Tarafından Uygulanmaması ve Çözüm Önerileri. **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Sayı 28, s. 113.
- Güran, S. (1979). "İdarenin ve Ajanının Sorumluluğunun Belirlenmesine İlişkin Düşünceler, (Sorumluluk)". **Danıştay Dergisi**, Sayı 34-35.
- Güran, S. (1984). Anayasa'nın 128 ve 129'uncu Maddeleri Yönünden Kamu Görevlileri ile Bakanların Durumu. **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 17, Sayı 3.
- Güran, S. (1994), "Anayasa'nın Kuvvetler Ayrılığı İlkesine ve Yönetim Yargı İlişkilerine Bakış Açısında Değişiklik", Cilt 11, **Anayasa Yargısı Dergisi**.
- Işıklar, C. (2023). "İdari yargılama usulünde yeni ve özel bir yetki kuralı: Askeri hizmete ilişkin uyuşmazlıkların bölge idare mahkemesinin bulunduğu yerdeki idare mahkemesinde görülmesi". **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 72, Sayı 2.
- Keskin, B. & Yağcı, Z. (2018). Türk İdare Hukukunda Hukuki Güvenlik İlkesinin Uygulanması. **Terazi Hukuk Dergisi**, Cilt 13, Sayı 148.
- Kıratlı, M. (1966). "Yürütmenin Durdurulması". **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt. XXI, Sayı 4.
- King E., Hawley J. Çeviri İlham Lütem. (1956). "İngiliz (Common Law)'nun Gelişmesi". **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 16, Sayı 1-4.
- Kuluçlu, E. (2008). Türk Hukuk Sisteminde Normlar Hiyerarşisi ve Sayıştay Denetimine Etkileri. **Sayıştay Dergisi**, Sayı 71.
- Kumrulu, A. (1988), "Vergi Hukukunun Bir Kısım Anayasal Temelleri". **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 36, Sayı 153,

- Kurt, S. (2004) “Britanya İdari Yargı Yerleri (Tribunal Sistem) ve Yargısal Denetim”, **Danıştay Dergisi**, Sayı 107.
- Les Cahier de la Justice administrative**, (1996). Publié par La Ministère de la Justice.
- Mumcu, U. (1970). “Türk Hukukunda iptal Kararlarının Yerine Getirilmesi ve Sorumluluk”. **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: XXVII, Sayı: 3-4.
- Odyakmaz, Z. (1998). “Genel Olarak İdarenin Sözleşmeleri”. **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2.
- Oğurlu, Y. (2003). **İdare Hukukunda Kazanılmış Haklara Saygı ve Haklı Beklentiler Sorunu**, Seçkin Yayıncılık.
- Örücü, E. (1993), “Büyük Britanya’da İdarenin Yargısal Denetimi, İdari Yargının Dünya’da Bugünkü Yeri”. **Danıştay Yayınları**, Ankara.
- Özbey, Ö. (2009). “İdari Yargı Kararlarının Uygulanmamasından Doğan Hukuki ve Cezai Sorumluluk”. **Ankara Barosu Dergisi**, Cilt 67, Sayı 4.
- Özdeş, O. (1973). “İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması ve Niteliği”. **Danıştay Dergisi**, Sayı 32-33.
- Özgüven, A. V. (2018). “Vergi Etiği Açısından Vergi Afları”. **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 17, Etik Özel Sayı.
- Özören, A. Ş. & Taci, B. (1992). **İdari Yargı Kararlarının Uygulanması (Yargı Kararları)**.
- Özpolat, H. (2018). “Anayasa Mahkemesi’nin Bireysel Başvuru Kararlarında Maddi Anlamda Kanun Kriteri”. **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Cilt 9, Sayı 33.
- Pekiner, V. (1968). “Yönetimin Yetki Saptırması”. **Amme İdare Dergisi**, Cilt 1, s. 122.
- Sevgili Gençay, F. D. (2021), **İstanbul Barosu Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi**, 29. Kitap, 266-284, ISBN: 978-605-7848-62-8.
- Taşkın, Ş. C. (2007), “İdari Yargının Güncel Sorunları ve Yargı Kararlarının Uygulanmaması”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı 71.
- Taşkın, Ş. C. (2007), “İdari Yargının Güncel Sorunları ve Yargı Kararlarının Uygulanmaması”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı 71, Ankara.

- Turmangil, C. (1987). “Vergi Davasının Hukuki Niteliği”. **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 39, Sayı 1.
- Uler, Y. (1970). “İdari Yargıda İptal Kararlarının Sonuçları”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları**, No: 281, Sevinç Matbaası.
- Ulusoy, A. (2001). “1995 Tarihli Fransız İdari Yargı Reformu”, **Danıştay Dergisi**, Sayı 103.
- Yayla, A. (2015). “Fiili veya Hukuki İmkansızlığın İdari İşleme Etkisi Üzerine Bir Deneme”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Dergisi**, Cilt 17, Sayı 2.
- Yıldırım, T. (2004), “Yargı Kararlarının Uygulanmama Sorunu”. **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1.
- Yılmaz, H. (2021). “Danıştay Kararları Işığında İdari İstikrar İlkesinin İdari Yargılama Hukukuna Önemli Yansımaları”. **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Sayı 17.

DOKTORA VE YÜKSEK LİSANS TEZLER

- Aydınoğlu Z. N. (2020). **Türk ve Alman Hukukunda İdare Hukuku Boyutuyla Yenilenebilir Enerji Üretimi**, [Doktora Tezi, Çankaya Üniversitesi].
- Bülbül Güner, T. (2012). **İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması Nedeniyle İdarenin ve Kamu Görevlisinin Sorumluluğu**. [Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi].
- Erdem, G. J. (2005). **İptal Kararlarının Uygulanmaması ve Bundan Doğan Tazminat Davaları**. [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi].
- Ersöz, A. K. (2016). **İlaç Hukuku Bağlamında İdarenin Sorumluluğu**. [Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi].
- Aydar, H. S. (2008), İngiliz Hukukunda Yargısal Emir Kavramı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği. [Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi].
- Merhacı, S. Ö. (2012). **Karşılaştırmalı Hukukta cezalandırıcı tazminat (Punitive damages)**, [Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi].
- Ortak, Y. (2019). **Danıştay kararları ışığında idari işlemin yetki unsuru**. [Yüksek Lisans tezi, İstanbul Medipol Üniversitesi].
- Özdemir, E. (2023) **Cezalandırıcı tazminat**. [Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi].

- Şahin, A. (2009). **İdari Yargı Kararlarının Uygulanmamasından Doğan Sorumluluk**. [Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi].
- Yılmaz, S. (2009). **İdari Yargı Kararlarının Uygulanması Zorunluluğu ve Bu Kararların Uygulanmamasına Karşı Öngörülen Hukuksal Önlemler**. [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi].
- Yılmaz, T. (2012). **Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde İdari Yargı Kararlarının Uygulanmamasından Doğan Sorumluluk**. [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi].

MAHKEME KARARLARI

- Anayasa Mahkemesi, “Ercan Din” Başvurusu, 08 Haziran 2016 tarih ve Başvuru Numarası 2014/94, R.G. Tarih ve Sayı: 13 Ekim 2016-29856.
- Anayasa Mahkemesi, “Servet Saraçoğlu ve Diğerleri” Başvurusu (Başvuru Numarası: 2012/1281) Karar Tarihi: 24 Haziran 2015. Resmî Gazete Tarih ve Sayı: 13 Ağustos 2015-29444.
- Anayasa Mahkemesi, Muhsin Hükümdar Başvurusu (2), Başvuru Numarası: 2016/69274, Karar Tarihi: 05 Mart 2020, R.G. Tarih ve Sayı: 24/7/2020-31195.
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Burdov/Rusya.
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Hornsby/Yunanistan.
- Broome v. Cassell [1972] AC 1027.
- C.T. Emery- B. Smythe, Judicial Review (1986), Legal Limits Of Official Power.
- Danıştay 1.Dairesi, 21 Haziran 1983 tarih ve E. 1983/116, K. 1983/144
- Danıştay 11. Dairesi, 12 Haziran 1996 tarih ve E. 95/1838, K. 95/1861.
- Danıştay 6. Dairesi, 21 Mayıs 1985 tarih ve E. 1985/143, K. 1985/880,
- Danıştay 8. Dairesi, 17 Haziran 1974 tarih ve E. 1974/2123, K. 1974/2768,
- Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu E. 2022/50, K. 2022/66.
- Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, E. 1975/383.
- Deakin S./Johnston A./Markesinis B. (2008), Markesinis and Deakin’s Tort Law, Oxford.

Genay v. Norris, 1 South Carolina Law Reports (S.C.L.) (1 Bay) 6 (1784)

Barbara J. Shander (1994), Punitive Damages- Addressing the Constitutionality of Punitive Damages in the Third Circuit, 39 Vill. L. Rev. 1105.

Kelsay v. Motorola, Inc. (1978) 74 Ill 2d 172.

Preston v. Murty, (1987). 32 Ohio St 3d, 334.

Rookes v. Barnard (1964) A.C.

Smith v. Wade (1983). 461 US 30, 48-49, 103 Ct. 1625, 75 L Ed 2d 632.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsmanlık) 2021/10051-S.21.16208 Sayılı 2021/1714 Başvuru numaralı, 07/07/2021 Tarihli Karar.

Uyuşmazlık Mahkemesi, 18 Mayıs 1992 tarih ve E.1992/15, K. 1992/18.

Uyuşmazlık Mahkemesi, 14 Nisan 1997 tarih ve E. 1997/16, K. 1997/15. Resmî Gazete Tarihi: 18 Mayıs 1997, Sayı: 22993.

Yargıtay 3. Hukuk Dairesi, E. 1997/6737.

Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 09 Haziran 1999 tarih ve E. 1999/3555, K. 1999/5498.

Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 13 Mayıs 1999 tarih ve E. 1999/268, K. 1999/4379.

Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 20 Mayıs 1999 tarih ve E. 1999/2840, K. 1999/4679.

Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, E. 1998/1850,

Anayasa Mahkemesi, 11 Ekim 1963 tarih ve E. 1963/124, K. 1963/243 ve Anayasa Mahkemesi, 03 Temmuz 1986, E. 1963/3, K. 1986/15, R. G.: 10 Aralık 1986, Sayı:19307.

Danıştay İçtihadı Birleştirme Kurulu. 9 Temmuz 1966 tarih ve E. 1965/21, K. 1966/7. Resmî Gazete, 29 Temmuz 1966, 12361.

Danıştay Dava Daireleri Kurulu, 23 Şubat 1968 tarih ve E. 1967/446, K. 1968/218,

Anayasa Mahkemesi, 25 Mart 1975, E. 1974/42, K. 1975/62. Resmî Gazete 'de yayınlanma tarihi: 3/6/1975, Sayı: 15254.

Anayasa Mahkemesi, 10 Mart 1977 tarih ve E.1976/51, K.1977/16 sayılı karar. R.G. Tarih ve Sayı: 25 Haziran 1977-15977.

Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 12 Mart 1979 tarih ve E. 1978/6787, K. 1979/3245.

Yargıtay İctihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu, 24 Eylül 1979 tarih ve E. 1978/7, K. 1979/2, (RG: 29/11/1979, S:16824),

Danıştay 1. Dairesi, 10 Temmuz 1985 tarih ve E. 1985/144, K. 1985/156.

Danıştay 1. Dairesi, 08 Ekim 1987 tarih ve E. 1987/367, K. 1987/352.

Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, 2 Kasım 1988 tarih ve E. 1987/47, K.1988/3,

Danıştay 5. Dairesi, 12 Şubat 1991 tarih ve E. 1988/3400 K. 1991/178.

Danıştay 10. Dairesi, 25 Mart 1991 tarih ve E. 1990/147, K. 1991/1115
Kemner v. Monsanto Co. (1991, 5th Dist.) 217 Ill App 3d 188.

Danıştay 5. Dairesi, 24 Aralık 1991 tarih ve E. 1990/2882, K. 1991/2566.

Danıştay 5. Dairesi, 15 Nisan 1992 tarih ve E. 1991/3066, K. 1992/944.

Danıştay 5. Dairesi, 15 Aralık 1993 tarih ve E. 1992/5927, K. 1993/5798.

Danıştay 10. Dairesi, 25 Ekim 1994 tarih ve E. 95/5339, K. 94/5161.

Danıştay 6. Dairesi, 09 Ekim 1996 tarih ve E. 1995/7076, K. 1996/4029

Uyuşmazlık Mahkemesi. 4 Nisan 1997. Karar Tarihi: 1997/16, Karar Numarası: 1997/15. Resmî Gazete Tarihi: 18 Mayıs 1997, Sayı: 22993.

Danıştay 5. Dairesi, 24 Temmuz 1997 tarih ve E.1996/31, K. 199 /141.

Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 29 Eylül 1998 tarih ve E. 1998/3393, K. 1998/7243.

Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 14 Ekim 1999 tarih ve E. 1999/6551, K. 1999/8518.

Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 20 Aralık 1999 tarih ve E. 1997/9973, K. 1999/11269.

Danıştay 5. Dairesi, 25 Ocak 2001 tarih ve E.1998/1970, K. 2001/5153

Danıştay 5. Dairesi, 25 Aralık 2001 tarih ve E. 1998/1970, K. 2001/5153.

Danıştay 12. Dairesi, 09 Ocak 2002 tarih ve E.2001/3465, K. 2002/7.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 06 Mart 2002 tarih ve E. 2002/4-81, K. 2002/149.

Danıştay 5. Dairesi, 11 Ekim 2002 tarih ve E. 1999/2053, K. 2002/3798.

Danıştay 10. Dairesi, 25 Şubat 2003 tarih ve E. 2001/ 1764, K. 2003/ 674.

Kyrtatos/Yunanistan, B. No: 41666/98, 22/5/2003.

Danıştay 5. Dairesi, 29 Eylül 2004 tarih ve E. 2000/ 3316, K. 2004 / 3372.

Danıştay 5. Dairesi, 02 Şubat 2005 tarih ve E. 2001/2787, K. 2005/522.

Scordino/İtalya (No. 1) [BD], B. No: 36813/97, 29/3/2006.

Danıştay 10. Dairesi, 27 Şubat 2007 tarih ve E. 2004/13990, K. 2007 / 739.

Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, 21 Mart 2007 tarih ve E. 2006/339, K. 2007/384.

Danıştay 7. Dairesi, 08 Kasım 2007 tarih ve E. 2007/695, K. 2007/4612.

Danıştay 11. Dairesi, 17 Aralık 2007 tarih ve E. 2005/2069, K. 2007/9757.

Anayasa Mahkemesi, 17 Nisan 2008 tarih ve E.2005/5, K.2008/93 sayılı karar. R. G. Tarih ve Sayı: 05 Kasım 2008-27045.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 25 Kasım 2009 tarih ve E. 2009/4-453, K. 2009/553.

Danıştay 10. Dairesi, 11 Aralık 2009 tarih ve E. 2007/5446, K. 2009/10321.

Anayasa Mahkemesi, 06 Ocak 2011 tarih ve Başvuru numarası: 2008/96, K. 2011/3, Resmî Gazete, 14.05. 2011, Sayı 27934.

Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, 21 Nisan 2011 tarih ve E. 2007/1800, K. 2011/267.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 22 Nisan 2014 tarih ve E. 2011/1088, K. 2014/1787.

Danıştay 12. Dairesi, 10 Aralık 2014 tarih ve E. 2011/6048, K. 2014/8538,

Yargıtay 8. Hukuk Dairesi, 16 Şubat 2015 tarih ve E. 2014/3495, K. 2015/4217.

Danıştay 12. Dairesi, 17 Ekim 2017 tarih ve E.2016/8661, K.20174829.

Danıştay 2. Dairesi, 28 Kasım 2017 tarih ve E.2017/1297, K.2017/7408.

Danıştay 12. Dairesi, 13 Şubat 2018 tarih ve E. 2016/924, K. 2018/633.

Danıştay 15. Dairesi, 06 Mart 2018 tarih ve E. 2014/6132, K. 2018/2209.

Danıştay 8. Dairesi, 20 Şubat 2020 tarih ve E. 2016/10461, K. 2020/1067

Yargıtay 3. Hukuk Dairesi, 10 Mart 2020 tarih ve E. 2020/729, K. 2020/2173.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 8 Ekim 2020 Tarih ve E. 2019/3043, K. 2020/1764.

Anayasa Mahkemesi, “Hasan Gün” Başvurusu, 19 Kasım 2020 tarih ve Başvuru Numarası 2018/949. R.G. Tarih ve Sayı: 17 Şubat 2021-31398.

Gaziantep 3. İdare Mahkemesi, 24 Şubat 2022 tarih ve E. 2021/641 K. 2022/219

Ankara 8. İdare Mahkemesi, 22/12/2022 tarih ve E. 2022/1139, K. 3074.

Adana 2. İdare Mahkemesi, 10 Nisan 2023 tarih ve E. 2022/948, K. 2023/202

Antalya 2. İdare Mahkemesi, 12 Temmuz 2023 tarih ve E.2023/861ile K. 2023/982

WEB KAYNAKLARI

<http://earsiv.cankaya.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/20.500.12416/4949/Thesis.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. **Erişim Tarihi:** 9 Mart 2023

<http://tbdergisi.barobirlik.org.tr/m2006-62-202>. **Erişim Tarihi:** 10 Eylül 2023.

<http://tbdergisi.barobirlik.org.tr/m2016-126-1601>. **Erişim Tarihi:** 10 Eylül 2023.

<http://tbdergisi.barobirlik.org.tr/m2019-141-1837> **Erişim Tarihi:** 01 Haziran 2023

http://www.aca-europe.eu/en/eurtour/i/countries/italy/italy_en.pdf. **Erişim Tarihi:** 31 Ağustos 2023

<http://www.hukukturk.com/uyusmazlik-mahkemesikararlari> **Erişim Tarihi:** 12 Ağustos 2023

<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/54/section/31> **Erişim Tarihi:** 01 Eylül 2023

<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2007/15/section/15>. **Erişim Tarihi:** 09 Eylül 2023

https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/445439/yokAcikBilim_428529.pdf?sequence=-1&isAllowed=y. **Erişim Tarihi:** 10 Eylül 2023.

https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/553346/yokAcikBilim_429206.pdf?sequence=-1. **Erişim Tarihi:** 14 Ağustos 2023

<https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/445439> **Erişim Tarihi:** 4 Ağustos 2023.

<https://acikerisim.medipol.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12511/7508/Ortak-Yucel-2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y> **Erişim Tarihi:** 19 Ağustos 2023.

<https://aperta.ulakbim.gov.tr/record/252192/files/Yu%CC%88cel%20Og%CC%86urlu%20I%CC%87dare%20Hukukunda%20Kazan%C4%B1lm%C4%B1s%CC%A7%20H>

[aklara%20Sayg%C4%B1%20ve%20Hak%C4%B1%20Beklenti%20Sorunu.pdf](#).

Erişim Tarihi: 28 Ocak 2023

[https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=v_X1xhiyl28C&oi=fnd&pg=PR5&dq=%20Brown,+L.+N.+%26+Bell,+J.+S.+\(1998\).+French+Administrative+Law+&ots=5u8lGNWbmd&sig=JQ_Gp68rUzcYf5zBDu2AbAwMlxo&redir_esc=y#v=onepage&q=Brown%2C%20L.%20N.%20%26%20Bell%2C%20J.%20S.%20\(1998\).%20French%20Administrative%20Law&f=false](https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=v_X1xhiyl28C&oi=fnd&pg=PR5&dq=%20Brown,+L.+N.+%26+Bell,+J.+S.+(1998).+French+Administrative+Law+&ots=5u8lGNWbmd&sig=JQ_Gp68rUzcYf5zBDu2AbAwMlxo&redir_esc=y#v=onepage&q=Brown%2C%20L.%20N.%20%26%20Bell%2C%20J.%20S.%20(1998).%20French%20Administrative%20Law&f=false). **Erişim Tarihi:** 6 Ağustos 2023;

https://books.google.com.tr/books?id=f5EmH9sO4psC&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbg_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false. **Erişim Tarihi:** 27 Temmuz 2023.

https://books.google.com.tr/books?id=SnScAQAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbg_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false. **Erişim Tarihi:** 19 Temmuz 2023

<https://case-law.vlex.com/vid/preston-v-murty-no-892881399>. **Erişim Tarihi:** 15 Ağustos 2023;

<https://danistay.gov.tr/assets/pdf/upload/2021-12-30-11-47-2964049.pdf>. **Erişim Tarihi:** 15 Ağustos 2023.

<https://dergiler.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/28661/2979.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. **Erişim Tarihi:** 8 Eylül 2023.

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1844508>. **Erişim Tarihi:** 22 Ocak 2023

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1881413>. **Erişim Tarihi:** 19 Eylül 2023;

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2288180>. **Erişim Tarihi:** 20 Ağustos 2023.

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/5620>. **Erişim Tarihi:** 15 Ağustos 2023.

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/630557>. **Erişim Tarihi:** 8 Eylül 2023.

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/701516>. **Erişim tarihi:** 19 Eylül 2023.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/116549>. **Erişim Tarihi:** 19 Ağustos 2023.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1713672>. **Erişim Tarihi:** 11 Temmuz 2023.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1852449>. **Erişim Tarihi:** 4 Nisan 2023.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1861696>. **Erişim Tarihi:** 27 Aralık 2022.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1877269> **Erişim Tarihi:** 20 Eylül 2023.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2620531>. **Erişim Tarihi:** 26 Mart 2023.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/36187>. **Erişim Tarihi:** 11 Haziran 2023.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/37218>. **Erişim Tarihi:** 10 Eylül 2023.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/606027>. **Erişim Tarihi:** 14 Kasım 2022

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/630485>. **Erişim Tarihi:** 8 Eylül 2023.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/638004> **Erişim Tarihi:** 09 Eylül 2023

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/744931>. **Erişim Tarihi:** 21 Temmuz 2023.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/789780>. **Erişim Tarihi:** 20 Temmuz 2023.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/97774>. **Erişim Tarihi:** 19 Eylül 2023.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/980895>. **Erişim Tarihi:** 09 Eylül 2023

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/981919>. **Erişim Tarihi:** 1 Temmuz 2023.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/issue-file/27388>. **Erişim Tarihi:** 28 Ağustos 2023.

<https://digital.sandiego.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1264&context=sdlr> **Erişim Tarihi:** 09 Eylül 2023

<https://digital.sandiego.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1264&context=sdlr>. **Erişim Tarihi:** 14 Ağustos 2023.

<https://digitalcommons.law.villanova.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=2890&context=vlr> **Erişim Tarihi:** 09 Eylül 2023

<https://docplayer.biz.tr/1262583-Amerika-birlesik-devletleri-nde-federal-yargilama-sistemi-ve-bu-sistem-icinde-cezai-yarginin-yeri-ve-isleyisi.html>. **Erişim Tarihi:** 20 Ağustos 2023

<https://docplayer.biz.tr/16921319-Danistay-ve-idari-yargi-gunu-141-yil.html>. **Erişim:** 19 Eylül 2023.

<https://docplayer.biz.tr/38766068-Idari-yargi-sempozyumu.html> **Erişim Tarihi:** 09 Eylül 2023

<https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/47893/3520.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. **Erişim Tarihi:** 30 Ağustos 2023

<https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/10339/idare%20hukuku%20ders%20notlar%C4%B1.pdf?sequence=1&isAllowed=y> **Erişim Tarihi:** 27 Mayıs 2023.

<https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/10363/idari%20yarg%C4%B1da%20iptal%20kararlar%C4%B1n%C4%B1n%20sonu%C3%A7lar%C4%B1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. **Erişim Tarihi:** 4 Eylül 2023.

<https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/88958>. **Erişim Tarihi:** 19 Eylül 2023

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A32007R0864> **Erişim Tarihi:** 09 Eylül 2023

<https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/mcgil19&div=15&id=&page=>. **Erişim Tarihi:** 19 Eylül 2023.

<https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-119374&filename=CASE%20OF%20BURDOV%20v.%20RUSSIA%20>. **Erişim Tarihi:** 8 Eylül 2023.

<https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-58020&filename=001-58020.pdf>. **Erişim Tarihi:** 01 Eylül 2023.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22appno%22%3A%2236813/97%22%2C%22itemid%22%3A%22001-72925%22%7D>. **Erişim Tarihi:** 9 Eylül 2023.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22appno%22%3A%2241666/98%22%2C%22itemid%22%3A%22001-61099%22%7D>. **Erişim Tarihi:** 9 Eylül 2023.

https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2016/05/ahmet_yayla.pdf. **Erişim Tarihi:** 10 Eylül 2023.

<https://hukukdergi.hacettepe.edu.tr/C4S2tammetin.pdf>.

https://judicialacademy.nic.in/sites/default/files/1453025267_Rookes%20v%20Barnard%20%28No%201%29%201964.pdf. **Erişim Tarihi:** 1 Temmuz 2023.

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/1281>. **Erişim Tarihi:** 16 Şubat 2023.

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/94>. **Erişim Tarihi:** 14 Şubat 2023

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2016/69274>. **Erişim Tarihi:** 18 Kasım 2022.

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/9459>. **Erişim Tarihi:** 14 Eylül 2023.

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/9459>. **Erişim Tarihi:** 8 Eylül 2023.

<https://legalbank.net/belge/d-10-d-e-2007-5446-k-2009-10321-t-11-12-2009-danistay-10-daيره-karari/776637/> **Erişim Tarihi:** 29 Haziran 2023.

<https://legalbank.net/belge/d-5-d-e-1990-2882-k-1991-2566-t-24-12-1991-danistay-5-daيره-karari/517003/>. **Erişim Tarihi:** 10 Haziran 2023

<https://legalbank.net/belge/y-3-hd-e-1997-6737-k-1997-10023-t-20-10-1997-mahkeme-kararinin-kasden-yerine-getirilmemesi-nedeniyle/390415/>. **Erişim Tarihi:** 18 Eylül 2023

<https://legalbank.net/belge/y-4-hd-e-1978-6787-k-1979-3245-t-12-03-1979-idari-islemin-iptali/233038/>. **Erişim Tarihi:** 19 Eylül 2023; Çağlayan, s. 283, 284

<https://legalbank.net/belge/y-4-hd-e-1998-1850-k-1998-4581-t-09-06-1998-manevi-tazminat/233419/>. **Erişim Tarihi:** 18 Eylül 2023.

<https://legalbank.net/belge/y-4-hd-e-1999-3555-k-1999-5498-t-09-06-1999-yargi-kararinin-uygulanmaması-nedeniyle-manevi-tazminat/233478/>. **Erişim Tarihi:** 18 Eylül 2023; Altay, s. 468.

<https://legalbank.net/belge/y-4-hd-e-1999-6551-k-1999-8518-t-14-10-1999-yargi-kararlarinin-uygulanmaması-nedeniyle-manevi-tazmin/233489/>. **Erişim Tarihi:** 22 Mayıs 2023.

<https://legalbank.net/belge/y-hgk-e-2002-4-81-k-2002-149-t-06-03-2002-yargitay-hukuk-genel-kurulu-karari/548903/> **Erişim Tarihi:** 28 Mayıs 2023.

<https://legalbank.net/belge/y-i-199-tihadi-birlestirme-b-220-y-220-k-genel-kurulu-e-1978-7-k-1979-2-t-22-10-1979-danistayca-y-22/187516/>. **Erişim Tarihi:** 1 Eylül 2023.

<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/1986-15-nrm.pdf>. **Erişim Tarihi:** 5 Mart 2023.

<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1975/62>. **Erişim Tarihi:** 10 Temmuz 2023.

<https://resmigazete.gov.tr/fihrist?tarikh=2008-11-05>. **Erişim Tarihi:** 30 Aralık 2022.

<https://scholarship.law.marquette.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2514&context=mulr>.

Erişim Tarihi: 27 Ağustos 2023.

<https://sen.av.tr/tr/makale/%E2%80%9Chukuki-kesinlik/belirlilik%E2%80%9D-ilkesi->

[karsisinda-birbiri-ile-uyusmayan-yarg%C4%B1-kararlari](https://sen.av.tr/tr/makale/%E2%80%9Chukuki-kesinlik/belirlilik%E2%80%9D-ilkesi-karsisinda-birbiri-ile-uyusmayan-yarg%C4%B1-kararlari) **Erişim Tarihi:** 12 Ocak 2023.

<https://sen.av.tr/tr/makale/idari-yargi-kararlarinin-infaz%C4%B1n%C4%B1n->

[geciktirilmesi-veya-uygulanmaması](https://sen.av.tr/tr/makale/idari-yargi-kararlarinin-infaz%C4%B1n%C4%B1n-geciktirilmesi-veya-uygulanmaması). **Erişim Tarihi:** 27 Haziran 2023.

<https://sozluk.gov.tr>. **Erişim Tarihi:** 11 Temmuz 2023.

<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/461/30/>. **Erişim Tarihi:** 27 Temmuz 2023.

<https://teav.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/37357/218604.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2023.

https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=AvlFb63iFw0NU_zaAgJNmQ

[&no=ReoO45Zow3oBWwR20yCUNg](https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=AvlFb63iFw0NU_zaAgJNmQ&no=ReoO45Zow3oBWwR20yCUNg). **Erişim Tarihi:** 11 Eylül 2023.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=JI84I3mIk4OSI19biHUVTQ&no=MJ-4v1pXSWURCDv2TeNd8g>.

Erişim Tarihi: 11 Eylül 2023.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=SaGKe1CY2i0THuUO64y8vQ>

[&no=ue9lbnH0UKczoCov1rpR_g](https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=SaGKe1CY2i0THuUO64y8vQ&no=ue9lbnH0UKczoCov1rpR_g) **Erişim Tarihi:** 07 Temmuz 2023.

https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=ZeTyprYuef2HkaF3xt4wYrSY6wQ7Fv6Wa6HqNZ9ph8d2sjxkLOR_6VbFCVB2Jpxl.

Erişim Tarihi: 23 Ağustos 2023.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>. **Erişim Tarihi:** 18

Eylül 2023.

[https://translate.google.com/?hl=tr&sl=en&tl=tr&text=%20%20Recital%20No.%2032%3A%20%E2%80%9CConsiderations%20of%20public%20interest%20justify%20giving%20the%20courts%20of%20the%20Member%20States%20the%20possibility%20C%20in%20exceptional%20circumstances%2C%20of%20applying%20exceptions%20based%20on%20public%20policy%20and%20overriding%20mandatory%20provisions.%20In%20particular%2C%20the%20application%20of%20a%20provision%20of%20the%20law%20designated%20by%20this%20Regulation%20which%20would%20have%20the%20effect%20of%20causing%20non-](https://translate.google.com/?hl=tr&sl=en&tl=tr&text=%20%20Recital%20No.%2032%3A%20%E2%80%9CConsiderations%20of%20public%20interest%20justify%20giving%20the%20courts%20of%20the%20Member%20States%20the%20possibility%20C%20in%20exceptional%20circumstances%2C%20of%20applying%20exceptions%20based%20on%20public%20policy%20and%20overriding%20mandatory%20provisions.%20In%20particular%2C%20the%20application%20of%20a%20provision%20of%20the%20law%20designated%20by%20this%20Regulation%20which%20would%20have%20the%20effect%20of%20causing%20non-compensatory%20exemplary%20or%20punitive%20damages%20of%20an%20excessive%20nature%20to%20be%20awarded%20may%2C%20depending%20on%20the)

[compensatory%20exemplary%20or%20punitive%20damages%20of%20an%20excessive%20nature%20to%20be%20awarded%20may%2C%20depending%20on%20the](https://translate.google.com/?hl=tr&sl=en&tl=tr&text=%20%20Recital%20No.%2032%3A%20%E2%80%9CConsiderations%20of%20public%20interest%20justify%20giving%20the%20courts%20of%20the%20Member%20States%20the%20possibility%20C%20in%20exceptional%20circumstances%2C%20of%20applying%20exceptions%20based%20on%20public%20policy%20and%20overriding%20mandatory%20provisions.%20In%20particular%2C%20the%20application%20of%20a%20provision%20of%20the%20law%20designated%20by%20this%20Regulation%20which%20would%20have%20the%20effect%20of%20causing%20non-compensatory%20exemplary%20or%20punitive%20damages%20of%20an%20excessive%20nature%20to%20be%20awarded%20may%2C%20depending%20on%20the)

[20have%20the%20effect%20of%20causing%20non-](https://translate.google.com/?hl=tr&sl=en&tl=tr&text=%20%20Recital%20No.%2032%3A%20%E2%80%9CConsiderations%20of%20public%20interest%20justify%20giving%20the%20courts%20of%20the%20Member%20States%20the%20possibility%20C%20in%20exceptional%20circumstances%2C%20of%20applying%20exceptions%20based%20on%20public%20policy%20and%20overriding%20mandatory%20provisions.%20In%20particular%2C%20the%20application%20of%20a%20provision%20of%20the%20law%20designated%20by%20this%20Regulation%20which%20would%20have%20the%20effect%20of%20causing%20non-compensatory%20exemplary%20or%20punitive%20damages%20of%20an%20excessive%20nature%20to%20be%20awarded%20may%2C%20depending%20on%20the)

[compensatory%20exemplary%20or%20punitive%20damages%20of%20an%20excessive%20nature%20to%20be%20awarded%20may%2C%20depending%20on%20the](https://translate.google.com/?hl=tr&sl=en&tl=tr&text=%20%20Recital%20No.%2032%3A%20%E2%80%9CConsiderations%20of%20public%20interest%20justify%20giving%20the%20courts%20of%20the%20Member%20States%20the%20possibility%20C%20in%20exceptional%20circumstances%2C%20of%20applying%20exceptions%20based%20on%20public%20policy%20and%20overriding%20mandatory%20provisions.%20In%20particular%2C%20the%20application%20of%20a%20provision%20of%20the%20law%20designated%20by%20this%20Regulation%20which%20would%20have%20the%20effect%20of%20causing%20non-compensatory%20exemplary%20or%20punitive%20damages%20of%20an%20excessive%20nature%20to%20be%20awarded%20may%2C%20depending%20on%20the)

[20based%20on%20public%20policy%20and%20overriding%20mandatory%20provisions.%20In%20particular%2C%20the%20application%20of%20a%20provision%20of%20the%20law%20designated%20by%20this%20Regulation%20which%20would%20have%20the%20effect%20of%20causing%20non-](https://translate.google.com/?hl=tr&sl=en&tl=tr&text=%20%20Recital%20No.%2032%3A%20%E2%80%9CConsiderations%20of%20public%20interest%20justify%20giving%20the%20courts%20of%20the%20Member%20States%20the%20possibility%20C%20in%20exceptional%20circumstances%2C%20of%20applying%20exceptions%20based%20on%20public%20policy%20and%20overriding%20mandatory%20provisions.%20In%20particular%2C%20the%20application%20of%20a%20provision%20of%20the%20law%20designated%20by%20this%20Regulation%20which%20would%20have%20the%20effect%20of%20causing%20non-compensatory%20exemplary%20or%20punitive%20damages%20of%20an%20excessive%20nature%20to%20be%20awarded%20may%2C%20depending%20on%20the)

[compensatory%20exemplary%20or%20punitive%20damages%20of%20an%20excessive%20nature%20to%20be%20awarded%20may%2C%20depending%20on%20the](https://translate.google.com/?hl=tr&sl=en&tl=tr&text=%20%20Recital%20No.%2032%3A%20%E2%80%9CConsiderations%20of%20public%20interest%20justify%20giving%20the%20courts%20of%20the%20Member%20States%20the%20possibility%20C%20in%20exceptional%20circumstances%2C%20of%20applying%20exceptions%20based%20on%20public%20policy%20and%20overriding%20mandatory%20provisions.%20In%20particular%2C%20the%20application%20of%20a%20provision%20of%20the%20law%20designated%20by%20this%20Regulation%20which%20would%20have%20the%20effect%20of%20causing%20non-compensatory%20exemplary%20or%20punitive%20damages%20of%20an%20excessive%20nature%20to%20be%20awarded%20may%2C%20depending%20on%20the)

[of%20the%20law%20designated%20by%20this%20Regulation%20which%20would%20have%20the%20effect%20of%20causing%20non-](https://translate.google.com/?hl=tr&sl=en&tl=tr&text=%20%20Recital%20No.%2032%3A%20%E2%80%9CConsiderations%20of%20public%20interest%20justify%20giving%20the%20courts%20of%20the%20Member%20States%20the%20possibility%20C%20in%20exceptional%20circumstances%2C%20of%20applying%20exceptions%20based%20on%20public%20policy%20and%20overriding%20mandatory%20provisions.%20In%20particular%2C%20the%20application%20of%20a%20provision%20of%20the%20law%20designated%20by%20this%20Regulation%20which%20would%20have%20the%20effect%20of%20causing%20non-compensatory%20exemplary%20or%20punitive%20damages%20of%20an%20excessive%20nature%20to%20be%20awarded%20may%2C%20depending%20on%20the)

[compensatory%20exemplary%20or%20punitive%20damages%20of%20an%20excessive%20nature%20to%20be%20awarded%20may%2C%20depending%20on%20the](https://translate.google.com/?hl=tr&sl=en&tl=tr&text=%20%20Recital%20No.%2032%3A%20%E2%80%9CConsiderations%20of%20public%20interest%20justify%20giving%20the%20courts%20of%20the%20Member%20States%20the%20possibility%20C%20in%20exceptional%20circumstances%2C%20of%20applying%20exceptions%20based%20on%20public%20policy%20and%20overriding%20mandatory%20provisions.%20In%20particular%2C%20the%20application%20of%20a%20provision%20of%20the%20law%20designated%20by%20this%20Regulation%20which%20would%20have%20the%20effect%20of%20causing%20non-compensatory%20exemplary%20or%20punitive%20damages%20of%20an%20excessive%20nature%20to%20be%20awarded%20may%2C%20depending%20on%20the)

[20compensatory%20exemplary%20or%20punitive%20damages%20of%20an%20excessive%20nature%20to%20be%20awarded%20may%2C%20depending%20on%20the](https://translate.google.com/?hl=tr&sl=en&tl=tr&text=%20%20Recital%20No.%2032%3A%20%E2%80%9CConsiderations%20of%20public%20interest%20justify%20giving%20the%20courts%20of%20the%20Member%20States%20the%20possibility%20C%20in%20exceptional%20circumstances%2C%20of%20applying%20exceptions%20based%20on%20public%20policy%20and%20overriding%20mandatory%20provisions.%20In%20particular%2C%20the%20application%20of%20a%20provision%20of%20the%20law%20designated%20by%20this%20Regulation%20which%20would%20have%20the%20effect%20of%20causing%20non-compensatory%20exemplary%20or%20punitive%20damages%20of%20an%20excessive%20nature%20to%20be%20awarded%20may%2C%20depending%20on%20the)

[20compensatory%20exemplary%20or%20punitive%20damages%20of%20an%20excessive%20nature%20to%20be%20awarded%20may%2C%20depending%20on%20the](https://translate.google.com/?hl=tr&sl=en&tl=tr&text=%20%20Recital%20No.%2032%3A%20%E2%80%9CConsiderations%20of%20public%20interest%20justify%20giving%20the%20courts%20of%20the%20Member%20States%20the%20possibility%20C%20in%20exceptional%20circumstances%2C%20of%20applying%20exceptions%20based%20on%20public%20policy%20and%20overriding%20mandatory%20provisions.%20In%20particular%2C%20the%20application%20of%20a%20provision%20of%20the%20law%20designated%20by%20this%20Regulation%20which%20would%20have%20the%20effect%20of%20causing%20non-compensatory%20exemplary%20or%20punitive%20damages%20of%20an%20excessive%20nature%20to%20be%20awarded%20may%2C%20depending%20on%20the)

%20circumstances%20of%20the%20case%20and%20the%20legal%20order%20of%20the%20Member%20State%20of%20the%20court%20seised%2C%20be%20regarded%20as%20being%20contrary%20to%20the%20public%20policy%20(ordre%20public)%20of%20the%20forum%E2%80%9D&op=translate. **Erişim Tarihi:** 19 Eylül 2023.

<https://translate.google.com/details?hl=tr&sl=en&tl=tr&text=Restatement%20&op=translate>. **Erişim Tarihi:** 09 Eylül 2023

https://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/2_12.pdf **Erişim Tarihi:** 17 Temmuz 2023.

https://www.aca-europe.eu//en/eurtour/i/countries/italy/italy_en.pdf. **Erişim Tarihi:** 30 Ağustos 2023

[https://www.academia.edu/12115879/Prof_Dr_Metin_Ta%C5%9Fa_Arma%C4%9Fan_Engelliler_Taraf%C4%B1ndan_AI%C4%B1nan_Ara%C3%A7larda_%C3%96zel_T%C3%BCketim_Vergisi_%C4%B0stisnas%C4%B1_Adnan_Ger%C3%A7ek_Fatih_Sara%C3%A7o%C4%9Flu_Gazi_K%C4%B0tabevi_ISBN_978_605_344_229_5_Ankara_T%C3%BCrkiye_ss_299_316_2015_](https://www.academia.edu/12115879/Prof_Dr_Metin_Ta%C5%9Fa_Arma%C4%9Fan_Engelliler_Taraf%C4%B1ndan_AI%C4%B1nan_Ara%C3%A7larda_%C3%96zel_T%C3%BCketim_Vergisi_%C4%B0stisnas%C4%B1_Adnan_Ger%C3%A7ek_Fatih_Sara%C3%A7o%C4%9Flu_Gazi_K%C4%B0tabevi_ISBN_978_605_344_229_5_Ankara_T%C3%BCrkiye_ss_299_316_2015_.). **Erişim Tarihi:** 11 Eylül 2023.

<https://www.adalet.gen.tr/danistay-12-daire-esas-no-2021-3465-karar-no-2021-4156.html> **Erişim Tarihi:** 14 Ağustos 2023.

<https://www.anayasa.gen.tr/angs-secki.pdf>. **Erişim Tarihi:** 19 Eylül 2023.

<https://www.anayasa.gov.tr/media/3600/aihmkararlarindanornekler.pdf>. **Erişim Tarihi:** 8 Eylül 2023.

<https://www.anayasa.gov.tr/tr/yayinlar/anayasa-yargisi-dergisi/?yil=1994&q=> **Erişim Tarihi:** 15 Ağustos 2023.

<https://www.cambridge.org/core/journals/cambridge-law-journal/article/abs/judicial-review-legal-limits-of-official-power-by-c-t-emery-and-b-smythe-london-sweet-maxwell-1986-xxxi-318-and-index-12-pp-hardback-1995-paperback-1195-> **Erişim Tarihi:** 27 Temmuz 2023.
[net/0FEB42B547FA3B321B221DEF5F933E21](https://www.cambridge.org/core/journals/cambridge-law-journal/article/abs/judicial-review-legal-limits-of-official-power-by-c-t-emery-and-b-smythe-london-sweet-maxwell-1986-xxxi-318-and-index-12-pp-hardback-1995-paperback-1195-net/0FEB42B547FA3B321B221DEF5F933E21). **Erişim Tarihi:** 1 Eylül 2023.

<https://www.danistay.gov.tr/assets/pdf/guncelKararlar/2023-04-11-04-08-3402930.pdf>. **Erişim Tarihi:** 15 Ağustos 2023.

<https://www.danistay.gov.tr/assets/pdf/yayinlar/dergi/2021-01-14-09-11-9136664.pdf>. **Erişim Tarihi:** 5 Eylül 2023.

<https://www.danistay.gov.tr/assets/pdf/yayinlar/dergi/2021-02-24-11-40-5937408.pdf>.

Erişim Tarihi: 18 Eylül 2023.

<https://www.danistay.gov.tr/assets/pdf/yayinlar/dergi/2021-02-24-02-18-6932891.pdf>.

Erişim Tarihi: 19 Kasım 2022.

<https://www.danistay.gov.tr/danistay-dergiler> **Erişim Tarihi:** 19 Kasım 2022.

<https://www.egitimis.org.tr/files/haber/603f93f52205b.pdf>. **Erişim Tarihi:** 3 Temmuz 2023.

<https://www.istanbulbarosu.org.tr/files/yayinlar/kitaplar/doc/hfsa29.pdf>. **Erişim Tarihi:** 19 Eylül 2023.

<https://www.izmirbarosu.org.tr/Upload/files/Sayfalar/komisyonlar/yargi-kararlari/7.pdf>.

Erişim Tarihi: 13 Temmuz 2023.

<https://www.jstor.org/stable/27878785>. **Erişim Tarihi:** 19 Eylül 2023.

<https://www.kazanci.com.tr/gunluk/3hd-2020-729.htm>. **Erişim Tarihi:** 14 Eylül 2023.

[https://www.law.cornell.edu/wex/restatement_of_the_law#:~:text=Restatements%20of%20the%20Law%2C%20aka,ALI\)%20to%20clarify%20the%20law](https://www.law.cornell.edu/wex/restatement_of_the_law#:~:text=Restatements%20of%20the%20Law%2C%20aka,ALI)%20to%20clarify%20the%20law). **Erişim Tarihi:** 12 Temmuz 2023.

<https://www.legifrance.gouv.fr/> **Erişim Tarihi:** 07 Temmuz 2023.

<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/danistay/15-d-e-2014-6132-k-2018-2209-t-6-3-2018>.

Erişim Tarihi: 27 Temmuz 2023.

<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/danistay/7-daire-e-2007-695-k-2007-4612-t-8-11-2007>. **Erişim Tarihi:** 22 Temmuz 2023.

<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/danistay/e-2005-2069-k-2007-9757-t-17-12-2007>.

Erişim Tarihi: 30 Haziran 2023.

<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/danistay/e-2007-1800-k-2011-267-t-21-04-2011>.

Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2023.

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2577&MevzuatTur=1&MevzuatTerti p=5> **Erişim Tarihi:** 14 Eylül 2023.

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5275&MevzuatTur=1&MevzuatTerti p=5> **Erişim Tarihi:** 01 Eylül 2023.

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6098&MevzuatTur=1&MevzuatTerti p=5> **Erişim Tarihi:** 09 Eylül 2023.

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=657&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.4.213.pdf> **Erişim Tarihi:** 01 Eylül 2023.

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2247.pdf> **Erişim Tarihi:** 30 Ağustos 2023.

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2576.pdf> **Erişim Tarihi:** 20 Ağustos 2023.

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf> **Erişim Tarihi:** 27 Ağustos 2023.

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4054.pdf> **Erişim Tarihi:** 08 Eylül 2023.

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf> **Erişim Tarihi:** 19 Ağustos 2023.

<https://www.perlego.com/book/811529/tort-law-pdf>. **Erişim Tarihi:** 20 Temmuz 2023.

<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/15977.pdf>. **Erişim Tarihi:** 24 Ocak 2023.

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/05/20110514-6.htm>. **Erişim Tarihi:** 5 Mart 2023

SEMPOZYUMLAR

Altay, E. (2000). “İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması Sorunu”, **Ankara Barosu Hukuk Kurultayı**, C.1, Ankara.

Atay, E. E. (2008). Normlar Hiyerarşisi, Erkler Hiyerarşisi İkilemi ve Düzenleyici Denetleyici Kurumlar. **Rekabet Hukukunda Güncel Gelişmeler Sempozyumu VI**, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi-Rekabet Kurumu.

Candan, T. (2003). “İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması”. **İdari Yargı Paneli**. Türkiye Barolar Birliği ve Mersin Barosu. Mersin.

Erkut, C. (2009). “**İdari Yargı Kararlarının Uygulanmasını Güçlendirici Mekanizmalar**”, **Danıştay ve İdari Yargı Günü 141. Yıl Sempozyumu**: 11 Mayıs 2009, Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları, No: 79, Ankara.

Gülan, A. (11-12 Mayıs 2001) “Fransa’da İdari Yargının Etkinliğini Sağlama Arayışları”, **İdari Yargının Yeniden Yapılandırılması ve Karşılaştırmalı İdari**

- Yargılama Usulü, Danıştay ve İdari Yargı Günü 133. Yıl Sempozyumu**, Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları No: 63, Ankara.
- Odyakmaz, Z. (2013). “İdari Yargı ile İlgili Öneriler”, **İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 30. Yılında İdari Yargı 9 Mart 2021 tarihli Sempozyumu**. Ankara Barosu Başkanlığı, ARCS OFSET Matbaacılık, Ankara.
- Örücü, E. (1993). “Büyük Britanya’da İdarenin Yargısal Denetimi”, **II. Ulusal İdare Hukuku Kongresi**, İdari Yargının Dünyadaki Bugünkü Yeri.
- Özay, İ. H. “İtalya: “Nakıs” İdari Rejim mi “Ma’kus Talih” mi?”, **İdari Yargının Yeniden Yapılandırılması ve Karşılaştırmalı İdari Yargılama Usulü, Danıştay ve İdari Yargı Günü 133. Yıl Sempozyumu**, Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları No: 63, 11-12 Mayıs 2001.
- Sancaktar, O. (2013). “**Türk İdari Yargı Sisteminde Yargılama Sürecinden Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri**”, **İdari Yargılama Sürecinde Yaşanılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri Çalıştayı: 14 Ocak 2013**”, Ankara
- Sezginer, M. (1998). “Usul Kanunlarında İdari İşlemin Dış Görünüşü”, **İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu**, Ankara.

EKLER

Ek-1 Çağ Üniversitesi SOBE Tez Etik İzin İstek Formu

T.C.	
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ	
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	
TEZ / ARAŞTIRMA / ANKET / ÇALIŞMA İZİNİ / ETİK KURULU İZİNİ TALEP FORMU VE ONAY TUTANAK FORMU	
ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
T.C. NOSU	
ADI VE SOYADI	MUHAMMED BATUHAN GÜN
ÖĞRENCİ NO	2021003041
TEL. NO.	
E - MAİL ADRESLERİ	
ANA BİLİM DALI	KAMU HUKUKU
HANGİ AŞAMADA OLDUĞU (DERS / TEZ)	TEZ
İSTERDE BULUNDUĞU DÖNEME AİT DÖNEMLIK KAYDINI YAPILIP- YAPILMADIĞI	2022 / 2023 - GÜZ / BAHAR DÖNEMİ KAYDINI YENİLEDİM.
ARAŞTIRMA/ANKET/ÇALIŞMA TALEBİ İLE İLGİLİ BİLGİLER	
TEZİN KONUSU	İDARİ YARGI KARARLARININ UYGULANMAMASININ HUKUKİ SONUÇLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ
TEZİN AMACI	İDARİ YARGI KARARLARININ UYGULANMAMASININ ÖNLENMESİ
TEZİN TÜRKÇE ÖZETİ	İdari yargı kararlarının uygulanmaması çeşitli şekillerde olabilir. Kararın hiç uygulanmaması, kararın gereği gibi uygulanmaması, kararın şeklen uygulanması bunlardan birkaçıdır. Kamu personellerinin doğrudan hukuki sorumluluğuna gidilmesi hakkındaki kanun metni mülga edilmiştir. Mülga kanun sebebiyle; Amirler tarafından verilen emirleri memurlar uygulamada kanuna uygunluğunu denetlememektedir. Memurların doğrudan sorumluluğu hakkında düzenlemeler tekrar düzenlendiği takdirde otokontrol mekanizması tekrar sağlanabilecektir. Kararların uygulanmaması ile ilgili yasal düzenlemeler ile ağır yaptırımlar getirilmesi durumunda kararların uygulanmasının önü açılacaktır
ARAŞTIRMA YAPILACAK OLAN SEKTÖRLER/ KURUMLARIN ADLARI	

İZİN ALINACAK OLAN KURUMA AİT BİLGİLER (KURUMUN ADI- ŞUBESİ/ MÜDÜRLÜĞÜ - İLİ - İLÇESİ)			
TARIFLANMAK İSTENEN ÇALIŞMANIN İZİN ALINMAK İSTENEN KURUMUN HANGİ İLÇELERİNE/ HANGİ KURUMUNA/ HANGİ BÖLÜMÜNDE/ HANGİ ALANINA/ HANGİ KONULARDA/ HANGİ UYGULANACAK OLAN ÇALIŞMAYA AİT ANKETLERİN/ ÖLÇEKLERİN BAŞLIKLARI/ HANGİ ANKETLERİN - ÖLÇEKLERİN UYGULANACAKI EKLER (ANKETLER, ÖLÇEKLER, FORMLAR, ... V.B. GİBİ EVRAKLARIN İSİMLERİYLE BİRLİKTE KAC.ADET/SAYFA	1) (.....) Sayfa Ölçegi. 2) (.....) Sayfa Anketi. 3) (.....) Sayfa Formları) (.....) Sayfa		
ÖĞRENCİNİN ADI - SOYADI: MUHAMMED BATUHAN GÜN	ÖĞRENCİNİN İMZASI Enstitü Müdürlüğünde Kalan Asıl Sureti İmzalıdır. TARİH: 15 / 06 2023		
TEZ/ ARAŞTIRMA/ANKET/ÇALIŞMA TALEBİ İLE İLGİLİ DEĞERLENDİRME SONUCU			
1. Seçilen konu Bilim ve İş Dünyasına katkı sağlayabilecektir.			
2. Anılan konu faaliyet alanı içerisine girmektedir.			
1.TEZ DANIŞMANININ ONAYI	2.TEZ DANIŞMANININ ONAYI (VARSA)	ANA BİLİM DALI BAŞKANININ ONAYI	SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜNÜN ONAYI
Adı - Soyadı: Ali Volkan ÖZGÜVEN	Adı - Soyadı:	Adı - Soyadı: Mustafa Tevfik ODMAN	Adı - Soyadı: Murat KOÇ
Unvanı: Dr.	Unvanı:	Unvanı: Prof. Dr.	Unvanı: Prof. Dr.

İmzası : Enstitü Müdürlüğünde Asıl Sureti İmzalıdır. 6/15/2023	İmzası : Enstitü Müdürlüğünde Asıl Sureti İmzalıdır. ... / ... / 20...	İmzası : Enstitü Müdürlüğünde Asıl Sureti İmzalıdır. / / 2023	İmzası : Enstitü Müdürlüğünde Kalan Asıl Sureti İmzalıdır. ... / ... / 20...			
ETİK KURULU ASIL ÜYELERİNE AİT BİLGİLER						
Adı - Soyadı: Şehnaz ŞAHİNKARAKAŞ	Adı - Soyadı: Yücel ERTEKİN	Adı - Soyadı: Deniz Aynur GÜLER	Adı - Soyadı: Mustafa BAŞARAN	Adı - Soyadı: Mustafa Tevfik ODMAN	Adı - Soyadı: Hüseyin Mahir FİSUNOĞLU	Adı - Soyadı: Jülide İNÖZÜ
Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı: Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı: Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.
İmzası : Enstitü Müdürlüğünde Asıl Sureti İmzalıdır. / / 20.....	İmzası : Enstitü Müdürlüğünde Asıl Sureti İmzalıdır. / / 20.....	İmzası : Enstitü Müdürlüğünde Asıl Sureti İmzalıdır. / / 20.....	İmzası : Enstitü Müdürlüğünde Asıl Sureti İmzalıdır. / / 20.....	İmzası : Enstitü Müdürlüğünde Asıl Sureti İmzalıdır. / / 20.....	İmzası : Enstitü Müdürlüğünde Asıl Sureti İmzalıdır. / / 20.....	İmzası : Enstitü Müdürlüğünde Asıl Sureti İmzalıdır. / / 20.....
Etik Kurulu Jüri Başkanı - Asıl Üye	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi
OY BİRLİĞİ İLE	☒	Çalışma yapılacak olan tez için uygulayacak olduğu Anketleri/Formları/Ölçekleri Çağ Üniversitesi Etik Kurulu Asıl Jüri Üyelerince İncelenmiş olup, / / 20..... - / / 20..... tarihleri arasında uygulanmak üzere gerekli iznin verilmesi tarafımızca uygundur.				
OY ÇOKLUĞU İLE	☐					
AÇIKLAMA: BU FORM ÖĞRENCİLER TARAFINDAN HAZIRLANDIKTAN SONRA ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ SEKRETERLİĞİNE ONAYLAR ALINMAK ÜZERE TESLİM EDİLECEKTİR. AYRICA FORMDAKI YAZI ON İKİ PUNTO OLACAK ŞEKİLDE YAZILACAKTIR.						

Ek-2 SOBE Mdrlg Tez Etik Kurulu İzin İstek Yazısı

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sayı : E-23867972-050.01.04-2300006329
Konu : Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği
Kurulu Kararı Alınması Hk.

04.07.2023

REKTÖRLÜK MAKAMINA

İlgi: Rektörlük Makamının 09.03.2021 tarih ve E-81570533-050.01.01-2100001828 sayılı Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu konulu yazısı.

İlgi tarihli yazınız kapsamında niversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Tezli Yüksek Lisans Programında tez aşamasında kayıtlı olan **Muhammed Batuhan GÜN** isimli öğrencimize ait tez evrakının "niversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Onayları" alınmak üzere Ek'te sunulmuş olduğunu arz ederim.

Prof. Dr. Murat KOÇ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Ek : 1 adet öğrenciye ait tez evrakları dosyası.

Ek-3 Çağ Üniversitesi Rektörlüğü Tez Etik İzin Yazısı

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : E-81570533-044-2300006805
Konu : Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği
Kurul İzni Hk.

17.07.2023

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

- İlgi : a) 04.07.2023 tarih ve E-23867972- 050.01.04-2300006329 sayılı yazınız.
b) 06.07.2023 tarih ve E-23867972- 050.01.04-2300006400 sayılı yazınız.
c) 07.07.2023 tarih ve E-23867972- 050.01.04-2300006435 sayılı yazınız.
ç) 22.06.2023 tarih ve E-23867972- 050.01.04-2300006224 sayılı yazınız.
d) 21.06.2023 tarih ve E-23867972- 050.01.04-2300006182 sayılı yazınız.
e) 10.07.2023 tarih ve E-23867972- 050.01.04-2300006515 sayılı yazınız.

İlgi yazılarda söz konusu edilen **Önder Parlakçılız, Şevval Ceyhan, Nazife Nisa Ok, Mücahit Günay, Mehmet Serkan Balta, Ali Deniz Görhan, Büşra Ergül, Hasan Oran, Kardelen Aynacı, Öykü Eşberk, Aysenur Perçem, Metin Bolat, Betül Begüm Karadayı, Hatice Danuşoğlu, Özlem Erin, İzzettin Bilgin, İbrahim Ata Can Ceren, Muhammed Batuhan Gün, Fahriye Aycan Şahin, Halil Bilsay Tezel ve Gamze Öztemir Aydoğan** isimli öğrencilerimize ait tez evrakları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunda incelenerek uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Şehnaz ŞAHİNKARAKAŞ
Rektör Yardımcısı